

3-4 iulie
decembrie
2017

Gândirea militară românească

Revistă de teorie și știință militară editată de Statul Major al Apărării

EDIȚIE DEDICATĂ

ZILEI STATULUI MAJOR AL APĂRĂRII

Fondată în anul 1864 sub titlul „România Militară”
- serie nouă, anul XXVIII -

Gândirea militară românească

EDITOR

STATUL MAJOR AL APĂRĂRII

CONSILIUL EDITORIAL

PREȘEDINTE

general-locotenent dr. Adrian TONEA

MEMBRI

academician dr. Dan BERINDEI

general de flotilă aeriană Vasile TOADER

general-maior ing. dr. Teodor INCICĂȘ

general de flotilă aeriană George SPIRIDONESCU

colonel Iulian DANILIUC

general de brigadă dr. Constantin NEGREA

general de brigadă Iulian BERDILĂ

general de brigadă ing. Nicolae MARIA-ZAMFIRESCU

general de brigadă dr. ing. Costică POSTOLACHE

general de brigadă Corneliu POSTU

general de brigadă Dorin IONIȚĂ

colonel Dorin-Corneliu PLEȘCAN

REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

general (r.) dr. Dan GHICA-RADU

general (r.) dr. Teodor FRUNZETI

general-maior (r.) dr. Visarion NEAGOE

general-maior Ovidiu-Liviu UIFĂLEANU

general de flotilă aeriană dr. Viorel PANĂ

viceamiral dr. Alexandru MÎRȘU

general de brigadă dr. Gheorghe CALOPĂREANU

colonel (r.) dr. Ion ROCEANU

colonel (r.) dr. Ion GIURCĂ

COLEGIUL DE REDACȚIE

Alina PAPOI

Iulia SINGER

Diana Cristiana LUPU

Adelaida-Mihaela RADU (Layout)

ADRESA REDACȚIEI

București, str. Izvor, nr. 110, Sector 5

Cod postal: 050564

Telefon: +4021.410.40.40/1001731; 1001732

Tel./fax: +4021.319.56.63

<http://www.smap.mapn.ro/gmr>

Adresă de corespondență: alinagmr@yahoo.com

*Revista Gândirea militară românească
apare în lunile martie, iunie, septembrie și decembrie.*

ISSN 1454-0460 ~ Print

ISSN 1842-8231 ~ Online

COPYRIGHT: sunt autorizate orice reproduceri,
fără perceperea taxelor aferente, cu condiția indicării
precise a numărului și datei apariției revistei din care provin.

ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 3663

PRIN CARE „ROMÂNIA MILITARĂ”

DEVINE REVISTA OFICIALĂ

A MARELUI STAT MAJOR

„Art. I - Se înființează la Marele Stat Major, cu începere de la 1 Ianuarie 1898, revista oficială sub denumirea de „România Militară”, în care toți ofițerii din armată vor găsi studii militare, care să intereseze instrucțiunea lor.

Prin organul acestei reviste toți ofițerii, de toate armele, aflați în activitate de serviciu, își vor putea publica lucrările lor personale și cari interesează armata”.

Carol - Regele României

Dat în București la 8 decembrie 1897

Ordinul „Meritul Cultural”

în grad de „Ofițer”,

categoria F – „Promovarea culturii”

(Decretul Prezidențial nr. 483 din 30.06.2014)

3-4 iulie
decembrie
2017

Gândirea militară românească

Revistă de teorie și știință militară editată de Statul Major al Apărării

**EDIȚIE DEDICATĂ
ZILEI STATULUI MAJOR AL APĂRĂRII**

Fondată în anul 1864 sub titlul „România Militară“
- serie nouă, anul XXVIII -

Premiile revistei

Gândirea militară românească

se acordă în fiecare an,
de către Statul Major al Apărării,
celor mai valoroase lucrări din domeniul științei militare,
editate în anul precedent.

*Premiul
„General de divizie
Ștefan Fălcoianu”*

*Premiul
„General de brigadă
Constantin Hirjeu”*

*Premiul
„Mareșal
Alexandru Averescu”*

*Premiul
„General de corp de armată
Ioan Sichițiu”*

*Premiul
„Locotenent-colonel
Mircea Tomescu”*

Revista *Gândirea militară românească* este revistă științifică cu prestigiu recunoscut din domeniul „Științe militare, informații și ordine publică”, potrivit evaluării făcute de către Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare în anul 2011 (<http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/reviste-militare1.pdf>)

*Revista Gândirea militară românească
este inclusă în bazele de date Index Copernicus International
și EBSCO, domeniul International Security & Counter-Terrorism
Reference Center*

---

*Responsabilitatea pentru conținutul materialelor publicate
revine în exclusivitate autorilor,
în conformitate cu prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004*

Cuprins

Ziua Statului Major al Apărării - 12 noiembrie 2017 -

Mesajul ministrului Apărării Naționale	7
Mesajul șefului Statului Major al Apărării	13

Editorial

Statul Major al Apărării – structură-fanion a Armatei României	17
<i>General-locotenent dr. Adrian TONEA</i>	

Știință militară

Clausewitzianism și postclausewitzianism. Despre necesitatea schimbării de paradigmă în gândirea militară românească (IV)	23
<i>Locotenent-colonel dr. Adrian LESENCIUC</i>	

Opinii

Migranții internaționali – între compasiune și ostilitate	41
<i>Dr. Mihail ORZEAȚĂ</i>	
Leadershipul militar – complementaritate sinergică a capacității de apărare?	52
<i>General de brigadă (r.) Petru TOADER</i>	
Comunicarea strategică – repere conceptuale și evolutive (II)	60
<i>Colonel Valentin VASILE</i>	
Regândirea și redefinirea conceptului de securitate – de la Pacea de la Westphalia la începutul războiului rece	88
<i>Mircea STAN</i>	

Pagini de istorie militară

Operația de apărare a Moldovei din vara anului 1917 (II)	101
<i>Colonel (r.) dr. Ion GIURCĂ</i>	
Serviciul de informații al armatei despre pericolul bolșevic (1920-1924)....	118
<i>Dr. Ioan-Codruț LUCINESCU</i>	
Urbanismul în cadrul fortificației dacice	135
<i>Locotenent-colonel ing. Constantin COȘOFREȚ</i>	
Reflectarea în presă a cazului de spionaj Tibacu – Caramanov (1930)	156
<i>Dr. Pavel MORARU</i>	
Școli germane de spionaj pe frontul românesc în anul 1917	173
<i>Dr. Ion RÎȘNOVEANU</i>	

Conexiuni internaționale

Raportul anual al Secretarului general al NATO – 2016 (II)	190
<i>Jens STOLTENBERG</i>	
	212
Uniunea Europeană post-Brexit. Ce perspective geopolitice avem? (II)	
<i>Dr. Pierre VERLUISE</i>	
<i>Univers publicistic militar</i>	226
<i>Evenimente editoriale</i>	232
<i>Premiile revistei GMR</i>	238
<i>Rezumate în limba engleză</i>	247
<i>Correspondență GMR</i>	255

Contents

*Defence Staff Day
– 12 November 2017 –*

The Minister of National Defence Message	7
The Chief of the Defence Staff Message	13

Editorial

The Defence Staff – the Romanian Armed Forces Elite Structure	17
<i>Lieutenant General Dr Adrian TONEA</i>	

Military Science

Clausewitzianism and Postclausewitzianism. About the Need for a Paradigm Shift within the Romanian Military Thinking (IV)	23
<i>Lieutenant Colonel Dr Adrian LESENCIUC</i>	

Opinions

International Migrants – Between Compassion and Hostility	41
<i>Dr Mihail ORZEAȚĂ</i>	
Military Leadership – Synergistic Complementarity of Defence Compatibility	52
<i>Brigadier General (r.) Petru TOADER</i>	
Strategic Communications – Concept and Evolutionary Landmarks (II)	60
<i>Colonel Valentin VASILE</i>	
Rethinking and Redefining the Concept of Security – from the Peace of Westphalia to the Early <i>Cold War</i>	88
<i>Mircea STAN</i>	

Pages of Military History

Moldavia Defence Operation in the Summer of 1917 (II)	101
<i>Colonel (r.) Dr Ion GIURCĂ</i>	
Armed Forces Intelligence Service on the Bolshevik Threat (1920-1924)	118
<i>Dr Ioan-Codruț LUCINESCU</i>	
Urbanism in the Dacian Fortification	135
<i>Lieutenant Colonel BEng Constantin COȘOFREȚ</i>	
The Tibacu-Caramanov Espionage Case Press Coverage (1930)	156
<i>Dr Pavel MORARU</i>	
German Espionage Schools on the Romanian Front in 1917.....	173
<i>Dr Ion RÎȘNOVEANU</i>	

International Connections

NATO Secretary General's Annual Report – 2016 (II)	190
<i>Jens STOLTENBERG</i>	
Post-Brexit European Union. What Are the Geopolitical Perspectives? (II)	212
<i>Dr Pierre VERLUISE</i>	

Military Journalistic Universe 226

Editorial Events 232

GMR Awards 238

Abstracts 247

GMR Mail 255

*Mesajul ministrului
apărării naționale
cu prilejul sărbătoririi
zilei Statului Major
al Apărării*

12 noiembrie 2017

Sunt deosebit de onorat să vă transmit salutul meu și al echipei de conducere a Ministerului, dumneavoastră, profesioniștilor care faceți parte din organismul superior de concepție și comandă al Armatei României, Statul Major al Apărării.

Înființat ca structură de conducere a instrucției ostășești de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83 din 12 noiembrie 1859, cu rol principal de uniformizare a armatelor celor două principate românești după unirea acestora, Statul Major al Apărării, indiferent de denumirea purtată, a fost unul dintre pilonii pe care s-a construit armata modernă din zilele noastre.

Cei care au făcut parte din această structură de elită a armatei au condus acțiunile militare ale ostașilor noștri în timp de război și au reformat și înzestrat organismul militar. Chiar și în acest moment, peste 900 de militari execută misiuni de luptă în diferite teatre de operații. Este o mare realizare pentru dumneavoastră, care, 24 de ore pe zi, șapte zile pe săptămână, conduceți, coordonați, monitorizați și sprijiniți activitatea acestor militari pentru a-și îndeplini ireproșabil misiunile și vă sunt recunoscător pentru acest lucru.

Anul 2017 este, în primul rând, anul modernizării Armatei României. Transformarea Statului Major General în Statul Major al Apărării,

cu rol esențial în planificarea și conducerea operațiilor, demararea programelor esențiale de înzestrare și echiparea militarilor cu o nouă ținută combat sunt doar exemplele cele mai grăitoare ale acestui proces de reînnoire a organismului militar.

Totodată, vara anului 2017 a fost una fierbinte din punctul de vedere al exercițiilor militare. Dacă ar fi să amintesc doar de *Saber Guardian 2017*, cel mai mare exercițiu din istoria României, cu o participare de peste 25 000 de militari din 22 de țări aliate și parteneri, și *Noble Jump 17*, cel mai mare exercițiu NATO din anul acesta, cu o participare de peste 4 000 de militari aliați, ne arată intensitatea și complexitatea muncii dumneavoastră. Acestea se adaugă la cele peste 100 de exerciții multinaționale și 400 naționale. A fost un efort deosebit pe linia planificării și conducerii și dumneavoastră, cei care ați coordonat tot acest proces, meritați aprecierile noastre.

Toate aceste activități, pe lângă rolul de instruire, au arătat capacitatea de reacție și descurajare a țărilor aliate și parteneri într-un scenariu de apărare colectivă și gradul ridicat de interoperabilitate al forțelor.

Doamnelor și domnilor,

Armata României începe un amplu proces de înzestrare cu sisteme moderne de armament pentru toate categoriile de forțe și se prezintă ca o structură modernă și adaptată provocărilor momentului, garantă a suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării.

România s-a angajat, în cadrul Alianței, să aloce două procente din PIB pentru apărare începând cu anul 2017, pentru o perioadă de minimum zece ani. Planul pentru înzestrarea Armatei Române pentru perioada 2017-2026 cuprinde opt programe esențiale și a fost dezvoltat în concordanță cu fondurile alocate.

Vom începe, de anul acesta, programul de modernizare a Armatei României, prin achiziția primului sistem *Patriot* și a primului lot de transportoare blindate 8X8. De asemenea, se află în diverse stadii de pregătire achiziția de elicoptere de transport de la IAR Ghimbav, în parteneriat cu Airbus, și a elicopterelor de transport și de atac de la Bell Helicopters, în cooperare tot cu IAR Ghimbav.

Este un efort financiar uriaș și cer tuturor celor implicați meticulozitate în respectarea legislației și a procedurilor aferente tuturor achizițiilor. Din păcate, trăim într-un mediu de securitate volatil, care are o influență directă asupra domeniilor organismului militar, vizând în mod deosebit optimizarea managementului resurselor pentru apărare și aplicarea cu mai multă chibzuință a principiilor moderne de pregătire și instruire pentru a face față noilor provocări.

Armata României reprezintă acum o construcție nouă și modernă, compatibilă cu armatele celorlalte state din NATO și Uniunea Europeană.

Sunt multe de făcut în continuare pentru a fi eficienți în fața crizelor și a operațiilor militare la care vom lua parte și sunt convins că acum, când sunt asigurate resursele necesare, va continua cu succes procesul de transformare a Armatei în toate sectoarele sale.

De Ziua Statului Major al Apărării, vă felicit pentru stăruința și abnegația cu care acționați pentru îndeplinirea misiunilor încredințate și vă urez succes în tot ceea ce întreprindeți pentru creșterea prestigiului corpului de elită din care faceți parte.

La mulți ani!

The Minister of National Defence Message on the Defence Staff Anniversary

12 November 2017

I am extremely honoured to convey my and the Ministry command team greetings to you, the professionals who work for the Romanian Armed Forces management and command superior body, the Defence Staff.

Established as the military training command structure by Ruler Alexandru Ioan Cuza, through the High Order of the Day no. 83 on 12 November 1859, having the main role in ensuring the uniformity of the armies of the two Romanian Principalities following their unification, the Defence Staff, irrespective of its formal appellation, has been one of the pillars on which the current modern armed forces have been built.

Those who have worked for this armed forces elite structure have commanded our troops military actions in wartime and have reformed and equipped the military body. Even at this very moment, more than 900 troops are executing combat missions in various theatres of operations. It is a great achievement for you, who, twenty-four seven, manage, coordinate, monitor and support the activity of these troops so that they can irreproachably accomplish the assigned missions. I express my gratitude to you for this fact.

2017 is first and foremost the year when the Romanian Armed Forces have modernised. The transformation of the General Staff into the Defence Staff, which plays an essential role in planning and conducting operations, the launch of essential procurement programmes, and the equipment of the troops with new combat uniforms are some of the most telling examples of actions meant to rejuvenate the military body.

Moreover, the summer of 2017 was hot in terms of military exercises. In this regard I can mention Saber Guardian 2017, the largest exercise in the history of Romania, involving more than 25,000 service members from 22 ally and partner nations, and Noble Jump 17, the biggest NATO exercise this year, in which more than 4,000 allied troops participated, as the illustration of the intensity and complexity of your work. More than 100 multinational and 400 national exercises can be added to the previously mentioned ones. This process entailed great efforts in terms of planning and conducting, and you, those who coordinated it, deserve our appreciation.

All the mentioned activities, besides the role they played in training, showed the ally and partner countries reaction and deterrence capability in a collective defence scenario, as well as the forces high level of interoperability.

Ladies and gentlemen,

The Romanian Armed Forces start an ample procurement process meant to equip all the services with modern armament systems, being a modern structure tailored to meet the current challenges, a guarantor of the country sovereignty, independence and territorial integrity.

Romania committed, within the Alliance, to spending two percent of its GDP on defence starting in 2017, for minimum ten years. The Romanian Armed Forces procurement plan for the period 2017-2026 includes eight essential programmes, and it has been developed in accordance with the allocated funds.

This year, we will start the Romanian Armed Forces modernisation programme, purchasing the first Patriot system and the first lot of 8X8 armoured carriers. Moreover, the procurement of transport helicopters from IAR Ghimbav, in partnership with Airbus, as well as of transport and attack helicopters from Bell Helicopters, also in cooperation with IAR Ghimbav, is in different stages of preparation.

It is a huge financial effort and I require all those involved to be meticulous in complying with the legislation and the acquisition

procedures. Unfortunately, we live in a volatile security environment, which directly influences the military body domains, especially the optimisation of defence management resources and the wise application of the modern principles of education and training to meet the new challenges.

The Romanian Armed Forces represent now a new and modern construction, compatible with the armed forces of the other NATO and European Union member states. There are more things to do in the future to be efficient in case of crises and of participating in military operations, and I am convinced that now, when the necessary resources are ensured, the Armed Forces transformation process will successfully continue in all the sectors.

On the occasion of the Defence Staff anniversary, I congratulate you on the tenacity and abnegation you demonstrate in accomplishing the assigned missions and I wish you success in all the actions you perform to enhance the prestige of the elite corps you belong to.

Many Happy Returns!

English version by
 Diana Cristiana LUPU

Mesajul șefului Statului Major al Apărării

12 noiembrie 2017

Aniversarea Zilei Statului Major al Apărării constituie un eveniment cu semnificații majore atât pentru noi, cei care ne desfășurăm activitatea în această structură, dar și la nivel național, pentru însăși istoria României.

Dacă, în perioada de început, principalele atribuții ale Corpului de Stat Major General țineau mai mult de organizare și gestionare, acum, Statul Major al Apărării trebuie să asigure atât apărarea teritoriului național, cât și îndeplinirea angajamentelor asumate față de NATO, UE și alte organizații internaționale sau coaliții la care România este parte.

Anul 2017 este un an extrem de dinamic și important pentru Armata României, dominat de unele schimbări de abordare în planul politicilor interne, dar și de nevoia de adaptare la noile provocări privind securitatea euroatlantică. Transformarea Statului Major General în Statul Major al Apărării aduce cu sine domenii noi de responsabilitate, cum este cel cibernetic, care a fost recunoscut ca un mediu nou de confruntare. În acest sens, toate elementele de responsabilitate specifice apărării cibernetice în domeniul militar sunt trecute în responsabilitatea Statului Major al Apărării, după cum avem sarcini sporite și în materia creșterii rezilienței naționale sau în alte domenii aferente apărării

Dincolo de latura operativă, Statul Major al Apărării, ca structură-fanion a Armatei României, care gestionează

majoritatea personalului din armată, trebuie să-și îndrepte atenția, în egală măsură, către oameni, către camarazii noștri de la toate nivelurile ierarhice. Noi avem datoria morală de a fi promotorii unor acțiuni și programe de acompaniament socio-medical și administrativ, astfel încât structurile de forțe să se poată concentra pe substanța acțiunilor militare, luptătorii să simtă că au un statut corespunzător sacrificiilor și expunerii lor la risc, iar climatul psiho-moral să fie unul bazat pe încredere, fidelitate și respect reciproc.

Am încredere, dragi camarazi că, împreună, vom reuși să conturăm cât mai bine profilul Statului Major al Apărării de exponent al unei armate puternice și respectate, pregătită să își îndeplinească cu succes misiunea față de țară.

În această zi festivă, vă mulțumesc pentru activitatea depusă, vă felicit și vă doresc multă sănătate, putere de muncă și realizări profesionale și personale dumneavoastră și celor dragi dumneavoastră.

La mulți ani!

The Chief of the Defence Staff Message

12 November 2017

The Defence Staff Day anniversary is an event of major significance not only for us, those who work for this structure, but also, at national level, for the history of Romania itself.

If, at the outset, the General Staff Corps core competencies were related to organisation and management, nowadays, the Defence Staff has to ensure the national territory defence as well as to meet the commitments to NATO, the EU, and other international organisations and coalitions to which Romania is party.

2017 is an extremely dynamic and important year for the Romanian Armed Forces, the focus being both on certain changes in the approach to domestic policies and on the need to adapt to the new challenges relating to Euro-Atlantic security. The transformation of the General Staff into the Defence Staff entails new areas of responsibility, such as cyberspace, which has been acknowledged as a new domain of operations. Therefore, the Defence Staff takes on all the responsibilities that are specific to cyber defence in the military field as well as increased tasks relating to enhancing national resilience and other defence-related fields.

Besides the operational level, the Defence Staff, as the Romanian Armed Forces leading structure that manages the majority of the armed forces personnel, has to equally focus attention on people, on our comrades at all hierarchical levels. We have the moral duty to promote certain socio-medical and administrative-related actions and programmes so that the force structures can focus on the substance of military actions, the fighters can acknowledge that their status is congruent with their risk

exposure, and the psycho-moral climate can be based on trust, loyalty and mutual respect.

I trust, dear comrades, that together we will manage to better define the profile of the Defence Staff as the exponent of powerful and respected armed forces, ready to successfully accomplish the mission with which the country entrusted them.

On this festive day, I express my gratitude for your work, I congratulate you, and I wish you were healthy, capable of hard work, as well as you and your beloved ones can enjoy professional and personal achievements.

Many Happy Returns of the Day!

English version by
 Diana Cristiana LUPU

STATUL MAJOR AL APĂRĂRII – structură-fanion a Armatei României –

*General-locotenent dr. Adrian TONEA,
locțiitorul șefului Statului Major al Apărării*

Ziua de 12 noiembrie a intrat în conștiința instituției militare ca sărbătoare a Statului Major al Apărării. Este, alături de 25 octombrie, o sărbătoare a Oștirii Române, în care ne exprimăm recunoștința pentru trecut, pentru înaintașii noștri și faptele lor marcante, cărorora le datorăm existența și rostul instituțional. Este, în același timp, un moment de celebrare a prezentului și de asumare a noilor misiuni ce decurg din statutul nostru de țară membră a Alianței Nord-Atlantice, în actualul mediu de securitate, complex și imprevizibil.

Istoria Statului Major al Apărării se îngemănează cu istoria Armatei Române moderne. În urmă cu un veac și jumătate, actul Unirii de la 24 ianuarie 1859 pecetluia înfăptuirea dezideratului de unitate a românilor. Prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83¹, semnat de către Domnitorul Alexandru Ioan Cuza (Alexandru Ioan I), lua ființă, la 12/24 noiembrie 1859, Corpul de Stat Major General al Armatei Principatelor Unite. În cele opt articole, Înaltul Ordin de Zi prezenta structura și principalele atribuții ale acestui organism superior de concepție și comandă al armatei: de la lucrări topografice, geodezice și materializarea hărții cadastrale a Principatelor Unite la operații tactico-strategice,

---

¹ În *Monitorul Oastei*, nr. 21 din 3 iunie 1860, pp. 322-325, preluat din lucrarea *Statul Major General. 1859-2004. Istorie și transformare*, coordonator general-maior dr. Mihail Orzeată, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, p. 22.

„combinarea și dirijarea manevrelor”², lucrări de fortificație până la „contribuirea cu personal la formarea de comitete militare”³ cu responsabilitate în domeniul învățământului militar.

În decursul celor 158 de ani, Statul Major al Apărării, instituție-simbol a Oștirii Române, a purtat și alte denumiri, în funcție de contextele politice și istorice pe care le-a parcurs armata: Corpul de Stat Major, Marele Stat Major, Statul Major General și, de la 14 octombrie 2017, poartă actuala titulatură⁴.

Redenumirea acestui organism militar nu vizează doar o modificare de titulatură, ci este o transformare de fond a angajamentelor pe care și le asumă Statul Major al Apărării. Vorbim, astăzi, despre noi domenii de responsabilitate, despre noi provocări cărora instituția armatei trebuie să le răspundă într-o manieră cât mai realistă, anticipativ, la un nivel de performanță egal cu cel al aliaților noștri.

Dacă, în 1994, atunci când Marele Stat Major a devenit Statul Major General, obiectivul principal îl constituia transformarea Armatei României într-o structură modernă, instruită și echipată adecvat exigențelor arealului de securitate din acea perioadă, astăzi, prin noua denumire, structura-fanion a armatei trebuie să răspundă unor provocări din ce în ce mai imprevizibile și rapide. Pe lângă principalele sale atribuții⁵, de planificare și conducere a operațiilor de nivel strategic, de instruire a comandamentelor și forțelor, de gestionare a resursei umane din armată, de garantare a unui optim adecvat al luptătorilor noștri în acțiuni militare, de asigurare a apărării teritoriului național și de îndeplinire a angajamentelor asumate față de NATO și UE, Statul Major al Apărării are acum noi domenii de responsabilitate. Apărarea cibernetică și creșterea rezilienței naționale sunt două dintre cele mai actuale misiuni pe care această instituție și le înscrie în agenda sa de parcurs. Trebuie să plecăm de la realitatea că, mai întâi de toate, suntem responsabili să ne asigurăm apărarea aici, acasă, cu devotament

---

² *Statul Major General. 1859-2004. Istorie și transformare, lucr. cit.*, p. 22

³ *Ibidem.*

⁴ Prin Legea nr. 167/2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 346/2006 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale.

⁵ Prevăzute în Legea menționată, Art. 12.

și profesionalism, alături de celelalte elemente ale sistemului național de apărare. Suntem datori să răspundem provocărilor asimetrice, neconvenționale, din ce în ce mai cuprinzătoare. Trebuie, de asemenea, să ne aliniem spectrului de măsuri de protecție împotriva acțiunilor hibride. Toate aceste acțiuni se regăsesc în noua „fișă a postului” a Statului Major al Apărării.

Țara noastră este, în cadrul Alianței Nord-Atlantice, un membru extrem de important, cu un rol bine definit în domeniul securității regionale și aliate, al consolidării apărării pe flancul sud-estic al NATO. Faptul că suntem membri ai acestei puternice alianțe politico-militare ne oferă garanția unei securități colective, dar, ca în orice parteneriat credibil și consolidat, ne și solicită participarea și contribuția cu efective în cadrul unor misiuni comune, în mediul aliat. Armata Română are astăzi, în Afganistan, atât în Kandahar, cât și în zona Kabul, aproximativ 600 de militari pregătiți și instruiți să acționeze. În același timp, circa 100 de militari se află, gata de datorie, în Balcanii de Vest. De asemenea, acționăm efectiv în cadrul misiunilor de menținere a păcii sub mandat ONU în țări din continentul african.

Noua postură a Statului Major al Apărării, atât ca titulatură, cât și ca atribuții, este o parte importantă a procesului de transformare a armatei, a adaptării instituționale în conformitate cu noile provocări. Prin tot ceea ce va întreprinde, în acest proces al prefacerii și devenirii sale instituționale, Statul Major al Apărării va consolida profilul său de exponent al Armatei României – o armată puternică și respectată atât în țară, cât și în mediul internațional.

THE DEFENCE STAFF

– the Romanian Armed Forces

Elite Structure –

12 November is the date that has been embedded in the military body consciousness as the Defence Staff Day. It is, as well as 25 October, an anniversary date for the Romanian Armed Forces, on which we express our gratitude for the past, for our forefathers and their significant deeds, to whom we owe our very existence and institutional role. It is, at the same time, an occasion to celebrate the present and to reaffirm our commitment to the new missions that derive from our membership of the North Atlantic Treaty Organisation in the current complex and unpredictable security environment.

The Defence Staff history is entangled with the history of modern Romanian Armed Forces. A century and a half ago, the act of Unification on the 24 January 1859 sealed the fulfilment of the Romanians long-held dream of getting unified. Through the High Order of the Day no. 83¹, signed by Ruler Alexandru Ioan Cuza (Alexandru Ioan I), it was established, on 12/24 November 1859, the General Staff Corps of the United Principalities Army. In its eight articles, the High Order of the Day presented the military superior management and command body structure as well as its main responsibilities: from the topographic and geodetic works resulting in the materialisation of the United Principalities cadastral map to be used in tactical-strategic operations, the “*manoeuvre combination and conduct*”²,

---

¹ In *Monitorul Oastei*, no. 21 on 3 June 1860, pp. 322-325, cited in *Statul Major General. 1859-2004. Istorie și transformare*, coordinator Major General Dr Mihail Orzeață, p. 22.

² *Statul Major General. 1859-2004. Istorie și transformare, op. cit.*, p. 22.

through fortifications, up to the “*personnel contribution to the establishment of military committees*”³ having responsibilities in the field of military education.

Throughout its existence, a 158 year period, the Defence Staff, the Romanian Armed Forces symbol institution, has got different appellations depending on the political and historical contexts: the General Staff Corps, the Great General Staff, the General Staff and, starting on 14 October 2017, the current appellation⁴.

The new name this military body bears is not only a change in its appellation but it also entails a substantial transformation of the commitments made by the Defence Staff. Thus we currently consider new areas of responsibility, new challenges the military institution has to meet in an as realistic as possible and forward-looking manner, at a level of performance equal to that of our allies.

If, in 1994, when the Great General Staff became the General Staff, the main goal was to transform the Romanian Armed Forces into a modern structure, properly trained and equipped to meet the security areal exigencies in that period, today, through the new appellation, the elite structure of the Romanian Armed Forces has to meet increasingly unpredictable and rapid challenges. In addition to its main responsibilities⁵, to plan and command operations at strategic level, to train commands and forces, to manage the human resource in the armed forces, to guarantee troops optimally tailored to military operations, to ensure the national territory defence, and to meet the commitments made to NATO and the EU, the Defence Staff has now new responsibilities. Cyber defence and increasing national resilience are two of the missions that are top of the institution agenda. We should start from the reality that, first and foremost, we are responsible for ensuring defence here, at home, demonstrating devotion and professionalism, alongside the other elements of the national defence system. We have a duty to meet the increasingly

---

³ *Ibidem.*

⁴ In compliance with Law no. 167/2017 to amend and supplement Law no. 346/2006 on the Ministry of National Defence Organisation and Functioning.

⁵ Stipulated in the mentioned Law, Art. 12.

comprehensive asymmetrical, unconventional challenges. Moreover, we have to align with the spectrum of protection measures against hybrid actions. All these aspects are mentioned in the new Defence Staff “*job description*”.

Our country is an extremely important member state of the North Atlantic Alliance, having a well-defined role in the field of regional and allied security, in consolidating NATO south-eastern flank defence. The fact that we are members of this powerful political-military alliance provides us with the guarantee of collective security but, as in each and every credible and consolidated partnership, it requires us to participate in and contribute troops to joint missions in allied context. Currently, there are about 600 Romanian Armed Forces troops, trained and ready for action, in Afghanistan, both in Kandahar and Kabul areas. There are also about 100 service members ready to fulfil their duty in the Western Balkans. Moreover, we effectively participate in the UN peacekeeping missions in countries in Africa.

The new Defence Staff status, in terms of both appellation and responsibilities, is an important part of the armed forces transformation process meant to tailor the institution to meet the new challenges. All the actions the Defence Staff will perform in the process of institutional transformation and development are intended to consolidate its profile of exponent of the Romanian Armed Forces – powerful and respected armed forces both in the country and in the international environment.

English version by
 Diana Cristiana LUPU

CLAUSEWITZIANISM ȘI POSTCLAUSEWITZIANISM

Despre necesitatea schimbării de paradigmă în gândirea militară românească (IV)

Locotenent-colonel dr. Adrian LESENCIUC

4. Gândirea militară românească în raport cu gândirea clausewitziană

4.1. Moștenirea clausewitziană pe filieră sovietică. Reinterpretarea după Engels. Gândirea militară românească s-a cristalizat în orizontul neoclausewitzianismului, fără ca raportarea la opera generalului prusac să fie una categorică și fără ca elementele de referință în acceptarea direcției clausewitziene să fie cele ale înțelesului prim, al războiului bazat pe „*violența primordială*” și caracterizat prin „*șansă și probabilitate*”. Clausewitz a fost popularizat în școala militară românească mai degrabă într-un înțeles derivând din concepția lui Raymond Aron⁸⁹, care redefinise binomul *război-politică* al contextului (napoleonian) al începutului de secol XIX pe coordonatele unei competitivități în domeniile strategiei și diplomației în a doua jumătate a secolului XX. De altfel, în lucrările românești de specialitate, cea mai citată trimitere la opera generalului prusac este chiar sintagma rezumativă, subtitlul 24 din capitolul introductiv al lucrării *Despre război: „războiul este doar o continuare*

Locotenent-colonel prof.univ.dr. Adrian Lesenciuc – Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă” Brașov, Facultatea de Management Aeronautic.

⁸⁹ Raymond Aron, *Peace & War. A Theory of International Relations*, cu o nouă introducere de Daniel J. Mahoney & Brian C. Anderson [1966], 2003.

a *politicii cu alte mijloace*⁹⁰, cu variații parafrastice sau cu trimiteri la ediții diferite ale opului⁹¹.

Moștenirea politică a societății noastre, orientarea predilectă spre anumite surse ale cunoașterii justifică menținerea gândirii militare românești în proximitatea paradigmei clausewitziene. Prin această menținere, putem înțelege, deopotrivă, și îndepărtarea de principiile incertitudinii și violenței războiului clausewitzian în înțelesul cu care a pătruns în gândirea militară românească imediat după al Doilea Război Mondial, prin intermediul școlii sovietice, dar și cantonarea în liniile de câmp ale unui neoclausewitzianism de sorginte occidentală și în limitele exploatarei competitivării (în cadrul raportului război – politică) pe noile coordonate, reconfigurate de reprezentanții realismului politic.

După cel de-al Doilea Război Mondial, școala dominantă de gândire, cea sovietică, a impus perspectiva clausewitziană reinterpretată prin prisma intereselor leniniste, cu sens derivat din însăși sintagma rezumativă a raporturilor dintre politică și război. În înțelesul luptei de clasă drept manifestare politică dominantă, continuarea politicii cu alte mijloace s-a tradus pentru Lenin în violența luptei de clasă în impunerea regimului socialist. Mai mult, Lenin a făcut posibilă intrarea generalului prusac în panteonul gândirii militare sovietice, începând cu referirea din 1915⁹²

---

⁹⁰ Carl von Clausewitz, *Despre război*, op. cit., p. 67.

⁹¹ Asupra acestui aspect voi reveni în partea finală a studiului, probând afirmația printr-o cercetare transversală asupra reflectării operei generalului Carl von Clausewitz în articolele publicației *Gândirea militară românească*.

⁹² „Aplicată la războaie, teza de bază a dialecticii, atât de nerușinat deformată de Plehanov [...] în scopurile burgheziei, este că «războiul este doar o continuare a politicii cu alte mijloace [și anume, violente]». Aceasta este formularea lui Clausewitz, unul dintre cei mai mari teoreticieni în materie de istorie militară, ale cărui idei provin de la Hegel. Iar asemenea idei au constituit întotdeauna punctul de vedere al lui Marx și Engels, fiecare război fiind văzut de către ei ca o continuare a politicii unei anumite puteri și a diferitelor clase din cadrul ei – la un moment dat (t.a.)”. [„Applied to wars, the basic thesis of the dialectic, so shamelessly distorted by Plekhanov (...) to the purposes of the bourgeoisie, is this, that „war is simply the continuation of politics by other [namely violent] means”. Such is the formulation of Clausewitz, one of the greatest writers on questions of the military history, whose ideas were engendered by Hegel. And such ideas were always the point of view of Marx and Engels, each war, they viewed as a continuation of the politics of a given interested power and of the different classes within them – at a given time”], notează V.I. Lenin într-o lucrare din 1915, preluată în *Operele alese*

la arhicunoscutul dicton clausewitzian, iar școala militară sovietică a exploatat această apropiere și a valorizat suplimentar gândirea sa, constituindu-se în limitele paradigmei omonime. Menținerea gândirii militare românești în paradigma clausewitziană în anii de după război este oarecum justificată, deoarece presupune o continuare firească a unei școli dominante de gândire. Rămânând la moștenirea noastră de tip clausewitzian de sorginte estică, să amintim faptul că sovieticii au emis ideea unei „științe militare” conotate cultural, mai precis ideea unei doctrine proprii, extinse la nivelul întregului bloc comunist, chiar înainte de înființarea Pactului de la Varșovia, care a stat astfel la baza aparatului doctrinar românesc în perioada comunistă. Acest fapt a condus, pe de o parte, la ignorarea tradițiilor militare românești și la acoperirea „vidului” creat (inclusiv la nivel normativ) cu teze/concepții/idei/structuri doctrinare copiate sau împrumutate, pe de altă parte, la suprimarea dezvoltării gândirii militare autohtone, ceea ce a presupus „penuria de lucrări originale în domeniul teoriei militare”⁹³, și la întreruperea raporturilor cu gândirea militară universală, în contextul în care, în anii imediat postbelici, s-au petrecut și cele mai profunde modificări în plan strategic, prin înlocuirea *strategiei de acțiune* cu *strategia de descurajare*.

După 21 august 1968, când regimul comunist de la București a condamnat invazia Cehoslovaciei de către trupele sovietice, a devenit acută necesitatea concentrării eforturilor statului român pentru consolidarea armatei pe principii diferite de cele derivate din doctrina sovietică. Așa a apărut *Legea nr. 14/1972 privind organizarea apărării*, care a contribuit nu numai la (re)organizarea structurală, ci și la impunerea „războiului întregului popor”⁹⁴ pentru apărarea țării drept direcție strategică și doctrinară

---

complete, vol. 26, p. 224, *apud* Jakob W. Kipp (1992), *Lenin and Clausewitz: The Militarization of Marxism, 1915-1921*, în Willard C. Frank jr. & Philip S. Gillette, *Soviet Military Doctrine from Lenin to Gorbachev, 1915-1991*, Westport, CT: Greenwood Press, 63-83, pp. 68-69.

⁹³ Ion Gheorghe, Corneliu Soare, *Doctrina militară românească. 1968-1989*, Editura Militară, București, 1999, p. 25.

⁹⁴ „Războiul întregului popor pentru apărarea patriei a fost considerat conceptul strategic fundamental al doctrinei militare românești în perioada analizată” (Gheorghe & Soare, *op. cit.*, p. 84); În argumentul legii, conceptul doctrinar este explicat astfel: „Poporul român și-a apărât întotdeauna cu arma în mână, demn și neînfricat, libertatea, dreptul la viață și dezvoltare de sine stătătoare. Continuând aceste glorioase tradiții, în condițiile de azi,

dominantă, ceea ce a însemnat și o dezvoltare ca atare a gândirii militare românești, dar în limitele acestui concept. De altfel, acest concept, „*războiul întregului popor*”, s-a dezvoltat pe fundamente clausewitziene, făcând obiectul unei analize riguroase în opera generalului prusac (unde purta numele de „*război popular*” sau *Volkskrieg*). Pătrunderea conceptului s-a produs mai sinuos, prin intermediul operei lui Friedrich Engels, care expunea ideea războiului popular fără a cita și sursa. În vara anului 1848, după ce spiritul Revoluției s-a extins cu repeziciune dinspre Paris către estul Europei, Engels a devenit preocupat de forța mulțimii luptătoare, de războiul popular sau de „*războiul social civil*”, cum l-a numit inițial⁹⁵. Influența lui Clausewitz este de netăgăduit, atâta vreme cât Engels îi recomandase lucrarea *Vom Kriege* și lui Karl Marx. Din opera lui Engels, problema pregătirii poporului pentru apărarea patriei și a înarmării acestuia a ajuns în mapele tezelor Congresului al X-lea, Nicolae Ceaușescu nesimțindu-se dator să precizeze, la rândul său, sursa inspirației sale⁹⁶. Generalul Clausewitz a fost primul care a supus analizei conceptul *Volkskrieg* drept război de apărare, în care armata regulată, insuficientă, primește ajutor din partea populației civile, antrenată să sprijine acțiunile acesteia, dar acest concept și, în mod obligatoriu,

---

când victoria într-un război antiimperialist de apărare se poate obține numai prin lupta generală a întregului popor, toți cetățenii țării trebuie să fie gata să lupte, chiar cu prețul vieții, pentru salvagardarea muncii pașnice a poporului, suveranității și integrității patriei” (v. *Legea nr. 14* din 28 decembrie 1972 privind organizarea apărării naționale a Republicii Socialiste România, pe <http://www.lexex.ro/Legea-14-1972-502.aspx>).

⁹⁵ Friedrich Engels a fost foarte preocupat de războiul popular, publicând, în anii 1848-1849, o serie de articole importante în *Neue Rheinische Zeitung*, dintre care amintim: „*From Paris to Berne*”, „*The Kölnische Zeitung on the State of Affairs in England*” sau „*From the Theatre of War – Peasant War in the Bukovina*”, v. *Marx and Engels Collected Works*, New York, International Publishers, 1975, vol. 7, pp. 519 și 297, vol. 9, p. 289.

⁹⁶ Parcursul sinuos al ideii clausewitziene până în doctrina românească a stârnit controverse, cea mai importantă dintre acestea privind opinia generalului Corneliu Soare care, în studiul introductiv la ediția românească a lucrării lui Carl von Clausewitz, *Despre război*, a inserat mențiunea conform căreia „*ideile teoreticianului german au servit drept sursă de inspirație pentru doctrina românească a războiului popular*” (Gheorghe & Soare, *op. cit.*, p. 86). Directorul Editurii Militare a sesizat acest aspect și a trimis studiul la Consiliul Politic Superior al Armatei, pentru supervizare.

această strategie și aparatul doctrinar rezultat s-au dovedit a fi anacronice, în condițiile în care Liddell Hart, de exemplu, proiectase ieșirea de sub tutela clausewitzianismului cu mai bine de patru decenii în urmă, respectiv în condițiile în care dezvoltările strategice în statele membre ale NATO se situau deja în afara cadrului clausewitzian. Spre pildă, în aceeași perioadă, NATO adopta *strategia ripostei flexibile*⁹⁷, construită completamente în afara cadrului conceptual în care se manifesta strategia românească de apărare.

4.2. Poziționări neoclausewitziene. Războiul continuu.

După dezghețul ideologic în raport cu doctrina sovietică, anii '70-'80 au adus nu numai o plonjare într-un clausewitzianism reinterpretat după grila lui Friedrich Engels, ci și un contact cu doctrinele occidentale în materie de politică, securitate și relații internaționale. Or, respectivele decenii ale secolului XX au însemnat, în primul rând, o emergență a ideilor aliniate realismului politic, o teorie a filosofiei politice care încearcă să explice și să prescrie relațiile politice în baza dorinței de putere, care constituie țelul fundamental al oricărui actor politic, intern sau internațional. În baza acestor idei, realismul în relațiile internaționale se traduce printr-o competiție acerbă pentru putere și pace/securitate,

---

⁹⁷ Față de strategiile clasice, bazate pe utilizarea forței pentru impunerea voinței proprii asupra adversarului, denumite generic *strategii de acțiune*, a apărut conceptul de *strategie de descurajare*, bazat pe convingerea inamicului să nu acționeze (de teama consecințelor insurmontabile privitoare la utilizarea armelor de nimicire în masă). Strategia de descurajare a fost impusă de administrația Nixon pe agenda NATO, unde a fost discutată la reuniunea Consiliului Nord-Atlantic de la Bruxelles din 1967 și, ulterior, implementată în cadrul Alianței (pe data de 1 ianuarie 1968) drept concept strategic, denumit, după propunerea americană, „*riposta flexibilă*”. Această strategie a descurajării a înlocuit strategia „*represaliilor masive*”, pusă în aplicare în august 1945 de SUA împotriva Japoniei și propusă de generalul Douglas MacArthur a fi pusă în aplicare în aprilie 1951 în Războiul Coreei, motiv pentru care președintele Truman l-a demis. Conceptul de „*riposta flexibilă*”, lansat de generalul și gânditorul militar american Maxwell Taylor în semn de răspuns critic la politica de apărare *New Look* a administrației Eisenhower, desemna descurajarea reciprocă de la nivel strategic la nivel tactic, oferind Statelor Unite posibilitatea de a răspunde agresiunii prin întregul spectru de modalități posibile, fără a se limita la arma nucleară. Conceptul a fost adoptat imediat în strategia americană de apărare, în 1961, de către președintele de la acea dată, John F. Kennedy.

în defavoarea idealurilor. Competiția dură pentru putere, subliniată în realismul politic din perioada *războiului rece* în principal prin scrierile lui Hans Morgenthau, John Garnett și Henry Kissinger, a devenit elementul-reper în proiecția gândirii militare românești de după 1968. Pe fondul ideologic al realismului politic răsăritean, reprezentat de concepția unuia dintre cei mai importanți susținători ai acestei școli de gândire, liderul sovietic Iosif V. Stalin, și inculcat în strategia națională românească imediat postbelică, nu a fost resimțită acut trecerea spre reperele și fundamentarea unei noi perspective, bazate pe aceleași principii ale organizării politice realiste (de văzut cele șase principii ale realismului politic⁹⁸). Însă, în ceea ce privește explicarea raporturilor dintre politică și război, cele două lucrări fundamentale ale perioadei *războiului rece*, deja amintite anterior, *Peace and War* al lui Raymond Aron (1966) și *Politics among Nations* a lui Hans J. Morgenthau (1968 – începând cu această a patra ediție, principiile realismului politic rămân neschimbate) continuă asumat direcția deschisă de lucrarea lui Carl von Clausewitz, *Despre război* (chiar dacă opul generalului prusac este apropiat mai mult de lucrarea gânditorului francez decât de cea a omului politic american). Practic, gândirea militară românească, în dezgheț ideologic, interacționează cu influențele vestice ale unui clausewitzianism reinterpretat, devenit neoclausewitzianism, sub coloratura ideologică a realismului politic vest-european și american. Pe acest fond și cu asemenea influențe, școala de gândire militară românească rămâne cantonată în limitele paradigmei clausewitziene.

După Revoluția din 1989, perspectiva cinică americană, de sorginte realist-politică, asupra competiției în toate sectoarele de activitate, nu numai în cel militar (și, implicit, în acțiunea pe câmpul de luptă, în teatrele de operații), a devenit exploatată de o serie de reprezentanți importanți ai gândirii militare românești. Practic, școala românească de științe militare exploatează și după 1990 proiecția clausewitziană, în varianta neoclausewitzianismului. Această perspectivă neoclausewitziană, devenită manifestă prin intermediul reprezentanților realismului politic,

---

⁹⁸ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred Knopf [1948], 1967, pp. 4-11.

a condus la apariția unui curent autohton care promovează conceptul de „război continuu”. Acest concept face, printre altele, obiectul unui studiu distinct, omonim, al generalului Mihail Orzeată (2011), care constituie principalul reprezentant al poziționării realist-politice în gândirea militară românească. Generalul Orzeată definește *războiul continuu* în termenii (neo)clausewitzieni, ai competiției (confruntării) permanente „*dintre indivizi, dintre comunități (state, alianțe, entități religioase, etnice, profesionale etc.), dintre indivizi și comunități etc., pentru a-și impune interesele pe multiple planuri: putere, influență, teritorii și resurse (umane, materiale și financiare)*”⁹⁹.

Morgenthau se referise la competitivitate și la continua luptă pentru supraviețuire a statelor pentru a motiva necesitatea unui arbitraj internațional. În România, acestui concept, având o anumită conotație interpretativă – *război continuu*, i s-a acordat o importanță deosebită în numeroase alte studii. Ilustrative, în acest sens, sunt câteva dintre pozițiile fără echivoc în raport cu asumarea perspectivei neoclausewitziene: „*Războiul continuu generează însă o altă filozofie, mult mai complexă, mult mai dificilă. Război continuu nu înseamnă, desigur, lupta armată continuă. Acțiunile armate reprezintă doar elemente de maximum ale acestui fenomen, situațiile lor limită. În războiul continuu sunt doar acțiunile informaționale, cele economice și cele culturale. Dar și acestea cunosc diferite grade de intensitate și sunt marcate din timp în timp, în funcție de evoluția situației strategice, de forme accentuate, chiar violente*”¹⁰⁰.

Pentru sistemul militar românesc, analiza impactului *războiului continuu* sau a *războiului permanent* – ca război al prezentului și, mai ales, al viitorului – asupra strategiei militare a timpurilor care vor veni constituie o necesitate¹⁰¹: „*Din cei 5 600 de ani de istorie, doar 292 au fost ani de pace. În acest caz, pacea poate fi înțeleasă, așa cum arată și numele, doar ca încheiere a unui război în vederea obținerii unui răgaz pentru a pregăti un alt război.*”

---

⁹⁹ Mihail Orzeată, *Războiul continuu*, Editura Militară, București, 2011, p. 31.

¹⁰⁰ Gheorghe Văduva, *Principii ale războiului și luptei armate*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2003, p. 73.

¹⁰¹ Mircea Mureșan, Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 14.

*Oricât de dură și de inumană ar fi o astfel de afirmație, ea nu trebuie negată. Niciodată, nicio societate de pe lumea aceasta nu a infirmat-o*¹⁰².

Războiul continuu, în înțelesul școlii românești de gândire militară, face trimitere la o integralitate socială, complexă, în care nu se poate distinge clar între pace și război. Războiul devine continuu prin flexibilitatea sa diplomatică, strategică, operațională¹⁰³ etc., prin continuitatea exercitării raporturilor de putere (*hard* sau *soft*), în afara structurii de delimitare terminologică propusă de Bouthoul¹⁰⁴, care accentuează faptul că *războiul rece*, de pildă, nu este război¹⁰⁵. În studiile românești,

---

¹⁰² Constantin Degeratu, Mihai Tudose, Gheorghe Văduva, *Război, cunoaștere, adevăr*, Editura Nemira, București, 2012, p. 295.

¹⁰³ Mureșan & Văduva, *op. cit.*, p. 40, o denumesc flexibilitate strategică operațională, prin aceasta înțelegând cucerirea și menținerea inițiativei politice și strategice.

¹⁰⁴ Gaston Bouthoul, *Războiul*, traducere, prefață și note de Simion Pitea, Editura Militară, București, 1978, p. 54.

¹⁰⁵ Simpla vehiculare a sintagmei consacrate „*război rece*”, îndepărtată de esența structurii ternare clausewitziene și, implicit, de nucleul dur al fenomenului așa cum a fost el perceput de-a lungul mileniilor de gândire militară, a determinat o reorganizare riguroasă a respectivului concept pe o altă structură ternară, pe trei piloni de rezistență în constructul conceptual, după cum urmează: „*războiul este o luptă armată și sângeroasă între grupuri organizate*” (Bouthoul, *op. cit.*, 1978, p. 54; sublinierea autorului). În înțelesul nostru, această perspectivă se rezumă la necesitatea îndeplinirii simultane a celor trei condiții obligatorii pentru ca un fenomen social să poată fi numit război. Evident, putem restrânge înțelesurile războiului din perspectiva polemologiei lui Bouthoul după cum urmează: războiul trebuie să presupună o confruntare militară (implicând mijloace și forțe militare, armate și/sau organizații paramilitare, teroriste etc.), obligatoriu violentă: „*atunci când nu comportă pierderea de vieți omenești, el [n.a. – războiul] nu este decât un conflict sau un schimb de amenințări. Războiul rece nu este război*” (G. Bouthoul, *op. cit.*, p. 54), care implică două grupări organizate: structuri intrastatale, statale sau suprastatale (coaliții, alianțe), așadar reprezentând un fenomen colectiv, distinct de violența individuală. Referitor la violența deschisă, The Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI, *apud* Diaku Dianzenza, *War or armed conflict? Thinking on ways the world view the differences between these notions* [online], 2013, *Peace & Collaborative Development Network*, pe <https://pcdnetwork.org/blogs/war-or-armed-conflict-thinking-on-ways-the-world-view-the-difference-between-these-notions/> [accesat în decembrie 2017], definește războiul în raport cu numărul victimelor rezultate în confruntarea militară prin aplicarea violenței directe, care trebuie să fie mai mare de 1 000: „*This means that if parties fighting over a period of a month and that a thousand people have been killed from that direct violence, then that conflict must be qualified as „WAR”. The definition does not take into consideration other people who might have died by that fighting as an indirect consequence such as lack of food, medical and so on*”. Privitor la perspectiva traducerii necorespunzătoare în limba română

echilibrul instabil de putere este continuu erodat de această competitivitate în scopul redistribuirii puterilor, amintind de perspectiva lui Morgenthau. Însă, dacă în studiile politologului american competiția este ilustrată prin lupta pentru putere (*continuous struggle for power*), ceea ce în relațiile internaționale se traduce prin „*un efort continuu de a menține sau de a crește puterea unei națiuni și de a ține sub control sau a reduce puterea altor națiuni*”¹⁰⁶, fără să îmbrace foma confruntării celei mai acute (războiul), în gândirea militară românească, războiul este omniprezent, iar competiția pentru resurse, pentru putere și pentru securitatea națiunii îmbracă această formă a conflictualității extreme.

În limba română, termenii din câmpul de semnificație al beligeranței sunt puțini și săraci. Cuvântul *război* ține locul, în limba română, multor cuvinte din alte limbi, cu înțeles nuanțat, mult mai bogate în semnificație, cum ar fi, de exemplu, *war* și *warfare* în limba engleză¹⁰⁷.

---

a terminologiei polemeologice, în lucrarea *Operațiunile mass-media. Echilibrul instabil dintre logica militară și logica media*, făceam următoarele remarci: „*Războiul este o luptă armată și sângeroasă între grupuri organizate*” (Bouthoul, *op. cit.*, 1978, p. 54). Traducerea românească este inexactă, atâta vreme cât în terminologia românească de specialitate lupta și războiul sunt operații desfășurate la nivel tactic, respectiv strategic, așadar diferă fundamental. În limba franceză, în original, definiția este următoarea: „*la guerre est la lutte armée et sanglante entre groupements organisés*” (Gaston Bouthoul, *Traité de sociologie. Les guerres, éléments de polémologie*, Payot, Paris, 1951, p. 35). Termenul *lutte* înseamnă *luptă*, dar are și sensul de *confruntare*, traducere recomandabilă în acest caz (Adrian Lesenciuc, *Operațiunile mass-media. Echilibrul instabil dintre logica militară și logica media*, Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov, 2013, p. 71).

¹⁰⁶ *A continuing effort to maintain and to increase the power of one's own nation and to keep in check or reduce power of other nations*, în original, H. Morgenthau, *op. cit.*, p. 211.

¹⁰⁷ În lucrarea *Războiul informațional*, din 2016, analizăm, în acord cu studiile cercetătorului Claudio Cioffi-Revilla [*War and Warfare. Scales of Conflict in Long-Range Analysis*, în R.A. Denemark, J. Friedman, B.K. Gills & G. Modelski (eds.), *World System History: The Social Science of Long-Term Change*, Routledge, Londra, 2000, pp. 254], distincția dintre termenii în cauză, *war* și *warfare*, concluzionând că: „*O analiză diacronică a războiului, în raport cu o scală a beligeranței care propune anumite tipologii conflictuale, respectiv, în raport cu o scală a procesualității, care propune o focalizare cronologică asupra gradului de soluționare, conduce la diferențieri și nuanțări. Dacă cea de-a doua scală presupune diferențieri între macro- și microproces, prima constituie cadrul de operare cu cei doi termeni care nu sunt nuanțați în traducerea românești: «war» și «warfare». Pe scala beligeranței se pot utiliza diferite dimensiuni: unitățile comportamentale ale analizei, tipul sau gradul*

Mai mult, moștenirea etimologică a cuvântului *război* în limba română este una care relevă perspectiva pur defensivă, războiul de apărare: război derivă din lat. *bellum*, cu prefixul *răs-*, care a devenit *răz-* (regulă generală pentru derivatele de la cuvintele care încep cu consoane sonore sau vocale), desemnând îndepărtarea spre exterior, extinderea, după caz întărirea acțiunii, intensificarea, dar și (în special) negarea sensului cuvântului de bază¹⁰⁸: împotriva, în ciuda, în pofida cuiva sau a ceva. În cazul războiului, termenul latinesc *bellum* devine *răzbel* (*răs* + *bellum*), adică lupta împotriva agresiunii provocate de alții. Cu această moștenire în limba română și pe filon cultural, în proiecția școlii românești de orientare neoclausewitziană privitoare la războiul continuu, principiul moderator/mediator este considerat o greșeală. Filosofia războiului trebuie să se construiască și în zilele noastre, în manieră pur clausewitziană, pe sentimentul de ostilitate și pe intenția ostilă: „În oricare război trebuie să existe această intenționalitate. *Ura nu este suficientă*”¹⁰⁹. Slăbiciunile preponderent de natură politică în condamnarea războiului sunt cele care, cel puțin pentru autorii lucrării *Război, cunoaștere, adevăr*, produc deservicii majore proiecției clausewitziene¹¹⁰, adecvate în tipul actual de confruntare militară,

---

*de organizare a conflictului, complexitatea sau dimensiunile, durata, respectiv consecințele multidimensionale ale beligranței (politice, economice, culturale). Din această perspectivă, termenul „war” desemnează conflictele interne, interstatale, internaționale (chiar mondiale) cu o durată de 10²-10³ zile, în timp ce termenul „warfare” privește procesele mai complexe dar mai puțin sistematizate decât precedentele, mai lungi: 10³-10⁴ zile, cu impact mai mare asupra civilizației în ansamblu, dar care nu se caracterizează, obligatoriu, prin intensitate ridicată a violenței” (Adrian Lesenciuc, *Războiul informațional*, Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, Brașov, 2016, p. 13).*

¹⁰⁸ Al. Rosetti, *Istoria limbii române. De la origini până în secolul al XVII-lea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 328.

¹⁰⁹ Degeratu *et al.*, *Război, cunoaștere, adevăr*, *op. cit.*, p. 296.

¹¹⁰ „Onoarea și gloria sunt acele valori care întrețin forța unei armate și a fiecărui luptător. Din păcate, uneori, aceste valori supreme ale unei armate sunt ignorate și chiar terfelite de decidentul politic, care nu înțelege cultura acestei instituții, care nu înțelege logica și fizionomia morală a celui mai teribil instrument pe care îl are la dispoziție – și care este și ultimul – și anume, războiul. Politicianul mediocru condamnă războiul, fără să aibă niciun argument pertinent împotriva acestuia, nici măcar propria sa emoție. Asemenea politicieni – destul de numeroși și de iresponsabili în structurile politice ale neamului românesc din toate timpurile – au adus mari prejudicii Armatei României și conceptului de război, ca instrument al unei politici mature și responsabile” (Degeratu *et al.*, *op. cit.*, p. 311).

specific erei informaționale (în așa-numitul *Global Information Warfare*, pe care îl studiază, printre alții, americanii Andrew Jones și Gerald L. Kovacich, 2016). Spre exemplu, operațiile bazate pe efecte (*Effect-Based Operations*) se sprijină pe fundamentarea clausewitziană (a se vedea subcapitolul 6.3.1 *Suportul clausewitzian al EBO* din amintita lucrare). Totuși, perspectiva americană este completamente diferită: războiul bazat pe rețea (*Network Centric Warfare – NCW*) și, implicit, operațiile bazate pe efecte sunt fundamentate pe concepția lui Liddell Hart și nu pe cea a lui Clausewitz. Începând cu articolul care a stat la baza proiecției doctrinare a *NCW* (și, ulterior, a aplicării acestui concept cu succes în Operațiunea *Iraqi Freedom* din 2003¹¹¹), semnat, în 1998, de viceamiralul Arthur K. Cebrowski și John J. Garstka, războiul bazat pe rețea a necesitat o re poziționare în baza altor principii decât cele clausewitziene, pentru care, afirmă teoreticienii americani, nu există încă un echivalent proiectiv al lucrării *Despre război* în războiul erei informaționale: „*Aceste teme au schimbat astăzi natura afacerilor americane, au schimbat și vor continua să schimbe modul în care conducem, uneori violent, afacerile sectorului militar. Suntem departe de o înțelegere detaliată a noilor operații – nu există încă un echivalent al lucrării lui Clausewitz, «Despre război», pentru această a doua revoluție – dar putem obține un plus de înțelegere prin observația generală conform căreia națiunile fac război în aceeași manieră în care își fac averea*”¹¹².

---

¹¹¹ Succesul conceptului *NCW* în Războiul din Irak, dar și cel al perspectivelor combinate *NCW/EBO* nu pot fi puse la îndoială nici măcar din perspectiva teoreticienilor clausewitzieni. De exemplu, Harris Brice (*America, Technology and Strategic Culture: A Clausewitzian Perspective*, Abingdon, Oxon & New York, Routledge, 2009, pp. 9-10), cu rezervele de rigoare legate de numărul de victime în perioada de conflict armat propriu-zis, dar și cu cele privitoare la abordarea sa clausewitziană, consideră totuși că principiile *NCW/EBO* au fost puse în evidență prin intermediul Operațiunii *Iraqi Freedom*: „*În urma prăbușirii regimului Saddam Hussein, membrii departamentului american de apărare au constatat că principiile și perspectivele care definesc paradigma NCW/EBO au fost validate*” (trad.a.) [*Following the collapse of Saddam Hussein’s regime, members of the American defense establishment assumed that the principles and perspectives that define the NCW/EBO paradigm had been validated*].

¹¹² Arthur K. Cebrowski, John J. Garstka, *Network-Centric Warfare: Its Origin and Future*, *U.S. Naval Institute Proceedings*, 124, ianuarie 1998, p. 28. (*These themes have changed the nature of American business today, and they also have changed and will continue to change the way we conduct the sometimes violent business of the military.*)

Totodată, NCW are rolul de a reduce considerabil „ceața” clausewitziană¹¹³, incertitudinea de pe câmpul de luptă, proiectând o oarecare transparență a acestuia și, mai mult, de a promova umanismul și nu ostilitatea, de a preveni, pe cât posibil, pierderile de vieți omenești, victimele inutile, de a reduce dimensiunea violentă și ostilă a războiului, pentru a se putea pune bazele reconstrucției pașnice în perioada post-conflict. În aceste condiții, reducerea dimensiunii violente a teatrului de operații este o necesitate. Protejarea trupelor proprii și aliate, respectiv reducerea pe cât posibil a numărului de victime în rândurile inamicului constituie deziderate ale proiecției NCW și necesită protecție suplimentară: „*Protecția dimensională completă (Full Dimensional Protection) este capacitatea forței întrunite de a-și proteja personalul și alte bunuri necesare pentru îndeplinirea misiunilor atribuite. Protecția dimensională completă se realizează prin selectarea adaptată și aplicarea măsurilor active și pasive multistrat, în domeniile aerian, terestru, maritim, spațial și informațional în întreaga gamă de operații cu un nivel acceptabil de risc*”¹¹⁴.

We are some distance from a detailed understanding of the new operations – there is as yet no equivalent to Carl von Clausewitz’s On War for this second revolution – but we can gain some insight through the general observation that nations make war the same way they make wealth, in original).

¹¹³ În doctrina americană, reducerea acestei incertitudini se realizează în baza principiului simplității: „*Principiul simplității se referă la necesitatea de a păstra clare și necomplicate planurile, îndrumările, ordinele. S-a constatat, de-a lungul istoriei, că efectele care provoacă slăbiciune, cum sunt oboseala umană, emoția sau frica, dublate de erorile de comunicare și ambiguitate, s-au dovedit a fi una dintre cele mai mari probleme ale războiului – faimoasa ‘ceață și fricțiune’ a acestuia. Prin reducerea incertitudinii (astfel simplificând deciziile de luat și variațiile situaționale de care trebuie ținut cont) și prin eficientizarea proceselor de evaluare, planificare și execuție, structura Information Superiority permite comandanților să lucreze la un nivel mai simplu și mai coerent*”. (trad.a.). (*The principle of simplicity refers to the need to keep plans, guidance, and orders clear and uncomplicated. It has been established over history that the debilitating effects of human fatigue, excitement, and fear compounded by errors of miscommunication and ambiguity, have proven to be one of the greatest problems in war – the famous ‘fog and friction’ of war. By reducing uncertainty (and thus simplifying the decisions to be made and the situational variations that need to be considered) and by streamlining the processes of situation assessment, planning, and execution, Information Superiority enables commanders to work at a simpler, more coherent level*), Department of Defense (DoD) Report to Congress, Network Centric Warfare, Washington, D.C., Office of the Secretary of Defense, 2001, pp. 3-19.

¹¹⁴ *Full Dimensional Protection is the ability of the Joint force to protect its personnel and other assets required to decisively execute assigned tasks. Full dimensional protection*

Această protecție constituie unul dintre conceptele fundamentale ale NCW și unul dintre dezideratele formelor de beligeranță specifice erei informaționale.

Războiul continuu, în înțelesul de confruntare permanentă în planuri multiple, este rezultatul unei orientări neoclausewitziene a școlii de gândire militară a Universității Naționale de Apărare „Carol I”, care pune în prim-plan perspectiva sistemică, analiza unui continuum în care competiția și, în extrem, conflictualitatea definesc, în esență, o societate în căutarea căilor de acces la resurse și putere. În rezumat, perspectiva războiului continuu, presupunând o interpretare particulară a confruntării în era informațională, poate fi redusă la această formulă sintetică a fenomenului: *„Confruntarea continuă (războiul continuu) este, în fapt, o expresie a fazei competiționale – faza ireconciliantă – din toate domeniile și prin toate mijloacele (economice, politice, informaționale, sociale, militare etc.). Putem spune că o astfel de etapă nu este accidentală, nu este inerentă sau voluntară, ci trebuie privită ca parte a unui întreg și analizată din perspectiva sistemică. Războiul nu trebuie analizat și înțeles numai ca o confruntare armată; el este o angajare totdeauna complexă, într-o confruntare cuprinzătoare, al cărei ultim aspect este confruntarea armată, adică lupta armată”*¹¹⁵.

4.3. Poziționări postclousewitziene. Spre deosebire de consistenta școală de gândire neoclousewitziană aliniată la perspectivele lui Hans J. Morgenthau și John Garnett privitoare la competiția continuă pentru putere, respectiv la logica *fuzzy* în discriminarea pace-război, există și poziționări neutre, post-clousewitziene. Spre exemplu, generalul Nicolae Uscoi proiecta, încă din 2002, o distanțare de metoda clousewitziană în analiză confruntărilor contemporane: *„Analiza tradițională*

---

is achieved through the tailored selection and application of multilayered active and passive measures, within the domains of air, land, sea, space, and information across the range of military operations with an acceptable level of risk, in original. – DoD Report to Congress, loc. cit., pp. 2-11.

¹¹⁵ Ilie Ovidiu Frățilă, *Războiul informațional – componentă a conflictului neconvențional. Recurs la istorie*, în *Infosfera*. Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare, anul XII, nr. 3, 2015, p. 19.

a cauzelor războiului se aplică cu dificultate conflictelor intra-statale. Analiza clausewitziană întemeiată pe confruntarea dintre state cu armate disciplinate și cu campanii militare temeinic pregătite pare mai mult decât inadecvată¹¹⁶. Totuși, această raportare nu este definitorie pentru teoreticienii militari români, deoarece nu există o poziționare categorică în raport cu teoria clausewitziană. Distanțarea consistentă de gândirea generalului prusac vine din afara oricărei școli militare românești. Ea aparține academicianului Mircea Malița, cel care explica, în urmă cu zece ani, distincția radicală dintre neoclausewitzieni și postclausewitzieni. Această distincție nu constituie, în fapt, obiectul de studiu al academicianului în articolul pe care îl analizăm, ci servește atingerii acestuia: *O privire asupra fizionomiei războiului rece*¹¹⁷. Pentru a contura fizionomia războiului rece, Mircea Malița reușește chiar să contureze, câțiva ani mai târziu, o teorie consistentă și inedită asupra acestei perioade (2014) – era necesară o înțelegere adecvată în raport cu teoria militară dominantă la începutul și pe parcursul perioadei analizate. Or, prima surpriză în analiza diplomatului și academicianului român este tocmai aceea că, în general, comportamentul marilor lideri, imediat după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, a fost un comportament pur clausewitzianist, deoarece au fost formați în gândirea de acest tip. Pentru Malița, inclusiv comportamentul președintelui Harry S. Truman, primul președinte american postbelic (1945-1953), este unul clausewitzian, deși a luat o decizie rară, de a-l demite, în timpul Războiului din Coreea, pe generalul Douglas MacArthur, comandant militar important în campania din Pacific, decorat cu *Medal of Honor* după Campania din Filipine (1941-1942)¹¹⁸. Doctrina clausewitziană,

¹¹⁶ Nicoale Uscoi, *Conflictele secolului XXI*, în *Revista Academiei Forțelor Terestre*, anul VII, nr. 1(25), 2002, p. 15.

¹¹⁷ Mircea Malița, *O privire asupra fizionomiei războiului rece*, în *Revista de istorie militară*, nr. 1-2, 2007, pp. 1-10.

¹¹⁸ Generalul MacArthur, comandant al Comandamentului Națiunilor Unite în Războiul din Coreea, a depășit atribuțiile militare, a implicat armata chineză în conflict și a amenințat China cu războiul nuclear. Malița explică acest comportament al președintelui american astfel: „Reținerea lor [n.a., a liderilor imediat postbelici] de a folosi arma nucleară începând cu Truman, după Hiroshima, provine din faptul că mentorul lor, Clausewitz, fiind recunoscut atât în Vest, cât și în Est, a avertizat că statele celor ce recurg la violență nelimitată pot fi consumate de ea” (M. Malița, *op. cit.*, pp. 1-2).

în care fuseseră formați liderii celui de-al Doilea Război Mondial și cei din anii imediat postbelici, a devenit insuficientă odată cu utilizarea armei nucleare, care a condus la schimbarea completă și definitivă a regulilor jocului. Strategia represaliilor masive, propusă de Maxwell D. Taylor și adoptată în timpul administrației Kennedy, înlocuind strategia represaliilor masive a lui Eisenhower, a permis negocierea pașnică în timpul Crizei Rachetelor din Cuba (1962). Iar această situație de la începutul *războiului rece* înseamnă că, în esență, înțelegerea cadrului de aplicare a paradigmei clausewitziene s-a schimbat. Mircea Malița face trimitere la teoria jocurilor (*game theory*), una dintre ramurile matematicii aplicate, pentru a explica diferența dintre cadrele de aplicare a celor două paradigme: joc cu sumă nulă în limitele paradigmei clausewitziene (suma câștigurilor este zero) și joc cu sumă nenulă în paradigma postclausewitziană (suma câștigurilor diferă de zero): „*La Clausewitz, nu există decât război ca joc de sumă nulă, așa cum subliniază, în introducerea sa la Clausewitz. On war, Anatol Rapaport, un specialist al modelelor matematice. Arma nucleară a pus în fața omenirii un joc de tip nou: jocul cu sumă nenulă. Acesta dezvăluie două situații noi cu rezultate posibile: ambele suferă distrugerea totală (și, probabil, întreaga civilizație umană) sau ambii câștigă supraviețuirea. Jocul de sumă nenulă avertizează că, dacă jucătorii continuă adeviziunea înveterată la regulile jocului de sumă nulă (unul câștigă, altul pierde miza), ei riscă să fie aruncați în situația pierderii (maximale, în cazul nuclear) în comun. Această cutremurătoare situație, ignorată total de Clausewitz, este cea care i-a zguduit pe politicieni. Știm azi cu câtă emoție studiau efectele dezvăluite de cercetări științifice asupra armelor nucleare, folosite în cazul unor încleștări totale și cu tot arsenalul existent. Orice politician care ține discursul permanent al servirii intereselor populației e nevoit să șovăie când e vorba să decidă anihilarea totală a acestei populații. Aceste lecturi aveau loc în ambele tabere, dar nu există indicii ca lucrarea lui Clausewitz să fi fost consultată*”¹¹⁹.

Practic, prin situarea în noul cadru al jocului, arta militară a cunoscut o cotitură fundamentală în primii ani ai *războiului rece*, după epuizarea

---

¹¹⁹ Mircea Malița, *op. cit.*, p. 2.

rațiunilor, fundamentelor și instrumentelor unei modernități în declin. Abandonându-se înțelesul de „*filozofie a războiului*” sau cel de „*artă a războiului*”, arta militară s-a dezvoltat în limitele unui câmp științific (al științelor militare), putând astfel să reclame depășirea stadiului preparadigmatic, dar modificările de natură tehnologică, schimbarea perspectivei politice și a raporturilor de putere și, nu în ultimul rând, trecerea de la strategiile de acțiune la strategiile de descurajare (care nu se referă doar la armamentul nuclear, cum subliniază Hew Strachan¹²⁰), au condus la o reconfigurare a artei militare și la o re poziționare a acesteia pe alte coordonate. Dar, cel mai important lucru, abandonul matricei clausewitziene ca ordonatoare a configurării abordării militare a permis repunerea în discuție a finalităților, a cauzelor ultime ale războiului. Pe acest fundament se constituie teoria academicianului Malița.

Războiul rece a permis și o re-lectură a clausewitzianismului, o înțelegere a conflictualității ca ducere a politicii cu alte mijloace prin competitivitatea strategică. Malița amendează această alunecare (alunecare interpretativă voită în jocul cu miză nulă): „*Neoclausewitzienii au fost pendantul teoretic al acestor cercuri (cercuri științifice, cu anumite influențe asupra centrelor de putere – n.a.) și în războiul rece. Dacă nu s-au putut atinge de acordul esențial, au pledat și dezvoltat în spiritul lui Clausewitz legitimarea și chiar necesitatea războaielor întreprinse de superputeri, pe culoarul liber al competiției strategice*”¹²¹.

Realitatea postclausewitziană euroatlantică, inclusiv a doctrinelor românești, configurate în consonanță cu doctrinele postclausewitziene ale NATO, a găsit o societate românească organizată în jurul unor centre de gândire (neo)clausewitziană. Ceea ce este interesant de observat și analizat e faptul că gândirea românească neoclausewitziană continuă să producă în limitele acestui cadru și după intrarea în NATO, deși aparatul doctrinar de împrumut este construit după valori și principii extra-clausewitziene.

---

¹²⁰ Hew Strachan, *The Direction of War. Contemporary Strategy in Historical Perspective*, Cambridge University Press (2013), 2014, p. 282.

¹²¹ Mircea Malița, *op. cit.*, p. 2.

Totuși, în linii mari, gândirea militară românească nu este fisurată de linia de demarcație ideologică clausewitzianistă/postclausewitzianistă, situându-se în afara acestei dispute. Cu excepția unei vagi orientări spre doctrina neoclausewitziană, gândirea militară românească este, în esență, una a-clausewitzian (ist)ă, dezideologizată în raport cu liniile de forță ale paradigmei care a marcat secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, cu remanente până în prezent, iar probarea acestei distanțe va fi obiectul analizei din următorul articol.

BIBLIOGRAFIE

1. Robert J. Bunker, *Technology in a Neo-Clausewitzian Setting*, în G.C. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 1997, pp. 137-165.
2. Fr. Chazel, *Mișcările sociale*, în Raymond Boudon (ed.), *Tratat de sociologie*, Editura Humanitas, București, 1997, pp. 237-238.
3. Carl von Clausewitz, *Despre război*, lucrarea postumă a generalului Carl von Clausewitz. Studiul introductiv, notele și verificarea științifică a textului aparțin generalului-maior dr. Corneliu Soare, Editura Militară, București, 1982.
4. Giulio Douhet, *The Command of the Air*, traducere de Dino Ferrari, Washington D.C., Office of Air Force History [1921], 1998.
5. John Ferris, *Conventional Power and Contemporary Warfare*, în John Baylis, James J. Wirtz & Colin S. Gray, *Strategy in the Contemporary World. An Introduction to Strategic Studies*, ediția a cincea, Oxford University Press [2007], 2016, pp. 230-246.
6. Azar Gat, *A History of Military Thought. From the Enlightenment to the Cold War*, Oxford University Press, 2001.
7. Paul Hirst, *Război și putere în secolul 21. Statul, conflictul militar și sistemul internațional*, traducere de Nicolae Năstase, Editura ANTET XX PRESS, București, 2001.
8. Michael Ignatieff, *Virtual War: Kosovo and Beyond*, Viking, Toronto, 2000.
9. Mary Kaldor, *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1999.
10. Adrian Lesenciuc, *The End of Ideology and the Military Power*, în *Review of the Air Force Academy*, nr. 2, 2007, pp. 77-80.
11. B.H. Liddell Hart, *Strategia. Acțiunile indirecte*, traducere de L. Cojoc și S. Pitea. Cuvânt-înainte de I. Cupșa, Editura Militară, București (1954), 1973.
12. David J. Lonsdale, *The Nature of War in the Information Age: Clausewitzian Future*, Londra, New York: Frank Cass, 2007.
13. David Lonsdale, *Clausewitz and Information Warfare*, în Hew Strachan & Andreas Herberg-Rothe, *Clausewitz in the Twenty-First Century*, Oxford University Press, 2007, pp. 231-250 (ccxvi-ccxxxiv).

14. Thomas Manhnken, *A Strategy for a Protracted War*, în Ronald R. Luman (ed.), *Unrestricted Warfare Symposium 2006*, Proceedings on Strategy, Analysis, and Technology, 14-15 martie 2006, Laurel, Maryland: The John Hopkins University Applied Physics Laboratory, National Security Analysis Dept, pp. 35-64.

15. Michael Mann, *The Sources of Social Power*, vol. 1, Cambridge University Press, 1986.

16. Timothy B. McCulloh, *The Inadequacy of Definition and the Utility of a Theory of Hybrid Conflict: Is the „Hybrid Threat” New?*, Timothy B. McCulloh & Richard Johnson, documentul nr. 2, Hybrid Warfare, în Douglas C. Lovelace jr., *Terrorism. Commentary on Security Documents. Volume 141. Hybrid Warfare and the Gray Zone Threat*, Oxford University Press, 2016, pp. 53-144.

17. E. Mendelsohn, *Science, Scientists and the Military*, în John Krige & Dominique Pestre, *Science in the Twentieth Century*, Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge, v. 175-203.

18. Joseph S. Nye jr., *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004.

19. Michael Roberts, *The Military Revolution, 1560-1660*, în Clifford J. Rogers (ed.), *The Military Revolution Debate. Readings on the Military Transformation of Early Modern Europe*, Boulder, Colorado, Oxford: Westview Press, [1956], 1995, pp. 13-36.

20. Michael Sheehan, *The Evolution of Modern Warfare*, în John Baylis, James J. Wirtz & Colin S. Gray, *Strategy in the Contemporary World. An Introduction to Strategic Studies*, ediția a cincea, Oxford: Oxford University Press, [2007], 2016, pp. 33-51.

21. Hugh Smith, *On Clausewitz. A Study of Military and Political Ideas*, Hampshire & New York: Palgrave MacMillan, 2004.

22. Hew Strachan, *The Direction of War. Contemporary Strategy in Historical Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, [2013], 2014.

23. Sun Tzu, *Arta războiului*, traducere din limba franceză de Raluca Pârvu, Editura ANTETXX PRESS, București, 1999.

24. Maxwell D. Taylor, *The Uncertain Trumpet*, New York: Harper and Brothers, 1960.

25. John B. Thompson, *Media și modernitatea. O teorie socială a mass-media*, Editura Antet, București.

MIGRANȚII INTERNAȚIONALI

– între compasiune și ostilitate –

Dr. Mihail ORZEAȚĂ

Migrația este un proces complex prin amploare (spațială, temporală și ca număr de persoane implicate) și implicații asupra statelor lumii (de origine, de tranzit și de destinație/adoptie) în planurile politic, diplomatic, economic, financiar, social, cultural, psihologic, ecologic și militar. Procesul migraționist este controversat atât în plan conceptual (reglementări internaționale și naționale care nu sunt armonizate, opinii diferite ale reprezentanților organizațiilor guvernamentale internaționale, față de cele ale reprezentanților naționali și ai organizațiilor neguvernamentale etc.), cât și în cel operațional/administrativ (atitudini și acțiuni ale organizațiilor guvernamentale internaționale, ale organizațiilor neguvernamentale și ale națiunilor etc.).

În plan conceptual, organizațiile guvernamentale internaționale, cele neguvernamentale și națiunile nu se pot pune de acord asupra definițiilor migrației, a tipurilor de migrații și de migranți. Pe cale de consecință, atitudinile națiunilor sunt conforme reglementărilor interne, menite să reflecte interesul național, în special suveranitatea și independența, iar organizațiile internaționale și militanții pentru drepturile omului susțin respectarea *ad litteram* a prevederilor *Declarației universale a drepturilor omului din 1948*, ale *Convenției de la Geneva din 1951*, referitoare la *Statutul refugiaților*, ale *Protocolului adițional din 1967* la această Convenție și ale prevederilor reglementărilor internaționale referitoare la azilanți, deportați, exilați, imigranți și la alte categorii de migranți. Națiunile, la rândul lor,

susțin, pe bună dreptate, că unele prevederi ale legislației internaționale le încalcă suveranitatea. Cel mai elocvent exemplu este articolul 14 din *Declarația universală a drepturilor omului din 1948*, potrivit căruia oricine are dreptul „de a căuta și a se bucura de azil în alte state pentru a fi protejat împotriva persecuției”¹. Înțeleasă în litera ei, această prevedere presupune că statele sunt obligate să acorde azil automat oricărui solicitant de azil, fără să mai verifice bonitatea acestuia.

În plan operațional și administrativ, militanții pentru drepturile omului se declară nemulțumiți că autoritățile statelor impun restricții care, în opinia lor, încalcă drepturile migranților prin măsuri legislative și de protecție a frontierelor. În opinia noastră, militanții respectivi aplică selectiv prevederile *Declarației universale a drepturilor omului*, pentru că neglijează sau omit – din motive numai de ei știute – să menționeze nerespectarea, de către unii migranți, a drepturilor femeilor, ale minorităților etnice, religioase și ale altor categorii de minorități. În plus, unii migranți sunt mânați de intenții rele față de statele de adopție, concretizate în multe atacuri teroriste și alte acțiuni ostile, comise de unii dintre cei pe care statele i-au primit cu brațele deschise.

Principalele aspecte ale migrației în prezent

Conform raportului *Centrului Norvegian de Monitorizare al Refugiaților Interni (IDMC) din 2016*, „lumea se confruntă cu cea mai gravă criză umanitară din 1945”². Exprimată în cifre, criza umanitară înseamnă existența a aproximativ 65 de milioane de migranți, forțați să își părăsească locuințele și țările de origine³, la care trebuie

---

¹ Guy S. Goodwin-Will, *Declaration on Territorial Asylum*, All Souls College, Oxford, New York, 14 decembrie 1967, pe <http://legal.un.org/avl/ha/dta/dta.html>, consultat la 22.05.2017.

² Rebecca Ratcliffe, *Outnumbering Refugees Two to One: How the World Ignores War's Greatest Scandal*, în *The Guardian*, 22 mai 2017, pe <https://www.theguardian.com/global-development/2017/may/22/one-person-a-second-uprooted-by-war-disaster-in-2016-study-finds-norwegian-refugee-council>, consultat la 23.06.2017.

³ *'Unprecedented' 65 Million People Displaced by War and Persecution in 2015*, UN, 20 iunie 2016, pe <http://refugeesmigrants.un.org/%E2%80%98unprecedented%E2%80%99-65-million-people-displaced-war-and-persecution-2015-%E2%80%93-un>, consultat la 24.06.2017.

adăugați, conform declarației directorului general al *Organizației Internaționale pentru Migrație*, William Lacy Swing, 244 de milioane de migranți internaționali și peste 750 de milioane de relocați în țările lor de origine⁴.

În același an 2016, în Europa existau 4,7 milioane de oameni (în creștere cu 51% față de aceeași perioadă a anului 2015) – cu statut de imigranți, refugiați și azilanți, care și-au schimbat reședința prin proprie voință ori forțați de factori externi⁵. În general, migrații care au ajuns în statele membre ale UE au o medie de vârstă de 27,5 ani, față de cea a UE-28 – de 42,6 ani⁶. Legal, în 2015, 1 011 700 de migranți au sosit în Uniunea Europeană pe mare și 34 900 pe uscat. Conform *Frontex*, la numărul migraților legali trebuie adăugați cei ilegali, care măresc numărul total al acestora la peste 1,8 milioane⁷.

Din raportul *Organizației Internaționale pentru Migrație*, preluat de *Amnesty International*, reiese că, în 2016, cel puțin 3 500 de migranți și-au pierdut viața în timpul traversării Mării Mediterane spre Europa⁸.

Cauzele cele mai importante ale migrației în secolul XXI sunt confruntările armate, dezastrele naturale, cele provocate de oameni și sărăcia.

The Uppsala Conflict Database a estimat că, în 2015, existau 49 de războaie între diferite state. Acest număr înseamnă o creștere cu mai mult de 500% față de perioada postbelică și aproximativ dublu față de numărul războaielor care erau în desfășurare acum 20 de ani⁹.

⁴ Pamela Falk, *How the United Nations' New Agreement on the Global Migrant and Refugee Crisis Might Work*, *Newsweek*, 26 septembrie 2016, pe <http://www.newsweek.com/2016/10/07/global-refugee-migrant-crisis-502912.html>, consultat la 23.05.2017.

⁵ Ashley Kirk, *Mapped: Which Country Has the Most Immigrants?*, în *The Telegraph*, 21 ianuarie 2016, pe <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/12111108/Mapped-Which-country-has-the-most-immigrants.html>, consultat la 05.05.2017.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Migrant Crisis: Migration to Europe Explained in Seven Charts*, BBC NEWS, 4 martie 2016, pe <http://www.bbc.com/news/world-europe-34131911>, consultat la 05.05.2017.

⁸ *Tackling the Global Refugee Crisis: From Shirking to Sharing Responsibility*, Amnesty International, 30 septembrie 2016, pe <https://www.amnestyusa.org/reports/tackling-the-global-refugee-crisis-from-shirking-to-sharing-responsibility/>, consultat la 14.08.2017.

⁹ *Uppsala Conflict Database (UCDP)*, pe <http://ucdp.uu.se/#/year/2015>, consultat la 12.08.2017.

O parte importantă din numărul persoanelor care decid să își părăsească locuințele și locurile de baștină este constituită din migranții economici, adică oameni alungați de sărăcie în alte zone ale lumii.

Din cei aproape un miliard de oameni dislocați din zonele lor de origine, la nivel global, aproximativ 24,2 milioane au fost alungați de dezastre naturale și provocate de oameni – inundații, furtuni și incendii. În unele zone, cum sunt Sudanul de Sud, Nigeria și Somalia, s-au combinat efectele confruntărilor violente cu cele ale dezastrelor naturale, amplificând suferințele oamenilor și, implicit, mărimea și intensitatea fluxului migraționist¹⁰.

Măsuri luate de state pentru a preveni amenințările potențiale ce însoțesc procesul migraționist

Perceperea migranților ca amenințare pentru comunitățile care i-a adoptat a fost relativ răspândită în ultimele două secole și a fost urmată de atitudini ale populațiilor și acte normative ale autorităților unor state, cu scopul de a limita sau chiar de a interzice accesul unor categorii de migranți pe teritoriul lor. Cele mai cunoscute decizii din gama celor menționate au fost:

➤ *Chinese Exclusion Act*, lege votată de Congresul SUA, în 1882, care interzicea imigrația chinezilor în statul nord-american pe motiv că muncitorii chinezi reduceau mărimea salariului minim, prin acceptarea oricărei munci la orice salariu și modificaau nivelul cultural, rasial și moral al societății americane; inițial, președintele în exercițiu, Hayes, a respins legea, pentru că era în contradicție cu *Tratatul Burlingame-Seward* din 1868, dintre SUA și China, care stabilea limitele numerice ale imigrației chineze în America, dar a fost obligat să o promulge; legea era valabilă 10 ani, dar prevederile acesteia au fost amendate cu *Scott Act*, în 1888, lege care interzicea revenirea în țară a chinezilor rezidenți în SUA dacă aceștia mergeau în vizită în China; în 1892, Congresul SUA a extins valabilitatea *Chinese*

---

¹⁰ Rebecca Ratcliffe, *Outnumbering Refugees Two to One: ...*, loc. cit.

Exclusion Act pentru încă 10 ani, prin *Gerry Act*; chiar dacă prevederile *Chinese Exclusion Act* au devenit permanente din anul 1902, ea a fost abolită în 1943¹¹;

➤ *Liga pentru Restricționarea Imigrației*, înființată în Boston, a determinat Congresul SUA să aprobe „*testul alfabetizării*”, în 1896, lege care interzicea imigrația analfabeților¹²;

➤ după asasinarea președintelui William McKinley, în 1901, de anarhistul Leon Czolgosz, fiul unor imigranți¹³, Congresul SUA a adăugat pe lista imigranților indezirabili „*anarhiștii, oamenii cu mintea slabă, purtătorii de diferite boli și imbecilii*”¹⁴;

➤ în 1921, prin adoptarea *The US Immigration Act* sau *Quota Law*, revizuită în 1924, Congresul SUA stabilea cota numerică de imigranți pentru fiecare țară a lumii¹⁵;

➤ după atacul japonez asupra flotei militare a Washingtonului, dislocată la Pearl Harbour, președintele Franklin Delano Roosevelt a emis ordinul 9066 din februarie 1942, prin care toți etnicii japonezi din SUA au fost internați în lagăre, cu scopul de a-i împiedica să comită acte ostile statului american¹⁶;

➤ prin *Internal Security Act* din 23 septembrie 1950, Congresul SUA a exclus comuniștii de la acordarea azilului și a interzis imigrația acestora¹⁷;

¹¹ *Chinese Immigration and the Chinese Exclusion Acts*, U.S. Department of State, Office of the Historian, pe <https://history.state.gov/milestones/1866-1898/chinese-immigration>, consultat la 22.07.2017.

¹² *Literacy Test Bill*, The Gilder Lehrman Institute of American History, pe <https://gilderlehrman.org/history-by-era/immigration-and-migration/timeline-terms/literacy-test-bill>, consultat la 19.07.2017.

¹³ Evan Andrews, *The Assassination of President William McKinley*, 6 septembrie 2016, History, pe <http://www.history.com/news/the-assassination-of-president-william-mckinley>, consultat la 22.07.2017.

¹⁴ Hasia Diner, *Immigration and Migration*, The Gilder Lehrman Institute of American History, pe <https://www.gilderlehrman.org/history-by-era/essays/immigration-and-migration>, consultat la 07.05.2017.

¹⁵ *Immigration Policy in the United States*, Congress of the United States, Congressional Budget Office, februarie 2006, pe <https://www.cbo.gov/sites/default/files/109th-congress-2005-2006/reports/02-28-immigration.pdf>, consultat la 27.07.2017.

¹⁶ *Records Relating to World War II Era Refugees*, National Archives, pe <https://www.archives.gov/research/military/ww2/refugees.html>, consultat la 23.06.2017.

¹⁷ *History of U.S. Immigration Laws*, Federation for American Migration Reform, actualizat în ianuarie 2008, pe http://www.fairus.org/facts/us_laws, consultat la 25.07.2017.

➤ tot în SUA a fost adoptată *The Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act of 1996*, lege prin care a fost sporit numărul patrulilor de frontieră, au fost reduse beneficiile pentru imigranți și a fost introdusă responsabilitatea asistenților sociali de a verifica eligibilitatea imigranților pentru a fi angajați și a primi ajutoare sociale¹⁸;

➤ președintele Donald Trump a emis mai multe ordine prin care interzice imigrația cetățenilor din mai multe state musulmane, iar una dintre ultimele sale intenții constă în reducerea migrației în SUA la jumătate¹⁹;

➤ în 1901, parlamentul australian a emis *Immigration Restriction Act*, cunoscut ca *White Australia Policy*, prin care a interzis imigrația asiaticilor timp de 50 ani; tot în același an, a fost adoptat și *Pacific Islands Labourers Act*, care interzicea imigrația și dreptul de a lucra în Australia muncitorilor din insulele Pacificului, iar cei care erau deja angajați au fost deportați²⁰;

➤ la izbucnirea Primului Război Mondial, cetățenilor statelor inamice Antantei – Germania, Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Otoman și Bulgaria, li s-a interzis imigrarea în Australia, iar aproximativ 7 000, care erau deja în țară, au fost internați în lagăre²¹; autoritățile australiene au luat o decizie similară la începutul celui de-al Doilea Război Mondial pentru cetățenii imigranți din Italia, Germania, Japonia și Ungaria, declarați „*enemy aliens*” și internați în lagăre²²;

---

¹⁸ *Immigration Enforcement: Weaknesses Hinder Employment Verification and Worksite Enforcement Efforts*, GAO-05-813, Government Accountability Office (august 2005), apud *Immigration Policy in the United States*, Congress of the United States, Congressional Budget Office, februarie 2006, pe <https://www.cbo.gov/sites/default/files/109th-congress-2005-2006/reports/02-28-immigration.pdf>, consultat la 27.07.2017.

¹⁹ Sara Murray și Dan Merica, *Trump Backs Plan That Would Curb Legal Immigration*, CNN, actualizat la 3 august 2017, pe <http://edition.cnn.com/2017/08/02/politics/trump-skills-immigration-plan-cotton-perdue/index.html>, consultat la 10.08.2017.

²⁰ *Australia's Immigration History*, National Maritime Museum, pe <http://waves.anmm.gov.au/Immigration-Stories/Immigration-history.aspx>, consultat la 28.07.2017.

²¹ *Australia's Migration History*, Migration Heritage Center, pe <http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/belongings-home/about-belongings/australias-migration-history/index.html>, consultat la 28.07.2017.

²² *Wartime Internment Camps in Australia*, National Archives of Australia, pe <http://www.naa.gov.au/collection/snapshots/internment-camps/index.aspx>, consultat 29.08.2017.

➤ în 2012, parlamentul Regatului Unit a adoptat o lege ce obligă imigranții din afara UE, care au lucrat cel puțin 5 ani în regat, să câștige 35 000 lire anual, în caz contrar, vor fi deportați; legea se aplică din aprilie 2017²³;

➤ în prezent, 65 de state ale lumii au construit garduri sau ziduri pentru a stopa imigrația ilegală, măsură care, în opinia lui Simon Tomlinson, dă sentimentul de securitate, dar nu asigură securitatea statelor respective²⁴: Israelul a construit „zidul discriminării”²⁵, ce separă teritoriul Israelului de cel al West Bank, aparținând Autorității Palestiniene; Grecia a înălțat un zid de 6,9 mile/8,3 km, la frontiera cu Turcia²⁶, Ungaria a ridicat un gard de 109 mile/170 km, la frontiera cu Serbia; Bulgaria construiește un gard de 100 km la frontiera cu Turcia; Turcia are în plan să separe teritoriul său de cel al Siriei printr-un gard de 900 km; Marea Britanie a înconjurat accesul în tunelul Calais-Dover cu un gard; India edifică un gard de 2 500 mile/4 000 km la frontiera cu Bangladesh; Ucraina are intenția de a construi un gard de 1 200 mile/1 920 km la frontiera cu Rusia²⁷, Statele Unite ale Americii au întărit frontiera cu Mexicul cu un gard ce ar putea fi înlocuit cu un zid, conform deciziei președintelui Trump²⁸ etc.

---

²³ James Walsh, *New UK Immigration Rules: Will You Be Affected?*, în *The Guardian*, 7 mai 2017, pe <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jun/24/new-uk-immigration-rules-will-you-be-affected>, consultat la 18.07.2017.

²⁴ Simon Tomlinson, *World of Walls: How 65 Countries Have Erected Fences on Their Borders – Four Times as Many as When the Berlin Wall was Topped – As Governments Try to Hold Back the Tide of Migrants*, MailOnline, 22 august 2015, pe <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3205724/How-65-countries-erected-security-walls-borders.html>, consultat la 15.07.2017.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Erin Banco, *Some EU Countries Are Building Fences, Walls to Keep Migrants Out*, International Business Times, 23.06.2015, pe <http://www.ibtimes.com/some-eu-countries-are-building-fences-walls-keep-migrants-out-1978765>, consultat la 30.07.2017.

²⁷ Adam Taylor, *Migrant Crisis: The Walls Europe Is Building to Keep People Out*, Independent, 29 august 2015, pe <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/migrant-crisis-the-walls-europe-is-building-to-keep-people-out-10477233.html>, consultat la 22.07.2017.

²⁸ Julie Hirschfeld Davis, David Sanger și Maggie Haberman, *Trump to Order Mexican Border Wall and Curtail Immigration*, în *The New York Times*, 24 ianuarie 2017, pe <https://www.nytimes.com/2017/01/24/us/politics/wall-border-trump.html>, consultat la 10.02.2017.

Migranții: amenințare la adresa securității naționale a statelor

Atitudinea populațiilor din mai multe state și deciziile autorităților unor state de impunere a unor restricții migranților au fost etichetate de Secretarul general al ONU ca discriminatorie și antiimigrație²⁹, iar președintele Adunării Generale a ONU, Mogens Lykketoft, o consideră xenofobă și chiar rasistă³⁰.

Fiica unor imigranți vietnamezi din SUA, Thanh Tan, apreciază că războiul din Vietnam nu s-a încheiat pentru cei care au suferit traume și au emigrat în America, pentru că sunt supuși unui „*McChartism modern*”³¹.

Atitudinea antiimigrație din statele membre ale Uniunii Europene este stimulată și întreținută de politicieni de extremă dreapta ca Marine le Pen în Franța³², Nigel Farage în Regatul Unit³³, Pim Fortuyn în Olanda, partidul Liga Nordului în Italia, Golden Dawn în Grecia³⁴ etc.

Migranții sunt percepuți ca o amenințare de majoritatea statelor europene și de SUA, pentru că:

- în cadrul grupurilor de migranți se ascund criminali, teroriști³⁵, extremiști și membri ai grupurilor de crimă

---

²⁹ 'Unprecedented' 65 Million People Displaced by War and Persecution in 2015 – UN, 20 iunie 2016, pe <http://refugeesmigrants.un.org/%E2%80%98unprecedented%E2%80%99-65-million-people-displaced-war-and-persecution-2015-%E2%80%93-un>, consultat la 24.06.2017.

³⁰ *Afghanistan 10 Years after Soviet Pull-out*, UNHCR, The UN Refugee Agency, 12 februarie 1999, pe <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=3ae6b81cf0&query=Return%20to%20Afghanistan>, consultat la 24.06.2017.

³¹ Thanh Tan, *40 Years after the Vietnam War, Move Past Name-calling*, în *The Seattle Times*, 1 mai 2015, pe <http://www.seattletimes.com/opinion/for-refugees-resettling-after-the-vietnam-war-words-became-weapons/>, consultat la 25.06.2017.

³² Adam Nossiter, *Marine Le Pen Leads Far-Right Fight to Make France 'More French'*, 29 aprilie 2017, pe https://www.nytimes.com/2017/04/20/world/europe/france-election-marine-le-pen.html?_r=0, consultat la 02.06.2017.

³³ Rowena Mason, *Nigel Farage: British Muslim 'Fifth Column' Fuels Fear of Immigration*, în *The Guardian*, 12 martie 2015, pe <https://www.theguardian.com/politics/2015/mar/12/nigel-farage-british-muslim-fifth-column-fuels-immigration-fear-ukip>, consultat la 30.08.2017.

³⁴ *Cultural Effects of Migration, The European Immigration Debate*, Globalization 101, SUNY LEVIN Institute, pe <http://www.globalization101.org/cultural-effects-of-migration/>, consultat la 25.05.2017.

³⁵ Leo Hohmann, *ISIS Smuggler: 'We Will Use Refugee Crisis to Infiltrate West' 4,000 Covert Terrorists Already in Place 'Awaiting' Orders*, WorldNetDaily, 09.04.2015,

organizată³⁶, aceștia își distrug documentele de identitate și pretind că au fost forțați să plece fără să mai poată lua nimic cu ei;

- au construit tuneluri pe sub gardul ce separă Mexicul de SUA³⁷ și pe sub frontiera ce separă Egiptul de Israel³⁸ și trec peste și prin gardurile de la frontierele statelor-țintă pentru a-și atinge obiectivele;
- profită de neatenția și de lipsa de prevedere a unor persoane și se strecoară în calele navelor de transport marfă, în calele avioanelor cargo, în trenuri, camioane etc. ori se folosesc de traficantii de persoane pentru a ajunge în statele-țintă³⁹;
- în multe situații, migranții au constituit o adevărată „coloană a V-a” în statele de adopție: Hitler s-a folosit de minoritatea germană din regiunea Sudetă pentru a dezmembra Cehoslovacia, în 1938⁴⁰; în anul 1970, membrii Al Fattah – armata Organizației pentru Eliberarea Palestinei – au declanșat o rebeliune în Iordania, cunoscută ca *Black September*, care urmărea răsturnarea de la putere

pe <http://www.wnd.com/2015/09/isis-smuggler-we-will-use-refugee-crisis-to-infiltrate-west/>, consultat la 30.08.2017.

³⁶ Jennifer Newton, *ISIS Terrorists Are Arriving in Europe Hidden Among Migrants Crossing the Mediterranean on Boats, Warns EU's Top Prosecutor*, MailOnline, 8 iulie 2015, pe <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3151326/ISIS-terrorists-arriving-Europe-hidden-migrants-crossing-Mediterranean-boats-warns-EU-s-prosecutor.html>, consultat la 21.07.2017.

³⁷ Richard Marosi, *Tunnels Act as Highways for Migrants*, în *LA Times*, noiembrie 2006, pe <http://www.banderasnews.com/0611/nw-tunnelhighways.htm>, consultat la 15.07.2017.

³⁸ Sophie Mogridge, *Egypt Floods People-Smuggling Tunnels Leading From Sinai to the Gaza Strip in a Renewed Effort to Stamp Out Terror Activity*, Mailonline, 20 septembrie 2015, pe <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3241477/Egypt-floods-people-smuggling-tunnels-leading-Sinai-Gaza-Strip-renewed-effort-stamp-terror-activity.html>, consultat la 17.07.2017.

³⁹ *Trafficking in Persons and Migrant Smuggling*, United Nations Office on Drugs and Crime, pe <https://www.unodc.org/lpo-brazil/en/trafico-de-pessoas/index.html>, consultat la 13.07.2017.

⁴⁰ Henrik Eberle, Matthias Uhl, *Dosarul Hitler*, Editura Meditații, București, 2007, pp. 37, 72, vezi și Joe J. Heydecker și Johannes Leeb, *Procesul de la Nürnberg*, p. 235, vezi și Pierre Milza și Serge Bernstein, *Istoria secolului XX*, volumul 1, Editura BIC All, București, 1998, pp. 354-355.

a regelui Hussein⁴¹; profesorul Idean Saleyhan de la Departamentul de Științe Politice al Universității de Nord din Texas, scrie că refugiații nu sunt numai „*produse nefericite ale războiului, ci pot fi și catalizatori ai conflictelor, inclusiv între state*”; el își și susține afirmațiile, reamintind invazia Libanului de către Israel, în iunie 1982, cu scopul distrugerii taberelor de refugiați și alungării rebelilor ce constituiau amenințări potențiale la adresa securității Israelului; o situație similară s-a petrecut în 1996, când Rwanda a invadat Zairul⁴²; descendenții imigranților albanezi din provincia sârbă Kosovo, stabiliți în această regiune după secolul XIV, s-au revoltat împotriva conducerii de la Belgrad, solicitând independența; confruntările interetnice din Kosovo au atras intervenția militară a NATO, în 1999⁴³, urmată de punerea provinciei sub mandat ONU și de declararea independenței provinciei în 2008; acțiuni similare albanezilor kosovari au declanșat, în 1990, descendenții migranților abhazi și oșeți din provinciile georgiene Abhazia și Osetia de Sud împotriva conducerii de la Tbilisi; obiectivul lor de a deveni independenți a fost susținut de Rusia și s-a împlinit după războiul din 2008⁴⁴.

---

⁴¹ *The Conflict of 1970*, Iordanian Government, pe http://www.kinghussein.gov.jo/his_periods5.html, consultat la 04.07.2017, vezi și *Gen. Zia-ul-Haq: The Butcher of Palestinians During Black September 1970*, Defence Forum India, 18 iunie 2010, pe <http://defenceforumindia.com/forum/threads/gen-zia-ul-haq-the-butcher-of-palestinians-during-black-september-1970.11673/>, consultat la 04.07.2017, vezi și Rashid Khalidi, *Behind the Fatah Rebellion*, Middle East Research and Information Project, MER 119, octombrie 1983, pe <http://www.merip.org/mer/mer119/behind-fatah-rebellion>, consultat la 03.07.2017.

⁴² Idean Salehyan, *The Externalities of Civil Strife: Refugees as a Source of International Conflict*, Department of Political Science, University of North Texas, articol prezentat în cadrul conferinței „*Migration, International Relations, and the Evolution of World Politics*”, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, 16-17 martie 2007.

⁴³ Jaap Hoop de Scheffer, *Triumph of Principle, Patience and Persistence*, NATO Review – *Historic Change in the Balkans*, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, Belgia, 2004, p. 6.

⁴⁴ Pavel Felgengauer, *Această opțiune a fost planificată de mult timp*, în „*Le Figaro*”, 13 august 2008, articol preluat de „*Revista 22*”, 27 august 2008.

Faptele prezentate anterior demonstrează cu prisosință, sper, existența riscurilor, a amenințărilor și a pericolelor potențiale asociate migranților. Aceste situații ar trebui să fie considerate adevărate lecții ale istoriei, ce nu trebuie ignorate de niciun decident politic și nici de marea masă a populației statelor lumii.

Concluzii

Migrația este un proces complex și controversat prin amploarea și efectele pe care le produce atât asupra statelor de origine a migranților, cât și asupra celor de tranzit și de destinație.

Efectele migrației sunt atât pozitive, cât și negative și se manifestă în toate domeniile vieții sociale a statelor lumii.

Numărul mare și frecvența crescută a atacurilor teroriste, comise de unii dintre migranți în statele de adopție, au contribuit la renașterea și dezvoltarea partidelor extremiste, a terorismului, a criminalității transfrontaliere și la stimularea atitudinii antimigrație în majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene și în SUA.

Percepând migrația ca o amenințare la adresa securității naționale, majoritatea statelor lumii au luat măsuri legislative și administrative de stopare a imigrației ilegale, dezavuate de militanții pentru drepturile omului, care pun accentul pe latura etică a procesului migraționist, în dauna legislațiilor naționale.

LEADERSHIPUL MILITAR

– complementaritate sinergică a capacității de apărare? –

General de brigadă (r.) Petru TOADER

Motto:

„Leadershipul este o problemă de inteligență, încredere, umanism, curaj și disciplină. Inteligența singură poate duce la răzvrătire. Umanismul singur poate duce la slăbiciune. Încrederea excesivă poate duce la prostie. Dependența de puterea curajului poate duce la violență. Disciplină excesivă și asprimea duc la cruzime. Când aceste cinci virtuți, luate împreună, se vor găsi la un singur om și vor fi folosite conform funcției și scopului potrivit, acel om poate fi un lider”.

Sun Tzu

Leadershipul joacă un rol cheie în a-i permite unei armate să supraviețuiască, să reziste și să reușească în fața provocărilor, se află în relație directă cu capacitatea de a influența comportamentul oamenilor și reprezintă puterea de a motiva și a determina oamenii să acționeze fără ca acest lucru să fie condiționat de poziția ierarhică superioară pe care o deține cel care ocupă un post de comandă – simplul fapt că o persoană ocupă un post de comandă (autoritate) nu face din aceasta în mod automat un lider. Astfel, în condiții de „fricțiune, incertitudine, fluctuație și dezordine” care influențează starea fizică sau supraviețuirea atât a liderului, cât și a subordonaților, sursele tranzacționale de motivație (de exemplu, plata, recompensele sau amenințarea cu pedeapsa) devin insuficiente. Abilitatea de a influența comportamentul subordonaților trebuie să se regăsească în modalități care să inspire mai degrabă decât să impună obligații. Atunci când subordonații au încredere într-un lider carismatic, aceștia sunt transformați

---

General de brigadă (r.) Petru Toader – Asociația Ofițerilor în Rezervă din România.

în oameni dispuși să meargă împreună cu cel care îi conduce fără a considera această opțiune ca o obligație conștiințioasă de a sluji. În cele ce urmează voi prezenta câteva dintre caracteristicile acestui tip de conducere în cadrul unei organizații militare.

Leadershipul se referă la inteligența emoțională, la elementul uman, la componenta morală a puterii de luptă (abilitatea de a face oamenii să acționeze și să lupte). Conceptul poate fi definit ca arta de a motiva oamenii să atingă obiective sau scopuri, dincolo de ceea ce aceștia din urmă cred a fi limitele lor, o artă bazată pe capacitatea de a-i stimula pe ceilalți să dorească să facă lucruri pe care, în mod normal, nu le-ar face.

Leadershipul reprezintă proiecția personalității și caracterului liderului, mixtura de exemplu personal, persuasiune și constrângere pentru a determina oamenii să facă ceea ce le ceri, asigurând puterea de a aduna oamenii într-un singur punct și de a-i orienta spre un scop comun, bazat pe caracterul liderului care inspiră încredere. De asemenea, se referă la exercitarea influenței unei autorități care caută să inspire conduita celorlalți (indivizi și grupuri) pe baza unei dinamici ce există în cadrul unei echipe și este repartizat între diferiți membri ai unei echipe, în funcție de aptitudinile, motivațiile și acțiunile lor; este abilitatea de a stabili standarde, de a construi și a gestiona un climat în care oamenii se automotivează pentru atingerea unor scopuri pe termen lung, într-un mediu participativ, compatibil cu valorile lor personale.

Liderul trebuie să personifice calitățile și însușirile tipice oamenilor și ale structurii pe care o conduce, pentru că oamenii pe care îi conduce nu sunt o simplă colecție de oameni instruiți, subalternii trebuie să vadă că liderul este la fel ca și ei, dar și altfel decât ei în aspectele esențiale: siguranță de sine (încredere) și entuziasm; abilitatea de a lua decizii și inițiativă, curajul de a accepta responsabilitatea, determinarea, calmul în momente de criză, simțul datoriei, loialitatea, simțul dreptății, exemplul personal, forma fizică, elementul uman – curaj înaintea înfrângerii, inspirație în momente de apatie, limpezimea minții în clipe de confuzie. În astfel de momente, un lider trebuie să le arate subordonaților săi că nu se consideră mai presus decât ei, nu trebuie să se aștepte ca ei să facă lucruri pe care el nu le face.

Liderii militari trebuie să se considere reprezentații de vârf ai profesiei, *leadershipul* nu reprezintă o slujbă, ci este *un fel de a fi*, nu înseamnă funcții, nu înseamnă popularitate, înseamnă, înainte de toate, responsabilitate.

Leadershipul începe de la vârful ierarhiei, atât exemplele bune, cât și cele mai puțin bune propagându-se în josul ierarhiei: să ne amintim atmosfera găsită de viitorul general Norman Schwarzkopf atunci când s-a prezentat la sediul diviziei americane de la Chu Lai, în Vietnam, unde urma să fie comandant de batalion: „*Locul semăna cu o destinație de vacanță, o clădire spațioasă..., cu vedere superbă către Marea Chinei de Sud. Ni s-a spus să luăm loc la o masă lungă în formă de U, cu față de masă albă, porțelanuri și pahare de vin: generalul-maior Lloyd B. Ramsey, comandanții săi adjuncți, angajații lui și eu, iar soldații ne serveau. Masa s-a sfârșit cu ceea ce mi s-a spus că era ritualul nocturn: un ofițer s-a ridicat și a recitat o poezie pe care o scrisese despre evenimentele zilei la sediul central. Toată lumea a râs și a aplaudat. Apoi, alt ofițer s-a ridicat și a anunțat, cu mai multe glumițe, filmul serii. M-a cuprins deznădejdea. Aveam oameni, vreo optsprezece mii, în noroi și în junglă, care luptau cu dușmanul, care poate mureau chiar atunci, în timp ce superiorii lor serveau masa din porțelanuri fine și recitau poezioare drăguțe*”¹.

Puterea *leadershipului* nu înseamnă egalitarism simbolic, înseamnă încurajarea interacțiunilor dintre subordonați aflați la distanță unii de alții pe organigramă: oamenii au nevoie de libertate și un cadru intelectual, de o atmosferă participativă.

Cea mai mare diferență dintre comandanți (comanda dată de autoritatea legală sau competențe în gestionare) și lideri este felul prin care aceștia își motivează subordonații: nu este suficient să le spui subordonaților ce trebuie să facă pentru ca aceștia să acționeze pe măsură. *Leadershipul* înseamnă conducerea transformațională – astfel de lideri utilizează, în primul rând, *contractul psihologic* pentru formarea *angajamentului afectiv*, care influențează competențe, caracteristici de personalitate, motivații. Astfel, echipa va fi capabilă să-l urmeze pe lider

---

¹ Generalul H. Norman Schwarzkopf, *It Doesn't Take a Hero*, autobiografie, 1992.

indiferent de riscul pe care îl implică sarcinile propuse. Liderii sunt jucători în echipă, contribuie la construirea identității echipei și a spiritului de echipă, care este rezultatul unei dinamici ce există în cadrul unei echipe și este repartizat între diferiți membri ai unei echipe, în funcție de aptitudinile, motivațiile și acțiunile lor. Abordarea emoțiilor, gestionarea lor și motivarea echipei nu trebuie să afecteze distincția dintre șef și subordonați, care este esența conducerii.

Cei care sunt numiți la conducerea organizațiilor militare sunt puși în fața situației de a face atât muncă de comandant, cât și muncă de lider, aceasta presupunând:

- crearea unei stări de necesitate și a unei viziuni asupra rezultatului dorit, care cere un nivel al performanței mai ridicat decât nivelul normal (muncă de lider);
- elaborarea unei strategii pe baza viziunii (muncă de comandant);
- transmiterea acestei viziuni membrilor organizației, prin formarea unor echipe calificate care să ghideze procesul, pe baza abilității liderului de a evalua oamenii și riscurile, precum și alinierea persoanelor adecvate în substratul acestor strategii: le ghidează drumul, fără a-l face în locul lor (muncă de lider);
- crearea unui mediu în care subordonații să poată fi tot ceea ce pot fi – realizarea integrității organizaționale obiective depinde de realizarea unității organizaționale subiective, unificarea nu poate fi obținută prin simpla impunere, ci prin caracterul moral și intelectual al conducerii. În acest sens, comandantul trebuie să motiveze un grup de oameni suficient de uniform pentru a-i face să acționeze în armonie; astfel, dacă unii sunt foarte entuziaști, în timp ce alții sunt cinici și recalcitranți, energia grupului nu poate fi concentrată adecvat (muncă de lider);
- stabilirea sarcinilor esențiale și concentrarea pe acestea (muncă de lider);
- construirea unei echipe luând în considerare următoarele aspecte: viziunea determină direcția organizației; structura determină dimensiunea organizației; oamenii (subordonații) determină

potențialul organizației; relațiile interumane determină moralul organizației; leadershipul determină succesul;

- crearea unei „*echipe de echipe*”, bazată pe „*o conștiință comună*”, permițând acestora să acționeze cu „*autonomie inteligentă*” pe baza unității pe care o creează încrederea în scopul comun al organizației (echipa se bazează pe: caracter, loialitate, valoare profesională, spirit de echipă, solidaritate și compasiune). Echipele performante sunt compuse din oameni care au învățat să aibă încredere unul în celălalt, care și-au descoperit punctele tari și slăbiciunile putând să-și „*citească*” unul altuia fiecare intenție și fiecare mișcare (muncă de lider);
- transmiterea către echipă a posibilelor efecte ale deciziilor sale, astfel încât membrii echipei să își asume, la rândul lor, reușita/eșecul (muncă de lider);
- exercitarea autorității în scopul de a decide un curs de acțiune, a direcționa subordonații pentru a-l pune în aplicare, planificarea, organizarea, coordonarea, comanda și controlul, reevaluarea continuă a situației (muncă de comandant);
- punerea în aplicare a deciziilor atât prin pârgii de comandă, prin intermediul unei structuri ierarhice bine structurate (muncă de comandant), cât și prin inspirație: cea mai bună cale de comunicare și motivare a oamenilor este propriul tău comportament. Atunci când raporturile ierarhice se bazează pe empatie și grijă, și nu pe mândria aroganței unui ego superior, lucrurile bune încep să se întâmple. Acesta este un principiu al comunicării care duce, deseori, la transformarea furiei în respect și a îndoielii în încredere (muncă de lider);
- delegarea autorității pentru ca membrii organizației să acționeze în virtutea acestei viziuni (muncă de comandant) – aceștia capitalizează rezultatele obținute pe termen scurt, pentru a conferi credibilitate viziunii lor și a crea motivația necesară abordării obstacolelor pe care le aduce schimbarea (muncă de lider);
- realizarea capacității de a „*citi*” problemele, de a le de-dramatiza, de a le aplatiza, știind cum să se transpună în trăirile emoționale

ale altora, pentru a-i înțelege, a le răspunde și a-i ghida mai bine (muncă de lider);

- crearea unei situații în care variază stilul și apare diferit, în funcție de contextul dat, poate să discearnă momentele în care trebuie să se arate permisiv sau, dimpotrivă, să intervină cu autoritate atunci când percepe o amenințare de dezordine ce trebuie înlăturată imediat (muncă de lider);
- realizarea unei alternanțe între ascultare, toleranță și autoritate, fără compromis, combinând participarea, consensul și deciziile autoritare asupra problemelor importante (muncă de lider);
- comunicarea planurilor cât mai direct și deschis, respectând cuvântul dat, asigurându-se că sarcina este înțeleasă, urmărită și îndeplinită: subordonații trebuie să înțeleagă ce aștepti de la ei, ce vrea liderul, care sunt standardele, când și cum trebuie îndeplinite (muncă de lider);
- liderul militar nu conduce prin a fi carismatic, ci prin impunerea unor standarde, de aceea, când este necesar, liderii trebuie să pună în aplicare măsurile specifice disciplinei armatei, care necesită curaj moral, iar liderii subordonați trebuie să sprijine deciziile liderului senior, deoarece răsturnarea sancțiunilor date de acesta poate duce la o lipsă de încredere în lanțul de comandă și în respingerea deciziei acestora în viitor;
- una dintre sarcinile principale ale liderului este selecția oamenilor pentru diferite poziții; dacă această selecție se bazează doar pe popularitatea câștigată, și nu pe calitatea oamenilor, promovarea celor valoroși este ceva formal. Când standardele nu sunt menținute cu rigurozitate, iar lipsa de performanță este permisă la nivel de lider, efectul este acela de a folosi doar o parte din potențialul organizației pe care acesta o conduce, dar și atrofierea capacităților de conducere, iar rezultatul este că liderii ineficienți îi elimină pe cei buni, iar mediocritatea se instituționalizează foarte repede.

Leadershipul există la trei niveluri principale: *strategic*, *operațional* și *de echipă*. Funcționarea cu succes a oricărei organizații este determinată de existența liderilor eficienți la toate cele trei niveluri de *leadership*.

Niciunul dintre niveluri nu este superior altuia ca importanță, ele diferă doar ca niveluri de responsabilitate, dar sunt egale ca valoare. Astfel, cineva poate deveni lider strategic după ce a fost lider de echipă și, apoi, lider operațional – rolul unui lider strategic nu este de a controla, ci este acela al unui „*artizan empatic*” al culturii organizaționale. Sarcina liderului strategic este dezvoltarea *leadershipului* la toate nivelurile subordonate.

Liderul strategic și liderul operațional trebuie să rămână în contact cu viața reală, palpabilă: oamenii care acționează în teren sunt cel mai aproape de problemă și, de aceea, acolo se află adevărată înțelepciune: nu poți să conduci oameni despre care nu știi nimic, nici să rezolvi probleme despre care nu știi că există.

Schimbările în interacțiunea dintre lider și subordonați, ca niveluri de schimbare a conducerii, se materializează în faptul că, pe măsură ce liderul se ridică deasupra nivelului tactic, crește numărul de persoane pentru care conducătorul este responsabil, iar interacțiunea cu „*trupele*” devine tot mai puțin directă. *Leadershipul* la nivel de batalion nu este similar cu *leadershipul* la nivelul unui general.

Liderul la nivel tactic este, în primul rând, un tehnician, un practicant, care participă efectiv la o operațiune: interacțiunea dintre lider și subordonați este directă, verbală și informală într-un mediu operațional.

Viziunea strategică pentru organizație îi cere liderului senior să se ocupe de problemele care sunt mult mai complexe, conceptual și abstract, decât preocupările tactice ale unei comandant de unitate. În acest context, conducerea este o activitate *mai* intelectuală. Din cauza numărului mare de subordonați care lucrează pentru lideri peste nivelul tactic, acești lideri vor avea mai puțin contact direct cu majoritatea acestora, contactul direct va fi mai dificil și, eventual, imposibil. Ca o consecință, o responsabilitate semnificativă a liderului senior este de a crea atmosfera operațională și etică corespunzătoare, în care lumea știe ce se așteaptă de la el.

Liderul senior trebuie să rămână ferm în contact cu misiunea, dar el este acum mai mult un generalist care părăsește detaliile operațiunii în mâinile celor mai familiarizați cu operațiunile de zi cu zi: în locul micromanagementului, liderul senior trebuie să devină un expert în ceea ce se poate numi „*control al climei*”² – liderul controlează climatul

---

² Conceptul de „*control al climei*” include delegarea muncii și împuternicirea subordonaților pentru îndeplinirea misiunii (n.a.).

organizației, asigurând că viziunea, valorile și vitalitatea lui pătrund în organizație. Acest lucru se realizează prin definirea viziunii liderului pentru organizație, prin prezentarea acestuia astfel încât toată lumea să o înțeleagă și, apoi, să transmită mesajul în mod repetat, printr-o varietate de mijloace.

Identificarea din ce în ce mai scăzută cu obiectivele organizației poate pune în discuție capacitatea liderilor de a determina subordonații să le urmeze deciziile. Astfel, are loc o trecere de la structurile ierarhice, rigide, la structurile în rețea, care înseamnă o altă perspectivă de a privi autoritatea. Nu are loc abandonarea puterii, structura piramidală rămâne, dar are loc o lateralizare a piramidei, care devine mai plată, verigile intermediare fiind eliminate. Asistăm la un proces de descentralizare, care presupune transferul puterii de a lua decizii unuia sau mai multor subordonați, conducătorul rămânând responsabil de deciziile lor. Rolul liderului în procesul de comandă și control continuă să fie esențial, dar modul prin care acesta exercită autoritatea trebuie adaptat la realitatea actuală, în care acțiunile de luptă (în special cele specifice managementului crizelor) se bazează pe activități specifice mai mult nivelului tactic decât celui operativ sau strategic. Nu este vorba de o diluare a comenzii și controlului sau de renunțarea la responsabilitățile de bază ale liderului, ci de o distribuire ierarhică făcută în mod corect a acestora, în funcție de nivelul la care se exercită. Ca atare, se impune schimbarea mentalității *leadershipului*, care este bazat pe principii coercitive și autoritare prin descentralizarea conducerii: la nivel strategic – obiective clare, la nivel tactic – mai multă libertate de acțiune. Oamenii care acționează în teren sunt cel mai aproape de problemă și, de aceea, acolo se află *adevărată* înțelepciune. Nu în ultimul rând, delegarea autorității până la cele mai mici niveluri stimulează creșterea responsabilității, inițiativei, creativității și oportunității acționale. O organizație în care viziunea, politica și orientarea sunt, în mare măsură, preponderent impuse și executate întocmai decât create și împărtășite în comun de către majoritatea membrilor săi este ineficient creată pentru a face față provocărilor care o așteaptă în acest secol. Și, după cum observăm în fiecare zi, acestea chiar există.

COMUNICAREA STRATEGICĂ

– repere conceptuale și evolutive – (II)

Colonel Valentin VASILE

Motto:

„Ar trebui să ne preocupăm mai puțin de felul în care ne comunicăm acțiunile și mai mult de ceea ce comunicăm prin acțiunile noastre”¹⁶.

Amiral Michael G. Mullen

◆ Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord

În Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, informarea nu se regăsește în panoplia instrumentelor¹⁷ puterii naționale, fiind tratată distinct din perspectiva posibilităților sale de a pune în valoare valențele celor trei instrumente de putere – diplomația, forța armată și capacitatea economică – în sprijinul îndeplinirii obiectivelor strategice, politice și militare.

În acest sens, *Doctrina întrunită JDN 1/12 – Comunicarea strategică: contribuția apărării*, promulgată în 2012, sublinia importanța comunicării strategice la îndeplinirea obiectivelor naționale, precum și necesitatea înțelegerii faptului că eficacitatea sa depinde de conlucrarea tuturor ministerelor, de sincronizarea acțiunilor și a mesajelor transmise în spațiul public.

Ministerul Apărării, căruia îi revine o contribuție majoră la realizarea comunicării strategice, sprijină îndeplinirea obiectivelor specifice de comunicare și a celor generale, politice, naționale și aliate, cu toate mijloacele

---

Colonel Valentin Vasile – locțiitorul șefului Direcției informare și relații publice, Ministerul Apărării Naționale.

¹⁶ În original: „We need to worry a lot less about how to communicate our actions and much more about what our actions communicate”.

¹⁷ Modelul britanic operează cu trei instrumente ale puterii naționale – diplomatic, militar și economic, spre deosebire de alte modele care consideră informarea în categoria instrumentelor de putere.

de care dispune – informare și relații publice, operații psihologice și operații informaționale, cooperare civili-militari, diplomație publică, acțiuni de prezență, postură și profil de tipul *show of flag* sau *show of force*, exerciții și misiuni în teatrele de operații. În același timp, pe baza lecțiilor identificate în urma operațiilor din Irak, Libia și Afganistan, este recunoscut faptul că militarii „*nu își mai pot permite să conceapă influențarea și informarea ca linii de operații separate*”¹⁸.

Definiția comunicării strategice folosită de Ministerul Apărării este pe cât de concisă, pe atât de explicită: „*promovarea intereselor naționale prin utilizarea tuturor mijloacelor de comunicare ale Ministerului Apărării pentru a influența atitudinile și comportamentele oamenilor*”¹⁹.

Definiția este convergentă cu modul în care comunicarea strategică este considerată de Consiliul Securității Naționale, ca expresie a unei abordări comune la nivelul ministerelor: „*Utilizarea sistematică și coordonată a tuturor mijloacelor de comunicare în vederea îndeplinirii obiectivelor de securitate națională ale Marii Britanii prin influențarea atitudinilor și comportamentelor indivizilor, grupurilor și statelor*”²⁰. În această accepțiune, comunicarea strategică înseamnă cu mult mai mult decât cuvinte și imagini. Valoarea acestora este multiplicată de acțiuni, ceremonii, demonstrații de prezență și de forță, exerciții și operații militare, la care Ministerul Apărării are o contribuție semnificativă.

Comunicarea strategică facilitează coordonarea și sinergia activităților cu impact asupra mediului informațional, desfășurate planificat, coerent, coordonat, complementar, simultan sau succesiv de mai multe structuri civile și militare – componente și funcțiuni specializate ale ministerelor și agențiilor guvernamentale, fiind enumerate domeniile: „*informare și relații publice, operații informaționale, diplomația apărării, activități de soft power și ofensive diplomatice*”²¹.

Acesta este motivul pentru care apologeții britanici ai comunicării strategice consideră că aceasta „*ar trebui să se afle în centrul dezvoltării*

---

¹⁸ *Joint Doctrine Note 1/12 – Strategic Communication: The Defence Contribution*, DCDC/MoD, ianuarie 2012, p. v.

¹⁹ *Ibidem*, p. 1-1.

²⁰ *Ibidem*, p. 1-2.

²¹ *Ibidem*.

și implementării politicilor naționale. Este o activitate a întregii administrații guvernamentale, care nu poate fi deținută de un singur departament sau de o singură direcție și nici nu ar trebui văzută ca o simplă componentă adițională a mass-media și a comunicării. Pentru a fi eficientă, comunicarea strategică necesită o direcție clară de la cele mai înalte niveluri și un mecanism de coordonare pan-guvernamental. În Marea Britanie, Consiliul Național de Securitate își asumă acest rol integrator. Deși comunicarea strategică se bazează pe o direcționare politică foarte clară, împuternicirea contributorilor și execuția descentralizată sunt elemente vitale”²².

Rezultă că elaborarea și aplicarea strategiilor naționale de securitate și apărare, ca și a strategiilor sectoriale (economice, educaționale, tehnico-științifice) trebuie susținute consecvent de la cele mai înalte niveluri de decizie ale statului printr-o comunicare coerentă, a cărei substanță este oferită de acțiunile ministerelor, instituțiilor și agențiilor guvernamentale. Prin urmare, comunicarea strategică este rezultatul coordonării și sincronizării activităților de comunicare cu acțiunile întreprinse de instituțiile reprezentative ale statului în domeniile politic, diplomatic, economic, militar, cultural, în sprijinul îndeplinirii obiectivelor strategice naționale.

Dincolo de evidentele similitudini între definițiile britanice ale comunicării strategice și definițiile standard ale operațiilor psihologice (a căror misiune declarată este influențarea opiniilor, atitudinilor și comportamentelor audiențelor selectate), modelul britanic relevă abordarea interinstituțională a comunicării, integrată la nivel guvernamental, circumscrisă abordării cuprinzătoare, multidimensionale, a asigurării securității naționale a Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord.

◆ **Alianța Nord-Atlantică**

Valoarea informării extensive a opiniei publice pentru afirmarea legitimității acțiunilor proprii și pentru contracararea amenințărilor informaționale este recunoscută de Alianța Nord-Atlantică.

---

²² *Ibidem*, p. 3-3.

Începând cu summitul de la București (2008), ca și la summiturile de la Kehl/Strasbourg (2009), Țara Galilor (2014) și Varșovia (2016), declarațiile aliate menționează ca priorități adaptarea NATO la amenințările din mediul de securitate și comunicarea strategică – „*parte integrantă a eforturilor noastre de a realiza obiectivele politice și militare ale Alianței*”²³.

În accepțiunea NATO, comunicarea strategică etalează valențe de concept integrator, reunind sub cupola sa diplomația publică, informarea și relațiile publice, operațiile psihologice și informaționale. Prin integrarea și sincronizarea activităților specifice domeniilor contribuatoare, comunicarea strategică se dovedește a fi un proces și o funcție de coordonare în sprijinul îndeplinirii obiectivelor Alianței.

Într-o primă definiție agreată la nivelul Alianței, comunicarea strategică echivala cu „*utilizarea coordonată și adecvată a capacităților și a activităților de comunicare ale NATO – diplomația publică, afacerile publice, afacerile publice militare, operațiile informaționale și operațiile psihologice, corespunzător circumstanțelor, în sprijinul politicilor, operațiilor și activităților Alianței, pentru a contribui la îndeplinirea obiectivelor NATO*”²⁴. Definiția releva importanța coordonării tuturor activităților de comunicare sau cu impact asupra mediului informațional desfășurate de NATO, menținându-se, totodată, la un nivel de generalitate suficient de ridicat pentru a evita eventualele dispute doctrinare pe tema dificultății (imposibilității) de a decela activitățile de informare de cele de influențare, diplomația publică de angajarea liderilor cheie, cooperarea civili-militari și acțiunile de prezență, postură și profil.

Directiva Comandamentului Aliat pentru Operații – *ACO Directive (AD) 95-2 Strategic Communications*, adoptată la 21 mai 2012, reia această definiție și descrie rolurile, responsabilitățile și procesele specifice comunicării strategice. Documentul subliniază „*natura politico-militară*”²⁵

---

²³ *Strasbourg – Kehl NATO Summit Declaration*, 4 aprilie 2009, pct. 16.

²⁴ *NATO Strategic Communications Policy*, PO (2009) 0141 & MCM-0164-2009, 29 septembrie 2009, p. 2.

²⁵ *NATO ACO Directive (AD) 95-2 Strategic Communications*, 21 mai 2012, p. 4.

a comunicării strategice, faptul că are un „rol central pe parcursul tuturor fazelor operațiilor, de la planificare la execuție”²⁶ și că „necesită coordonarea între toate elementele comunității informaționale”²⁷.

Cu ocazia summitului din Țara Galilor, statele aliate își manifestau hotărârea de a contribui decisiv la creșterea capacității NATO de a dispune „de instrumentele și de procedurile necesare pentru a descuraja și a răspunde eficient amenințărilor războiului hibrid, precum și de mijloacele de consolidare a forțelor naționale”²⁸. Între măsurile subordonate îndeplinirii acestui obiectiv se aflau eficientizarea comunicării strategice și dezvoltarea capacității NATO de a contracara amenințările hibride, îmbunătățirea schimbului de informații, a proceselor de consultare politică și de coordonare internă pentru întărirea cooperării Alianței cu UE și cu alte organizații.

Declarația summitului din Țara Galilor sublinia rolul comunicării strategice în contracararea amenințărilor hibride, importanța acesteia fiind foarte bine înțeleasă de planificatorii NATO, care apreciau că războiul hibrid „nu este un război al proiectilelor, este un război informațional”²⁹. Declarația preciza necesitatea amplificării activităților de comunicare desfășurate în sprijinul politicilor și operațiilor Alianței, a căror legitimitate, înțelegere și acceptare de către opinia publică condiționează realizarea obiectivelor NATO. Era impulsionată, astfel, asumarea doctrinară de către comunicarea strategică a coordonării temelor și mesajelor transmise de liderii politici și militari din statele aliate, fiind recomandată sincronizarea acțiunilor corespunzătoare diplomației publice, informării și relațiilor publice, operațiilor psihologice și operațiilor informaționale.

Înființarea Centrului de Excelență NATO pentru Comunicare Strategică, în Letonia, era subliniată în Declarația summitului din Țara Galilor, comunicarea strategică fiind inclusă în panopia instrumentelor esențiale pentru contracararea amenințărilor hibride. Înființarea acestui centru de excelență, operațional din luna ianuarie 2014, răspundea cerințelor

---

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ Ian Traynor, *Ukraine Crisis: NATO Plans East European Bases to Counter Russia*, în *The Guardian*, 27 august 2014, pe <http://www.theguardian.com/world/2014/aug/26/nato-east-european-bases-counter-russian-threat>, accesat la 7 iunie 2017, ora 21.15.

de analiză și dezvoltare doctrinară a contribuției diplomației publice, informării și relațiilor publice, operațiilor psihologice și operațiilor informaționale la materializarea comunicării strategice aliate și naționale, contribuind la îmbunătățirea percepției publice asupra Alianței, la promovarea obiectivelor sale și la contracararea propagandei ostile.

Declarația summitului NATO de la Varșovia conține, de asemenea, referiri la importanța comunicării strategice, a cărei îmbunătățire contribuie la creșterea eficienței Alianței, a capacității sale de anticipare și de reacție. Declarația menționează că relațiile dintre NATO și UE se vor amplifica în continuare pe baza „*intensificării consultărilor la toate nivelurile, a cooperării practice pe timpul operațiilor și pentru dezvoltarea capacităților...*”³⁰, inclusiv în domeniul comunicării strategice.

Cerințele de perfecționare a mecanismelor de implementare a comunicării strategice, exprimate public cu ocazia summiturilor Alianței, au ca fundament lecțiile identificate pe timpul misiunilor din teatrele de operații și evoluțiile din mediul de securitate. Acestea subliniază atât necesitatea, cât și urgența echipării NATO cu cele mai adecvate instrumente pentru contracararea amenințărilor de natură informațională, care includ diferite tipuri de propagandă, dezinformarea și manipularea opiniei publice, atacurile cibernetice ș.a.

Creșterea capacității de reacție a Alianței în cazul amenințărilor informaționale se află într-o strânsă relație de interdependență cu exersarea comunicării strategice, solicitată să își asume, la nivelul comandamentelor NATO, noi funcțiuni, în plus față de cele clasice, de consiliere și avizare. În virtutea autorității delegate de comandant, comunicarea strategică este solicitată să asigure integrarea și valorificarea tuturor activităților relevante din punct de vedere comunicațional pentru a adăuga conținut, semnificații și relevanță comunicării militare propriu-zise, în toate formele sale de manifestare – informare și relații publice³¹, operații psihologice, operații informaționale, prezență, postură și profil, angajarea liderilor cheie ș.a. Această cerință, de valorificare superioară

---

³⁰ *Ibidem.*

³¹ Informare și relații publice – echivalentul românesc al conceptului *Public Affairs/afaceri publice* din terminologia militară NATO, SUA, Marea Britanie.

a potențialului comunicării strategice de către comandamentele NATO, este prezentată explicit în ultima ediție a *Politicii NATO privind Comunicarea Strategică/MC 0628 – NATO Military Policy on Strategic Communications*, adoptată de Consiliul Nord-Atlantic la 19 iulie 2017.

Documentul definește cadrul teoretic și principal necesar organizării structurilor, stabilirii atribuțiilor și desfășurării unitare a activităților complexe subsumate comunicării strategice la nivelul comandamentelor NATO și în operațiile militare conduse de Alianță.

Spre deosebire de definiția anterioară, care menționa explicit domeniile aflate sub „umbrela” comunicării strategice, ediția recentă a *NATO Military Policy on Strategic Communications* consideră că, „în contextul activităților militare desfășurate de Alianță, comunicarea strategică reprezintă integrarea capacităților de comunicare și a funcțiunii de informare a comandamentelor cu celelalte activități militare pentru a înțelege și a modela mediul informațional în sprijinul îndeplinirii scopurilor și obiectivelor NATO”³².

Prin prisma acestei definiții, rolul comun al capacităților de comunicare și al funcțiunii de informare exercitate de comandamentele aliate este acela de a gestiona unitar, a armoniza și a sincroniza activitățile de comunicare cu activitățile militare relevante din punct de vedere comunicațional, de a planifica și a desfășura activități de informare în cadrul proceselor de comunicare destinate realizării anumitor efecte de informare asupra diferitelor categorii de audiențe și în mediul informațional.

Cele mai multe definiții date mediului informațional au în comun descrierea acestuia ca spațiu multidimensional – virtual, cognitiv și fizic, în care au loc toate activitățile de comunicare între surse și receptori/audiențe, transmiterea, codificarea, recepționarea, decodificarea, interpretarea și acțiunile de răspuns (feedback) la mesajele primite. Totodată, mediul informațional include, în același timp, informațiile propriu-zise, dar și persoanele individuale, organizațiile și sistemele informaționale, implicate în sau care funcționează pe baza proceselor de recepționare, interpretare și transmitere a informațiilor.

---

³² MC 0628 – *NATO Military Policy on Strategic Communications*, Consiliul Nord-Atlantic, 19 iulie 2017, p. 4.

Impactul activităților de comunicare propriu-zise și al activităților militare relevante din punct de vedere comunicațional trebuie luat în considerare pe timpul proceselor de planificare operațională și pe timpul desfășurării operațiilor militare, misiunilor și acțiunilor conduse de comandamentele NATO. Astfel, pentru a determina creșterea coerenței planificării și execuției activităților cu impact asupra mediului informațional, comunicarea strategică este definită ca fiind „o responsabilitate a conducerii, care se extinde la toate nivelurile”³³.

Totodată, comandamentele NATO sunt solicitate să își revizuiască modul de exercitare a funcțiunii de informare și capacitățile de comunicare strategică, informare și relații publice, operații psihologice și operații informaționale prin gruparea acestora într-o structură unică – Diviziunea de comunicare (*Communications Division*) sau Diviziunea de comunicare și angajare (*Communications and Engagement Division*), sub autoritatea unui șef al comunicării strategice sau director al comunicării. Principala sa atribuție constă în coordonarea și integrarea activităților subsumate comunicării strategice în procesele de planificare operațională și în toate aspectele relevante ale activității comandamentelor NATO. În acest scop, își poate asuma integral responsabilitățile structurilor și funcțiunilor care contribuie la realizarea comunicării strategice sau, în unele cazuri, doar responsabilități parțiale, din domeniul structurilor cu dublă subordonare, asociate contribuției acestora la îndeplinirea obiectivelor de comunicare strategică.

Remarcăm faptul că, în contextul integrării structurale a capacităților de comunicare și al noilor relații funcționale de la nivelul comandamentelor aliate solicitate de noua *Politică NATO privind Comunicarea Strategică*, aceasta precizează că șeful structurii de informare și relații publice, respectiv purtătorul de cuvânt, asigură în mod independent consilierea necesară comandantului în ceea ce privește aspectele de informare și relații publice, având acces direct la acesta, precum și că își păstrează responsabilitățile privind relaționarea cu mass-media.

Documentul facilitează implementarea comunicării strategice în baza unei abordări comune, în baza unor principii generale, „aplicate în egală măsură

---

³³ *Ibidem*, p. 5.

*pentru activități și acțiuni kinetice și non-kinetice, ale căror efecte se manifestă în mediul informațional. Acestea au o importanță deosebită pentru capacitățile de comunicare de care dispun structurile de informare și relații publice (Military Public Affairs) și cele de operații psihologice (PSYOPS), precum și pentru operațiile informaționale (InfoOps) ca funcțiune (de coordonare – n.a.) a comandamentului*³⁴.

Unitatea de efort și unitatea de scop sunt cerințe esențiale pentru succesul implementării comunicării strategice, în condițiile respectării următoarelor principii generale menționate de *Politica NATO privind Comunicarea Strategică*:

- a) Toate activitățile subsumate comunicării strategice au ca fundament valorile Alianței Nord-Atlantice.
- b) Activitățile de comunicare strategică sunt determinate de îndeplinirea obiectivelor care rezultă din analiza contextului situațional (descriere, cauze, motive, argumente) și din directivele politice și strategice elaborate pentru situația respectivă.
- c) Credibilitatea și încrederea sunt atribute esențiale și trebuie protejate.
- d) Cuvintele și acțiunile trebuie aliniate.
- e) Mediul informațional trebuie înțeles.
- f) Comunicarea reprezintă un efort colectiv și integrat.
- g) Eforturile se vor concentra asupra obținerii efectului dorit/efectelor dorite și a rezultatului/rezultatelor urmărite.
- h) Comunicarea este autorizată să se desfășoare la toate nivelurile.

Întrucât implementarea activităților subsumate comunicării strategice se bazează în mare măsură pe structuri și resurse puse la dispoziție de statele aliate, *Politica NATO privind Comunicarea Strategică* precizează necesitatea luării în considerare a naturii evolutive a mediului informațional, dar și a respectării diferențelor naționale în termeni de percepții, abordări specifice, capacități și restricții în utilizarea acestora pe timpul participării la operațiile Alianței.

Având în vedere poziția dominantă a *Politicii NATO privind Comunicarea Strategică* în raport cu politicile și doctrinele aliate privind domeniile

---

³⁴ *Ibidem*, p. 4.

și funcțiunile care contribuie la realizarea comunicării strategice, în perioada următoare este previzibilă inițierea proceselor de revizuire a politicilor și doctrinelor NATO privind activitățile de informare și relații publice, operații psihologice și operații informaționale, cel mai probabil nu fără reverberații asupra documentelor similare validate la nivel național.

◆ Uniunea Europeană

Documentele Uniunii Europene atestă preocupările statelor membre de a-și armoniza eforturile în vederea dezvoltării unor capacități comune, dedicate comunicării strategice, „*un instrument important în promovarea obiectivelor politice globale ale UE*”³⁵, așa cum precizează *Planul de acțiune pentru comunicarea strategică*, adoptat în iunie 2015.

Comunicarea strategică a devenit una dintre prioritățile de dezvoltare a capacităților de reacție ale UE, fiind menționată în documentele fundamentale ale politicii externe, de securitate și de apărare europene – *Cadrul comun de contracarare a amenințărilor hibride* (6 aprilie 2016), *Strategia globală a Uniunii Europene privind politica externă și de securitate* (28 iunie 2016), *Protocolul operațional UE pentru contracararea amenințărilor hibride* (7 iulie 2016) și *Planul de implementare privind securitatea și apărarea* (14 noiembrie 2016).

În ceea ce privește parteneriatul strategic cu NATO, inițiat în anul 2002 în baza *Declarației comune asupra Securității Europene și Politicii de Apărare*, importanța acestuia era reconfirmată cu ocazia summitului NATO de la Varșovia printr-o nouă *Declarație comună NATO – UE*, adoptată la 8 iulie 2016. Documentul sublinia necesitatea adoptării urgente a unor proceduri agreeate de ambele organizații pentru „*creșterea capacității comune de a contracara amenințările hibride, incluzând consolidarea rezilienței și dezvoltarea cooperării pentru analiza, prevenirea și identificarea timpurie (a amenințărilor), informarea reciprocă oportună și efectuarea, la nivelul posibil, a schimbului de intelligence, coordonarea comunicării strategice și a măsurilor de răspuns*”³⁶.

³⁵ *Action Plan on Strategic Communication*, Consiliul European, Bruxelles, Ref. Ares (2015)2608242 – 22 iunie 2015, p. 1.

³⁶ *Declarația comună* a Președintelui Consiliului European, Președintelui Comisiei Europene și a Secretarului General al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, Varșovia, 8 iulie 2016.

Comunicarea strategică, parte integrantă a activităților Serviciului European de Acțiune Externă, urmărește să promoveze, în rândul audiențelor internaționale și din statele membre, valorile și obiectivele fundamentale ale UE, contribuind, totodată, la dezvoltarea culturii de securitate și a înțelegerii de către opinia publică a posibilităților de contracarare a știrilor false și a dezinformării. În funcție de obiectivele urmărite, sunt realizate strategii și planuri de comunicare, teme, mesaje și discursuri transmise de oficialii UE, precum și o gamă largă de produse multimedia diseminate pe internet și pe paginile instituțiilor europene în rețelele de socializare.

Cadrul comun de contracarare a amenințărilor hibride specifică rolul comunicării strategice în implementarea acțiunilor operaționale *de sensibilizare, de consolidare a rezilienței, de prevenire, răspuns la crize și restabilire*. Contribuția comunicării strategice este esențială pentru contracararea amenințărilor hibride, care pot fi susținute de campanii de dezinformare desfășurate prin intermediul tuturor formelor de mass-media tradiționale, electronice și digitale – ziare, radio, televiziune, broșuri, cărți, publicații online, bloguri, *YouTube*, la care se adaugă rețelele de socializare – *Facebook, Twitter, LinkedIn, Snapchat*.

Din perspectiva Serviciului European de Acțiune Externă, este necesar ca, atât la nivelul UE, cât și la nivelul statelor membre, să fie dezvoltate mecanismele care pot contribui la realizarea unei comunicări strategice eficiente, condiție a sensibilizării opiniei publice și a consolidării rezilienței societății în cazul expunerii la amenințări hibride. Pentru asigurarea unui flux continuu de informații corecte referitoare la instituțiile europene și creșterea vitezei de reacție în cazul unor dezinformări, comunicarea strategică „*ar trebui să utilizeze pe deplin instrumentele aferente platformelor de comunicare socială, precum și mijloacele de comunicare vizuale, audio și online tradiționale*”³⁷.

Comunicarea strategică, prin prisma *Strategiei globale a Uniunii Europene privind politica externă și de securitate*, reprezintă cea mai bună modalitate de promovare a *Visului European*,

---

³⁷ *Cadrul comun de contracarare a amenințărilor hibride*, Comisia Europeană, Bruxelles, 6 aprilie 2016, p. 2.

fiind „o investiție și o concentrare a eforturilor diplomației publice multidimensionale pentru a conecta politica externă a Uniunii Europene cu cetățenii și a comunica mai bine cu partenerii noștri”³⁸. *Strategia globală* menționează ca priorități ale comunicării strategice creșterea consistenței și a vitezei de transmitere a mesajelor referitoare la principiile, valorile și politicile comune, respingerea rapidă, cu informații concrete, a acțiunilor de dezinformare, promovarea accesibilității și transparenței în spațiul UE și în afara acestuia.

Raportul Secretariatului general al Consiliului Uniunii Europene, adoptat la 17 octombrie 2016, conține o evaluare a implementării celor 22 de acțiuni operaționale stabilite în *Cadrul comun de contracarare a amenințărilor hibride*. Referitor la relațiile NATO – UE, *Raportul* menționa comunicarea strategică între domeniile cheie ale cooperării dintre cele două organizații, alături de schimbul de informații, securitatea cibernetică, prevenirea crizelor și dezvoltarea capacităților de reacție.

Planul de implementare privind securitatea și apărarea, prezentat Consiliului Uniunii Europene de Înalțul Reprezentant pentru afaceri externe și politica de securitate, Federica Mogherini, la 14 noiembrie 2016, detaliază modul de aplicare a prevederilor *Strategiei globale a Uniunii Europene privind politica externă și de securitate*. Între prioritățile și propunerile de acțiuni definitorii pentru noul nivel de ambiție al UE în materie de securitate și apărare se află și comunicarea strategică.

Pentru punerea în practică a comunicării strategice, în cadrul Serviciului European de Acțiune Externă a fost constituită *Divizia de Comunicare Strategică*. Aceasta are rolul de a cataliza eforturile de promovare a dimensiunii publice a diplomației UE și a relevanței acțiunilor sale externe, în același timp cu sincronizarea și coordonarea activităților de comunicare privind politicile comune – externă, de securitate și de apărare. Coordonându-și activitatea cu celelalte instituții europene, *Divizia* acționează pentru „a proiecta și a promova politicile cheie ale UE și valorile sale fundamentale – respectul pentru demnitatea umană,

---

³⁸ *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*, Consiliul European, Bruxelles, iunie 2016, p. 23.

*libertate, democrație, egalitate, respectarea legii și a drepturilor omului – atât la nivel global, cât și în rândul audiențelor interne*³⁹.

Versiunea „*Made in UE*” a comunicării strategice are în vedere îmbunătățirea conținutului mesajelor și creșterea vitezei de diseminare a acestora, dezvoltarea interacțiunii cu actorii locali, consolidarea independenței și a deontologiei profesionale a mass-mediei, respingerea rapidă și cu argumente solide a acțiunilor de dezinformare și de propagandă antieuropeană desfășurate de terți.

Comunicarea strategică – tendințe naționale

Pe fondul tensionării mediului internațional de securitate, statele aliate sunt solicitate să reflecte în activitățile de comunicare proprii temele și mesajele de comunicare strategică ale NATO. În acest scop, comandamentele NATO și Centrul de Excelență NATO pentru Comunicare Strategică asigură expertiză, analize și evaluări tematice, instruire specifică, acces la lecțiile învățate și schimb de bune practici.

La nivel național, chiar și în lipsa unei definiții agreate de toate instituțiile civile și militare implicate în derularea sa, comunicarea este aplicată strategic în toate cazurile în care este necesară exprimarea poziției oficiale a statului în raport cu evenimente, situații de criză, intervenții și operații militare, independent sau în context aliat. Prin urmare, lipsa unei definiții naționale a comunicării strategice nu echivalează cu lipsa comunicării strategice. Absența unei astfel de definiții nu exclude coordonarea și sincronizarea activităților de comunicare publică și a celor relevante din punct de vedere comunicațional desfășurate de diferite instituții în baza procedurilor de cooperare, a instrucțiunilor de coordonare din planurile și ordinele de operații, conform abordării și definiției NATO a comunicării strategice.

Ca și la nivelul NATO, comunicarea strategică națională presupune coordonarea activităților de comunicare și a acțiunilor care sprijină implementarea politicilor naționale, facilitând desfășurarea operațiilor planificate și îndeplinirea obiectivelor strategice politice și militare.

---

³⁹ *European Union External Action Service – Strategic Communications*, pe https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en/100/Strategic%20Communications, accesat la 10 iunie 2017, ora 20.03.

Instituțiile reprezentative ale statului, ministerele și agențiile guvernamentale, inclusiv forțele armate și structurile specializate ale acestora, contribuie la realizarea obiectivelor de comunicare strategică naționale prin coordonarea și sincronizarea activităților de diplomatie publică, de informare și relații publice, precum și – pe timpul misiunilor din teatrele de operații – a acțiunilor de angajare a liderilor cheie, prezență, postură și profil, cooperare civili-militari, a operațiilor psihologice și informaționale.

Capacitatea statelor aliate de a contribui la realizarea obiectivelor de comunicare strategică ale NATO este evaluată din perspectiva existenței fundamentului normativ (legislație națională, reglementări interne, strategii de comunicare, proceduri de coordonare interinstituțională a comunicării publice), a structurilor și a resurselor, între care, nu în ultimul rând, personalul calificat.

Aspecte legale ale aplicării comunicării strategice

Utilizarea strategică a comunicării este facilitată de adoptarea, la nivel național, a unor politici, doctrine, manuale și concepte-cadru de comunicare strategică, informare și relații publice, operații psihologice și operații informaționale, compatibile cu documentele similare ale NATO, în acord cu standardele internaționale privind respectarea dreptului fundamental la informație al cetățenilor.

În România, desfășurarea oricăror activități de comunicare publică (strategică, externă, internă) de către autoritățile publice se face în condițiile respectării dreptului la informație al cetățenilor, prevăzut în *Constituția României* (art. 31 – Dreptul la informație), în *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene* (art. 11 – Libertatea de exprimare și de informare), în *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 septembrie 1948 (art. 19 – Libertatea opiniilor și a exprimării, de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace, independent de frontierele de stat). Aceste prevederi sunt confirmate și de *Actul Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa*, adoptat la 1 august 1975, la punctul VII al *Declarației de la Helsinki*, referitor la respectarea drepturilor omului

și a libertăților fundamentale, ca și în documentele subsecvente acesteia, între care *Cooperarea în domeniul umanitar și în alte domenii*, capitolul II, privind îmbunătățirea difuzării informației, accesul la informație și facilitarea schimbului de informații între instituțiile și cetățenii statelor semnatare.

Constituția României garantează respectarea dreptului la informație al cetățenilor, în deplină concordanță cu standardele europene și internaționale, art. 31 precizând că „*dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit*”⁴⁰, dar și că „*autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal*”⁴¹. Constituția României specifică și faptul că asigurarea dreptului la informație „*nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională*”⁴², precum și că „*mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice*”⁴³. Constituția României garantează autonomia serviciilor publice de radio-televiziune, precizând obligativitatea acestora de a asigura dreptul la antenă pentru grupurile sociale și politice, precum și faptul că exercitarea controlului parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.

Responsabilitățile autorităților de stat privind organizarea comunicării publice și asigurarea accesului cetățenilor și al mass-mediei la informațiile de interes public sunt reglementate prin *Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public*, cu modificările și completările ulterioare, urmată de *Hotărârea Guvernului nr. 123/2002 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii 544/2001*. În ceea ce privește relația cu mass-media, cele două acte normative specifică obligația autorităților publice de a organiza activitatea de informare și relații publice prin crearea unor structuri/posturi specializate, publicarea informațiilor de interes public, difuzarea de comunicate de presă și organizarea

---

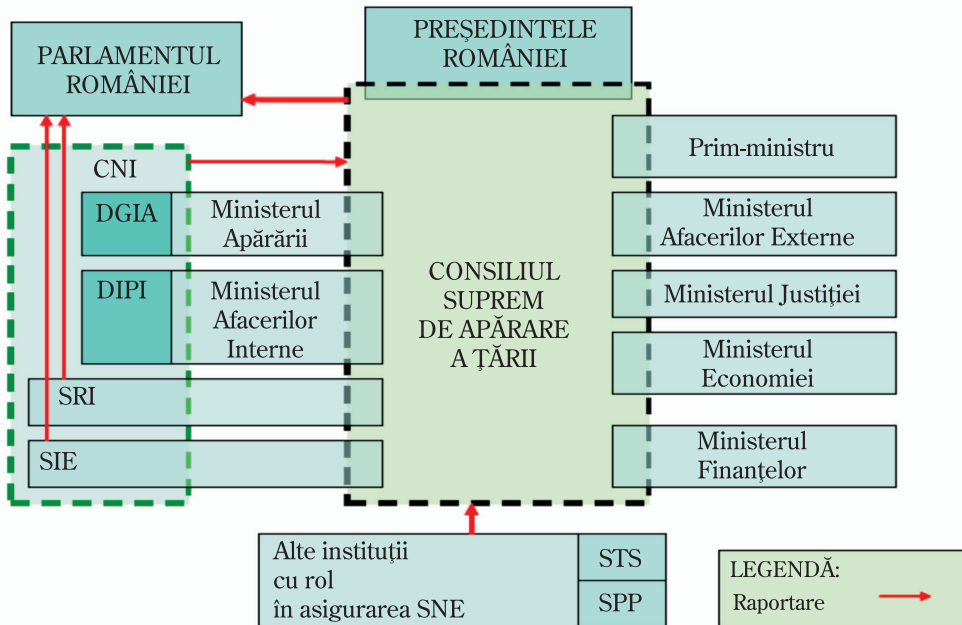
⁴⁰ *Constituția României*, art. 31 alin. 1, aprobată la 8 decembrie 1991 prin referendum național, revizuită prin adoptarea Legii de revizuire a Constituției României, aprobată prin referendumul național din 18-19 octombrie 2003, în vigoare de la 29 octombrie 2003.

⁴¹ *Ibidem*, art. 31 alin. 2.

⁴² *Ibidem*, art. 31 alin. 3.

⁴³ *Ibidem*, art. 31 alin. 4.

de conferințe de presă. Aceste responsabilități se regăsesc și în legile și regulamentele de organizare și funcționare, în ordinele interne cu privire la desfășurarea activităților de informare și relații publice ale ministerelor și agențiilor din compunerea Sistemului Național de Securitate (SNS), a cărui arhitectură⁴⁴ este precizată în *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015 – 2019* (figura 1).

Figura 1: Arhitectura Sistemului Național de Securitate

În planul comunicării strategice naționale, o certă valoare comunicațională revine adoptării conceptului de *securitate națională extinsă*. Conform *Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015 – 2019, O Românie puternică în Europa și în lume*, implementarea conceptului de securitate națională extinsă necesită eforturi crescute pentru coordonarea și sincronizarea activităților ministerelor și agențiilor care au responsabilități în domeniile apărare, ordine publică, informații, contrainformații și securitate, diplomatie, managementul situațiilor de criză, educație,

⁴⁴ *Ghidul Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015–2019*, aprobat prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare a Țării nr. 128, din 10 decembrie 2015, Administrația Prezidențială, București, p. 15.

sănătate și demografie. Implementarea acestui concept este susținută de *Acordul politic național privind creșterea finanțării pentru Apărare* și de *Programul privind transformarea, dezvoltarea și înzestrarea Armatei României până în anul 2026*, activitățile naționale fiind corelate cu măsurile de adaptare strategică ale NATO.

Creșterea interoperabilității componentelor SNS presupune îmbunătățirea procedurilor comune pentru valorificarea optimă a potențialului fiecărei componente, dar și dezvoltarea complementarității structurale pentru ca acestea să acționeze „împreună în mod coerent și eficient în scopul realizării obiectivelor tactice, operaționale și strategice, prin acceptarea doctrinelor și procedurilor comune, folosirea în comun a unor elemente de infrastructură și comunicare eficientă”⁴⁵.

Coordonarea și sincronizarea activităților care contribuie la materializarea comunicării strategice reiese din textul *Strategiei Naționale de Apărare a Țării*, care precizează necesitatea integrării măsurilor întreprinse de ministerele și agențiile cu atribuții în domeniile apărare națională, ordine publică și securitate națională pentru a dezvolta „capacitatea de interoperabilitate a diverselor instituții ale statului care trebuie să acționeze în cazul unor amenințări asimetrice și de tip hibrid”⁴⁶. Principiile și liniile de acțiune stabilite în *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015 – 2019* și în *Carta Albă a Apărării*, conform *Legii nr. 203/2015 privind planificarea apărării*, sunt dezvoltate de *Strategia Militară a României – Forțe armate moderne, pentru o Românie puternică în Europa și în lume*, aprobată de Guvern la 28 septembrie 2016, prin susținerea abordării complexe, multidimensionale și interinstituționale a asigurării securității naționale.

Contribuțiile la comunicarea strategică națională ale componentelor SNS, ale altor ministere, servicii publice, institute și agenții subordonate acestora, sunt posibile în condițiile prevăzute de legile de organizare și funcționare ale acestora. Pentru exemplificare, limitându-ne la câteva instituții exponențiale ale diplomației publice naționale, menționăm legile prin care este reglementată

⁴⁵ *Ibidem*, p. 9.

⁴⁶ *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019*, Administrația Prezidențială, București, 2015, art. 29, p. 11.

funcționarea Agenției Naționale de Presă *Agerpres* – *Legea nr. 19/2003*, a Societății Publice de Televiziune și a Societății Române de Radiodifuziune – *Legea nr. 41/1994*, a Academiei Române – *Legea nr. 752/2001* și a Institutului Cultural Român – *Legea nr. 356/2003*.

Funcționarea autonomă a acestor instituții, în condiții de independență decizională și editorială, de echidistanță politică, în afara oricăror ingerințe ale autorităților publice și ale grupurilor social-politice, sindicale, economice, de interese și de presiune, conferă comunicării strategice naționale credibilitate și relevanță în susținerea obiectivelor naționale și aliate.

Analiza modului de implementare a comunicării strategice de către statele aliate relevă tendințe de uniformizare conceptuală și structurală, corespunzătoare documentelor NATO privind comunicarea strategică, în același timp cu menținerea unor abordări specifice, naționale, datorate legislației și experienței istorice proprii, dar și disponibilității resurselor necesare domeniilor contribuitoare.

În România, doctrinar, organizatoric și funcțional, sistemul militar de informare și relații publice, dar și celelalte structuri care contribuie la comunicarea strategică (operații psihologice, operații informaționale, cooperare civili-militari) operează în baza politicilor, principiilor și definițiilor NATO, acestea fiind reflectate în doctrinele și manualele corespunzătoare specialităților militare respective.

Aspecte practice ale aplicării comunicării strategice

În termeni concreți, pe timp de pace, comunicarea strategică națională este centrată în principal pe coordonarea și sincronizarea activităților de comunicare publică de mare relevanță internă și externă, care sprijină îndeplinirea obiectivelor strategice naționale. Astfel, comunicarea strategică se suprapune în mare parte comunicării publice asociate *evenimentelor speciale* (ex. reuniuni internaționale, Ziua Națională, Ziua Armatei), *participării la misiuni externe* (ex. contribuția națională la misiunile NATO *ISAF*, *Resolute Support*, *Unified Protector* și UE *Atalanta* cu Fregata *Regele Ferdinand* a Forțelor Navale Române și cu Nava amiral a Poliției de Frontieră *Ștefan cel Mare* la operația *Triton 2015/2016*, organizată de Agenția Europeană

FRONTEX pentru contracararea migrației ilegale), *managementului crizelor* (ex. extracția cetățenilor români din Libia în 2011, intervenții umanitare) și *programelor majore de înzestrare* (ex. avionul multirol al Forțelor Aeriene Române).

Comunicarea strategică națională, în funcție de contextul internațional și de anvergura operațiilor Alianței, poate prelua teme și integra mesaje din conceptele-cadru de comunicare strategică ale NATO. Includerea în produsele de comunicare publică ale Ministerului Apărării Naționale a temelor și mesajelor de comunicare strategică ale NATO s-a realizat în premieră pentru operația NATO *Unified Protector 2011*, la care Forțele Navale Române au fost reprezentate, în perioada 22 aprilie – 21 iulie 2011, de Fregata *Regele Ferdinand*. Pe timpul misiunii, la bordul fregatei s-a aflat și o echipă *Combat Camera*, generată de Trustul de Presă al Ministerului Apărării Naționale. Această echipă a transmis cu regularitate produse multimedia difuzate în presa militară și civilă din România, dar și din străinătate, reflectând temele și mesajele din *Conceptul-cadru de comunicare strategică al NATO pentru misiunea Unified Protector*. În mod curent, au fost și sunt realizate produse multimedia destinate informării audiențelor interne, naționale și internaționale cu privire la contribuția României la misiunile NATO din Afganistan, crizele din Ucraina și din Siria, măsurile de adaptare ale NATO prin constituirea *prezenței înaintate consolidate* (*enhanced Forward Presence – eFP*) și a *prezenței înaintate adaptate* (*tailored Forward Presence – tFP*).

Subiectele referitoare la consolidarea prezenței NATO în țările aliate din estul și sud-estul Europei, exercițiile comune, misiunile NATO, vizitele oficialilor aliați și reuniunile la nivel înalt se bucură de un interes major din partea mass-mediei, pe deplin justificat de tensionarea mediului de securitate internațional. O reflectare mediatică extensivă a fost generată de operaționalizarea structurilor aliate din România, circumscrise *prezenței înaintate adaptate* a NATO – Comandamentul Multinațional de Divizie Sud-Est, Unitatea de Integrare a Forțelor NATO de la București și Brigada Multinațională NATO de la Craiova.

Teme și mesaje de comunicare strategică ale NATO sunt incluse în *Strategia de comunicare a Ministerului Apărării Naționale*

pentru perioada 2017 – 2020, în planurile de comunicare anuale și în cele pentru evenimente speciale, de mare vizibilitate publică. În prezent, ține de domeniul practicii curente ca mesaje de comunicare strategică ale NATO să fie integrate în mesajele proprii, transmise de comunicatorii militari cu ocazia declarațiilor și conferințelor de presă, interviurilor, participării la emisiuni de radio și televiziune. Astfel, mesajele de comunicare strategică ale NATO se regăsesc constant în intervențiile publice ale comunicatorilor militari, în fluxul de informații de interes public transmis către mass-media (comunicate de presă, dosare de presă), pe site-urile Ministerului Apărării Naționale, ale categoriilor de forțe și ale instituțiilor militare de învățământ și de cultură, ca și pe paginile acestora în rețelele de socializare. De asemenea, mesajele de comunicare strategică ale NATO beneficiază de o largă inserție în produsele publicistice realizate de Trustul de Presă al Ministerului Apărării Naționale și de redacțiile teritoriale ale categoriilor de forțe ale armatei.

Comunicarea strategică națională devine evidentă mai ales pe timpul desfășurării în România a unor exerciții aliate de mare anvergură, introducerii/rotirii contingentelor românești în teatrele de operații, derulării programelor majore de înzestrare ale Armatei, precum și pe timpul gestionării unor situații de criză. Pentru exemplificare, menționăm misiunea de tip pod aerian București – Tripoli, efectuată de Forțele Aeriene Române, în perioada 24 februarie – 4 martie 2011, pentru evacuarea din Libia a peste 350 de cetățeni români și străini (52 de britanici, americani, canadieni, germani, danezi, ciprioți, bulgari, bosniaci, ucraineni, ruși), precum și a personalului misiunii diplomatice a României de la Tripoli. În acest caz, ca și pe parcursul misiunii de evacuare medicală, efectuată de Forțele Aeriene Române, la 25 iunie 2013, la Podgorica/Muntele Negro, pentru aducerea în România a victimelor unui grav accident rutier, la bordul aeronavelor militare s-au aflat echipe *Combat Camera* care au pus la dispoziția mass-mediei militare și civile imagini foto/video din timpul desfășurării misiunilor respective.

La nivel național, Exercițiul interinstituțional *Histria – 15* a urmărit verificarea capacității Armatei României, dar și a altor ministere și agenții de a-și sincroniza și coordona inclusiv activitățile subsumate comunicării strategice naționale. Informarea publică reală a fost coordonată permanent

cu reprezentanții componentelor SNS, facilitând mediatizarea tuturor activităților derulate simultan sau succesiv în cele nouă locații de desfășurare a exercițiului. În anii 2016 și 2017, exercițiile aliate de mare anvergură *Trident Joust*, *Noble Jump*, *Anakonda* și *Saber Guardian*, desfășurate și cu participarea militarilor români, sunt, ele însele, mesaje de comunicare strategică. Având un caracter disuasiv, acestea beneficiază de o amplă mediatizare în presa civilă și militară, ca și pe rețelele de socializare.

Mediatizarea largă a subiectelor agendei militare a contribuit la consolidarea poziției Armatei României pe primele locuri în topul încrederii publice, în principal datorită politicii de informare publică *foarte active* adoptate de conducerea Ministerului Apărării Naționale și intensității activităților de comunicare. Totodată, confirmă angajarea proactivă în relația cu mass-media a factorilor de decizie din Ministerul Apărării Naționale, precum și valabilitatea modului de organizare a comunicării publice la nivelul instituției militare pentru a asigura transparența decizională și accesul cetățenilor la informațiile de interes public. Ministerul Apărării Naționale răspunde, astfel, obligațiilor legale de a informa opinia publică și de a asigura transparența decizională, dar și cerințelor de a prelua teme și mesaje de comunicare strategică ale NATO. Acestea sunt integrate constant în comunicarea proprie, fiind adaptate și incluse în strategiile de comunicare și în planurile activităților de informare și relații publice ale Ministerului Apărării Naționale. De asemenea, sunt reflectate în produsele de informare publică (comunicate de presă, documentare tematice, buletine de informare externă – *Romanian Military Newsletter*) și pe timpul activităților cu presa (declarații și conferințe de presă, interviuri și emisiuni de radio și televiziune) la care participă oficiali ai Ministerului Apărării Naționale sau comunicatori desemnați. Temele și mesajele de comunicare strategică ale NATO sunt reflectate și în produsele media realizate de Trustul de presă al Ministerului Apărării Naționale și de redacțiile categoriilor de forțe, difuzate prin intermediul posturilor publice de radio și televiziune, site-urilor și paginilor oficiale ale instituțiilor militare de învățământ și de cultură în rețelele de socializare.

O valoroasă contribuție la îndeplinirea obiectivelor de comunicare ale Ministerului Apărării Naționale și la promovarea imaginii Armatei României revine activităților desfășurate în sprijinul diplomației publice. În această categorie se încadrează expozițiile, evenimentele speciale și conferințele organizate de structurile specializate ale Ministerului Apărării Naționale (Direcția informare și relații publice, Cercul Militar Național, Muzeul Militar Național „*Ferdinand I*”) cu Institutul Cultural Român și cu Societatea Română de Radiodifuziune la Palatul Parlamentului, la Academia Română, precum și peste hotare, cu implicarea birourilor atașatilor apărării din cadrul ambasadelor României. O contribuție notabilă în sprijinul diplomației publice revine marșurilor de instrucție ale Navei-Școală „*Mircea*” și misiunilor îndeplinite de celelalte nave ale Forțelor Navale Române, a căror prezență pe mările și în porturile lumii are un potențial semnificativ de reprezentare externă a Armatei României.

Reflectarea mediatică extensivă a operaționalizării structurilor aliate din România, a exercițiilor comune, a vizitelor oficiale, conferințelor și reuniunilor la nivel înalt sprijină îndeplinirea obiectivelor de comunicare strategică ale NATO și consolidează poziția constantă a Armatei României în topul încrederii publice, confirmată de sondajele de opinie desfășurate în ultimii ani.

Considerații finale

Comunicarea strategică este rezultanta contribuțiilor individuale, sincronizate și coordonate, ale mai multor organizații și agenții guvernamentale, civile și militare, ale căror activități se circumscriu domeniilor informării și relațiilor publice, diplomației publice, cooperării civili-militari, operațiilor psihologice și operațiilor informaționale, fără a se limita însă la acestea. Diversitatea actorilor comunicării strategice și a procedurilor de planificare specifice acestora determină creșterea importanței cooperării și coordonării interinstituționale pentru analiza mediului informațional, formularea priorităților și a obiectivelor comunicării, planificarea, desfășurarea și evaluarea activităților de comunicare publică.

Subliniem că, pe timp de pace, ca urmare a restricțiilor și limitărilor legale referitoare la utilizarea operațiilor psihologice și a celor informaționale, activitățile de informare și relații publice sunt preponderente în ansamblul

comunicării strategice. Dimensiunea strategică a acesteia este dată de caracterul planificat și sincronizat al activităților de comunicare desfășurate coordonat de mai multe instituții guvernamentale în sprijinul îndeplinirii obiectivelor strategice naționale și/sau aliate.

De asemenea, menționăm că relevanța, credibilitatea și eficacitatea comunicării strategice depind în mare măsură de asocierea activităților de comunicare publică unor decizii majore, cu impact puternic asupra populației, privind unele evenimente deosebite și gestionarea efectelor acestora, inițierea și desfășurarea unor misiuni în scopul îndeplinirii obiectivelor strategice naționale și/sau aliate.

Având în vedere contribuția diferențiată a ministerelor și agențiilor civile și militare la realizarea comunicării strategice, extrem de importantă se dovedește a fi îmbunătățirea cooperării și coordonării interinstituționale, în baza prevederilor legale, principiilor și procedurilor de operare comune.

În cadrul comunicării strategice, acțiunile, în special cele de mare vizibilitate publică, reprezintă mesaje de mare forță, a căror credibilitate nu poate fi pusă la îndoială. Valoarea lor comunicațională este apreciată din perspectiva impactului asupra mediului informațional în sensul realizării efectelor dorite pentru sprijinirea îndeplinirii obiectivelor politico-militare naționale și aliate. Prin urmare, este recomandabil ca planificarea comunicării strategice să valorifice în scop disuasiv potențialul comunicațional al acțiunilor de cooperare militară bilaterală și multilaterală (vizite, conferințe, reuniuni, exerciții militare), al acțiunilor de proiecție a forței în teatrele de operații, de angajare a liderilor cheie, de prezență, postură și profil, între care demonstrațiile de prezență și de forță.

Contribuția Ministerului Apărării Naționale la comunicarea strategică națională se desfășoară în acord cu definiția și cu principiile NATO ale comunicării strategice, solicitând implicarea mai multor ministere și agenții subordonate acestora, coordonarea mesajelor și sincronizarea acțiunilor de mare vizibilitate publică. În consecință, Ministerul Apărării Naționale promovează la nivelul celorlalte instituții din componența SNS accepțiunea NATO asupra comunicării strategice: proces și funcție de sprijin în îndeplinirea obiectivelor strategice politico-militare prin coordonarea și sincronizarea tuturor activităților cu impact asupra mediului informațional desfășurate de structurile de informare și relații publice, diplomație publică,

operații psihologice și operații informaționale, prin integrarea în comunicarea proprie a temelor și mesajelor din conceptele-cadru de comunicare strategică ale NATO pentru situații de criză și/sau operații.

De menționat că, pe timp de pace, exceptând misiunile aliate din teatrele de operații, restricțiile legale și doctrinare nu permit utilizarea tuturor instrumentelor din panoplia comunicării strategice. Astfel, este interzisă recurgerea la acțiuni de influențare, asociate doctrinar operațiilor psihologice, și la acțiuni de inducere în eroare, circumscrise operației informaționale, direcționate asupra audiențelor și populației proprii sau din statele aliate și parteneri. Din această perspectivă, devin evidente motivele pentru care, pe timp de pace, la nivel național, ca și la nivel aliat, nu pot fi aplicate toate funcțiunile comunicării strategice, în compunerea sa devenind preponderente diplomația publică și comunicarea publică. Această constatare este confirmată de analiza conceptelor-cadru de comunicare strategică ale NATO, în majoritatea cazurilor dominate de teme și mesaje specifice informării și relațiilor publice, precum și de activități de diplomație publică.

Eforturile de teoretizare și reglementare a comunicării strategice, materializate prin recenta adoptare a unei noi *Politici NATO privind Comunicarea Strategică*, vor conduce la o mai bună înțelegere a conceptului și a activităților asociate acestuia, urmată de aplicarea sa unitară la nivelul comandamentelor NATO și pe timpul operațiilor aliate.

Înțelegerea și aplicarea coerentă a principiilor comunicării strategice reprezintă însă mai mult decât un imperativ doctrinar. Reprezintă însușirea unui set de competențe esențiale în domeniul comunicării, necesar tuturor liderilor politici și militari pentru a fi în măsură să valorifice optim potențialul evenimentelor, acțiunilor, misiunilor și operațiilor desfășurate în sensul sprijinirii îndeplinirii obiectivelor strategice urmărite. Însușirea acestor competențe se dovedește a fi cu atât mai importantă în situații de criză și în condițiile unui mediu informațional caracterizat de tentative de modelare a percepției publice prin operații de influențare și de inducere în eroare.

Remarcăm tendința manifestă la nivelul comandamentelor NATO în favoarea comasării structurilor de informare și relații publice, operații psihologice și operații informaționale în cadrul unui departament unic,

Diviziunea de Comunicare, din rațiuni ce țin de realizarea comenzii unice și a unității de efort pe parcursul derulării proceselor circumscrise comunicării strategice.

În același timp, nu putem să nu remarcăm, la nivelul statelor aliate, evoluții și diferențe semnificative în geometria variabilă a abordărilor referitoare la comunicarea strategică. Acestea sunt datorate, în mare măsură, legislației naționale, tradițiilor instituționale, culturii organizaționale specifice și capacității efective de a aloca resurse – umane, tehnico-materiale, financiare, pentru menținerea și dezvoltarea unor structuri performante, în măsură să planifice și să desfășoare acțiuni, misiuni, campanii și operații în mediul informațional și/sau cu impact asupra sa.

La nivelul statelor aliate, implementarea comunicării strategice excede sfera de competențe specifice ministerelor apărării, ceea ce reclamă implicarea componentelor sale civile, ministere și agenții guvernamentale, foruri academice și institute culturale, prin acțiuni de diplomatie publică și campanii de informare naționale și internaționale.

Înțelegerea și acceptarea rolului esențial, dar limitat, al structurilor militare în ecuația comunicării strategice, ar putea explica procesul de „*destratcomizare*”, de eliminare a terminologiei proprii comunicării strategice din manualele militare americane *Joint Publications (JP)* pentru domeniile informare și relații publice, operații întrunite și planificare întrunită. Pentru exemplificare, invocăm ediția din 25 august 2010 a *JP 3-61 Public Affairs*, care includea numeroase referiri la comunicarea strategică (definiție, principii, relaționări, modele de planuri de sprijin), în comparație cu ediția din 19 august 2016 a aceluiași document, din care au fost eliminate referirile mai sus menționate la comunicarea strategică. Aceasta este precizată o singură dată, în contextul menționării faptului că personalul cu atribuții în domeniul informării și relații publice „*trebuie, de asemenea, să lucreze cu planificatorii operațiilor informaționale și ai comunicării strategice pentru a coordona și a deconflictualiza activitățile de comunicare*”⁴⁷.

---

⁴⁷ *Joint Publication 3-61 Public Affairs*, ediția din 17 noiembrie 2015, Incorporating Change 1/19 august 2016, US Joint Chiefs of Staff, p. I-4.

Aceeași constatare există și în urma comparării edițiilor succesive ale *JP 3-0 Joint Operations* și ale *JP 5-0 Joint (Operation) Planning* din ultimii șapte ani. Astfel, în timp ce ediția *JP 3-0 Joint Operations* din 11 august 2011 conținea mai multe referiri la comunicarea strategică („componentă importantă a orientării strategice”⁴⁸, „se aplică în activitățile desfășurate la nivelul departamentelor și agențiilor guvernamentale ale SUA”⁴⁹, „se implementează în contextul strategiilor la nivel de teatru și pe timpul unor operații întrunite specifice”⁵⁰), ediția în vigoare a acestui manual, adoptată la 17 ianuarie 2017, nu conține nici măcar o singură referire la comunicarea strategică, nici măcar la glosar.

Ediția din 11 august 2011 a *JP 5-0 Joint Operation Planning* conține, de asemenea, numeroase referiri la comunicarea strategică (definiție, obiective, relaționări), în timp ce ediția din 16 iunie 2017, *JP 5-0 Joint Planning*, precizează că „Departamentului de Stat al SUA îi revine principala responsabilitate privind modul de sincronizare a comunicării”⁵¹ la nivelul ministerelor și agențiilor guvernamentale.

În acest scop este elaborată *Strategia națională a SUA pentru Diplomatie Publică și Comunicare Strategică (US National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication)*, documentul prin care sunt stabilite „liniile directoare, intențiile, imperativele strategice și mesajele fundamentale, în baza cărora Departamentul Apărării își poate elabora propriile teme, mesaje, proiecții și activități”⁵².

Ediția recentă a *JP 5-0 Joint Planning* subliniază importanța **rolului de sprijin** al forțelor armate în armonizarea activităților de comunicare, „în primul rând prin sincronizarea comunicării comandanților, informare și relații publice și, respectiv, acțiuni în sprijinul diplomatiei publice. Cerințele privind sincronizarea comunicării trebuie incluse în toate procesele

⁴⁸ *Joint Publication 3-0 Joint Operations*, ediția din 11 august 2011, US Joint Chiefs of Staff, p. I-6.

⁴⁹ *Ibidem*, p. III-15.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Joint Publication 5-0 Joint Operations*, ediția din 16 iunie 2017, US Joint Chiefs of Staff, p. II-10.

⁵² *Ibidem*, p. II-11.

⁵³ *Ibidem*.

*de planificare întrunită pentru operații militare, de la activitățile militare de rutină din timp de pace până la operații majore*⁵³. Documentul specifică, totodată, faptul că „toate comandamentele întrunite răspund de coordonarea, integrarea și sincronizarea comunicării în sprijinul planificării și desfășurării unui efort național coerent”⁵⁴.

Coordonarea comunicării la nivelul comandamentelor întrunite este realizată pe parcursul proceselor de planificare operațională, cerințele sale regăsindu-se în instrucțiunile de coordonare anexate la planurile/ordinele de operații.

Abordarea americană, pragmatică, subliniază importanța menținerii delimitărilor funcționale și a identității domeniilor și structurilor care contribuie la materializarea comunicării strategice, aflată în responsabilitatea Departamentului de Stat. Din această perspectivă, inserția excesivă a terminologiei proprii comunicării strategice în manualele și în doctrinele militare devine inutilă, acesta fiind probabil și motivul pentru care ediția din 16 iunie 2017 a *JP 5-0 Joint Planning* nu mai include nici măcar în glosar definiția comunicării strategice, menționând că „s-a aprobat eliminarea sa din Dicționarul de termeni militari și asociați al Departamentului Apărării”⁵⁵.

În România, înțelegerea riscurilor asociate campaniilor de dezinformare prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă și al rețelelor de socializare a condus la înființarea, în luna aprilie 2017, sub egida Academiei Române, în cadrul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu”, a primului *Laborator de Analiză a Războiului Informațional și Comunicare Strategică* (LARICS). Laboratorul pune la dispoziția decidenților politici, a cercetătorilor, a jurnaliștilor și a opiniei publice analize și evaluări cu privire la reflectarea mediatică a evenimentelor interne și externe care au implicații imediate asupra României. În acest scop, LARICS a inaugurat un portal (www.larics.ro) prin intermediul căruia sunt difuzate diferite articole cu privire la tehnicile de manipulare și de comunicare publică. LARICS își propune, astfel, să devină o sursă de avertizare timpurie în cazul unor campanii

---

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem*, p. GL-14.

de dezinformare direcționate împotriva României. Totodată, LARICS intenționează să desfășoare campanii de informare publică și de pregătire a jurnaliștilor în vederea identificării acțiunilor specifice propagandei, dezinformării și manipulării, precum și pentru dezvoltarea capacităților și a metodelor de contracarare a acestora.

Astfel de inițiative vin în sprijinul îndeplinirii obiectivelor de comunicare strategică aliate și naționale, dezvoltând mecanismele de contracarare a diferitelor tipuri de propagandă ostilă, definatorii pentru comportamentul unor state care încalcă deliberat normele dreptului internațional și tratatele fundamentale ale arhitecturii sistemului de securitate global, punând în pericol pacea la nivel regional și mondial.

BIBLIOGRAFIE

1. Frank E.X. Dance, Carl E. Larson, *The Functions of Human Communications: A Theoretical Approach*, Ed. Holt McDougal, New York, 1976.
2. Mihai Dinu, *Comunicarea. Repere fundamentale*, Ediția a 3-a, Editura Orizonturi, București, 2007.
3. John Fiske, *Introducere în științele comunicării*, Editura Polirom, Iași, 2003.
4. Werner Severin, James Tankard, *Perspective asupra teoriilor comunicării de masă*, Editura Polirom, Iași, 2004.
5. Steve Tatham, Rita Le Page, *NATO Strategic Communication: More To Be Done?*, National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, Policy Paper No. 01, Riga, Letonia, martie 2014.
6. Jan Techau, *What Makes Communication Strategic? Preparing Military Organizations for the Battle of Ideas*, Research Paper, NATO Defense College, Roma, nr. 65, februarie 2011.
7. ***, *Joint Publication 3-0 Joint Operations*, ediția din 11 august 2011, US Joint Chiefs of Staff.
8. ***, *Joint Publication 3-0 Joint Operations*, ediția din 17 ianuarie 2017, US Joint Chiefs of Staff.
9. ***, *Joint Publication 5-0 Joint Operations*, ediția din 16 iunie 2017, US Joint Chiefs of Staff.
10. ***, *Joint Publication 3-61 Public Affairs*, ediția din 25 august 2010, US Joint Chiefs of Staff.
11. ***, *Joint Publication 3-61 Public Affairs*, ediția din 17 noiembrie 2015, Incorporating Change 1/19 august 2016, US Joint Chiefs of Staff.
12. ***, *SHAPE/ACO Strategic Communications Directive (AD) 95-2*, 21 mai 2016.

REGÂNDIREA ȘI REDEFINIREA CONCEPTULUI DE SECURITATE – de la Pacea de la Westphalia la începutul războiului rece –

Mircea STAN

Introducere

Pacea de la Westphalia a adus cu sine o redefinire a conceptului de *stat*, care se va regăsi, începând cu acel moment, în centrul relațiilor internaționale. Ascensiunea principiilor suveranității și egalității nu a redus amploarea conflictelor, ci a crescut gradul de insecuritate. Arhitectura de securitate, jalonată de teoria echilibrului de putere, relația dintre *stat* și *putere*, apariția conceptului de *stat-națiune* au evidențiat o ciclicitate a modului în care se manifestă securitatea, astfel: o fază în care accentul cade pe asigurarea securității statului (suveranitate, independență, granițe) și o fază în care accentul este pus pe asigurarea securității cetățeanului și a traiului cotidian.

Securitatea în viziunea statelor europene după Pacea de la Westphalia

O privire retrospectivă asupra conceptului de *securitate* și a modului de evoluție a acestuia ne determină implicit să privim înapoi în timp cu patru secole. De la acel moment până în prezent, au existat mai multe etape în care securitatea a avut în centrul ei fie statul, fie cetățenii săi. Este vorba despre o ciclicitate care își urmează cursul și în prezent.

Mircea Stan – Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

O periodizare a evenimentelor cred că este necesară, în contextul definirii cu acuratețe a semnificațiilor securității.

Prima perioadă privește mai degrabă istoria modernă universală, iar dacă ne gândim că termenul de *modern* se reducea la Europa, putem afirma că este apanajul Europei moderne. Chiar dacă poate părea îndepărtat (o perioadă de 500 de ani), Europa secolului XVI era un teritoriu dominat de statele renaștentiste italiene și monarhia spaniolă. Arhitectura de securitate a Europei avea să se schimbe pe fondul izbucnirii războaielor religioase în cadrul Sfântului Imperiu Roman. Războiul de 30 de ani (1618-1648) a fost soluționat cu tratatele *westphalice*, care au „*legitimat un commonwealth al statelor suverane*”¹.

Problema suveranității este, paradoxal, pe cât de simplă, pe atât de complexă. Simplitatea constă în dreptul fiecărui stat membru de a decide în problemele de ordin intern concomitent cu dezvoltarea relațiilor pe picior de egalitate cu alți actori politici statali. Complexitatea rezidă în faptul că statele fac parte dintr-un sistem internațional bazat pe state de drept, dar în care actorii politici nu sunt entități desăvârșite din punctul de vedere al independenței, ci sunt interdependente. Interdependența generează condiționalitate, libertatea unui stat se termină acolo unde începe a celuilalt, interacțiunile sinergice sau divergente completând, astfel, tabloul. Teoriile existente asupra suveranității, tributare determinismului, au început să cunoască noi abordări în sensul tendinței unui dinamism conform cu realitatea. Plasarea statului în centrul relațiilor internaționale se leagă de *Pacea de la Westphalia* din 1648. Statul devine o entitate care impune respect față de frontierele sale și unde este instituit principiul egalității între statele suverane.

Modelul *westphalic* ne-a demonstrat că suveranitatea și principiul egalității între state nu sunt suficiente pentru reducerea sau chiar eradicarea conflictelor, ci, dimpotrivă, amplifică incertitudinile la nivel internațional. Modelul *westphalic* prezenta o imagine a lumii astfel:

- Terra este împărțită în state suverane care nu recunosc nici o altă formă de conducere superioară;

¹ Adam Watson, *The Evolution of International Society*, Routledge, Londra, 1992, p. 186.

- legiferarea și rezolvarea diferendelor este apanajul exclusiv al statelor individuale;
- dezvoltarea relațiilor între state reprezintă un scop, cu condiția să fie atinse obiectivele părților implicate;
- disensiunile, crizele, conflictele sau oricare act nelegitim în afara granițelor naționale reprezintă probleme care privesc strict statele respective;
- toate statele sunt egale în fața legii, cu excepțiile asimetriilor privind puterea când, practic, standardul de putere generează dreptatea;
- disensiunile sunt soluționate, de cele mai multe ori, prin forță, astfel domină principiul capacităților defensive și ofensive ale unui actor politic internațional².

Cu alte cuvinte, *Pacea de la Westphalia* oferă un cadru în care fiecare stat este un sistem suveran, capabil de acțiuni autonome și independente, fără alte entități care să le definească sferile de acțiune, dar care nu fac parte și nu recunosc un sistem mondial, existând doar în relații cel mai adesea conflictuale, din cauza intereselor divergente.

Arhitectura de securitate a Europei după Pacea de la Westphalia

După anul 1648, relațiile dintre state sunt marcate de incertitudine și converg spre reducerea lor. Logica *westphalică* îmbrățișează modelul statului independent, care este beneficiarul suveranității numai în măsura în care dispune de capacitatea de a o avea și a o apăra. Arhitectura de securitate a Europei s-a bazat pe un sistem de balanță format din Franța, Suedia și Imperiul Otoman, care înconjurau sistemul imperial din Europa Centrală. **Statele erau cele cărora le trebuia asigurată securitatea, și nu cetățenii**, tratatele *wetphalice* constituind baza negocierilor în mai toate tratatele până în anul 1779.

Relevantă pentru cercetarea de față este introducerea sintagmei de **securitate colectivă**, propusă încă din 1629

---

² David Held, *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Polity Press, Cambridge, 1995, p. 76.

de Armand-Jean du Plessis de Richelieu (intrat în istoriografie sub denumirea de Cardinalul Richelieu) și adoptată parțial în textul păcii *westphalice*³. Momentul Westphalia a marcat începutul existenței instituției ambasadorului rezident și a dialogului diplomatic⁴ în vederea menținerii echilibrului de putere.

Cea de-a doua perioadă (1648-1814) este dominată de perfectarea și menținerea echilibrului de putere. Pentru înțelegerea echilibrului de putere, trebuie făcută o distincție între „stat” și „putere”, chiar dacă Emer de Vattel argumenta că „*Națiunile sunt în mod natural egale și lor le revin de la natură aceleași obligații și drepturi. Puterea sau slăbiciunea nu produc, în această privință, niciun fel de diferență. O mică republică este un stat suveran, la fel ca și cel mai puternic regat*”⁵. Secolul XVIII este cel care aduce o schimbare între „stat” și „putere”, în sensul că statul rămâne cramponat în problemele de ordin intern, iar conceptul de „putere” intră în angrenajul politicilor regionale sau chiar internaționale. Principiul egalității între state începe să se erodeze.

Teoria echilibrului de putere, în perspectivă sistemică, se reduce la faptul că un singur stat nu trebuie să dețină atâta putere încât toate celelalte, coalizate, să nu i se poată opune⁶. Teoria echilibrului de putere însemna că securitatea era garantată de înțelegerea între marile monarhii europene, însă aceasta nu rezistă intereselor de putere, interese ce încep să fie definite de puterea militară terestră și maritimă și de resurse. **Securitatea** este definită în continuare ca **securitate a statului, și nu a cetățenilor**. Utilizarea termenului de „*Mare Putere*” rezidă în capacitatea de a mobiliza resurse umane

³ Andreas Osiander, *The States System of Europe 1640-1990*, Oxford University Press, Oxford, 1994, pp. 40-43.

⁴ Adam Watson, *op. cit.*, pp. 202, 205.

⁵ Emer de Vattel, *The Law of Nations, Or the Principles of Natural Law Applied to the Conduct and the Affairs of Nations and Sovereigns*, vol. III, traducerea ediției din anul 1758 de Charles G. Fenwick, cu o introducere de Albert de Lapradelle, Carnegie Institution of Washington, Washington D.C., 1916, p. 7.

⁶ David Hume, *Political Essays*, în *Cambridge Texts in the History of Political Thought*, Knud Haakonssen (ed.), Cambridge University Press, 1994, pp. 154-161; David Hume, *Eseuri politice*, traducere din limba engleză de Adina Avramescu și Cătălin Avramescu, Editura Humanitas, București, 2005, pp. 171-180.

și materiale în mod ascendent, în funcție de fluctuațiile geopolitice și geostrategice. Statutul de „*Mare Putere*” poate fi încadrat, ca perioadă de timp, între momentul invadării Sileziei de către Prusia (1740) și Congresul de la Viena (1814-1815). Amalgamului de schimbări geografice ale Europei de secol XVIII i s-a alăturat o „*cortină de fier*” între Est și Vest, în care coexistau două sisteme diplomatice.

Cea de-a treia perioadă este marcată de Congresul de la Viena, desfășurat între 1814 și 1815, până la izbucnirea Primului Război Mondial. Până atunci însă, ceea ce merită atenție este Revoluția Franceză din 1789-1799, mișcare care introduce în sistemul relațiilor internaționale conceptul de **națiune**. Statul suveran devine, astfel, expresia voinței naționale și, de aici, apariția **statului – națiune**⁷. Revoluția Franceză este un fenomen perturbator care a pus la încercare reziliența echilibrului de putere și are drept consecință convocarea Congresului de la Viena⁸.

Perioada anilor 1648-1789, denumită în istoriografie și ca Vechiul Regim⁹, nu a cunoscut mari transformări în materie de securitate în comparație cu perioadele care îi vor preceda. Ce se întâmplă, de fapt, este înlocuirea unor actori statali cu alții pentru asigurarea echilibrului, astfel că, la momentul Viena 1814, Suedia, Republica Provinciilor Unite și Spania sunt înlocuite de două noi puteri: Rusia și Prusia. Avându-i ca actori principali pe ministrul de Externe austriac Klemens Lathor Wenzel von Metternich, Țarul Alexandru I al Rusiei, însoțit de ministrul de Externe Karl Vasilevici Nesselrode, ministrul de Externe britanic Robert Castlereagh, ministrul de Externe francez Charles-Maurice, principe de Talleyrand-Périgord (succedat de Ducele de Richelieu), și pe prințul-cancelar al Prusiei, Klaus August von Hardenberg, lucrările Congresului de la Viena au vizat prevenirea ascensiunii unei puteri hegemonice pe continent. Temele principale ale Congresului au fost:

- a) principiul echilibrului de putere;

---

⁷ Bertrand Badie, *Un monde sans souveraineté. Les Etats entre ruse et responsabilité*, Fayard, Paris, 1999, p. 93.

⁸ Paul W. Schroeder, *The Transformation of European Politics. 1763-1848*, Oxford University Press, Oxford, 1994, pp. 575-582.

⁹ Alexis de Tocqueville, *The Ancien Régime and the French Revolution*, Jon Elster (ed.), traducere de Arthur Goldhammer, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.

- b) principiul legitimității (reinstaurarea monarhiilor acolo unde ele au fost deposedate de atribuțiile lor în urma Revoluției Franceze și, ulterior, a Imperiului Francez 1804-1814);
- c) un anume cod de conduită internațională.

Garantele noii construcții europene au fost următoarele tratate și alianțe:

- a) Tratatul de la Chaumont (9 martie 1814) dintre Marea Britanie, Rusia, Prusia, Austria cu caracter de alianță defensivă față de Franța napoleoniană;
- b) Primul Tratat de pace cu Franța, semnat la Paris (30 mai 1814);
- c) Actul final de la Viena (9 iunie 1815);
- d) Sfânta Alianță (26 septembrie 1815) perfectată între Rusia, Austria, Prusia, ca viitoare bază pentru un instrument de securitate cu caracter colectiv;
- e) al doilea Tratat de Pace cu Franța (20 noiembrie 1815);
- f) Quadrupla Alianță (20 noiembrie 1815) dintre Marea Britanie, Rusia, Austria, Prusia contra Franței văzută ca o revitalizare a Tratatului de la Chaumont.

Quadrupla Alianță este considerată faza incipientă a **sistemului concertat**, un veritabil garant al securității, bazat pe rotativa directoratului¹⁰.

Europa va intra în „*epoca congreselor*” sau sistemul „*concertului european*”, care va fi perturbat de *Restaurație* (perioada dintre sfârșitul epocii napoleoniene și începutul revoluțiilor din anii 1830-1831 care au bântuit Europa), Războiul Crimeii (1853-1856) și Războiul franco-prusac (1870-1871), însă nu va fi nici pe departe la fel de macabră ca perioada Primului Război Mondial. **Securitatea rămâne, în continuare, garantul liniștii statului ca actor politic, și nu a cetățenilor săi.**

Perioada interbelică nu a fost decât o perioadă de pace înarmată. Devenise clar pentru toți marii actori implicați în cel de-al Doilea Război Mondial și ieșiți câștigători că securitatea nu mai avea aceleași valențe după terminarea acestuia. Reamintesc că Liga Națiunilor, organizație înființată după terminarea Primului Război Mondial la inițiativa

---

¹⁰ Vezi, pe larg, Paul W. Schroeder, *op. cit.*

președintelui american Woodrow Wilson, înregistrase un eșec răsunător. Securitatea colectivă nu funcționase în perioada interbelică, mai multe state încălcând acordurile internaționale.

Conceptul de securitate la începutul războiului rece

Tagma în care a fost construită securitatea postbelică a fost dominată de două viziuni diferite: anglo-americanii vedeau securitatea ca ceva ce se construiește prin cooperare, prin dezvoltarea relațiilor dintre aliați, prin dreptul popoarelor la autodeterminare, prin integrare politico-economică, în timp ce sovieticii vedeau securitatea doar din prisma protejării cetățenilor și intereselor sovietice, prin semnarea de acorduri internaționale care să încurajeze, totodată, disensiunile între capitaliști, culminând cu izbucnirea unor conflicte fratricide din punct de vedere ideologic. Și atunci, ca și acum, am avut de a face cu ceea ce se numește „*dilema de securitate*” sau „*dilema securității moderne*”. Propagată prin îmbrățișarea realismului politic din partea mai multor actori mondiali, dilema de securitate este generată de neîncrederea dintre state în a-și asigura securitatea, neîncredere care mărește ecartul dintre ele¹¹. Relațiile dintre Marile Puteri au fost zguduite de deținerea bombei atomice, lucru care a generat insecuritate în rândul sovieticilor. Este motivul pentru care fiecare criză a războiului rece o va alimenta pe cealaltă, iar trecerea peste acestea se rezuma la o și mai acerbă cursă a înarmărilor. Niciunul dintre cei învingători nu a previzionat cum va evolua securitatea internațională din momentul capitulării Germaniei și a aliaților săi. Interesele proprii au guvernat relațiile dintre ele încă de la începutul războiului rece.

Regândirea și redefinirea conceptului de securitate la începutul războiului rece își găsește rădăcinile în crizele sinoptice survenite încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. O variantă viabilă pentru începuturile redefinirii securității trebuie căutată în modul de funcționare al Consiliului de Securitate al ONU (Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite – CS al ONU), unde cele cinci mari puteri au căzut de acord să dispună de dreptul de veto. Astfel, unanimitatea

---

¹¹ Constantin Onișor, Veronica Mihalache, *Introducere în problematica securității*, suport de curs universitar, Editura A.N.I. „Mihai Viteazul”, București, 2011, p. 24.

era o condiție *sine qua non* pentru funcționarea ONU. Ce se întâmplă când doi sau mai mulți membri din cei cinci permanenți intră în conflict? Aici intervine un paradox, anume acela că ONU devine inefficientă în a soluționa cazul¹². Primii doi ani de existență ai ONU au scos în evidență modul deficitar în care s-au luat deciziile și cât de mult respectau marile puteri mecanismele de funcționare ale organizației. Cele două blocuri antagonice au transformat ONU într-un organism unde se duceau lupte de uzură pentru extinderea influențelor la nivel mondial. URSS și SUA s-au transformat în avocații pledanți ai unor țări în care fiecare avea trupe staționate și interese pentru a le contracara pe ale celuilalt. Găsit în incapacitatea de a soluționa crizele de natură securitară din cauza vetoului, CS al ONU va fi privat de rezolvarea problemelor prin transferul atribuțiilor sale în afara lui. Cazului adus în atenția CS al ONU de către Iran, la 19 ianuarie 1946, prin care anglo-americanii contestau prezența nejustificată a trupelor sovietice pe teritoriul iranian, i-a fost contrapus cel al prezenței militare britanice în Grecia și Iordania¹³.

Pe lângă concesiile teritoriale pe care deja le obținuse în Europa de Est și Asia de Nord, centura de securitate fiind asigurată din două părți, astfel încât capitalismul să fie departe de Moscova, administrația de la Kremlin mai avea o singură problemă, și anume partea de sud a vastei URSS. În această problemă, trei elemente erau importante: Iranul, Turcia și Mediterana. *Ab initio*, aceste teritorii erau puncte strategice și pentru anglo-americieni, și pentru sovietici. În acest sens, cele două emisfere geografice au devenit o tablă de șah, în care sovieticii și americanii au început să mute strategic. Ca în multe alte cazuri, primul care a acționat a fost Stalin. Acesta a refuzat să retragă trupele sovietice din nordul Iranului, staționate în urma unor negocieri anglo-sovietice ca factor de stabilitate pentru a împiedica accesul Germaniei la rezervele de petrol existente, a revendicat teritorii turcești și controlul strâmtorilor Bosfor și Dardanele, precum și baze navale în Marea Mediterană. Anglo-americanii au refuzat aceste revendicări

¹² Jean-Baptiste Duroselle, *Istoria relațiilor internaționale (1919-1947)*, vol. I, traducere de Anca Airinei, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2006, pp. 311, 315-316.

¹³ *Ibidem*, p. 317.

și au contraatacat prin sporirea capacităților militare în Marea Mediterană. Moscova era conștientă că mergea prea departe, dar nu a ezitat niciun moment să-și expună punctele de vedere¹⁴. Revendicările lui Stalin și ofensiva diplomatică a Ministerului de Externe sovietic au constrâns SUA să găsească noi soluții pentru a restrânge aria de expansiune a comunismului. Devenise evident că sovieticii aveau să exporte propriul regim acolo unde ajungeau. Situația era dificilă, pentru că SUA trebuiau să evite, indiferent de soluția găsită, dezbateră acesteia în CS al ONU.

URSS a cerut „*recompense*” în monedă teritorială pentru sacrificiile umane și materiale pe care le-a făcut. Statele Unite nu puteau rămâne prizonierele politicii de parteneriat, motiv pentru care au început să acționeze diplomatic, pe altă voce, în timpul mandatului lui Truman. SUA încercau ca toate măsurile lor cu impact la nivel mondial să fie în spiritul Cartei ONU. Diferența dintre SUA și URSS era că americanii au acționat pentru unitatea și nu pentru supunerea aliaților din timpul *războiului rece*, așa cum a făcut Moscova. O simplă analiză a evoluției politice a Germaniei, Italiei și Japoniei ne arată că acestea au înclinat spre SUA și nu spre URSS. Politica externă americană și, în general, influențele asupra securității internaționale au fost dominate de analiza pe care George Frost Kennan a prezentat-o prin „*Telegrama cea lungă*”¹⁵.

Observațiile lui Kenan, corecte, pertinente și îndrăznețe pentru un tânăr diplomat, s-au adeverit pe măsura înaintării timpului. Noua abordare a fost transpusă în documente cu caracter practic de către diplomatul Harrison Freeman Matthews. Acesta a introdus două observații în interpretarea pe care a dat-o telegramii lui Kennan:

a) prima ținea de aspectele militare și confirma o realitate practică, anume URSS era deținătoarea puterii militare pe uscat, în timp ce SUA controlau mările și aerul, în consecință puterea militară sovietică

---

¹⁴ Fernande Scheid Raine, „*The Iranian Crisis of 1946 and the Origins of the Cold War*”, în Melvyn P. Leffler și Davis S. Painter (editori), *Origins of Cold War. An International History*, ediția a doua, Routledge, New York, 2005, pp. 93-111.

¹⁵ George F. Kennan, „*Long Telegram*”, Moscova, 22 februarie 1946, în *F.R.U.S.*, vol. 6, U.S. Government Printing Office, Washington D.C., pp. 666-709.

putea fi, „contracarată defensiv de puterea navală și aeriană și de capacitatea de debarcare a Statelor Unite și a aliaților săi potențiali”¹⁶;

b) al doilea viza ca acțiunile diplomatice viitoare ale SUA care urmăreau extinderea efectivă a URSS să fie trecute prin ONU¹⁷. Problema cea mai mare apărea în momentul consultării hărții, pentru că zonele care prezentau riscuri și vulnerabilități erau cele în care SUA nu își puteau pune în aplicare superioritatea navală și aeriană: „Finlanda, Scandinavia, Europa de Est, Centrală și de Sud-Est, Iran, Irak, Turcia, Afganistan, Sinkiang și Manciuuria”¹⁸. În acest context, relevantă este afirmația consilierului prezidențial Clark Clifford, prin care SUA își însușeau o misiune la nivel internațional a securității pentru „toate țările democratice care sunt în orice mod amenințate sau puse în pericol de URSS”¹⁹. În acest fel, erau deschise căile spre „Planul Marshall” și „Doctrina Truman”.

Pe fondul, pe de o parte, al discuțiilor dintre George Marshall (secretar de stat în perioada 1947-1949) și miniștrii de Externe britanic și francez la Moscova, în 1947, și, pe de altă parte, al anunțului Marii Britanii că nu mai putea fi creditorul Greciei și Turciei, SUA vor construi „Programul de reconstrucție europeană”, cunoscut apoi ca „Planul Marshall”. În forma sa inițială, Planul Marshall era dedicat tuturor țărilor indiferent de sferele de influență. Optica în care a fost gândit Planul Marshall seamăna cu o „maskirovka”²⁰ americană, sovieticii căzând în genul de capcană

¹⁶ F. Freeman Matthews, „Political Estimate of Soviet Policy for Use in Connection with Military Studies”, 1 aprilie 1946, în *F.R.U.S.*, vol. 1, Washington D.C., 1946, p. 1169.

¹⁷ *Ibidem*, p. 1170.

¹⁸ *Ibidem*, p. 1168.

¹⁹ Clark Clifford, „American Relations with the Soviet Union: A Report of the President by the Special Counsel to the President”, în Thomas H. Etzhold și John Lewis Gaddis (eds.), *Containment: Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950*, Columbia University Press, New York, 1978, p. 66.

²⁰ Termen tradițional sovietic folosit în operațiuni militare. *Maskirovka* desemnează un „amestec” de înșelăciune, ascundere, simulare, dezinformare, demonstrații false, camuflare, pentru a ascunde inamicului poziția reală a trupelor, pentru a-l induce în eroare cu scopul final de a elabora planuri/previzii/concluzii care nu corespund realității. Vezi, pe larg, Bruce R. Pirnie, *Soviet Deception Operations in World War II*, U.S. Army Center of Military History, Washington D.C., 1985, pp. 1-22; Kenneth C. Keating, *Maskirovka: The Soviet System of Camouflage*, U.S. Army Russian Institute, Garmisch, Germania, 1981, pp. 1-20.

inventată de ei. Altfel spus, americanii previzionau că neacceptarea *Planului Marshall* din partea URSS și a aliaților săi va tensiona relațiile din interiorul blocului comunist. Strategia americanilor a dat roade, atât economice, cât mai ales geopolitice și geostrategice, Stalin fiind acela care a coborât cortina peste Europa. Europa devenise un *nexus* geopolitic, în care Truman și Stalin mutau *quid pro quo* pentru a echilibra balanța puterii. Stalin, „maestru practicician în Realpolitik”²¹, a răspuns la *Planul Marshall* prin crearea *Kominformului*, la 22 septembrie 1947, cu sediul la Belgrad. *Kominformul* trebuia să asigure legăturile, la nivel european, dintre partidele comuniste și muncitorești. Conceput ca un „*Birou de informații al partidelor comuniste și muncitorești*”, *Kominformul* este deținătorul multor informații despre cine, cum, când s-au instalat „*democrațiile populare*” în Europa de Est. În discursul ținut la crearea *Kominformului*, Andrei Alexandrovici Jdanov [ideologul Partidului Comunist (bolșevic) al URSS] va recunoaște că lumea era împărțită în două tabere: imperialistă și capitalistă, condusă de SUA, și antiimperialistă și anticapitalistă, condusă de URSS²².

Fondarea *Kominformului* a creat și primele probleme mari ale comunismului. Iosip Broz Tito nu a fost de acord cu practicile noii organizații, deținătoare a unor informații importante despre modul în care s-a instaurat comunismul în țările din Europa de Est, ceea ce a dus la ruptura dintre Iugoslavia și URSS. Tito își permitea o anumită independență față de URSS, pentru că luptase curajos împotriva naziștilor, și tot el, cu ajutorul forțelor militare naționale, îi îndepărtaseră pe germani. Mai mult decât atât, Tito avea să primească ajutor economic american, devenind un posibil „*aliat*” în Balcani, în viziunea SUA. Tot ca replică la *Planul Marshall*, pe lângă crearea *Kominformului*, Stalin a mai făcut o mișcare ce avea să-i aducă insuccese la nivel internațional. Cunoscând modul în care era împărțit Berlinul, dar și faptul că sectoarele aliate, rezultate în urma „*împărțirii*” Germaniei după Conferința

---

²¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, ediția a II-a, traducere de Mircea Ștefancu și Radu Paraschivescu, Editura ALL, București, 2007, p. 376.

²² Andrei Jdanov, „*The International Situation*”, în U.S. House of Representatives, Committee on Foreign Affairs, *The Strategy and Tactics of World Communism*, doc. nr. 619, Washington D.C., 1948, pp. 211-215.

de la Potsdam, făceau din Berlin o enclavă situată în zona de influență sovietică, Stalin a vrut să „disciplineze” Vestul și a instituit un embargo rutier și feroviar al aliaților în aprovizionarea Berlinului de Vest. Mișcarea a fost total neinspirată, aliații găsind prin traficul aerian soluția pentru rezolvarea crizei umanitare internaționale. Aliații și, în special, americanii au avut un dublu câștig: pe de o parte, sprijinul opiniei publice internaționale datorită mediatizării, pe de altă parte, respectul și gratitudinea locuitorilor orașului. Erezia lui Tito, rămasă nepedepsită, „Blocada Berlinului”, ridicată în 1949, hotărârea Vestului de a crea o organizație militară defensivă în ființa viitoarei NATO, proclamarea RFG erau tot atâtea probleme de securitate pe care Stalin nu și le dorise, dar pe care, prin acțiunile proprii, și le crease, la care putem adăuga și faptul că între „capitaliști” nu existau niciun fel de neînțelegeri.

Războiul rece este dominat de conceptul clasic de *securitate națională*, adică apărarea suveranității, integrității teritoriale și a stabilității interne prin exercitarea puterii, de cele mai multe ori coercitivă, a statului.

Mergând mai departe, sfârșitul *războiului rece* a marcat o schimbare a conceptului de *securitate națională*, care va cunoaște trei faze. Astfel, de la căderea Zidului Berlinului și până la atentatele din 11 septembrie 2001, vorbim despre o „*detentă a securității*”, în care accentul se va pune mai mult pe asigurarea securității cetățeanului și a traiului cotidian. Practic, are loc un transfer al securității dinspre stat spre cetățean.

În a doua fază, de la 11 septembrie 2001 până la încheierea războaielor din Irak și Afganistan (1 mai 2003), securitatea este caracterizată de capacitatea de anticipare a statului și reducerea riscurilor potențiale de securitate, în care analiza strategică și scenariul joacă un rol important. În această etapă, dominante sunt operațiunile militare pentru eliminarea amenințărilor emergente.

Cea de-a treia fază, 1 mai 2003 – prezent, se referă la capacitatea de reziliență a securității. Reziliența securității este, din punctul meu de vedere, capacitatea statului de a-și asigura și menține, la un nivel acceptabil, nivelul de securitate după apariția și manifestarea unor amenințări, pericole sau riscuri, astfel încât să nu îi fie afectată capacitatea de a funcționa. Statul trebuie să dispună de mijloacele

necesare de reinstaurare a unui nivel corespunzător de securitate, adică revenirea la starea anterioară a funcțiilor sale. Reziliența securității înseamnă, de fapt, conștientizarea că amenințările, pericolele sau riscurile nu pot fi eliminate prin măsuri ofensive sau defensive, iar accentul se pune pe statul-națiune, și nu pe individ.

BIBLIOGRAFIE

1. Bertrand Badie, *Un monde sans souveraineté. Les Etats entre ruse et responsabilité*, Paris, Fayard, 1999.
2. Clark Clifford, *American Relations with the Soviet Union: A Report of the President by the Special Counsel to the President*, în Thomas H. Etzhold și John Lewis Gaddis (eds.), *Containment: Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950*, Columbia University Press, New York, 1978.
3. Jean-Baptiste Duroselle, *Istoria relațiilor internaționale (1919-1947)*, vol. I, traducere de Anca Airinei, Editura Științelor Sociale și Politice, București, 2006.
4. David Held, *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Polity Press, Cambridge, 1995.
5. David Hume, *Eseuri politice*, traducere din limba engleză de Adina Avramescu și Cătălin Avramescu, Editura Humanitas, București, 2005.
6. *Idem*, „*Political Essays*”, în *Cambridge Texts in the History of Political Thought*, Knud Haakonssen (ed.), Cambridge University Press, 1994.
7. Andrei Jdanov, „*The International Situation*”, în U.S. House of Representatives, Committee on Foreign Affairs, *The Strategy and Tactics of World Communism*, Washington D.C., 1948.
8. Kenneth C. Keating, *Maskirovka: The Soviet System of Camouflage*, U.S. Army Russian Institute, Garmisch, Germania, 1981.
9. Henry Kissinger, *Diplomația*, ediția a II-a, traducere de Mircea Ștefancu și Radu Paraschivescu, Editura ALL, București, 2007.
10. Constantin Onișor, Veronica Mihalache, *Introducere în problematica securității*, suport de curs universitar, Editura A.N.I. „*Mihai Viteazul*”, București, 2011.
11. Fernande Scheid Raine, „*The Iranian Crisis of 1946 and the Origins of the Cold War*”, în Melvyn P. Leffler și Davis S. Painter (editori), *Origins of Cold War. An International History*, Routledge, New York, 2005.
12. Adam Watson, *The Evolution of International Society*, Routledge, Londra, 1992.

OPERAȚIA DE APĂRARE A MOLDOVEI DIN VARA ANULUI 1917 (II)

Colonel (r.) dr. Ion GIURCĂ

Operația de apărare a Moldovei (24 iulie/6 august-21 august/3 septembrie 1917)

Față de situația din Galiția și Bucovina, în acord cu deciziile transmise de la Moghilev, în ziua de 12/25 iulie, Marele Cartier General român a emis și transmis „*Ordinul de operații nr. 34*”, prin care s-a ordonat oprirea ofensivei Armatei 2 române pe liniamentul pe care îl va ocupa în seara zilei, iar Armatei 1 să rămână pe pozițiile ocupate, ambele armate trebuind să adopte măsurile care se impuneau pentru a fi în măsură să respingă un atac din partea trupelor inamice.

Schimbarea situației militare pe frontul din Carpații Orientali și cursul Siretului Inferior, manevrele de forțe și mijloace ale trupelor Puterilor Centrale, identificate de către aviația de observare română, au dus la o interpretare corectă a acțiunilor viitoare probabile ale inamicului, fapt ce a determinat Marele Cartier General român ca, în acord cu deciziile Marelui Cartier General rus, să declanșeze acțiunile și activitățile specifice pregătirii unei operații de apărare la nivel strategic.

Astfel, în seara zilei de 14/27 iulie, Marele Cartier General român a transmis „*Ordinul de operații nr. 36*”, prin care se stabileau noi misiuni armatelor noastre. Apreciind că situația generală de pe frontul oriental și, în special, pe cel din Galiția a impus oprirea acțiunilor ofensive, ordinul prevedea că, „*până la restabilirea situației generale, misiunea forțelor*

Colonel (r.) prof.univ.dr. Ion Giurcă – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

care operează pe frontul român este de a menține pozițiunile pe care se găsesec actualmente, acoperindu-se ambele flancuri”¹⁴.

Pentru aceasta, se prevedea o nouă grupare a forțelor și au fost stabilite noi misiuni armatelor române. Armatei 2, care a fost întărită cu diviziile 7, 12 infanterie și Batalionul de vânători de munte, i s-a stabilit ca misiune să înlocuiască, până la 22 iulie/4 august, trupele ruse de la flancul stâng al Armatei 9 ruse, să acopere Valea Trotușului și să apere cu orice preț pozițiile ocupate la acea dată de către trupele române și ruse.

Armata 1 română, având în compunere diviziile 1 și 2 cavalerie, Corpul 3 armată, diviziile 5, 9, 13, 14 infanterie și Brigada 1 călărași, trebuia să treacă la apărare între cota 42,2 și 2 km vest Movilenii de Jos, cu misiunea de a apăra fâșia din dreapta Siretului.

Chiar în contextul noii situații, Marele Cartier General a păstrat o rezervă consistentă în forțe și mijloace, între care diviziile 10 și 15 infanterie, precum și Brigada de grăniceri.

Decizia Marelui Cartier General rus de a constitui „o masă de manevră” care să fie destinată contracarării acțiunilor inamicului în Galiția și Bucovina, a determinat transmiterea de ordine care prevedeau o modificare substanțială a fâșiilor de acțiune ale armatelor române și ruse, prin executarea regrupărilor și înlocuirilor în condițiile existenței pericolului unui atac puternic din partea inamicului. Teoria artei militare prevedea că asemenea operațiuni complexe și complicate au un grad ridicat de risc, în condițiile în care adversarul descoperea mișcările de trupe și interpreta corect scopul acestora, iar practica militară a confirmat situații în care apărătorul, surprins în asemenea momente, a suferit înfrângeri. Chiar în asemenea condiții, obligat de hotărârile Marelui Cartier General rus, la 19 iulie/1 august 1917, Marele Cartier General român a emis și transmis „*Ordinul de operații nr. 37*”, care a prevăzut un nou dispozitiv de apărare al armatelor 6 și 4 ruse, 1 și 2 române, care urma a fi realizat prin înlocuirea celor trei corpuri de armată ruse din armatele 9 și 4 (*schema 1*).

Conform ordinului, Armata 1 română trebuia să înlocuiască pe timp de noapte, până la 28 iulie/10 august 1917, corpurile 7 și 30 armată ruse,

---

¹⁴ Generalul G.A. Dabija, *România în războiul mondial (1916-1918)*, vol. IV, Tipografia „*Lupta*” N. Stroilă, București, 1936, p. 122.

DISPOZITIVUL STRATEGIC
CARE URMA A FI REALIZAT PE FRONTUL ROMÂN,
ÎN BAZA ORDINULUI NR. 38 DIN 22 IULIE 1917

Schema 1*

* Sursă: Locotenent-colonel Ion Giurcă, *Reorganizarea armatei române în anul 1917. Evoluția elaborării planului de campanie pe frontul român pentru vara anului 1917*, Teză de doctorat, București, 1996, p. 188, în Biblioteca Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București.

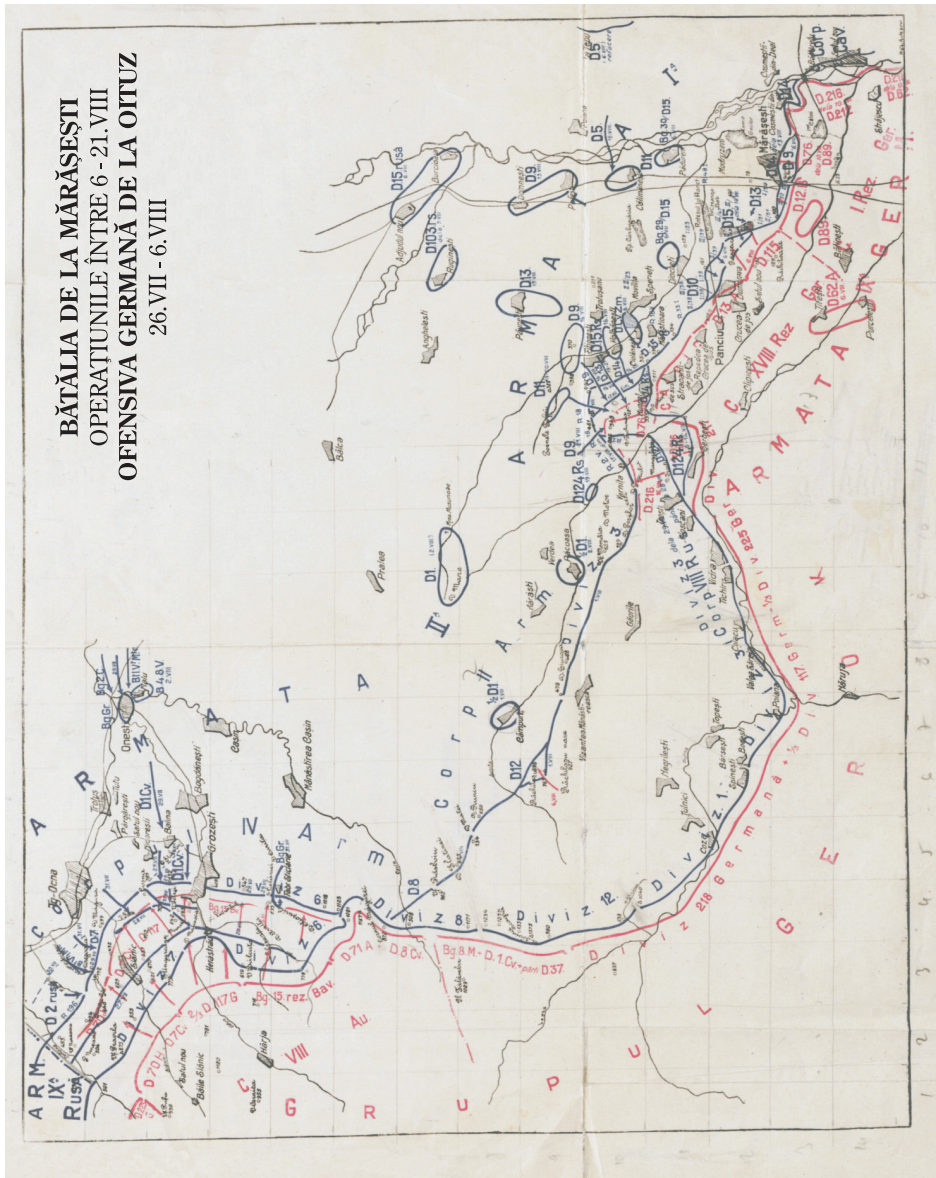
aflate între Salcia și Irești, cu diviziile 5, 9, 13 și 14 infanterie. Executarea înlocuirilor trebuia să se execute în conformitate cu înțelegerile dintre comandantul Armatei 1 române și cei ai armatelor 6 și 4 ruse. Soluția nu era optimă, normal, în condițiile aplicării principiului unității de comandă, planul înlocuirilor trebuia stabilit de către eșalonul superior comandamentelor de armată, acestora revenindu-le doar sarcina stabilirii detaliilor privind înlocuirile și regrupărilor.

Au fost necesare trei zile pentru stabilirea modului de executare a operațiunilor de înlocuire, astfel că, la 23 iulie/5 august 1917, comandantul Armatei 1 române a emis „*Ordinul de operații nr. 13*”, conform căruia înlocuirea corpurilor 7 și 30 armată ruse trebuia să se execute în nopțile de 24-25 iulie/6-7 august și 25-26 iulie/7-8 august 1917.

Acțiunile ordonate nu s-au putut executa, întrucât, conform planului stabilit, trupele Puterilor Centrale de pe frontul român au declanșat succesiv, la 24 iulie/6 august și 26 iulie/8 august, o *operație ofensivă* de amploare, cu lovitura principală în Valea Siretului și cea secundară în Valea Oituzului, în scopul nimicirii forțelor române și ruse din acel spațiu, cuceririi unui cap de pod în zona Tecuci, în vederea continuării ofensivei pe direcția Tecuci, Bârlad, Iași.

Prin urmare, surprinse de atacul inamicului, trupele române și ruse au desfășurat o operație de apărare de nivel strategic, în care inițial au fost angajate armatele 4 rusă și 2 română, pentru ca, în zilele care au urmat, diviziile Armatei 1 să fie introduse succesiv în luptă în sprijinul unităților ruse care au suportat primele efectele pregătirii ofensivei, în special în sectorul de rupere al Armatei 9 germane, care a coincis cu fâșia de apărare a Diviziei 34 infanterie ruse.

Operația de apărare de nivel strategic s-a desfășurat între 24 iulie/6 august și 21 august/3 septembrie 1917, fiind condusă de către Marele Cartier General român, care a coordonat în timp și spațiu forțele române și ruse care acționau între Valea Siretului și Valea Doftenei, fiind rezultatul reacției la operația ofensivă executată de către armatele 9 germană și 1 austro-ungară, care, chiar dacă nu s-au aflat sub o comandă unică, au acționat în baza unei concepții unitare, impusă de către partea germană (*schema 2*).

Schema 2*

* Sursă: Generalul G.A. Dabija, *Armata Română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. IV, Tipografia „Lupta” N. Stroilă, București, 1936, f.p.

Dovadă, în acest sens, este conținutul ordinului pe care Marele Cartier General al armatei austro-ungare l-a transmis la 22 iulie/4 august 1917 Arhiducelui Iosif, din care rezultă: „Înaltul Comandament german anunță că Grupul de armate Mackensen va începe probabil atacul la 24 iunie și va ajunge deocamdată pe linia Băltărețu, Mărășești, Panciu. Grupul de armate Mackensen a primit ordin ca Corpul Alpin să atace de la Est spre Răcoasa, cu scopul de a alunga pe români. Atacul Corpului Alpin va salva Grupul Gerok și-i va da posibilitatea de a înainta în direcția Trotușului (Onești). Cu cât acest atac se va da cu forțe mai mari, cu atât rezultatul va fi mai mare. Comandantul frontului va hotărî asupra detaliilor împreună cu comandamentul Grupului de armate Mackensen și, de comun acord, vor proceda în consecință”¹⁵.

Specificul operației de apărare a fost lipsa unei perioade de pregătire, în condițiile în care, începând cu 15/28 iulie 1917, comandanții Armatelor 1 și 2 române au primit ordine generale sau pentru fiecare în parte, emise și transmise de către Marele Cartier General, care făceau referiri la înlocuirea Corpului 40 armată rus de către Armata 2 română și a corpurilor 7 și 30 armată din Armata 4, care, conform expresiei utilizate de către emitent, „urma a i se da o altă întrebuintare”.

Situația din fâșia de acțiune a fiecărei armate a impus că Armata 1 să înlocuiască trupele ruse cu forțele de la contact pe timpul puternicei ofensive a Armatei 9 germane, prin executarea unei manevre de forțe și mijloace în lungul frontului, cu traversarea unui curs de apă cu valoare, ca obstacol, medie, unitățile destinate înlocuirii fiind introduse direct în luptă, în sprijinul Diviziei 34 infanterie ruse, care suportase efectele pregătirii artileriei a ofensivei Armatei 9 germane. Armata 2 a executat această operațiune cu forțele puse la dispoziție de către Marele Cartier General român, care au executat o manevră de forțe și mijloace din adâncime spre față. În asemenea condiții, până la începerea ofensivei inamicului, Armata 2 reușise să înlocuiască marea majoritate a trupelor ruse, în timp ce, în cazul Armatei 1, acțiunea nu a mai fost posibilă, trupele germane trecând la ofensivă cu 4 zile înainte de data stabilită pentru încheierea operațiunii ordonate.

---

¹⁵ *Ibidem*, p. 161.

În perioada 20 iulie/2 august-23 iulie/5 august, pentru ambele armate române, ca și pentru Armata 4 rusă existau indiciile clare că inamicul intenționa trecerea în timp scurt la ofensivă. Aviația română de observare și observatorii tereștri de pe malul stâng al Siretului au identificat manevra de forțe și mijloace a Armatei 9 germane către vest, masive concentrări de trupe la Focșani, iar acțiunea aviației germane se concentra pe direcția Focșani, Adjud, fiind executate atacuri demonstrative în sectoare de apărare a armatei ruse, pentru a testa capacitatea de reacție a unităților de la contact. Toate acestea l-au determinat pe generalul Lunașov să aprecieze că trupele germane pregătesc ofensiva în sectorul Corpului 7 armată.

În fâșia Armatei 2 române, în perioada până la începerea ofensivei inamicului, beligeranții au executat atacuri asupra pozițiilor adversarului pentru ocuparea unor poziții cât mai bune pe baza de plecare la ofensivă, cât și pentru cucerirea unor puncte tari din teren, care să asigure bune poziții de apărare și observare a dispozitivului adversarului. În acest sens, s-a remarcat acțiunea pentru cucerirea Măgurii Cașinului de către unități din Divizia 8 infanterie, punct deosebit de important pentru ambele părți. Pierderile mari înregistrate de către Brigada 16 infanterie, comandată de colonelul G.A. Dabija, cât și consumul mare de muniție de artilerie, l-au determinat pe generalul A. Averescu să ordone încetarea atacurilor. Atacând puncte din teren mai accesibile, Brigada 15 infanterie a reușit să cucerească efectiv câteva înălțimi favorabile apărării în Valea Cașinului, realizând, astfel, o mai bună legătură cu Divizia 6 infanterie din Valea Oituzului. Așadar, ofensiva austro-germană, care viza încercuirea și nimicirea forțelor Armatei 2 română și 4 rusă, a fost prevăzută, fapt ce ar fi impus renunțarea la ideea înlocuirii trupelor ruse din Armata 4 și stabilirea unei variante de acțiune în Valea Siretului, care să asigure stabilitate și dinamism apărării, ceea ce nu s-a întâmplat, Marele Cartier General rus fiind ferm hotărât să pună în aplicare ideea constituirii „*masei de manevră*”, care să includă cele trei corpuri de armată aflate în contact cu inamicul.

S-a adoptat o decizie total inadecvată situației, când, în loc să fie întărite forțele celor două armate ruse, capacitatea lor de luptă se diminua, iar Armata 1 română a primit o misiune riscantă în privința acțiunilor viitoare.

Acțiunile militare, desfășurate în comun de către trupele române și ruse în văile Siretului și Oituzului, sunt prezentate și analizate ca operații

separate executate de către forțele existente sau subordonate ulterior Armatelor 1 și 2 române pentru rezolvarea situațiilor determinate de acțiunile inamicului sau eșecul unor acțiuni planificate de către structurile de conducere române și ruse.

Conform practicii specifice istoriei artei militare, operațiile de apărare desfășurate în văile Siretului și Oituzului au fost prezentate și analizate din punct de vedere temporal pe etape, în funcție de modul de desfășurare a acțiunilor, existând o unitate de abordare, rezultată, în principal, din caracterul acțiunilor ofensive executate de către inamic (*tabelul 1*):

Tabelul 1

Operația	Etape		
Mărășești	<i>Etapa I</i> 24 iulie/6 august -30 iulie/12 august	<i>Etapa a II-a</i> 31 iulie/13 august -6/19 august	<i>Etapa a III-a</i> 7/20 august -21 august/3 septembrie
Oituz	<i>Etapa I</i> 26 iulie/8 august -5/18 august	<i>Etapa a II-a</i> 6/19 august-17/30 august	

Abordarea nu este unitară, în perioada interbelică acțiunile din cele două spații geografice erau prezentate și analizate separat, pe zile, unitar din punctul de vedere al începutului acțiunilor, diferit în privința încheierii acestora.

Privită la nivelul strategic al artei militare, operația de apărare a Moldovei din vara anului 1917 poate fi prezentată și analizată în cadrul a două etape: 24 iulie/6 august-5/18 august și 6/19-21 august/3 septembrie. Această etapizare o apreciem corectă, fiind rezultatul acțiunilor desfășurate ca reacție la ofensiva inamicului, declanșată succesiv la începutul operației ofensive și simultan pe cele două direcții la 6/19 august. De altfel, aceasta este și periodizarea ofensivei realizate de către istoriografia militară germană atunci când prezintă operațiile Puterilor Centrale pe frontul român în vara anului 1917.

Abordarea istoriografiei germane este corectă din punctul de vedere al desfășurării operațiilor militare, prin tratarea problematicii la nivel strategic, ceea ce, în mod incontestabil, ne impune o atitudine similară. O altă modalitate de abordare a cronologiei evenimentelor ar fi incorectă, ar însemna o negare a principiului acțiunii și reacțiunii în orice activitate umană.

Există și varianta ca etapizarea operației de apărare a Moldovei din vara anului 1917 să fie realizată din perspectiva relațiilor de comandament româno-ruse, având în vedere că exercitarea conducerii s-a realizat în mod diferit pe durata confruntărilor militare. Din această perspectivă, operația poate fi considerată că s-a desfășurat tot în două etape, momentul care a marcat această delimitare fiind preluarea exclusivă a conducerii forțelor române și ruse dintre Siret și Valea Doftanei de către Marele Cartier General român. Acest moment l-a constituit seara zilei de 30 iulie/12 august, când generalului A. Ragoza i-au fost ridicate atribuțiile de conducere asupra trupelor ruse și române care acționau în Valea Siretului. Conform celor stabilite încă din decembrie 1916, conducerea trupelor ruse și române de pe frontul din Moldova revenea unor comandamente proprii, iar la nivelul armatelor și corpurilor de armată, comenzile erau clar stabilite prin ordinea de bătaie. Situația a devenit confuză, complicată și chiar conflictuală, odată cu plecarea, la 28 iulie/8 august, a generalului A. Ragoza la Bârlad, în afara fâșiei de apărare a Armatei 4 ruse, astfel că s-a produs o ruptură în relația de comandament între Armatele 1 română și 4 rusă, pe fondul indiferenței comandantului rus în privința mersului defavorabil al operațiunilor trupelor din subordinea sa, ceea ce a atras o reacție politicoasă, dar fermă a generalului Constantin Cristescu.

Din considerente care nu sunt pe deplin elucidate, se fac doar presupuneri, în sensul evitării de către partea română a unei crize în relațiile militare româno-ruse, generalul Constantin Cristescu a fost schimbat de la comanda Armatei 1 cu generalul Eremia Grigorescu, comandantul Corpului 6 armată, cel care conducea forțele aflate la vest de Siret: „*Din Înalt Ordin al M.S. Regelui, d-l general Grigorescu a fost numit comandant al Armatei I-a cu începere de la 30 iulie 1917 ora 8 dimineața*”¹⁶. Interesant de observat că, în ziua de 30 iulie/12 august, la ora 1.30 a.m., generalul D.G. Scerbacev, erijându-se în comandant al forțelor române și ruse din Moldova, a emis și transmis un ordin care are o prevedere surprinzătoare: „*Pentru a unifica Comandamentul pe frontul atacat, Armata I-a, cu toate diviziile care-i sosesc, comandată*

---

¹⁶ *Ibidem*, p. 466.

de generalul Grigorescu, va fi subordonată generalului Ragoza, la dispoziția căruia, până la primirea ordinelor rezervate, rămâne și Corpul XVIII armată. Armata I-a trece sub ordinele generalului Ragoza, de la 30 iulie ora 8. Misiunea generalului Ragoza va fi să consolideze situația pe frontul atacat, în scop de a împiedica inamicul să continue exploatarea succesului”¹⁷. Pentru buna conducere a trupelor care i se subordonau, generalul A. Ragoza trebuia să mute punctul de comandă al Armatei 4 de la Bârlad la Bacău, acolo unde se afla și cartierul general al Armatei 2 române. Sigur, subordonarea s-a realizat cu acordul Marelui Cartier General român, care, câteva minute mai târziu, a transmis un ordin în acest sens comandanților Armatelor 1 și 2 române. Decizia adoptată s-a dovedit a fi total neinspirată și inoportună, comandanții militari români fiind total nemulțumiți de conținutul ordinelor generalului A. Ragoza, acuzat de necunoașterea situației și de incapacitatea de a conduce trupele în acord cu situația reală din zona operațiunilor. Deși, la 31 iulie/13 august 1917, Marele Cartier General român cerea executarea ordinelor generalului A. Ragoza, în urma unor discuții succesive între generalul Eremia Grigorescu cu generalii C. Prezan și D.G. Scerbacev, comandantul trupelor ruse a decis să anuleze ordinul din 30 iulie/12 august, emițând un altul, prin care era ridicată comanda Armatei 4, trupele ruse fiind subordonate generalului Eremia Grigorescu. Prin urmare, de la 31 iulie/13 august, orele 19-20, comanda forțelor angajate în operația de apărare între văile Siretului și Doftanei a revenit exclusiv Marelui Cartier General român și comandanților celor două armate, generalii Eremia Grigorescu și Alexandru Averescu. Așadar, din perspectiva exercitării conducerii, operația de apărare poate fi prezentată și analizată în două etape: 24 august/6 august-31 iulie/13 august și 1/14 august-21 august/3 septembrie. Este un exercițiu nu lipsit de interes, dar apreciez că varianta de analiză având la bază modul de desfășurare a acțiunilor militare este cel mai indicat, cel puțin din considerentul că schimbările la comandă în timpul operațiilor militare sunt o practică des întâlnită în războaiele naționale și de alianță sau coaliție.

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 475.

Etapa I a operației de apărare a fost marcată de riposta trupelor române și ruse la ofensiva declanșată succesiv de către trupele germane și austro-ungare, conform concepției elaborate și puse în aplicare. Efectele loviturii principale au fost suportate de către Corpul 7 armată rus în Valea Siretului, de diviziile 6 și 7 infanterie în Valea Oituzului, care au fost nevoite să cedeze teren.

Atât Armata 1, cât și Armata 2 au fost obligate, conform deciziilor la nivelul Marelui Cartier General român și generalului D.G. Scerbacev, să înlocuiască trupele corpurilor 7 și 30 armată ruse, concomitent cu ducerea luptelor în condițiile unei superiorități evidente a trupelor inamice pe ambele direcții. Limitarea pătrunderilor inamicului în adâncimea apărării trupelor române și ruse a fost posibilă datorită rezistenței pe poziții și caracterului dinamic al apărării, chiar dacă ripostele ofensive au fost pregătite și executate uneori în pripă, fără un sprijin suficient de artilerie, rezultând, astfel, mari pierderi umane și materiale, cu consecințe defavorabile pentru acțiunile din zilele următoare. Numai în zilele de 28 și 29 iulie/10 și 11 august, Armata 1 română a înregistrat următoarele pierderi¹⁸ (*tabelul 2*):

Tabelul 2

Categorii	Morți	Răniți	Dispăruți	Total
Ofițeri	26	93	33	152
Trupă	1 945	2 953	3 141	8 039
TOTAL	1 971	3 046	3 174	8 191

Marele Cartier General român a gestionat corect și bine situația, utilizând rezervele la dispoziție în sprijinul Armatei 2, concomitent cu păstrarea într-o poziție centrală a unor forțe care să fie trimise la timp acolo unde situația o impunea.

Sucesiunea acțiunilor pe cele două direcții demonstrează că, la 30 iulie/12 august 1917, efectele ofensivei inamice s-au diminuat, după acea zi, până la 5/18 august, concomitent cu continuarea ofensivei pe unele direcții, au fost întreprinse măsurile pentru reconfigurarea dispozitivului strategic, în vederea reluării ofensivei cu noi forțe, care să asigure realizarea obiectivelor stabilite.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 447, 465.

Practic, începând cu 31 iulie/13 august, balanța de putere între beligeranți s-a echilibrat, aspect conștientizat în ambele tabere, astfel că apărătorii au întreprins imediat toate măsurile pentru consolidarea apărării, în timp ce inamicul a declanșat acțiunile pentru realizarea unor noi grupări de forțe, urmărindu-se aplicarea principiului concentrării forțelor pe direcții, avându-se în vedere că, până la acea dată, ofensiva s-a desfășurat pe mai multe direcții, astfel că dispersarea forțelor și a mijloacelor nu a dus la îndeplinirea obiectivelor propuse.

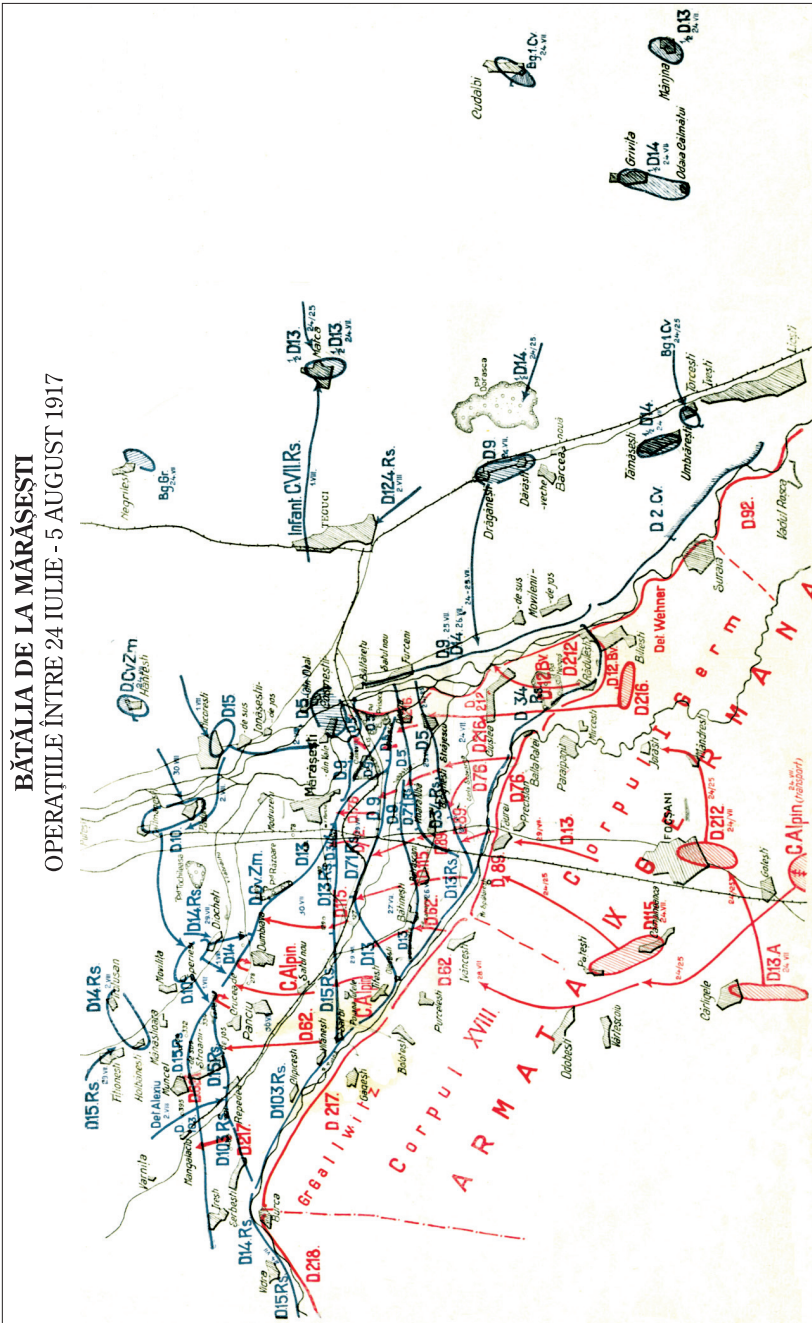
Etapa a II-a a operației, între 6/19-21 august/3 septembrie 1917, decisivă, a fost perioada în care s-a câștigat inițiativa de către trupele române în ziua de 6/19 august, la Mărășești.

Conform concepției ofensivei strategice a Puterilor Centrale, centrul de greutate al ofensivei a fost stabilit în zona Mărășești (*schema 3*), acolo unde terenul era mai favorabil ofensivei, comparativ cu Valea Oituzului.

Aprecierea are la bază constatarea că, pentru ofensiva pe direcția Focșani, Adjud, Armata 9 germană a grupat, pentru atacul între Mărășești și Pădurea Răzoare, 5 divizii de infanterie, dintre care 4 în eșalonul întâi și una în rezervă (Divizia 89 infanterie), în timp ce, pentru ofensiva din Valea Oituzului, ofensiva urma a fi reluată cu aceleași forțe care luptaseră în zilele anterioare.

Desfășurarea acțiunilor militare din Valea Siretului din ziua de 6/19 august 1917 au constituit *bătălia decisivă* a operației de apărare a Moldovei, rămasă în istorie ca *Bătălia de la Mărășești*, care a marcat înfrângerea categorică a Armatei 9 germane, incapabilă ca, după acea zi, să mai desfășoare acțiuni ofensive cu caracter decisiv. Deși în Valea Oituzului nu se poate vorbi de o *bătălie decisivă* de scurtă durată, luptele dintre 6/19-9/22 august au fost de mare intensitate, au marcat momentul principal al operației de apărare a Armatei 2, care au asigurat, în cele din urmă, stabilitatea apărării pe această direcție. Asemănarea între luptele din ziua de 6/19 august desfășurate la Mărășești și zona Dealului Coșna a fost rezistența pe poziții, ceea ce mai târziu avea să stea la baza formulării conceptului de apărare „*fără gând de retragere*”.

Trecerea la ofensivă a Armatei 9 germane a surprins trupele Corpului 5 armată, pentru ziua de 6/19 august diviziile 13 și 14 infanterie având planificate și pregătite executarea unor atacuri cu obiectiv limitat,

Schema 3*

* Sursă: Generalul G.A. Dabija, *Armata Română în războiul mondial (1916-1918)*, op. cit., f.p.

acțiunile infanteriei urmând a fi declanșate la ora 16.15, după o pregătire de artilerie de o oră, executată pe întreg frontul din Valea Siretului ocupat de către trupele române și ruse. Cu toate acestea, adaptarea la situația creată a fost rapidă și eficientă.

Bătălia de la Mărășești a scos în evidență hotărârea militarilor români de a apăra cu orice preț pozițiile încredințate, jertfa supremă a companiei de mitraliere din Regimentul 51/52 infanterie, comandată de căpitanul Grigore Ignat, fiind un exemplu în acest sens, acțiunea subunității depășind cu mult, ca importanță, amploarea a ceea ce în epocă se numea „*tactica mică*”. Rezistența pe poziții a creat condițiile executării cu succes a contraatacurilor, succesive și convergente, care au surprins inamicul și l-au obligat să înceteze precipitat acțiunile ofensive. Trebuie remarcat că, în cadrul Bătăliei de la Mărășești, artileria a avut un loc deosebit de important, tragerile de baraj sau cele pentru pregătirea și sprijinul contraatacurilor fiind eficiente. S-a dovedit că exercițiile și aplicațiile cu trageri de luptă, din perioada de pregătire a armatei pentru campanie, au fost binevenite, cooperarea între unitățile de artilerie și infanterie fiind unul dintre factorii de succes în ansamblul operației de apărare, în luptele din ziua de 6/19 august în special. Trebuie remarcat rolul artileriei grele a armatei, dispusă pe malul stâng al Siretului, între Cozmești și Ionășești, care a executat trageri precise asupra coloanelor Diviziei 89 infanterie germană, care, suferind pierderi mari, nu a mai putut fi introdusă în operație. Prin urmare, rezistența fermă pe poziții, dinamismul apărării, oportunitatea și eficacitatea tragerilor artileriei, au fost factori de succes în bătălia din zona Mărășești.

Aviația de observare a asigurat informarea la timp a comandamentului Armatei 1 cu datele privind mișcările inamicului, astfel că măsurile de contracarare au fost luate în acord cu situația concretă, fiind evitate, astfel, erorile inerente în astfel de momente.

Caracterul decisiv al acțiunilor trupelor române din perioada 6-9/19-22 august 1917 din văile Siretului și Oituzului rezultă și din conținutul ordinelor comandamentelor german și austro-ungar, transmise comandanților din subordine. În noaptea de 6-7/19-20 august 1917, generalul J. von Eben a transmis un ordin de operații, în care arăta: „*Atacul dintre Siret*

și picioarele munților va înceta imediat, iar trupele Corpului 1 armată rezervă se vor întări pe linia pe care au ajuns, pentru că din luptele ce s-au dat până acum s-a putut constata că, în fața slabelor divizii germane, românii posedă o superioritate numerică”¹⁹.

Așadar, înfrângerea și pierderile mari înregistrate erau recunoscute, iar măsurile ordonate pentru organizarea apărării scoteau în evidență temerile că armata noastră va continua ofensiva, valorificând succesul obținut și moralul ridicat al trupelor noastre, în pofida marilor pierderi suferite în acea zi, estimate la 624 de morți, 2 053 de răniți, 2 850 dispăruți²⁰. Deciziile luate de către conducerea militară germană s-au răsfrânt și asupra Armatei 1 austro-ungare, care, la 9/22 august, a ordonat limitarea acțiunilor la atacuri locale, pentru ocuparea unor poziții favorabile apărării.

În privința luptelor din zona Mărășești, a rămas discutabilă hotărârea generalului Eremia Grigorescu de a opri acțiunile ofensive ale trupelor române din după-amiaza zilei de 6/19 august, cu argumentul că erau oboseite în urma luptelor din acea zi. Teoretic, succesul trebuia exploatat și valorificat la maximum, prin angajarea tuturor forțelor de la contact și, în principal, a rezervelor armatei sau prin solicitarea de noi forțe Marelui Cartier General.

Cucerirea unei poziții la sud de comunicația Cozmești, Tișița, Panciu ar fi fost cu totul benefică pentru acțiunile viitoare, cel puțin din punctul de vedere al condițiilor pentru executarea manevrei de forțe și mijloace și realizării aprovizionărilor. Totuși, deciziei comandantului Armatei 1 trebuie să i se acorde creditul necesar, la acea dată fiind cel mai în măsură să aprecieze situația. În cele din urmă, din perspectiva operațiunilor militare din zilele care au urmat, când trupele inamice au reluat ofensiva, începând cu 15/28 august, se poate aprecia că decizia a fost justă, diviziile române având la dispoziție câteva zile pentru refacerea fizică și morală, organizarea pozițiilor de apărare și completarea stocurilor de materiale.

Operația de apărare a Moldovei din lunile iulie-august 1917, impusă de către inamic, s-a desfășurat într-un spațiu geografic care includea

---

¹⁹ *Ibidem*, p. 580.

²⁰ Apud *România în anii Primului Război Mondial*, vol. II, Editura Militară, București, p. 267.

zona de câmpie, deal și submontană, astfel că doar fâșia Armatei 2 era favorabilă apărării. Acesta a fost motivul pentru care, corect, comandamentul Puterilor Centrale a planificat ca lovitura principală să se execute în fâșia îngustă a câmpiei de la vest de Siret, unde organizarea apărării era dezavantajată în raport cu condițiile desfășurării ofensivei. Surpriza a fost că victoria decisivă a trupelor române a fost obținută în acest spațiu, unde inamicul spera că acțiunea din Valea Siretului va asigura și succesul din Valea Oituzului. Privite în ansamblul lor, acțiunile din vara anului 1917 au avut ca centre de greutate văile Siretului și Oituzului, iar ca puncte și momente decisive Mărășeștiul, Coșna și Cireșoaia, unde victoriile au generat un curs al acțiunilor favorabil trupelor române și, în cele din urmă, succesul operației.

Analiztii operației de apărare sunt unanimi în a evidenția succesul obținut, mai ales în condițiile în care exista o atitudine de noncombat din partea unor unități ruse, care nu poate fi generalizată, iar aportul acestora la obținerea victoriei nu poate fi negat, dovadă fiind pierderile mari înregistrate, indiferent de cele întâmplate în perioada care a urmat.

Există aprecieri, cred subiective și nejustificate, la adresa Marelui Cartier General român, care aparțin în principal generalului Alexandru Averescu și foștilor săi subordonați din timpul războiului, care au prezentat și analizat operațiile militare la care facem referire.

Generalul G.A. Dabija, autorul celei mai detaliate lucrări privind acțiunile militare din vara anului 1917, și nu numai, s-a alăturat și a susținut, nu de fiecare dată cu argumente suficient de convingătoare, majoritatea criticilor adresate de către generalul Alexandru Averescu Marelui Cartier General român, în sensul că nu a aplicat principiul conducerii unice pe timpul operațiilor militare din vara anului 1917, ceea ce, dacă ar fi să acceptăm un asemenea punct de vedere, ar însemna să negăm aplicarea principiului unității de concepție și acțiune, cu toate dificultățile existente, al trupelor române și ruse, existența nivelului strategic al artei militare românești în operațiile militare din perioada 11/24 iulie-21 august/3 septembrie 1917.

Ordinele emise și transmise de către Marele Cartier General român, începând cu *Instrucțiunile operative nr. 29*, din 19 mai/1 iunie,

urmate de ordinele operative numerotate de la 30 la 45, cât și de alte ordine adresate separat celor două armate, evidențiază că aprecierea este eronată. Generalul G.A. Dabija consideră că, în timp și spațiu, acțiunile din văile Siretului și Oituzului sunt unitare, le denumește „*Bătălia Moldovei*”, mergând chiar mai departe, incluzând în această operație de nivel strategic și operația ofensivă a Armatei 2 române de la Mărăști. Credem că operația ofensivă de la Mărăști trebuie prezentată și analizată ca parte a unui plan de campanie pus parțial în aplicare, nicidecum inclusă în ceea ce este evident distinctă operația de apărare la nivel strategic, iar pentru analiza unei operații de apărare desfășurată de către eșalonul armată, acțiunile Armatelor 1 și 2 române pot fi studiate și prezentate separat.

SERVICIUL DE INFORMAȚII AL ARMATEI DESPRE PERICOLUL BOLȘEVIC (1920-1924)

Dr. Ioan-Codruț LUCINESCU

Primul Război Mondial „*a distrus o lume*”, așa cum, pe bună dreptate, se exprimase un fin cunoscător al Europei antebelice, omul politic Constantin Argetoianu. Deși nu trecuseră decât patru ani, lumea, în ansamblul său, arăta cu totul diferit în 1918 față de 1914. România este unul dintre exemplele grăitoare în acest sens, reușind să-și îndeplinească dezideratul unirii teritoriilor aflate sub dominație rusească și austro-ungară.

În noul context internațional postbelic, România Mare, unul dintre actorii dinamici ai sistemului internațional, va trebui să facă față unei duble provocări: pe de o parte, integrarea, din punct de vedere instituțional-administrativ și economic, a noilor provincii, iar pe de altă parte, asigurarea unei stări de securitate normale, în condițiile în care frontierele sale estice, vestice și sudice erau subiecte ale revizionismului sovietic, ungar și bulgar.

Dincolo de propaganda revoluționară care entuziasmase milioane de oameni din fostul imperiu țarist, conducerea bolșevică (comunistă), odată ce a preluat puterea în Rusia, a adoptat o politică vădit represivă. Negând dreptul naționalităților din imensul stat de a-și hotărî singure soarta, pierderile teritoriale din perioada 1917-1918 au fost percepute de către noua elită politico-militară drept un act de „*slăbiciune*”, care trebuia remediat cât mai curând posibil.

Pierzând inițiativa pe frontul românesc prin eșuarea tentativei de ocupare a teritoriului Moldovei aflat sub controlul guvernului român condus de Ion I.C. Brătianu (în decembrie 1917 are loc dezarmarea trupelor

---

Dr. Ioan Codruț Lucinescu – Academia Națională de Informații.

ruse bolșevizate), la 13/26 ianuarie 1918, Leon Troțki, Comisarul Poporului pentru Afaceri Străine la acel moment, anunța ruperea relațiilor diplomatice ruso-române:

„Sovietul Comisarilor Poporului hotărăște:

1. *Toate relațiile diplomatice cu România încetează. Legația română și, în general, toți reprezentanții autorităților române se expulzează pe cea mai scurtă cale dincolo de frontieră.*

2. *Tezaurul României, aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur, pe care îl va preda în mâinile poporului român...¹.*

Relațiile româno-sovietice vor fi extrem de tensionate în anii următori, mai ales că nou apăruta Uniune Sovietică se considera a fi, de facto, în război cu statul român, așteptând doar prilejul favorabil pentru a trece la o ofensivă militară reală. Elocvente, în acest sens, sunt cuvintele înaltului diplomat sovietic Maxim M. Litvinov, adresate liderului comunist Cristian Racovski: „*Noi ne aflăm acum, formal, în stare de război cu România. Noi considerăm că trupele române ocupă teritoriul nostru și, formal, putem, în orice moment, să trecem Nistrul fără declarație de război*”². Dar, pentru împlinirea acestui deziderat strategic, trebuia îndeplinită o condiție obligatorie – slăbirea semnificativă a capacității de reacție a României prin destabilizare internă, teroare, asasinat, propagandă acerbă pentru „*idealurile comuniste*”.

Urmează o perioadă dificilă și extrem de tensionată pentru structurile naționale de *intelligence* (în primul rând, cele militare), acestea trebuind, la mijlocul deceniului al treilea interbelic, să facă față unui adversar (serviciile secrete bolșevice – VECHEKA, ulterior GPU și OGPU) agresiv și capabil, chiar și în condițiile extrem de dificile cu care se confrunta Rusia comunistă să „*aplice*” lovituri cu ecou în opinia publică națională, și nu numai (de exemplu, atentatul de la Senat, în decembrie 1920³, sau „*rebeliunea de la Tatar-Bunar*”, în septembrie 1924).

---

¹ Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți*, vol. II, Editura SILEX, București, 1996, p. 18.

² Laurențiu Constantiniu, *Uniunea Sovietică între obsesia securității și insecurității*, Editura Corint, București, 2010, p. 44.

³ Cristian Troncotă, *România și frontul secret 1859-1945*, Editura ELION, București, 2008, pp. 152-154.

Evoluția structurilor de informații ale Armatei Române după Marea Unire (1918-1924)

Ca urmare a conjuncturii politico-militare dramatice de la sfârșitul anului 1917 și începutul lui 1918 (Revoluția Rusă din Octombrie, Pacea de la Buftea-București etc.), România a fost obligată să încheie acțiuni militare și să iasă din alianța cu Antanta. Evident că și armata română trebuia să se adapteze la noile realități, inclusiv structurile de informații militare și civile.

Astfel, în perioada mai – octombrie 1918 (ca urmare a trecerii la o armată „*de pace*”), Marele Cartier General s-a contopit cu Marele Stat Major – Partea Sedentară, Secția Informații reorganizându-se într-o structură cu trei birouri (Biroul 1 Informații, Biroul 2 Contrainformații și Biroul 3 Istoric), sub titulatura de Secția a 4-a Studiul armatelor străine și informații⁴.

Ca urmare a evoluției cursului războiului spre o victorie a Antantei (armata SUA începea să-și facă prezența pe Frontul de Vest), Secția a 4-a și-a dirijat eforturile, începând cu iunie 1918, spre extinderea rețelelor informative deja existente în teritoriul ocupat de Puterile Centrale, obținând date prețioase despre puterea armatelor acesteia, despre situația politico-militară a beligeranților, starea de spirit a populației aflate sub administrație germană, despre persoanele care colaborau cu dușmanul etc. Aceste informații erau comunicate săptămânal, sintetic, sub formă de rapoarte și buletine informative, regelui Ferdinand și guvernului.

Deosebit de utilă s-a dovedit crearea unor rețele de agenți speciali pe teritoriul Transilvaniei, mare parte fiind alcătuite din persoane care deja colaboraseră cu structurile informative naționale în perioada neutralității; conform rapoartelor Marelui Stat Major din decembrie 1918, acestea au intrat în funcțiune odată cu cea de-a doua mobilizare, la 28 octombrie/10 noiembrie 1918 (moment în care reintrăm în război). Secția a 2-a Informații re apare în noiembrie 1918 (odată cu reactivarea Marelui Cartier General), funcționând, până la demobilizarea armatei și a Marelui Cartier General, prin Înaltul Decret Regal nr. 897 din anul 1921⁵.

⁴ Lenuța Nicolescu, *Secția a 2-a Informații a Marelui Stat Major*, în revista „*Document*”, nr. 2 (6)/1999, pe <http://www.smg.mapn.ro/SIA/Doc%20nr%206%201999.pdf>, p. 58.

⁵ *Ibidem*, p. 59.

Necesitatea adaptării, în anii războiului, la situații de complexitate inexistente în perioada de pace, precum și confruntarea directă cu servicii de informații puternice, ca cel german sau austro-ungar, au condus la acumularea, într-un timp foarte scurt, de către armata română, a unei vaste experiențe în domeniul informativ și contrainformativ. Această experiență își va dovedi utilitatea în anii de pace care vor urma, împotriva atacului concertat al serviciilor de spionaj ale statelor revizioniste, în primul rând Uniunea Sovietică și Ungaria horthistă.

Pentru a face față situației extrem de complicate cu care se confruntau România și armata sa, Marele Stat Major a fost reorganizat, la 18 aprilie 1919, conform Decretului-Lege nr. 1579/1919, care aducea modificări Regulamentului de organizare a Ministerului de Război și Marelui Stat Major. Pentru mai buna coordonare a activității, compartimentele din structura Statului Major au fost grupate pe 2 diviziuni, subordonate subșefilor acestuia.

Secția a 5-a Informații și Contrainformații (fusesse renumerotată) se subordona Diviziunii a II-a și se confrunța cu numeroase probleme care trebuiau cunoscute și eficient gestionate: necesitatea supravegherii informative în noile teritorii unite cu Vechiul Regat, în special în Basarabia, unde aveau loc acțiuni teroriste organizate de sovietici; oprirea propagării ideilor comuniste și anarhiste în societatea românească odată cu reîntoarcerea miilor de foști prizonieri de război (în special a celor din armata austro-ungară ce se aflaseră ani de zile în captivitatea rusă), tensiunile generate de menținerea sub arme, pe o perioadă mult prea îndelungată, a unor contingente etc.

După încheierea Primului Război Mondial și reorganizarea armatei (demobilizată la 1 aprilie 1921), Marele Stat Major a emis Ordinul nr. 200/20 septembrie 1922 privind organizarea și funcționarea serviciilor din subordine. Astfel, Biroul 2 Informații „studiază, centralizează și exploatează informațiile asupra inamicului”, pentru prima dată fiind enunțat explicit principiul confirmării și verificării informației obținute – „o informație are valoare de regulă numai dacă este controlată cu alta din altă sursă”⁶.

---

⁶ *Ibidem.*

Organizarea pe două birouri (Biroul 1 Informații directe, care coordona și activitatea atașajilor militari, și Biroul 2 Informații secrete și contrainformații) nu putea să acopere toate problematicile specifice acelei perioade, astfel că au fost înființate două noi birouri: Biroul 3 Propagandă, care a avut o scurtă existență: 1920-1921, și Biroul 4 Cifru (redenumit, din anul 1922, Biroul 3 Cifru). În anii următori, structura informativă a armatei s-a dezvoltat accentuat, între anii 1925 și 1927 culegerea de informații necesare planficatorilor militari revenind Diviziunii a II-a, organizată în Secția a II-a Informații (cu șapte subbirouri) și Secția a X-a Contrainformații (cu două subbirouri).

De la 1 octombrie 1927, Diviziunea s-a transformat în Secția a II-a Informații și Contrainformații⁷, având două birouri, titulatură sub care s-a consacrat până la desființarea sa, după cel de-al Doilea Război Mondial.

Experiența Primului Război Mondial, precum și noutățile din teoria și practica militară internațională au determinat noi măsuri și acțiuni în domeniul informațiilor și cercetării pe teren, care vizau atât multiplicarea și perfecționarea forțelor și mijloacelor destinate culegerii datelor și informațiilor, cât și îmbunătățirea modului de folosire a acestora.

În anii 1923, 1927 și 1929 s-au elaborat noi „*Instrucțiuni asupra informațiilor*” și s-au introdus prevederi specifice pentru cercetare în noile regulamente de stat major. Serviciul de informații militare, ca entitate distinctă, reprezenta singurul organ specializat și răspunzător de culegerea datelor și interpretarea situației inamicului. Șefii de state majore de la mari unități și unități au fost obligați să vegheze ca toate informațiile despre inamic, indiferent de cine și prin ce mijloace au fost culese, să fie predate imediat structurii de cercetare, pentru a le studia, analiza și difuza comandamentelor interesate. Dezvoltarea unor noi genuri de armă a determinat înființarea organelor speciale de cercetare ale artileriei, aviației și marinei, care, în timp de pace, au fost subordonate comandamentelor de armă respective⁸.

---

⁷ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 142.

⁸ Mihai Chiriac, *Cercetașii. Elita Armatei Române*, Editura Militară, București, 2006, pp. 46-47.

În ceea ce privește concepția despre rolul informațiilor cu caracter militar în primul deceniu interbelic, este relevant să apelăm la afirmațiile și concluziile unui analist al vremii, căpitanul Ioan Tomoroveanu, el însuși integrat serviciului de informații al armatei: „*Informațiile nu mai sunt ce au fost odată. Studii, chiar periodice, asupra situației serviciului, sunt cum nu se poate mai necesare și, cum din punctul de vedere al informațiilor, nu suntem niciodată în timp de pace, ci în timp de război, anumite manifestări vii de la noi sau de aiurea nu lipsesc*”⁹.

De asemenea, s-a acordat o atenție sporită activității contrainformative, întrucât începuse să recidiveze situația din anii neutralității (1914-1916), când serviciile de spionaj străine reușiseră să se infiltreze puternic în armata română.

La 1 aprilie 1920, generalul Constantin Christescu, șeful Marelui Stat Major, a semnat *Instrucțiunile relative la formarea în fiecare garnizoană a unui birou de informații*, care trebuia creat imediat¹⁰. Scopul acestei structuri era acela de a culege date asupra inamicului „*dinlăuntru*”, a semna și a preveni propaganda subversivă în rândurile militarilor. Mediul din care trebuiau culese aceste date îl reprezentau societățile industriale și întrunirile publice, legale sau nu, dar cu accent pe cele electorale. Misiunea agenților de informații militari trebuia să fie „*o veghe asiduă, neadormită*”, pentru a preveni ca influențele anarhice promovate de diverse curente politico-sociale să nu contamineze moralul trupei și al ofițerilor (în special, moralul celor inferiori).

Birourile de informații ale armatei aveau obligația să colaboreze cu structurile locale ale Siguranței pentru a face schimb de date și evaluări asupra indivizilor/acțiunilor subversive și pentru a coopera la urmărirea persoanelor suspecte; importantă erau colaborarea și menținerea unui contact direct cu oficiile de poliție din gări, deoarece infrastructura feroviară era un mediu ideal pentru a testa starea de spirit a populației, opiniile politice, eventuale manifestări ostile la adresa autorităților, atitudinea militarilor aflați în permisie etc. De asemenea, șefii sindicatelor naționale

---

⁹ Cristian Troncotă, *op. cit.*, p. 141.

¹⁰ Alin Spânu, *Serviciul de informații al României în războiul de întregire națională (1916-1920)*, Editura Militară, București, 2012, p. 138.

puteau fi contactați și recrutați, dacă situația operativă o cerea, de către structura contrainformativă locală.

Rezultatele obținute de ofițerii de contrainformații erau adunate la biroul de informații al garnizoanei locale, unde datele erau analizate și sintetizate. Săptămânal, se elabora o dare de seamă asupra stării de spirit a militarilor și a eventualelor încercări de recrutare a acestora de către agenți străini; în cazul unor informații de importanță națională, se expediau urgent la Marele Stat Major – Biroul Contrainformații¹¹.

Importanța profesionalizării structurilor contrainformative este reliefată de colonelul Alexandru Glaz, șeful Diviziunii II, care afirma că „*Acțiunea contra-informativă este foarte importantă și nu mai poate fi înglobată în cea informativă propriu-zisă și, de aici, specializarea unei diviziuni a Marelui Stat Major cu o secție de informații și o secție de contrainformații*”¹².

Cooperarea, atât prin schimbul de date, cât și prin acțiuni comune a Secției de Informații a Marelui Stat Major și a structurilor regionale ale Direcției Poliției și Siguranței Generale, a avut rezultate mai mult decât satisfăcătoare, anihilând multitudinea de încercări subversive (de o acțiune militară directă împotriva României nu putea fi vorba) ale statelor vecine revizioniste în perioada tulbure de după sfârșitul primei conflagrații mondiale.

Totuși, la nivelul factorilor de decizie militari s-a simțit nevoia creării unui serviciu de informații distinct (cu o capacitate superioară de adaptare la evoluțiile înregistrate în ceea ce privește amenințările de securitate), care să dispună de o largă autonomie în activitatea curentă și de posibilități extinse de creare a unor rețele informative interne și externe. De altfel, această necesitate a fost resimțită încă din perioada războiului, deoarece, în regulamentul din 20 februarie 1917, elaborat de colonelul Nicolae Condeescu, șeful Biroului 2 Informații, apare proiectul de înființare a Serviciului Secret, cu atribuții în „*chestiunile serviciului de spionaj propriu-zis, cât și acelea ale serviciului de contraspionaj*”¹³.

¹¹ *Ibidem*, p. 139.

¹² Dan Prisăcaru, *Direcția contrainformații și securitate militară*, în revista *INFOSFERA*, nr. 2/2010, p. 55.

¹³ Alin Spănu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, p. 129.

Amintim și afirmațiile maiorului Ioan Nicolaid, exprimate în revista *România Militară* (nr. 10-11-12/1922), despre importanța deosebită a organizării unui serviciu complet de informații cu activitate permanentă și necesitatea ca serviciul de informații al comandamentului suprem să aibă elemente de investigații în toate domeniile de activitate ale statului (militar, financiar, industrial, agricol, social etc.), care să formeze o veritabilă *centrală a informațiilor*¹⁴.

Dar, materializarea acestor idei moderne a avut loc abia la mijlocul anilor '20, Serviciul Secret de Informații (SSI) devenind, în deceniul al patrulea, cea mai importantă componentă a sistemului național de securitate pe palierul culegerii de informații (și Poliția de Siguranță, reorganizată în anul 1929, va contribui semnificativ la anihilarea amenințărilor și pericolelor la adresa securității țării).

Structurile informative militare despre pericolul bolșevic, la începutul deceniului al treilea

Situația complexă din fostul imperiu țarist și propaganda bolșevică agresivă împotriva ordinii constituționale din România (ținta principală fiind Casa Regală și elita politico-militară) au reprezentat preocuparea majoră a structurilor informative ale armatei în primii ani după Marea Unire, materializată fiind prin sute de rapoarte, note informative, analize etc. înaintate forurilor de decizie naționale.

Astfel, în raportul intitulat *Aprecieri generale asupra situației militare și politice în țările vecine României de la 15 Noembrie la 1 Decembrie 1920*, realizat de Biroul 1, Secția a V-a Informații din cadrul Marelui Stat Major, sunt analizate intențiile comuniștilor ruși în ceea ce privește statele vecine: *„Terminând lupta cu dușmanii din interior (Vranghel, Petliura, Balahovici) – prin complecta distrugere a acestora – este de așteptat ca bolșevicii să caute să-și reorganizeze armata în decursul iernei, pentru ca la primăvară să-i vedem din nou pornind contra Poloniei în scopul de a-și deschide drum înspre Cehoslovacia și Germania, unde ei speră să vadă triumfând*

---

¹⁴ Mircea Tănase, „*Lecții învățate*” din Războiul de Întregire a României în atenția teoreticienilor militari români, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1/2017, p. 200.

*definitiv ideile bolșevice. Aceste tendințe se manifestă chiar de acum în presa bolșevică oficială, care scrie: Trecând pe picior de pace, noi suntem datori să stăm cu ciocanul într-o mână, iar cu arma în cealaltă, pentru a înspăimânta burghezimea și a pregăti biruința proletariatului întregii lumi*¹⁵.

Într-un alt raport, care analizează, pe baza unor rapoarte furnizate de agentura armatei, evoluția evenimentelor din Rusia Sovietică și propaganda antiromânească din stânga Nistrului în perioada 1-15 decembrie 1920, se arată: „În același timp, propaganda de ură contra României continuă cu o și mai mare îndârjire ca până acum, întrunirile de protestare contra alipirei Basarabiei – sub direcția lui Racovschi¹⁶ – intensificându-se peste tot (de la 2 la 3 ori pe săptămână) atât în localitățile din apropierea frontierei, cât și mai în interior.

Mai în toate orașele unde se găsesc trupe, autoritățile civile și militare dau serbări și baluri, cu cari ocazii ofițerii bolșevici țin discursuri patriotice, spunând că, în curând, Basarabia va fi smulsă din ghiarele românilor cotropitori.

*Astfel, într-o conferință ținută în ultimele zile trupelor și populației din Bilinevca (vest Odesa) de către Racovski, arătând spre Basarabia, el își termină cuvântarea cu cuvintele <în curând, vei fi a noastră>*¹⁷.

Paralel cu aceasta, se face o intensă propagandă și prin presă – atât pentru pregătirea opiniei publice contra noastră, cât și pentru a se justifica măsurile militare ce se iau spre frontiera română – scriindu-se prin toate ziarurile că Wranghel (general rus antibolșevic, n.a.) s-ar găsi refugiat cu întreaga sa armată la Constanța, de unde, împreună cu armata română, ar intenționa să atace Rusia.

Ca urmare a acestei propagande, în unele sectoare de pe Nistru (Dubosari – Grigoropol) se organizează bande de voluntari țărani, destinate a trece Nistrul pentru jafuri, iar în alte localități se organizează chiar unități

---

¹⁵ Arhivele Naționale ale României (ANR), Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1920, filele 69-70.

¹⁶ Pentru detalii referitoare la viața și activitatea liderului comunist, vezi „*Cristian Racovski în dosarele Siguranței Generale a Statului*”, în *Revista Română de Studii de Intelligence*, septembrie 2013, pe <http://animv.ro/revista-romana-de-studii-de-intelligence/>

¹⁷ ANR, *ibidem*, filele 71-72.

regulate. Tot la Tiraspol și-a făcut apariția așa-zisul «Guvern provizoriu al Basarabiei (cunoscut de mai multă vreme), compus din 15 membri, având ca ministru de interne pe evreul Cnopf.

Efectul propagandei bolșevice se resimte într-o oarecare măsură și în interiorul Basarabiei. De asemenea, se remarcă că populația satelor de pe malul drept al Nistrului sprijină trecerea refugiaților în Basarabia, dându-le adăpost și ascunzându-i de autoritățile noastre¹⁸.

Raportul remarcă și măsurile în plan informativ adoptate de bolșevici, în scopul eliminării posibilității agenților români de a pătrunde la est de Nistru: „Astfel, ei au intensificat serviciul de patrulare în scop de a împiedica trecerea agenților noștri; au oprit – sub pedeapsa cu moartea – orice comunicație cu malul românesc (populația de pe malul Nistrului, ale cărei case au ferestre spre malul românesc, are ordinul de a le închide cu obloane), iar frontiera română a fost declarată complect închisă¹⁹.”

La începutul anului 1921, serviciile secrete ale armatei, monitorizând continuu realitățile din spațiul rus, în special din Ucraina, arată că factorii de conducere comuniști creează o adevărată infrastructură în vecinătatea noastră pentru a le reuși „exportul” de revoluție: „Propaganda bolșevică (sub conducerea lui Rakovski) pentru «dezrobirea Basarabiei» se continuă cu intensitate, în toată Ucraina. La Odessa s-au format birouri comuniste-revoluționare (care, în primul rând, au ca misiune provocarea revoluției în România), precum și un comitet pentru crearea «republicii sovietice române».

Propaganda pentru atacarea Basarabiei se face cu mai multă intensitate în localitățile de pe malul Nistrului, căutându-se prin aceasta a se menține moralul soldaților bolșevici și îndeosebi al elementelor basarabene, cari au fost înrolate cu asemenea promisiuni²⁰.

De altfel, pe tot parcursul anului 1921 și al celor imediat următori, situația la granița româno-sovietică se menține deosebit de încordată, cu frecvente ciocniri armate, soldate cu numeroși morți și răniți de ambele părți. Structurile militare românești trebuiau să monitorizeze și rețelele informative comuniste structurate cu eforturi materiale și umane

---

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, fila 77v.

considerabile pe teritoriul național, în special în orașele și comunele basarabene. Menționăm arestarea (cu ajutorul agenților de informații ai armatei), în comuna Resteni Atachi (nordul provinciei), în primăvara lui 1921, a mai multor localnici, între care primarul localității, un oarecare Vladimir Posisceanu, și soldatul grănicer Constantin Vasile, „*bănuți că au întreținut legături ascunse cu bolșevicii, dându-le informațiuni despre armata română... Chestiunea se instruește pentru a se preda Curții Marțiale*”²¹.

Astfel de cazuri, izolate sau reprezentând veritabile rețele de spionaj bolșevic, au fost descoperite în primii ani ai deceniului al patrulea, cu zecile pe teritoriul Basarabiei, un aport deosebit în reușita acțiunilor de anihilare revenind și structurilor Siguranței Generale, care dispuneau de infrastructura și logistica superioară a Ministerului de Interne (din care făcea parte, alături de Jandarmerie).

Prin profesionalismul structurilor sistemului național de securitate, conducerea politico-militară a țării a beneficiat de un flux continuu de informații, care creionau tabloul unei ofensive uriașe „*secrete*” a sovietelor în sud-estul Europei, în scopul declanșării „*revoluției proletare*”, care trebuia să se propage spre centrul și vestul continentului. România (alături de Bulgaria²²) se afla în prima linie a luptei contra comunismului, contribuind la eșecul răsunător înregistrat de Moscova la mijlocul anilor '20.

De altfel, autoritățile române au contribuit direct la zădărnicierea declanșării „*revoluției*” în Bulgaria în vara lui 1924, aspect reliefat și de autoritățile din țara vecină. Ziarele românești, precum *Îndreptarea* din 9 iulie 1924, reiau materiale apărute în presa bulgară în acest sens.

---

²¹ *Ibidem*, fila 121.

²² Trebuie să amintim faptul că Bulgaria s-a aflat într-o situație extrem de dificilă între anii 1920 și 1925 datorită poziției puternice deținute de Partidul Comunist Bulgar (creat în 1919), sprijinului de care ideile comuniste se bucurau într-o bună parte din societate (în special în rândurile tinerilor), dezamăgirilor cauzate de pierderea războiului etc. Eliminarea pericolului comunist s-a datorat atât măsurilor adoptate de guvernului Tsankov (care a desființat partidul comunist în anul 1924 și a confiscat numeroasele proprietăți pe care le deținea), cât și sprijinului extern, inclusiv din partea Bucureștiului, care a lichidat „*ruta românească*” de transfer de oameni, bani și arme din Uniunea Sovietică spre Balcani.

Sub titlul „*România sprijină acțiunea guvernului bulgar?*”, se arată că „*un comunicat oficial anunță că guvernul bulgar este ferm hotărât să reprime orice încercare de revoluție, având, în acest sens, sprijinul Jugoslaviei și României, țări cari sunt ferm hotărâte să împiedice propagarea ideilor comuniste în peninsula Balcanică. Ziarele guvernamentale (bulgare, n.a.) arată că Rusia sovietică nu poate veni în ajutorul comuniștilor bulgari din cauză că România formează o barieră puternică între Rusia și Bulgaria*”²³.

Acțiunile subversive ale Moscovei îndreptate contra țării noastre făceau parte dintr-un scenariu strategic amplu, cu ramificații continentale, așa cum reiese și din Raportul nr. 7722 din 3 ianuarie 1924 al Corpului IV Armată, adresat Ministerului de Război. Documentul prezintă informații importante pentru securitatea națională, deoarece „... *Guvernul din Moscova, prin generalul de divizie Csenafentoff, ar fi delegat pe mai mulți ofițeri superiori, între cari pe generalii de brigadă Incoff, Dobrici, Nozcoff, atașatul militar sovietic din Berlin și Harnitonoff, cu aducerea la îndeplinire a propagandei republicane printre ofițerii armatei române începând cu provinciile alipite și terminând cu vechiul regat... În acest scop, se vor trimite fonduri de la Moscova la Berlin, care a rămas centrala propagandei, cu ramificație la Viena.*

În ceea ce privește legătura cu România, s-a stabilit ca la Budapesta să se centralizeze informațiunile militare din Ardeal, la Odessa cele din Basarabia; la Lemberg cele din Bucovina, la Sofia cele din Moldova și parte din Muntenia...”²⁴.

Nereușindu-se organizarea unor ample convulsii sociale în Bulgaria în iulie-august 1924, atenția Cominternului s-a îndreptat către teritoriul românesc. Dar, planurile sovieticilor de declanșare a unei serii de „*revolte populare*” în România au fost cunoscute de către autoritățile române, datorită rețelelor informative ale Siguranței și Armatei create în interiorul mișcării comuniste românești și balcanice. De altfel, un cunoscut spion sovietic, Boris F. Lagoozerov, arestat în anul 1925 la Cernăuți de agenții Siguranței, mărturisea, în memoriile sale, că, la închisoarea

²³ ANR, Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 22/1924, fila 35.

²⁴ ANR, Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 3/1920, fila 207.

Doftana, erau deja închise circa 30 de persoane condamnate pentru spionaj în favoarea URSS²⁵ (în toată țara erau sute de cetățeni români și străini încarcerați pentru că lucraseră în favoarea Rusiei sovietice).

La mijlocul lunii august 1924, conducerea armatei era informată de serviciile secrete despre planul Moscovei ca, prin intermediul aripii balcanice a Cominternului, să declanșeze în perioada imediat următoare o „*revoluție*” pe teritoriul național. *Proiectul de operație al comuniștilor în România în luna septembrie 1924*²⁶ (va deveni cunoscut ca „*Planul Koralov*”), aprobat într-o importantă întrunire a liderilor comuniști ruși și din Balcani sub conducerea secretarului general al Internaționalei Comuniste (Comintern), bulgarul Vasil Kolarov, prevedea izbucnirea mișcărilor sociale (trebuiau să înceapă între 10 și 15 septembrie) în mai multe regiuni ale țării (cinci la număr), concomitent cu declanșarea unei campanii de atacuri teroriste, asasinate și greve, susținută de bande înarmate venite de pe teritoriul sovietic.

Interesant de semnalat este faptul că planul trebuia să se îndeplinească, cel puțin în prima fază, fără implicarea oficială, în vreun fel, a Uniunii Sovietice. Acțiunile ostile statului român nu s-au materializat decât în sudul Basarabiei, în zona Tatar-Bunar, beneficiind de anumiți factori favorizanți. În primul rând, de un important sprijin din partea populației de origine slavă (rusă și ucraineană) majoritară aici, agenții sovietici creând, cu ajutorul resurselor umane și financiare considerabile acordate de Comintern, veritabile rețele regionale de acțiune subversivă, depozite de armament și muniție, ascunzători etc.

Considerându-se premisele întrunite, la 15 septembrie 1924, Comitetul revoluționar bolșevic a hotărât declanșarea revoltelor²⁷. Deși a fost rapid și eficient lichidată de structurile de forță naționale (rebeliunea comunistă a durat doar 4 zile), acțiunea de la Tatar-Bunar a reliefat și grave lipsuri, pe care instituțiile de securitate ale statului, inclusiv armata, le înregistrau, pornind, în primul rând, de la resursele financiare și umane alocate, de departe insuficiente.

---

²⁵ Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991)*, Editura Militară, București, 2008, p. 151.

²⁶ ANR, Fond *Direcția Generală a Poliției*, Dosar nr. 11/1924, filele 1-3.

²⁷ Vezi detalii în Pavel Moraru, *op. cit.*, pp. 229-234.

După analizarea pe teren a situației, au fost elaborate, de către diverse unități, rapoarte și sinteze informative adresate atât comandamentelor regionale, cât și Marelui Stat Major și Ministerului de Război, care veneau cu propuneri de remediere a situației de la granița româno-sovietică, din punct de vedere militar, precum și în ceea ce privește activitatea serviciului secret (Diviziunea a II-a din cadrul Marelui Stat Major) de culegere a informațiilor din teren.

În acest sens, *Studiul întrebuințării trupelor în caz de atacuri de bande*, întocmit de Regimentul 3 Vânători pentru statul major al Diviziei a XII-a infanterie, evidențiază necesitatea îmbunătățirii calitative a activității de culegere a informațiilor pe teritoriul basarabean. Trebuia să se pună accent pe consolidarea structurilor locale informative, militare și civile, pe eficientizarea activității lor și pe un flux informativ mult mai eficient decât până atunci; foarte important, se cerea o mai bună diseminare a informațiilor culese de Siguranța Statului (principalul serviciu de informații intern în acel moment) către comandamentele corpurilor de armată din Basarabia. Rapoartele armatei arată că este necesar „*să se dea ordin Siguranței generale să fie mult mai vigilentă și orice știre lansată să fie imediat verificată și raportată*”²⁸.

Din cauza resurselor bugetare limitate ale armatei, se dorea ca și Jandarmeria să contribuie activ la controlarea activității subversive sovietice: „*Față de organizarea serviciului actual de informațiuni în corpurile de trupă, precum și cu mijloacele puse la dispoziție, nu i se poate da o extensiune mai mare, decât pe o rază restrânsă în apropierea garnizoanelor, deci totul revine la Siguranță și la posturile de jandarmi*”²⁹. De altfel, jandarmilor le revenea, și lor, sarcina importantă de a crea rețele informative regionale în beneficiul direct al armatei, aceștia fiind în contact direct cu populația și știind foarte bine cine poate fi persoană de încredere.

Un document menit să clarifice anumite aspecte urgente în ceea ce privește securitatea graniței româno-sovietice l-a constituit

---

²⁸ ANR, Fond *Ministerul de Război. Parte structurală Cabinetul Ministrului*, Dosar nr. 261, fila 236.

²⁹ *Ibidem*.

cel intitulat *Directive Informative*, elaborat de statul major al Diviziei a XII-a infanterie, prin Biroul 2 Informații al mării unități militare³⁰.

Ideea centrală a documentului o constituia nevoia urgentă a conducerii politico-militare din Basarabia de a fi informată profesionist, continuu și diversificat referitor la acțiunile prezente și, mai ales, viitoare ale sovieticilor.

Se cerea ca, prin intermediul posturilor, pichetelor și patrulilor, Corpul de Grăniceri să cunoască activitatea inamicului comunist nu numai în imediata apropiere a Nistrului, dar și să culeagă informații „*de la pescari, locuitori etc. asupra celor ce se petrec în interiorul Rusiei, iar pe infractori a-i trimite la unitățile militare spre a li se lua interogatorul*”. Urma să fie consolidată și componenta de contraspionaj, „*spre a împiedica agenții inamici să culeagă informațiuni asupra noastră și să treacă ilegal frontiera*”.

La punctul IV. *Informațiuni de cules*, se cerea ca rețeaua informativă să cunoască, permanent, situația și organizarea, efectivele și numele comandanților unităților de grăniceri sovietice. De asemenea, să asigure statelor majore ale unităților din zona de graniță detalii despre infrastructura militară sovietică dislocată la est de Nistru (categoriile de armament, depozite de muniții, aerodromuri), planuri operative ale Armatei Roșii, noi metode de luptă, mijloacele de transport și industria grea din Ucraina, căi de comunicații etc³¹. Asemenea sarcini operative deosebit de complexe presupuneau o colaborare strânsă cu celelalte structuri informative naționale, aspect ce reiese din marea majoritate a documentelor elaborate pe acest subiect.

Profunzimea analizelor efectuate de către ofițerii români este reliefată și în *Memoriul* căpitanului de infanterie Octav Vorobhievici, membru în comisiile care au analizat operațiunea Tatar-Bunar, și adresat Marelui Stat Major. Pe lângă considerente pur militare, acesta vine cu propuneri din domeniul social și politic pentru a reduce sprijinul pe care agenții Moscovei îl avuseseră în importante segmente ale populației din zonă.

---

³⁰ *Ibidem*, fila 265.

³¹ *Ibidem*.

Ofițerul sublinia că, „Înainte de întrebuițarea glonțului, e bine să se preîntâmpine focarele revoluției prin alte mijloace de convingere și apropiere a populației. În acest scop, acțiunea de întreprins este:

- Să se lămurească pe îndelete poporul de ce Basarabia nu e lipită de trupul Rusiei, ci de al României.
- Să se arate limpede deosebiriile dintre haosul Rusiei și munca prosperă a țării noastre.
- Să se explice rostul chibzuit al birurilor.
- Să se trimeată funcționari cinstiți și patrioți. Să se facă și sacrificii bănești pentru aceasta. Notarul, învățătorul, administratorul de plasă, înainte de a fi funcționari, să fie propagandiști cu pilda și vorba.
- Să se închidă cârciumile și să se clădească școli obligatorii pentru copii și pentru adulți.
- Să se întreprindă o viguroasă acțiune de contra propagandă bolșevică³².

Concluzii

Dificultățile întâmpinate și necesitatea adaptării, în anii războiului (1916-1918), la situații neexistente în perioada de pace, precum și confruntarea directă cu servicii de informații foarte puternice, precum cel german sau austro-ungar, au condus la acumularea, de către armata română, a unei vaste experiențe în domeniul informativ și contrainformativ. Structurile specializate ale statului român au tras învățăminte utile, transpuse printr-o legislație adecvată noilor și complexelor amenințări interne, dar, mai ales, externe (pericolul revizionist), o conștientizare sporită asupra necesității unor servicii de informații puternice, cu grad ridicat de adaptabilitate.

Această adaptare „*din mers*” la realitățile de după prima conflagrație mondială era vitală pentru securitatea națională, deoarece România Mare se confrunța cu trei state vecine cu vădită politică revizionistă – Ungaria, Bulgaria și Rusia Sovietică. De departe, cel mai periculos inamic (prin forța și mijloacele de care dispunea) va fi URSS, care nu a acceptat

³² *Ibidem*, fila 243.

nicio clipă destrămarea Imperiului țarist. Unirea teritoriului dintre Prut și Nistru – Basarabia cu Regatul României a fost considerată „ilegală” de către Moscova chiar și după reluarea relațiilor diplomatice româno-sovietice, în anul 1934.

Rusia lui Lenin și, apoi, URSS-ul lui Stalin au încercat, în cele două decenii interbelice, să destabilizeze statul român prin diverse metode și mijloace – de la propagandă internă, prin intermediul mișcării comuniste, la încercări de declanșare a unor revolte țărănești și greve muncitorești sau o intensă activitate de spionaj pe teritoriul național.

Este, în primul rând, meritul structurilor naționale de *intelligence*, militare și civile, că acest plan strategic a eșuat. Resursele uriașe alocate acțiunilor de propagandă comunistă, de diversiune, terorism, spionaj etc. (constând în mii de oameni pregătiți în acest sens și milioane de dolari-aur cheltuiți) nu au dus la victoria comunismului în Europa în deceniile trei și patru ale secolului XX, URSS fiind nevoită să-și recunoască înfrângerea și să renunțe la politica agresivă de declanșare a „*revoluției mondiale*”. Deși acțiunile de spionaj, propagandă și cele de violență organizată vor continua în anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial, acestea vor cunoaște o reducere ca intensitate, mai ales că Moscova va urmări, în anii '30, să-și creeze o imagine pozitivă în opinia publică internațională.

BIBLIOGRAFIE

1. Eftimie Ardeleanu, *Agresiune împotriva României Mari. Tatar – Bunar*, în revista *Document*, nr. 1(5)/1999, pe <http://www.mapn.ro/smg/SIA/>
2. Mihai Chiriac, *Cercetașii. Elita Armatei Române*, Editura Militară, București, 2006.
3. Laurențiu Constantiniu, *Uniunea Sovietică între obsesia securității și insecurității*, Editura Corint, București, 2010.
4. Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți*, vol. II, Editura SILEX, București, 1996.
5. Pavel Moraru, *Serviciile secrete și Basarabia (1918-1991)*, Editura Militară, București, 2008.
6. Lenuța Nicolescu, *Secția a 2-a Informații a Marelui Stat Major*, în revista *Document*, nr. 2(6)/1999, pe <http://www.smg.mapn.ro/SIA/Doc%20nr%206%201999.pdf>
7. Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919 -1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010.
8. Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, Editura ELION, București, 2004.

URBANISMUL ÎN CADRUL FORTIFICAȚIEI DACICE

Locotenent-colonel ing. Constantin COȘOFREȚ

In tumultul neîncetat de căutare a adevărului istoric, din cadrul studiului și cercetării fortificațiilor dacice, am descoperit o categorie importantă de lucrări speciale, cu influențe marcante în evoluția *infrastructurilor militare critice permanente*, încadrate într-un amplu și vast domeniu: *arhitectura civilă și militară a dacilor*. Studiul fortificației dacice este strâns legat de performanțele și caracteristicile tehnice ale materialelor și uneltelor utilizate în Antichitate. Precizăm, de la început, că multitudinea și varietatea lucrărilor de construcții au fost congruente cu lucrările de minerit care defineau valoarea și dificultatea tehnică în execuția categoriilor de lucrări. Vechimea lucrărilor de minerit datează cu mult înainte de cucerirea Daciei de către Imperiul Roman, luând în considerare prada de război de 165 de tone de aur și 331 de tone de argint¹. Tehnica lucrărilor de extracție de minerit, tehnologia de prelucrare a metalelor ne vorbesc despre un nivel avansat atins în domeniile de activitate și existență ale unei așezări antice dacice. Orice lucrare de analiză a fiecărui site arheologic poartă ca amprentă, indiferent de încărcătura materialului arheologic, de gradul de civilizație în evoluție, timpul istoric al fortificației dacice.

Pentru Dacia antică, mulți cercetători au convenit să definească două intervale distincte privind evoluția *arhitecturii civile și militare a dacilor*, această încadrare, ca moment, fiind secolul al II-lea î.e.n. și secolul I e.n.: primul, în perioada de cristalizare și apariție a statului dac

---

Locotenent-colonel ing. Constantin Coșofreț – Ministerul Apărării Naționale.

¹ Alexandru Simionescu, *Istoria tunelurilor, din Antichitate și până azi*, Editura Niculescu, București, 1997, pp. 10-11.

sub conducerea lui Burebista (82 î.e.n.-44 î.e.n.) și Decebal (cca 55-60 e.n.-106 e.n.) și, al doilea, cucerirea Daciei de către Imperiul Roman, după anul 106 e.n. Puține izvoare istorice s-au păstrat din acest parcurs plin de eroism al istoriei noastre, iar moștenirea lăsată se oglindește în dovada imensei bogății de fortificații și construcții civile și militare. Mulți specialiști consideră *Columna lui Traian* (finalizată 113 e.n.) o veritabilă sursă istorică, fără valoare documentară, fiind apreciată doar ca reprezentare artistică de propagandă² a imperiului, anacronică și imprecisă față de realitățile existențiale ale poporului dac. Acest lucru este dovedit prin reprezentările improprii ale vieții curente a dacilor, exemplificând tipul și amploarea construcțiilor, adevărate ansambluri arhitectonice, în comparație cu constatările de ordin arheologic din vechea și îndepărtata Dacie; explicația constă în modul de abordare de către sculptorii vremii, care erau familiarizați cu celelalte orașe ale imperiului în acel moment³. Monumentul păstrează o inscripție de mare importanță istorică, la intrare: *Senatul și poporul roman Împăratului Caesar, fiul divinului Nerva, Nerva Traian Augustul, germanicul, **dacicul**, mare pontif, investit pentru a XVII-a oară cu puterea de tribun, aclamat de șase ori imperator, consul pentru a VI-a oară, părinte al patriei, pentru a se arăta cât de înalt era muntele și locul săpat cu eforturi atât de mari*. Importanța câștigării celor două războaie împotriva dacilor i-a marcat chiar și pe învingători, iar prezența pe teritoriul Daciei, mai bine de un secol și jumătate, a definit, din punctul de vedere al colonizării aceste teritorii, *ex toto orbe romano (din toate colțurile imperiului)*, păstrarea limbii latine și dezvoltarea unui grad de civilizație contemporan cu înaltele standarde ale marelui imperiu.

Descrierea prin reconstituire a *locuințelor și a altor construcții* (în acest termen includem în cercetarea noastră și alte categorii de construcții, cum ar fi clădirile provizorii, ateliere comerciale de lucru, de prelucrare a ceramicii, metalelor, dulgherie etc.), din *așezările fortificate* geto-dacice, specifice secolului al II-lea î.e.n. și secolului I e.n., de tip *dava*, este aproape imposibilă, din cauza materialelor de construcție,

---

² Sursa: http://dacoromania-alba.ro/nr26/columna_lui_traian.htm, accesată la 03.01.2017.

³ Ioan Glodariu, *Arhitectura dacilor – civilă și militară*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, pp. 9-10.

lut, lemn și piatră: podina era din lut fin bine netezit⁴, decorată uneori cu ornamente incizate⁵, pereții aveau schelet lemnos din chirpici, acoperișul era alcătuit din șindrila, stuf și paie pe căpriori de lemn, vatra de foc era de formă rotundă sau ovală⁶, iar în zonele de munte, erau case de bârne de lemn, poziționate pe lespezi de piatră de calcar fasonată⁷, dispuse distanțat în șir continuu, așezate direct pe suprafața amenajată a terenului⁸. Intrarea în *locuințe* era orientată cu direcție către drumul principal sau căile de acces, iar lumina naturală era asigurată de rosturile executate între șindrile sau prin golurile practicate în pereți, acoperite cu materiale provenite din prelucrarea organelor interne ale animalelor⁹. Ușile erau din lemn, în unele cazuri rigidizate cu plăcuțe metalice și ornamente cu încrustări în lemn¹⁰. Abundența lemnului în orice element de construcție descris vorbește de la sine de suprafețele extinse ale pădurilor¹¹, dar și de marea bogăție a locurilor care le permiteau vechilor daci o diversitate multiplă în alegerea și stabilirea modului propriu de conduită și a propriului destin. În studiile de specialitate, reconstituirile, din cauza materialelor cu rezistență scăzută la foc, au fost aproape imposibile, menținând parțiali pereții întăriți de lut ai caselor, precum și grinzile de lemn carbonizate, fără a avea o prezentare a înălțimii exacte a zidurilor, dar și a arhitecturii exterioare¹². Unii autori susțin că asemănarea acestor așezări de tip *dava*, care denotă un standard de viață modest al dacilor, este similară zonelor intens populate ca centre economice politice și militare, corespunzând orașelor *oppida* din lumea celtică, cu funcțiuni specifice orașelor mediteraneene, dar fără aspect

---

⁴ Nicolae Gostar, *Cetăți dacice în Moldova*, Editura Meridiane, București, 1969, pp. 16-17.

⁵ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, *Cetăți și așezări dacice în Munții Orăștiei*, Editura Sport-Turism, București, 1985, pp. 201-202.

⁶ Nicolae Gostar, *op. cit.*, pp. 16-17.

⁷ Nicolae Branga, *Urbanismul Daciei Romane*, Editura Facla, Timișoara, 1980, pp. 8-9.

⁸ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, *op. cit.*, pp. 200-201.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Nicolae Gostar, *op. cit.*, pp. 17-18.

¹¹ Radu Vulpe, *Așezări getice în Muntenia*, Editura Meridiane, București, 1966, pp. 7-8.

¹² Ioan Glodariu, *Arhitectura dacilor – civilă și militară*, *op. cit.*, pp. 8-9.

și dotări edilitare¹³. Cuvântul *dava* provine din termenul derivat de la indo-europeanul *dhe*: *a așeza, a pune*, de unde *dhe-u-a*: *așezare, sat, localitate*¹⁴.

În cadrul *davelor*, locuințele geto-dacilor, ca și în cadrul locuințelor celtice, acestea sunt alcătuite dintr-o singură încăpere (*aedificia*), adâncită în pământ 0.80 m ÷ 1.00 m, 0.20 m ÷ 0.50 m sau de suprafață în plan 4.00 m x 4.00 m, 4.00 m x 6.00 m similară cu *bordeiele (semibordeiele)* din ziua de azi¹⁵. Aceste așezări erau poziționate diferențiat și grupate distinct, în funcție de importanța regiunii și a activităților comerciale desfășurate, în afara spațiului fortificat. Nu s-a putut estima numărul populației unei astfel de așezări, datorită modului de organizare și distribuire, dar se presupune că acesta ar fi fost în general de tip tribal sau al unor grupuri de comunități independente. Asigurarea permanenței și continuității în zonele ocupate reprezenta asigurarea hranei și a apei; pe lângă ocupația de bază – mineritul, drept dovadă stau cultivarea pământului prin multiplele descoperiri de cereale carbonizate, semințe de plante (linte, mac, orz, mei, grâu, secară etc.), protejate în hambare speciale, în gropi săpate în pământ sau vase de ceramică, *chiupuri*, precum și creșterea animalelor prin resturile osteologice descoperite (oase de mistreți, bou, porc, oaie, capră etc.)¹⁶. Gropile săpate în pământ (descoperite numai în zonele de deal și câmpie) nu reprezentau o tehnologie de lucru specială. Nu ne vom referi, în urma analizei efectuate asupra studiilor cercetate, la anumite gabarite ale acestora. Prezentarea noastră are în vedere tipul de groapă specific unei *locuințe*; în arealul fortificațiilor, se consideră că aceste rezerve de alimente erau depozitate în *hambare* la suprafață, acoperite, în cantități mai mari de păstrare. Se apreciază că aceste gropi cu dimensiuni variabile (1.00 m ÷ 1.25 m la partea superioară, adâncime maximă 2.50 m ÷ 3.00 m) rezultau și se formau în urma extragerii lutului pentru fabricarea vaselor de ceramică,

---

¹³ Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacică*, Editura Sport-Turism, București, 1987, pp. 166-167.

¹⁴ Nicolae Branga, *op. cit.*, pp. 8-9.

¹⁵ Ioan Glodariu, *op. cit.*, pp. 8-9.

¹⁶ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, A. Rusu, *op. cit.*, pp. 178-179.

iar, apoi, majoritatea erau folosite pentru spații de depozitare și conservare a alimentelor. Menținerea stabilității pereților acestor gropi, dacă adâncimea acestora depășea 1.50 m, înainte de aplicarea primului strat de lut etanș, era susținută prin introducerea de șpraițuri orizontale din bârne de lemn, poziționate succesiv pe înălțime, de sus în jos; metoda corespunde tehnologiilor actuale de excavare, dar la o scară mai mică, evident, similare executării fântânilor de mică sau mare adâncime și a puțurilor verticale folosite la lucrările de minerit. Modalitatea de protejare a alimentelor consta în lipirea de lut pe pereții gropii, pentru crearea primului strat etanș, așezarea unei împletituri de nuiete pe fundul și pereții gropii sau introducerea unui coș de nuiete fără capac, la dimensiunile respective; lipirea celui de-al doilea strat etanș de lut pe împletitura de nuiete și montarea la partea superioară a unui capac de lemn, acoperit cu bălegar. Procedul permitea protecția și păstrarea pe minim 1÷2 ani a materialelor și alimentelor conservate, împotriva precipitațiilor, rozătoarelor, gerului, iar după dezafectare, deveneau depozite de resturi menajere. Amenajarea ordonată a locuințelor a demonstrat, în site-urile arheologice studiate, atenția acordată pentru condițiile de igienă; nu s-au descoperit resturi menajere în jurul locuințelor, chiar dacă facem referire la fortificațiile din Munții Orăștiei sau la cetățile dacice din Moldova geografică actuală¹⁷. Acest mod de păstrare a fost întâlnit în Hispania, Cappadocia, Africa de Nord și s-a menținut până în Evul Mediu, fiind specific în special zonelor de câmpie¹⁸. Aplicarea celor două straturi de lut, care placau pereții gropii de depozitare a alimentelor, este specifică tehnologiei de asigurare a etanșeității împotriva stratului de apă al pânzei freatice și al umidității. Tehnologia a fost aplicată la galeriile și tunelurile subterane care, pe lângă sistemele de sprijinire folosite pentru limitarea infiltrațiilor din teren, aveau și pereții, și tavanul galeriilor subterane căptușite cu lut. Impedimentul principal a constat în repetarea intervenției de placare cu lut, pentru remedierea și refacerea pereților și a tavanului ca urmare a infiltrațiilor accidentale apărute în timp, din cauza apelor meteorice.

---

¹⁷ Nicolae Gostar, *op. cit.*, pp. 21-23.

¹⁸ Ioan Glodariu, *op. cit.*, pp. 29-30.

Odată apărute condițiile de păstrare a alimentelor, un element important în cotidianul vieții dacilor, dar și de supraviețuire în caz de amenințare, era asigurarea cu apă a întregii comunități. Sursele de apă nu existau în incinta așezărilor fortificate sau a fortificațiilor, iar urbanismul Daciei era unul modest și nu suferea din cauza unor aglomerări urbane, aprovizionarea curentă făcându-se din sursele naturale existente, ape curgătoare din imediata apropiere sau apa de ploaie depozitată în cavități săpate în stâncă¹⁹; au fost construite, pentru situații limită, construcții cu regim special, unice, pentru perioada cercetată, având în vedere că principiul vaselor comunicante era, pentru ei, o mare necunoscută. În multe dintre *așezările fortificate* și în *fortificații dacice* au fost identificate astfel de sisteme de alimentare cu apă, amintind doar câteva: Costești (județul Hunedoara), Piatra Roșie (județul Timiș), Popești (județul Vâlcea), Tilișca (județul Sibiu), Blidaru (județul Hunedoara)²⁰ etc. Multe dintre studiile de specialitate le descriu amplasate pe mai multe din teritoriile dacice, încă din perioada secolului al II-lea î.e.n. și secolul I e.n.; sunt considerate similare, ca alcătuire, rezervoarelor îngropate actuale, cu performanțe notabile în păstrarea și conservarea apei, având în vedere tehnologiile de execuție ale vremii. Aceste construcții subterane, cunoscute sub denumirea latină de *cisterne (castellum)*, deserveau o anumită comunitate și difereau, ca gabarite, în funcție de numărul populației din zonă²¹; era un domeniu al tehnicii pe care romanii l-au împrumutat de la vechii persani, cei care au inventat apeductele și conductele subterane, pentru a evita evaporarea și a păstra apa curată (în persană, *hauz*, în românește *havuz*)²². Ceea ce ne aduce în aprofundarea și dezvoltarea subiectului cercetării noastre sunt tocmai tehnologia și modul de execuție al acestor tipuri de construcții. Prin comparație cu realizarea galeriilor, grotelor sau tunelurilor artificiale, aceste construcții aduc performanțe de natură

---

¹⁹ C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, Editura Academiei Populare Române, 1954, pp. 54-55.

²⁰ Ioan Glodariu, *op. cit.*, pp. 36-37.

²¹ Sursa: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Vitruvius/8*.html, Marcus Vitruvius Pollio, *De Architectura*, vol. 8, accesată la 04.01.2017.

²² Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. 1, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, pp. 226-227.

inginerească în studiul și cercetarea *infrastructurilor militare critice permanente*. Plecând de la etapizarea tehnică de executare a excavației săpăturii în taluz înclinat sau vertical, a sistemului de sprijinire și aplicare a compactării manuale, a radierului și pereților din piatră naturală sau cărămidă etc., orice tasare diferențiată ar fi provocat colapsul datorită împingerilor permanente create de apă din *cisterna (castellum)*; în condițiile unui teren permeabil, partea inferioară, îndeosebi, era placată cu lut și tencuială aplicată în grosimi de până la 5 cm din praf de țiglă (*opus signium*). Acest procedeu este specific sistemelor de alimentare cu apă descoperite; în majoritatea cazurilor, pe aceste tipuri de lucrări le găsim în cavități închise de formă circulară cu dimensiuni variabile, diametru 4 m, lungime 6 m ÷ 8 m și grosime pereți 0,30 m ÷ 0,35 m, pentru preluarea presiunii hidrostatice a apei; erau realizate din piatră naturală cu liant de mortar de var și praf de țiglă sau ceramică (*cocciopesto*), iar partea superioară modelată de o boltă arcuită din piatră de calcar²³. Material specific perioadei antice – *cocciopesto* – este un mortar din ceramică spartă, sub formă de pulbere, care devine mai solid în masă, cu întărire relativ rapidă, rezistență mare la umiditate, temperat cu var hidraulic, nisip, folosit și regăsit în aproape sistemele de construcții și aducțiune de apă din perioada Antichității, dar și a construcțiilor subterane, în special după perioada cuceririi Daciei de către Imperiul Roman. Varul era obținut prin arderea pietrei de calcar alb sau a silicei²⁴, similar procesului de calcinare, prin ardere în cuptoare speciale; acesta se depozita sub formă de bulgări (*calx viva*), foarte rar hidratat și transformat în praf (*calx extincta*), frecvent stins până la starea de pastă (*calx macerate*)²⁵.

Lucrările subterane au fost principala preocupare în dezvoltarea și realizarea sistemelor de alimentare cu apă. *Așezările fortificate și fortificațiile*, în general, s-au desprins în evoluție de modalitățile și principiile simple de utilizare, și anume aprovizionarea din imediata apropiere cu resurse naturale oferite de mediu; de la apele și râurile

---

²³ Ioan Glodariu, *op. cit.*, pp. 38-39.

²⁴ Sursa: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Vitruvius/2*.html, Marcus Vitruvius Pollio, *De Architectura*, vol. 2, accesată la 05.01.2017.

²⁵ Nicolae Branga, *op. cit.*, pp. 87-88.

curgătoare, în special. Desprinderea, renunțarea și folosirea directă a resurselor naturale au rezultat din practicile strategiei de apărare, în caz de asediu prelungit, fiind necesară asigurarea resursei proprii și permanente de apă, pentru orice situație, inclusiv cea de criză. Rămân de prezentat metodele specifice în detectarea și parcurgerea traseului apei de la sursa izvorului natural până la alimentarea propriu-zisă, experimente și obiceiuri care stabilesc relația omului din Antichitate cu mediul înconjurător.

Chiar Marcus Vitruvius Pollio, în *Architectura, Cartea a VIII-a*, prezintă una dintre cele mai utilizate metode în lumea antică: „...*După cum este opinia fizicienilor, filozofilor și preoților că toate lucrurile provin din apă, m-am gândit că este necesar, ca și în celelalte precedente șapte cărți în care sunt stabilite reguli pentru clădiri, să descriu și metoda de a găsi apă, proprietățile sale diferite în funcție de locuri diferite din natură, cum ar trebui să se desfășoare și în ce mod ar trebui să fie judecat acest lucru, în măsura în care este de o importanță infinită, în sensul vieții, pentru plăcerea și pentru utilizarea noastră de zi cu zi... Pentru a descoperi acestea, înainte de răsăritul soarelui, întinde-te culcat la pământ, chiar în locul pe care îl cauți și, cu bărbia plasată pe sol și fixă, uită-te în jurul locului; bărbia fiind fixată, ochiul nu poate varia în sus mai departe decât ar trebui și este limitată la nivelul locului. Apoi, în cazul în care vaporii de apă sunt văzuți ridicându-se ușor în aer, acolo să sași, deoarece aceste apariții nu sunt locuri uscate...*”²⁶. Modul de cercetare a solului de către Marcus Vitruvius Pollio în *Architectura, Cartea a VIII-a*, indică o zonă de verdeață abundentă și frunziș persistent, specifică formelor de relief nu prea înalte, câmpie sau deal. Observațiile nu necesită un nivel științific foarte ridicat cu privire la fenomenul de evaporare a apei din sol, prin micșorarea conținutului de apă, datorat consumului de către plante, dar și a evapotranspirației solului în condiții de umiditate și vegetație; plantele extrag apa din sol și elimină în atmosferă cantități mari de apă sub forma vaporilor de apă, contribuind la păstrarea unui echilibru

---

²⁶ Sursa: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Vitruvius/2*.html, Marcus Vitruvius Pollio, *De Architectura*, vol. 8, accesată la 05.01.2017.

al nivelului de umiditate din sol. Acest lucru evident are loc și este vizibil numai dimineața, în zilele călduroase, însorite, pentru că atmosfera are umiditate scăzută, vaporii de aer din atmosferă la suprafața solului, care determină procentul de umiditate, fiind aproape inexistenți. Clima și vegetația din unele zone geografice pot influența cantitatea de apă, calitatea acesteia în condițiile unui sol diferențiat cu stratificație și compoziție litologică. Nu vom insista, în cercetarea noastră, pe analiza și explicațiile privind natura și caracteristicile terenului, pe care autorul le tratează, amintind că, dacă terenul este argilos sau mâlos, gustul apei este nepotrivit și cantitatea acesteia insuficientă asigurării vieții, contrar terenurilor, pământurilor negre din zonele de munte cu un conținut ridicat de *humus*, care asigură o calitate corespunzătoare a apei. Dorim să păstrăm în atenție doar fenomenul descris, ca importanță și observație. În studiile de specialitate geotehnice actuale sunt descrise aspectele privind caracteristicile tehnice ale terenului, dar, evident, în condițiile existenței tehnologiei de foraj vertical cu mijloace și aparatură de măsură adecvate.

O altă metodă ingenioasă de determinare a existenței apei este, ca modalitate de căutare, contrară cercetării și studierii fenomenelor din natură, procedeu descoperit tot în perioada Antichității, prin execuția unei gropi în pământ natural, de 1,50 m adâncime, în care este așezat, pe timpul nopții, cu gura în jos, un vas de cupru, bronz sau lut, gresat cu ulei. Dacă dimineața își făceau prezența picături de apă pe pereții vasului, era un indiciu real de existență a apei la mică adâncime²⁷. Fenomenul, ca explicație științifică, este similar celui precedent, constând în evapotranspirația solului, în cavitatea vasului, iar pelicula de ulei cu rol de protecție, de închidere a porilor și mascare a imperfecțiunii suprafeței materialului turnat, asigură blocarea transferului termic pe timpul nopții la variațiile de temperatură²⁸. Cunoscutul vas de *Corint* din bronz²⁹, pe care apa nu trebuia să-l păteze, ar fi fost cea mai utilizată

---

²⁷ Gheorghe Papuc, *Tomis I – aprovizionarea cu apă a Cetății Tomis în epoca romană și romană târzie*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005, pp. 22-23.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Sursa: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Vitruvius/2*.html, Marcus Vitruvius Pollio, *De Architectura*, vol. 8, accesată la 05.01.2017.

și simplă formă de verificare a calității apei din lumea antică, aspect care l-a determinat chiar și pe Marcus Vitruvius Pollio, în *Architectura, Cartea a VIII-a*, să afirme: *calitatea apei este dată de starea fizică a oamenilor*.

Insistăm asupra problemei de detectare a surselor de apă, precum și asupra calității acesteia, pentru simplul motiv că interesul acordat s-a extins asupra modului de realizare și executare a lucrărilor edilitare subterane și a traseelor acestora. Imperiul roman a fost promotorul dezvoltării pe scară largă a sistemelor de alimentare și aprovizionare cu apă a fortificațiilor și a centrelor urbane. Încă din primul secol, preocupările reprezentau un mare interes datorită extinderii geografice, care necesita o administrare corespunzătoare a spațiilor cucerite. Dionysios din Halicarnas, profesor de retorică la Roma, menționa: „*Pentru mine, cele trei opere romane magnifice care redau cel mai bine grandoarea Imperiului sunt apeductele, drumurile și canalele, nu prin utilitatea lor directă, ci prin ceea ce ele vor determina*”³⁰.

Importanța păstrării ca permanentă și sigură sursă de apă, esențială în supraviețuirea comunității indiferent de mărimea acesteia, a dus imediat la crearea unor adevărate scenarii de protejare și punere în siguranță, iar primele izvoare istorice au apărut și le-au dat ca existente, după ocuparea Daciei de către Imperiul Roman, după anul 106 e.n.

Sucidava (județul Olt), o veche fortificație dacică din perioada neolitică, locuită de un trib de daci, numit *sucii*, care au dat și denumirea locației, a cunoscut o dezvoltare impresionantă în timpul ocupației romane, perioada estimată între secolul al IV-lea e.n. și secolul al V-lea e.n., în special în perioada Împăratului Iustinian (482 e.n.-565 e.n.). Este bine cunoscut tunelul oblic, dotat cu trepte, în lungime de 25 m și adâncime subterană de 18 m, care a fost executat special pentru protecția sursei de apă, în secțiune transversală, realizat sub formă de *potcoavă*, datorită presiunilor laterale subterane ale terenului, care erau foarte mari. Acesta a fost descoperit în anul 1958, accesul fiind asigurat de existența unei uși metalice masive³¹.

³⁰ Gheorghe Papuc, *op. cit.*, pp. 20-21.

³¹ Ionuț V. Musceleanu, Emil Străinu, *Secretele României subterane*, Editura Triumf, București, 2014, pp. 164-165.

Gabaritele și dimensiunile zonei de traseu până la izvor sunt similare galeriilor subterane romane; zidărie (*opus-quadratum* și *opus-mixtum*), având în componență pardoseală din calcar fosilifer, pereți, ziduri groase de 40 cm grosime din calcar fosilifer de culoarea albă și gri deschis, iar bolta arcuită din cărămidă de argilă arsă, plină, presată, tip romană, cu un comportament mecanic corespunzător la solicitarea de compresiune³². Mortarul folosit la execuția zidăriei este similar mortarului cu liant de var hidraulic și praf de ceramică (*cocciopesto*), după nuanțele și cromatica releveului foto (Foto 1).

Foto 1: Fântâna Miresei³³

Acest lucru asigură protecția la infiltrațiile accidentale ale apelor. Datorită compoziției și conținutul chimic de minerale al argilei, cărămizile încă reflectă originea și nuanța specifică. Această locație surprinde prin precizia și calitatea execuției. În lucrările subterane actuale, pe lângă studiile topografice de specialitate, o mare importanță are cunoașterea litologiei terenului și a stratificației acestuia, de asemenea, nivelul pânzei de apă freatică etc.; pentru perioada antică, reprezintă o noțiune depășită și imposibilă la nivelul unei analize de calcul și de estimare în alegerea soluției tehnice. Cărțile de specialitate prezintă, prin idei limitative și descrieri, doar unicitatea și valoarea istorică dată de trecerea timpului ale acestui site arheologic. Menționăm acest lucru, deoarece traseul tunelului subteran este unul oblic, înclinat și nu în direcție dreaptă către sursa de apă a izvorului. Altă întrebare o ridică

³² Sursa: <http://travel.descopera.ro/8134777-Sucidava-secretul-unei-cetati-stravechi>, accesată la 05.01.2017.

³³ Sursa: <http://www.credinta-adevarata.ro/2011/04/09/sucidava-secretul-unei-cetati-stravechi/>, accesată la 15.11.2016.

depistarea sursei de apă pe un traseu care obligă la măsuri de sprijinire a excavației săpăturii extrem de pretențioase, datorat și faptului că, în normativele de geotehnică și fundații actuale, pământul, în compoziția lui pentru această zonă a țării, este alcătuit, până la adâncimea de 30 m ÷ 40 m, dintr-un strat de loess argilos nisipos, sensibil la umezire, teren extrem de dificil în asigurarea stabilității în calculul modelelor de sprijinire; înaintarea în subteran este un proces continuu de execuție și de aplicare a unor operații tehnologice pentru dislocarea rocii din masiv și de susținere a spațiului excavat. Este incontestabil că lucrarea subterană, executată manual, în condițiile lipsei aparaturii de specialitate de măsurare, precum și a aplicării de sprijiniri fără un calcul matematic fundamentat, denotă experiență în realizarea unor astfel de lucrări și o bună cunoaștere a tehnologiei de lucru. *Izvorul iubirii*³⁴, cum este amintit de localnici, aflat în afara fortificației, a reprezentat unica sursă de apă a fortificației și a dat, în timp, interesante motive de inspirație de legendă locală, fiind denumit ca *Fântâna Miresei*.

Vom prezenta, într-o cercetare viitoare, plecând de la detalierea configurației și stabilirea geometriei secțiunilor transversale și longitudinale optime, similitudini extraordinare, în evaluarea proporțiilor deschiderilor de gabarit ale unor astfel de lucrări subterane, plecând, prin comparație, de la metodele empirice ale lumii antice până la finețea calculelor ingineresti actuale, care, prin complexitatea acestora, țin cont de o multitudine de condiționări strict legate de existența apelor de infiltrație, stratificația, natura terenului, tipul și categoria de încărcări, care influențează sensibil modul de edificare al acestor lucrări menționate de experți în domeniu drept *lucrări speciale ingineresti*, cu încadrare în categoria *lucrări de artă*.

O similară descoperire magistrală a fost făcută, în studiul și cercetarea unui site arheologic important, în ansamblul repertoriilor fortificațiilor dacice din perioada ocupației romane. Amintim aici de complexul de fortificații de la Romula (județul Olt). În consemnările lui Luigi Ferdinand de Marsigli (1658–1730), cunoscutul colonel de geniu

---

³⁴ Ionuț V. Musceleanu, Emil Străinu, *op. cit.*, pp. 164-165.

din armata austriacă, este prezentată o imagine de ansamblu a fortificației: ceea ce este de remarcat, în primul rând, sunt mai multe forturi construite în întregime din cărămizi. În cunoscuta locație, cu o evoluție surprinzătoare, așa cum reiese din mărturiile izvoarelor arheologice descoperite în perioada secolului al II-lea e.n. și secolului al III-lea e.n., ansamblul fortificat de la Romula, pe lângă calitatea acestuia de capitală a provinciei *Dacia Malvensis*, ridicată la rang de *municipium*³⁵ în timpul Împăratului Hadrian (117 e.n.-138 e.n.) și urmele edificiilor publice, temple, ateliere, a fost descoperit un tunel subteran, asimilat cu canalele de aducțiune a apei din perioada antică. Tunelul subteran, ceea ce este surprinzător, nu diferă, din punctul de vedere al geometriei și sistemului constructiv, de cel anterior, analizat la fortificația Sucidava (județul Olt). Acesta traversează zona centrală a fortificației pe direcția nord-vest, are înălțimea 1,75 m, deschidere 0,95 m și este alcătuit din zidărie (*opus-mixtum*), având în componență pereți de 30 cm grosime cu boltă arcuită, din cărămidă de argilă arsă plină, presată, tip romană, cu dimensiunile 45 cm x 29,5 cm x 4 cm. Mortarul folosit la execuția zidăriei este similar mortarului cu liant de var hidraulic și praf de ceramică (*cocciopesto*), de culoare galbenă³⁶. Sistemul constructiv este similar fortificației de la Sucidava, fiind asigurat, prin concepție, pentru o exploatare corectă și protecție la infiltrațiile accidentale ale apelor datorită existenței terenului *loessoid* argilos nisipos. Ceea ce diferă și ne atrage atenția reprezintă pardoseala tunelului, care are dimensiuni semnificative pentru o astfel de categorie de construcție. Aceasta depășește, prin evazare, la exterior, gabaritele tunelului, platforma de cărămidă fiind lată de 1,80 m÷2,10 m. Modalitatea de execuție ne determină să afirmăm că, plecând de la modul de alcătuire și punere în operă a unei categorii de lucrări, ceea ce înseamnă o experiență vastă în aplicarea sistemelor de construcție, a fost luat în calcul, datorită adâncimii mici a tunelului subteran, de aproximativ 3,50 m, împiedicarea fenomenului de rotire necontrolată sau tasare, în cazul unei acumulări accidentale de apă; datorită lungimii foarte mari a tunelului,

---

³⁵ Sursa: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Rom>, accesată la 06.01.2017.

³⁶ Colonel dr. Cristian M. Vlădescu, *Fortificațiile romane din Dacia Inferior*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1986, pp. 38-39.

acestui i-ar fi fost afectată buna funcționalitate, cauzată de apariția fisurilor în pereții de zidărie, care ar fi acumulat, de altfel, pierderi însemnate de apă. Reparațiile imediate privind pierderile de apă cauzate de apariția fisurilor se executau, în Antichitate, ca și la conductele de alimentare cu apă, cu funingine sau mortar³⁷. Pardoseala (radierul) din cărămidă asigura planeitatea necesară pantelor de scurgere (diferită la mulți istorici ai Antichității, după Marcus Vitruvius Pollio, în *De Architectura, Cartea a VIII-a*, fiind de 20 cm la 1 km, dar având și rol de lestare a tunelului subteran). Modul de executare a unor astfel de tunele nu diferă foarte mult de principiile actuale de execuție. Plecând de la stabilirea traseului apeductului, erau creionate pozițiile puțurilor de vizitare³⁸. Astfel, acestea erau executate de la început, pentru a se asigura că traseul galeriei subterane dintre acestea, în momentul execuției săpăturilor, era unul corect. Distanța dintre cele două puțuri putea să aducă o serie de corecții suplimentare pantei de scurgere a apei prin verificări, probe care asigurau calitatea de bună execuție, la un stadiu fizic intermediar finalizării construcției subterane.

Nu ascundem și faptul că, pentru modalitățile de alcătuire ale tunelelor subterane din perioada antică, dimensiunile geometrice sunt exagerate, chiar dacă am putea bănuși că ar fi existat, în viziunea specialiștilor vremii, și un concept de evoluție urbană a așezării, localității sau fortificației. Dar, putem conchide și fără a considera acestea niște speculații, că zonele demografice din perioada antică nu concordă cu principiile actuale ale urbanismului contemporan; deci, din ambele puncte de vedere, reținem, dacă punem în comparație sistemele edilitare actuale, principiile de alcătuire și geometrie, unde rețeaua de canalizare și de evacuare ape uzat-menajere a unui oraș mediu ca suprafață din România, în urma unor evaluări inginerești, proiectată și calculată, ar avea diametrul de maxim 80 cm; aici ne referim doar la debitul de apă și nu la alte funcțiuni cu destinații specifice, cum ar fi canalele colectoare ale orașelor, care dețin dimensiuni agabaritice, putând deduce că, prin alocarea unei destinații

---

³⁷ Gheorghe Papuc, *op. cit.*, pp. 24-25.

³⁸ *Ibidem*, pp. 26-27.

specifice, aceste tuneluri subterane aveau rol strategic și de evacuare a populației, a bunurilor de valoare, în caz de amenințare forțată a fortificației.

Puține ne sunt izvoarele istorice actuale, privind detalierea acestor aspecte, dar, în unele dintre studiile cercetate, problematica ne surprinde prin inventivitatea și creativitatea înaintașilor. Apariția și existența lor sunt strict legate și de condițiile geomorfologice ale mediului înconjurător, prin diversitatea și multitudinea formelor de adaptare și interacțiune cu acesta. Precizăm acest lucru, deoarece multe apeducte, în perioada Antichității, considerate lucrări subterane, nu se regăsesc în zonele climatice, unde nivelul subteran al pânzei freatice se află la o adâncime apropiată de suprafața terenului (suprafața terenului poate reprezenta aproximativ 1 m de la cota terenului natural), care să permită construcția acestora, sau în zonele unde nivelul pânzei freatice are nivel ascensional pe verticală în perioadele cu precipitații abundente. Nici nu se puteau lua măsuri de amenajare a unor astfel de categorii de lucrări, deoarece condițiile tehnologice actuale, de protecție împotriva presiunii hidrostratice a apei și a infiltrațiilor, nu o permit. Continuăm cu exemplificarea și menționarea în alte locații – Arutela (județul Vâlcea), Racovița (județul Olt), Costești (județul Hunedoara), Căpâlna (județul Alba) – a unor astfel de apeducte și canale de alimentare cu apă, care, încadrate în categoria construcțiilor civil-edilitare, implicit prin variata utilizare a acestora privind păstrarea siguranței sursei de alimentare cu apă a fortificației, evacuarea bunurilor materiale și a populației în cazul unui asediu prelungit, depozitarea lucrurilor de valoare ale cetății, capătă conturul unei definiții mai ample – *construcțiile militare*. Chiar dacă unele locații nu au putut fi prezentate și puse în valoare, prin descrierea și stabilirea importanței lor, din lipsa materialelor și a probelor arheologice suficiente, precizăm că fiecare element de construcție sau subansamblu, descoperite în urma săpăturilor arheologice, dovedește vasta utilizare a acestora pe teritoriul Daciei antice, iar dezvoltarea lor pentru fiecare site arheologic este dependentă de modul de organizare al așezării; păstrarea și conservarea lor în timp ar fi adus la lumină și alte exemple și detalii grăitoare cu privire la misterioasa lume antică. Suntem nevoiți să prezentăm toate aspectele legate de acestea, pentru a explicita apariția ca importanță în mediul și administrarea militară

a fortificației, devenind puncte forte în aplicarea strategiei de apărare, de asigurare a libertăților și siguranței vieții locuitorilor ei.

Un exemplu edificator îl constituie apeductele și sistemele de alimentare cu apă complexe ale fortificației Tomis (județul Constanța), care par a fi cele mai cunoscute din perioada Antichității pe teritoriul Daciei romane. Studiul detaliat privind apeductele din zona Tomisului a fost posibil prin faptul că acestea s-au conservat de-a lungul timpului datorită morfologiei solului aluvionar loessoid, alcătuit în proporție de 95% din nisip, fără a avea în compoziția lui excedent de material organic, care ar fi putut afecta integralitatea construcțiilor subterane, dar și părți ale acestora; un motiv secundar ar fi reieșit și din modelul de urbanizare modest al așezării și de evoluția în spațiul geografic aferent la Marea Neagră.

Concluziile cercetării noastre nu fac obiectul prezentării, din cadrul sistemelor de alimentare cu apă, a conductelor (*tubuli*) sau a canalelor (*specus*) de alimentare a locuințelor din perioada antică. Ne referim totuși și la acest capitol, deoarece este complementar și se deduce din complexitatea soluțiilor tehnice adoptate, a materialelor, a mortarelor și a tehnologiilor folosite. Munții Orăștiei, în zona cetății Blidaru, păstrează urme ale folosirii acestui sistem inedit al alimentării cu apă. Aprovizionarea cu apă se executa prin conducte de lut ars și cisternă cu apă de capacitate de aproximativ 200 mc, conectată la un izvor de apă de munte, din zonă; cisterna de apă era executată în săpătură, în stâncă și captușită cu scânduri din lemn³⁹. Secțiunile transversale (*cuvete*) ale canalelor de alimentare (*specus*), care nu depășeau în general 60 cm x 60 cm, erau alcătuite din pereți din plăci de ceramică arsă, cărămidă sau piatră naturală, cu liant de var hidraulic și praf de ceramică (*cocciopesto*), placate la partea superioară pentru protecția sanitară cu plăci din ceramică; includem aici, în întregul principiu funcțional, *cisterne* (*castellum* – foto 2) de acumulare situate la începutul apeductului (*caput aquae*), puțuri de vizitare (*bene*) și/sau porțiuni ale traseului canalelor de alimentare cu apă, care erau lăsate descoperite intenționat pentru a permite aerarea lor și menținerea apei potabile în parametri normali. Pentru preluarea

---

³⁹ Sursa: <http://fortaspirituluidacic.blogspot.ro/2016/04/cetatile-si-templele-dacice-asezari-de.html>, accesată la 20.04.2017.

Foto 2⁴⁰

infiltrațiilor pe radierul acestor canale, la intersecția cu peretele cuvetei erau aplicate scafe de etanșare din mortar hidraulic, în minimum 3 straturi, fiind presărate fragmente ceramice pisate⁴¹; principiul este aplicat și în ziua de astăzi, dar cu materiale care dețin performanțe tehnice sporite, mortarul actual având în compoziția lui ciment cu întărire rapidă și aditivi acceleratori de priză, inhibitori ai surplusului de apă etc. Conductele care preluau și închideau întregul sistem de alimentare cu apă a locuințelor era similar, alcătuit din tuburi ceramice (*tubuli*) și tuburi din plumb,

acestea fiind regăsite în aproape toate fortificațiile dacice după cucerirea romană și identificarea materialului arheologic perioadei secolului al II-lea e.n. și secolului al III-lea e.n. Tuburile de plumb au fost folosite foarte puțin, din cauza costului ridicat al plumbului, care necesita montaj specializat și datorită faptului ca oxidul de plumb, format la acțiunea chimică a apei cu plumbul, era extrem de otrăvitor⁴². Alegerea plumbului în folosirea și realizarea acestor conducte de alimentare cu apă era tocmai gradul scăzut al apariției fenomenului de coroziune al metalului. În multitudinea sistemelor de alimentare cu apă, apeductele sau canalele de aducțiune a apei subterane au o prezentare largă și o diversitate a formelor descoperite, în Antichitate, în zona fortificației Tomis. Clasificate în cinci categorii distincte, în funcție de amplasamentele studiate, arheologul Gheorghe Papuc,

⁴⁰ Sursa: <http://www.sistemamuseo.it/ita/2/musei/18/fermo-marche-cisterne-romane/>, accesată la 20.04.2017.

⁴¹ Gheorghe Papuc, *op. cit.*, pp. 24-25.

⁴² Sursa: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Vitruvius/2*.html, Marcus Vitruvius Pollio, *De Architectura*, vol. 8, accesată la 05.01.2017.

în cartea *Tomis I – aprovizionarea cu apă a Cetății Tomis în epoca romană și romană târzie*, aduce, preluând scrierile din anul 1966 ale arheologului Vasile Carnarache (1896–1969), cea mai concludentă clasificare a tuturor tipurilor de tunele subterane de tipul apeductelor, din perioada antică, chiar dacă acesta face referire doar la cele descrise pe zona cercetată a fortificației Tomis, și anume: *1. galerie săpată în loess, iar pereții, bolta și podeaua sunt din zidărie de piatră; 2. săpătură în stâncă pe o parte, loess pe de altă parte; 3. săpătură făcută în stâncă; 4. terenul străpuns era stâncă și loess-ul, zidăria cu boltă de cărămidă, iar baza peretelui din zidărie de piatră și 5. săpătură completă în loess cu zidărie din blocuri mari*. Concluzionăm un aspect interesant în cercetarea noastră, datorită multitudinii de asemănări din cărțile și studiile de specialitate analizate: această clasificare nu mai poate fi completată cu alt exemplu și prin faptul că tipurile de materiale din perioada antică era unul limitativ, de la folosirea pietrei naturale până la amploarea uzanțelor pe care o capătă cărămidă în epoca ocupării romane în Dacia, iar tehnologia de execuție era aplicată manual și nu mecanizat. Același celebru arheolog ne confirmă datele cercetării noastre, și anume faptul că gabaritele dezvoltate în aceste tipuri de construcții, înălțime de aproximativ 1,70 m și lățime de aproximativ 1,20 m, nu diferă foarte mult de alte zone geografice ale Daciei antice, întărind ideea că soluțiile tehnice au fost aplicate unitar, în aproape orice tip de amplasament, fiind împrumutate de mulți specialiști constructori ai timpului. În alte studii similare despre cetatea Tomisului, pe lângă aspectele legate de sistemul de construcție al acestor apeducte, numite, din punctul de vedere al sistemelor de construcție, *tunele, galerii subterane* sau, prin extrapolare, *construcții militare*, sunt aduse în vedere problemele strict legate de apărarea fortificației. Arheologul Vasile Carnarache menționează, într-o memorabilă pagină de istorie, privitor la construcțiile militare subterane din cetatea Tomisului, că acestea reprezentau: *un sistem savant pentru apărarea orașului și de atac prin surprindere împotriva cotropitorilor*⁴³. Cert este că galeriile subterane din zonele de captare ale apei au avut și rol militar. Cu toate că acestea erau poziționate la adâncimi considerabile de până la 17 m÷18 m, cu gabarite în secțiune

⁴³ Gheorghe Papuc, *op. cit.*, pp. 74-75.

înălțime 2 m, lățime 1 m, acestea „foloseau în primul rând pentru scurgerea apelor menajere și a celor pluviale din oraș. Nu excludem nici interpretarea potrivit căreia au servit pentru drenarea subsolului tomitan (...), folosite și la trecerea ostașilor și populației prin ele”⁴⁴. Este creionată și ideea definitorie că aceste galerii erau folosite pentru adăpostirea populației și de evacuare în cadrul unui asediu⁴⁵.

Observațiile, puține la număr, cu privire la aceste puncte de vedere, sunt uneori combătute de specialiști, din perspectiva poziționării și a execuției lor la mare adâncime, chiar dacă este omis un detaliu important: dotarea cu puțuri verticale, asemănătoare camerelor de vizitare și inspecție. Unii susțin că aceste puțuri reprezentau și serveau ca zone tehnologice de introducere, evacuare a materialelor în timpul execuției, în vederea efectuării inspecției periodice pentru analizarea stării tehnice și intervenția privind măsurile de decolmatare și scoaterea apei, la nevoie. Puțurile de vizitare, care, în secțiune, nu excelau prin dimensiuni regulate foarte mari, maxim 1 m, cât să permită accesul unui om, făceau, într-adevăr, parte din fazele intermediare execuției și au reprezentat elemente constructive, ca tipologie, greu de definit ca destinație funcțională. În această zonă geografică, secțiunea puțurilor variază de la 0,55 m x 0,70 m, 0,90 m x 0,65 m, iar pereții au 30 cm, 40 cm și chiar 50 cm grosime. Acestea erau executate în metoda *opus signium*, după regula aplicată la construcțiile miniere, prin introducerea de șpraițuri succesive și căptușirea cu lut pe suprafața pereților, dacă nu se folosea piatră sau cărămidă. Gabaritele lor permiteau introducerea materialelor de construcție necesare execuției, dar și recipientele care să deservescă curățirii și mentenanței lor. Important este faptul că acestea sunt perfect similare secțiunilor cu ieșirile de salvare *săritură de lup*, ale adăposturilor de protecție civilă actuale, identificate nu numai prin gabarit, ci și prin ansamblul sistemului constructiv *galerie subterană + puț de salvare*; din păcate, aceste tuneluri și galerii subterane, cunoscute și sub denumirea improprie de *catacombe*, nu mai sunt introduse în circuitul turistic.

---

⁴⁴ Adrian V. Rădulescu, *Ovidiu la Pontul Euxin*, Editura Sport-Turism, București, 1981, pp. 112-113.

⁴⁵ Gheorghe Papuc, *op. cit.*, pp. 76-77.

Dacă aceste construcții ar fi avut doar un rol edilitar în cadrul zonelor urbane, nu s-ar fi acordat importanță decât pentru asigurarea sursei de apă și a calității acesteia. Amploarea acestor tipuri de construcții, dificultățile tehnologice de execuție și costurile ridicate pentru acea perioadă întăresc însemnătatea lor și le statuează, în opinia noastră, având în vedere abordarea unor astfel de edificii, chiar în zilele noastre, în categoria construcțiilor cu regim special. Izvoarele istorice contrazic orice supoziție din partea arheologilor, care analizează doar inventarul descoperit, fără a face trimiteri și la celelalte părți ale istoriei care întregesc oglinda și complexitatea vieții din centrele urbane ale Antichității. În cercetările noastre, am căutat să menținem o atitudine ponderată asupra părerilor despre descoperirile în site-urile arheologice, considerând, pe bună dreptate, că opiniile referitoare la acestea sunt numai apanajul specialiștilor constructori și militari în domeniu.

Am căutat să stabilim anumite asemănări sau criterii de bază, care să vorbească de anumite principii de alcătuire geometrică și constructivă a primelor lucrări de fortificații, indiferent de destinația sau partea componentă a acesteia. Acest lucru părea imposibil, chiar dacă multe dintre ele sunt distruse de trecerea timpului; descoperirile arheologice, studiile istorice și cărțile de specialitate au fost acelea care s-au reflectat în notele prezentate, pentru fiecare site istoric, asupra mărturiilor organizării comunității și așezării fortificate, definind ideea apărării colective. Ar mai fi de adăugat o observație în legătură cu cronologia fortificațiilor dacice; viitoarele săpături, prin materialul arheologic rezultat, vor putea dezvolta sistemele constructive arhitecturale militare ale vremurilor și, cu siguranță, cercetările, studiile vor confirma și exploata din toate punctele de vedere și alte ipoteze; din perspectiva istoricilor, vor fi dezbătute și aspecte cu privire la politica externă a Imperiului Roman față de provincia Dacia și, implicit, în legătură cu soarta romanității nord-dunărene, atât de mult abordabilă din cauza insuficienței izvoarelor istorice.

Dominația și extinderea Imperiului Roman în Antichitate, în perioada când ocupa și delimita frontierele (*Limes Romanus*) cu cea mai extinsă suprafață cucerită în secolul al II-lea e.n., cuprinzând arealul european și state de la Marea Neagră, Marea Mediterană, Marea Britanie, regiunile

din nordul Europei până la coasta Oceanului Atlantic și Africa de Nord, au produs schimbări esențiale în cultura și modul de organizare și manifestare a tuturor spațiilor geografice ocupate. Influențele romane au declanșat, încă de la început, pentru fiecare regiune ocupată, un proces de restructurare funcțională, economică, socială, administrativă și politică. De aceea, procedeele, materialele folosite, metodele privind realizarea sistemelor de apărare le considerăm un subiect de abordare similar și nu conferă soluții diferențiate de realizare în tot spațiul perioadei studiate. Regăsim, în cercetarea noastră, din descrierile multor autori, din descoperirile arheologice, aceeași configurație, modalitate de aplicare a tehnologiei de execuție a primelor fortificații, ceea ce demonstrează că începuturile și apariția *infrastructurilor critice militare permanente* în Antichitate reprezintă primele metode de dezvoltare ale unor strategii complexe pentru sistemul de apărare.

Exemplele pot continua și, împreună cu informațiile actuale, legate de organizarea și afirmarea statului dacic în arealul ocupat, ilustrează cu suficientă claritate elemente referitoare la existența unui sistem organizat militar de apărare eficient.

REFLECTAREA ÎN PRESĂ A CAZULUI DE SPIONAJ TIBACU – CARAMANOV (1930)

Dr. Pavel MORARU

Arestarea și judecarea lui Constantin Tibacu, funcționar din Siguranța Generală, sub acuzația de spionaj în favoarea URSS, a scandalizat opinia publică românească. Acest caz a fost reflectat pe larg în presa timpului, deoarece a fost arestat tocmai unul dintre cei care trebuia să contracareze spionajul străin din România și să vegheze la siguranța statului. Presa a urmărit cu atenție desfășurarea anchetei, având în vedere gravitatea faptelor de trădare, complicitatea directă sau indirectă a unor politicieni români în această afacere, ecourile venite din străinătate, înlăturarea de la investigații a șefului Inspectoratului Regional de Poliție Chișinău (I.R.P. Chișinău), Zaharia Husărescu (o persoană fără compromisuri) etc. Au fost publicate articole conținând informații senzaționale, care au șocat opinia publică românească. Dar, în același timp, au fost publicate și informații eronate, urmate sau nu de dezmințiri.

Unul dintre primele articole referitoare la acest caz a fost publicat în cel mai mare cotidian românesc, de centru-dreapta, condus de Stelian Popescu, ziarul „*Universul*”, în nr. 33 din 12 februarie 1930. Articolul era intitulat „*În jurul arestării unui curier sovietic*”¹.

Dr. Pavel Moraru – Universitatea „*Lucian Blaga*” din Sibiu, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei.

¹ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fond 680, inv. 1, dosar 2712. Pe copertă scrie: „*Tibacu Constantin. Șef birou Principal cl. I-a la Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale București*” (29 august 1923 – 6 iunie 1930), fila 1.

Autorul transmitea, la 10 februarie, de la Chișinău că, la punctul de grăniceri „Remus”, de lângă comuna Vadul lui Vodă, a fost prins un curier sovietic, „*asupra căruia s-a găsit o mare sumă în dolari, destinată pentru plata rezidenților sovietici din România*”². Numele curierului era „*Alexe Caramanov, fost ofițer în armata rusă și fost funcționar la inspectoratul general de siguranță din Chișinău*”³. Suma de bani pe care o avea asupra sa „*urma să fie dată unui funcționar superior din direcția generală a siguranței statului, care face parte din această organizație de spionaj*”⁴. „*Înaltul funcționar*”, al cărui nume încă nu era cunoscut ziaristului, a venit la Chișinău să se întâlnească cu Caramanov, „*dar a fost arestat de siguranță și este cercetat de d.[omnul, n.a.] Husărescu, inspector general de poliție*”⁵. Funcționarul arestat (C. Tibacu, n.a.) nu recunoștea apartenența sa la grupul de spionaj. Era subliniat faptul că „*autoritățile păstrează discreție în această afacere*”, însă ziaristii aflaseră deja că s-au făcut câteva arestări de complici în alte localități ale României⁶.

La 13 februarie 1930, și ziarul de centru-stânga „*Dimineața*”, în nr. 8317, își informa cititorii despre acest caz, publicând un articol cu titlul „*Arestarea unui spion sovietic care trecuse Nistrul. Un fost prefect averescan în slujba sovietelor?*”⁷. Informația publicată era datată 11 februarie și din titlu reieșea că ziaristii deja cunoșteau numele „*funcționarului superior*” arestat, implicat în activitățile de spionaj sovietice din România. În articol se spunea că, în ziua precedentă, ziarul i-a anunțat pe cititorii săi că a fost arestat „*un oarecare Alexandru Caraman*”, care a trecut fraudulos Nistrul, cu o barcă, și avea la el suma de 650 de dolari (adică, peste 100 000 de lei) și „*o voluminoasă corespondență cifrată*”. Adus la Chișinău pentru cercetări, el a recunoscut că era în serviciul GPU⁸ și „*a făcut senzaționala declarație că a adus instrucțiuni șefului spionajului*

---

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem*, fila 2.

⁸ Direcția Politică de Stat, vezi și articolul *Cazul de spionaj Tibacu-Caramanov (1930)*, în revista *Gândirea militară românească*, nr. 1, 2017, p. 175.

sovietic din România, anume Tibacu, șef de birou în direcțiunea generală a Siguranței din Capitală⁹. Deși era cu serviciul la București, C. Tibacu îl aștepta pe curier la Chișinău, unde a fost imediat arestat de către organele de siguranță. Ziarul sublinia că C. Tibacu „*e foarte bine cunoscut în cercurile politice din capitala Basarabiei: el a venit cu serviciul acolo în anul 1919*”¹⁰ „și a izbutit să câștige simpatia d-lui [Ion] Inculeț”¹¹. A fost prefect[-interimar] al jud. Cetatea Albă, iar arestarea lui „*a provocat mare senzație în localitate*”. Deocamdată, se spunea în articol, „*Tibacu tăgăduiește orice legătură cu sovietele*”¹².

La 14 februarie 1930, în nr. 743 al ziarului „*Curentul*”, de orientare de dreapta, condus de Pamfil Șeicaru, a fost publicat un articol cu un titlu incitant, „*Cine sunt spionii Sovietelor? Funcționari de la Siguranța generală în solda GPU*”¹³. Autorul articolului scria că spionajul sovietic din România a luat „*proporții nebănuite*”, având în vedere că „*însăși siguranța generală a statului era împănată cu agenți în slujba Sovietelor*”¹⁴. Unul dintre ei era „*Const.[antin] Tibacu, șeful biroului fișelor din direcția generală a poliției și siguranței din București*”¹⁵.

În ziarul antiguvernamental (care demasca acele carențe ale guvernării țărăniște) „*Ordinea*”, nr. 356 din 15 februarie 1930, a fost publicat articolul intitulat „*Comuniștii au spioni în Siguranța generală*”¹⁶. De la bun început, autorul sublinia că ziarul „*a dat din primul moment alarma asupra gravei stări de lucruri din Basarabia, creată în urma uneltirilor comuniste, și a atras stăruiitor atenția celor în drept asupra faptului că, în ținuturile basarabene, există cuiburi de spionaj, foarte bine organizate și cu întinse filiații*”¹⁷. Au fost publicate informații care arătau că „*se făcea*

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ În realitate, în august 1918.

¹¹ *Ibidem*. Frunțașul basarabeian Ion Inculeț a fost președinte al Sfatului Țării, iar imediat după Marea Unire, a fost ministru de stat fără portofoliu pentru Basarabia.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, fila 4.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, fila 5.

¹⁷ *Ibidem*. Ziarul a tras un semnal de alarmă în anul 1929, când a considerat că reforma polițienească din acel an va duce la slăbirea organelor de siguranță, respectiv la amplificarea

spionaj, organizat, chiar în birourile comandamentului corpului III de armată”, însă „orbii din guvern refuzau să vadă adevărul”; „guvernul a continuat să păstreze, față de agitațiile și uneltirile comuniste din Basarabia, aceeași nepăsare condamabilă și aceeași vinovată lipsă de pricepere, ce semăna a complicitate”; „autoritățile d-lui Maniu au ținut să[-i] considere pe comuniști ca pe niște prieteni și aliați în alegerile județene și comunale”; „D.[omnul] Maniu și oamenii d-sale au dezmințit, însă, oficial faptul că s-ar face spionaj în Basarabia și aceasta până când evenimentele au venit din nou să pălmuiască incapacitatea și lipsa de interes a guvernului față de nevoile apărării naționale”¹⁸.

Ziarul arăta că, potrivit cercetărilor, pentru activitățile de spionaj, C. Tibacu era plătit cu 20 000 de lei pe lună. A activat în acest sens împreună cu soția sa [Reghina Tibacu, n.a.] – basarabeancă de origine rusă (născută în Polonia – n.a.), care lucra la Imprimeria Statului din Chișinău. Soția lui C. Tibacu trăia la Chișinău, iar el – la București. În urma percheziției făcute la domiciliul soției, s-au descoperit mai multe materiale compromițătoare, între care scrisori în care Tibacu îi indica soției ziua, ora și locul unde urma să se întâlnească cu curierii sovietici, pentru a da informații și a primi instrucțiuni¹⁹.

Investigațiile au scos la iveală faptul că autoritățile sovietice erau bine informate și documentate „cu multe din secretele Siguranței”, căci „Moscova organizase un intens serviciu de spionaj în chiar cancelariile Siguranței, plătind bine pe spioni”²⁰. Tibacu, datorită atribuțiilor pe care le avea și, „prin talentul său de insinuare, prin care își câștigase încrederea superiorilor”, a transmis „documente de ordin strict confidențial”²¹.

Autorul articolului menționa că, la Chișinău, vor urma „senzaționale arestări”, că, în interesul anchetei, se abține de la publicarea unor amănunte, „cu drept cuvânt senzaționale, ale acestei îndrăznețe afaceri de spionaj”²².

---

amenințării comuniste, mai ales în Basarabia. Detaliat la acest subiecte, vezi P.Morar, *La hotarul românesc al Europei. Din istoria Siguranței Generale în Basarabia (1918-1940)*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române, București, 2008, pp. 84-102.

¹⁸ ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 3512, fila 5.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

La 15 februarie 1930, în ziarul „*Lupta*” (redactor Isac Peltz), nr. 2476, a fost publicat articolul „*Prinderea unui bolșevic, agent de siguranță*”²³. În afara informațiilor publicate și în ziarele de mai sus, aici era menționat faptul că C. Tibacu, în atribuțiile de serviciu de la Siguranța Generală, „*avea controlul agenților noștri, ca și al celor sovietici*”. Autorul articolului sublinia: „*Se pare că [Tibacu, n.a.] are și alți complici, unii cari ocupă posturi în Basarabia. Cercetările se fac cu toată discreția cuvenită. Se pare că, în urma acestei descoperiri, întreg aparatul superior de siguranță din Basarabia va fi mutat*”²⁴.

În ziarul „*Curentul*”, nr. 744 din 15 februarie 1930, a fost publicat articolul „*Afacerea de spionaj în favoarea Sovietelor. Caramanov divulgă complicitatea funcționarului de la siguranță*”²⁵. Autorul articolului arăta că, din declarațiile date de A. Caramanov, reieșea că misiunea lui C. Tibacu era să ia contact cu informatorii sovietici din România. La arestarea lui Caramanov, asupra sa a fost găsită suma de 600 de dolari (circa 100 000 de lei), pe care „*avea să-i împartă cu informatorii lui, în primul rând cu Tibacu, în schimbul informațiilor*”²⁶.

În acest articol, spre deosebire de cele publicate în alte ziare, lui C. Tibacu i s-a dat o altă caracterizare, mai apropiată de cea reală: era căsătorit cu o basarabeancă, ducea o viață modestă și, cu toate că era un funcționar cu vechime în muncă, „*superiorii lui nu-i acordau însărcinări mai importante, fiindcă era neglijent în serviciu și lipsit de calități, care să-l indice pentru funcțiuni mai grele*”; „*locuia la un văr al lui, funcționar în Capitală*”²⁷.

În continuarea acestui articol, era publicat un altul, intitulat „*Crimă de înaltă trădare împotriva statului*”, în care autorul articolului, la întrebarea „*Cine este Tibacu?*”, a răspuns cu informații neadevărate despre acesta, scriind că, „*În urma cercetărilor întreprinse, s-a constatat că Tibacu este de origine bulgară. El este născut în județul Tighina, într-o colonie*

---

²³ *Ibidem*, fila 6.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, fila 9.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

bulgărească. Adevăratul lui nume este Tibacov”²⁸. Articolul se încheia cu următoarele cuvinte: „*Ancheta continuă cu asiduitate. Se așteaptă noi și senzaționale arestări*”²⁹. De asemenea, în ziarul „*Ordinea*”, nr. 357 din 16 februarie 1930, se susținea în mod eronat că, „*Tibacu e bulgar de origine, născut în Tulcea*”³⁰, ceea ce nu era adevărat.

La 17 februarie 1930, în nr. 6 al ziarului „*Țara*”, a fost publicat articolul „*Agenții sovietelor în România. Karamanov și Tibacu au complici la Externe?*”³¹, în care era subliniat faptul că autoritățile neagă categoric implicarea unor funcționari de la Ministerul de Externe în „*afacerea Tibacu*” și că ar fi fost arestat vreun funcționar de la acel minister, dacă ar fi fost cazul. În schimb, cititorilor li se aduceau la cunoștință faptele grave comise la I.R.P. Chișinău: „*Anumite funcționare de la Siguranța din Chișinău plăzmuiau ordine ca emanând de la ministerul de externe și adresate unor consulate românești din străinătate, prin care erau autorizate de a da viza unor persoane, ce solicitau intrarea în țară pentru un timp determinat. Aceste ordine, apoi, erau trimise unor agenți bolșevici, cari se prezentau la consulate și, pe baza lor, obțineau viza de intrare în țară*”³².

Un articol interesant, cu dezvoltări răsunătoare, a fost publicat în ziarul „*Ordinea*”, nr. 358 din 17 februarie 1930, cu titlul incitant – „*În afacerea de spionaj sunt implicați și parlamentari național-țărăniști*”³³. Autorul articolului scria că „*Arestarea lui Constantin Tibacu, funcționar superior în Direcția generală a Siguranței Statului, pus în solda Sovietelor cu salariu de 20 000 lei lunar, și aceea a curierului comunist Karamanov, au dus la descoperiri cu drept cuvânt senzaționale*”³⁴. Cercetările ar fi stabilit că „*Tibacu avea cele mai strânse legături și întrevederi tainice cu deputatul*

---

²⁸ *Ibidem*. Constantin Tibacu s-a născut la 15 mai 1893, în comuna Bolintinu din Vale, jud. Ilfov.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, fila 11.

³¹ *Ibidem*, fila 19.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, fila 20.

³⁴ *Ibidem*.

sterist³⁵ [Dimitrie] Cărăușu din Chișinău³⁶ și că senatorul sterist [Moise] Zipstein și dr. [Hristofor] Bulavițchi, primarul de la Tighina³⁷, care a refuzat jurământul către țară, nu sunt străini de acest spionaj, în care deputații steriști sunt înfundați și grav compromiși³⁸. După ce ancheta a stabilit acest lucru, „Zipstein, Bulavițchi și Cărăușu au venit la București, intervenind la Stere și la d.[omnul] subsecretar de stat [Eduard] Mirto [de la Ministerul de Interne (10 noiembrie 1928 – 7 martie 1930)], cerând, pentru salvarea partidului din Basarabia, dovedit de această dată deplin amestecat în murdara afacere de spionaj, înlăturarea inspectorului general [Zaharia] Husărescu, care conduce ancheta cu imparțialitate și patriotism³⁹. Imediat, Constantin Stere a mers la Iuliu Maniu, „cerându-i cu violență și prin amenințări” înlăturarea lui Z. Husărescu din funcție. Respectiv, Iuliu Maniu i-a cerut subsecretarului de stat din Ministerul de Interne D.R. Ioanițescu să facă acest lucru. Autorul articolului lămurea că „Stere a făcut aceasta pentru a-și salva partizanii, dovediți ca spioni ai Moscovei, iar guvernul [îl] mută pe inspector [Zaharia Husărescu] în toiul anchetei, fapt nemaipomenit în analele noastre administrative⁴⁰. Tibacu ar fi spus că va face declarații, dar numai în fața inspectorilor V. Ionescu și E. Cristescu. Pentru asta, guvernul l-a autorizat pe V. Ionescu să se ducă la Chișinău, dar nu pentru a continua cercetările acolo, ci „să[-l] aducă pe Tibacu imediat la București”. „Toată această manevră, potrivit ziarului, nu are alt rost decât salvarea cu orice mijloc a parlamentarilor național-țărăniști, complici ai lui Tibacu și Caramanov. [...] Măsurile

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*. Numele corect este Cărăuș. Vezi fișa biografică a lui Dimitrie Cărăuș, în *Figuri contemporane din Basarabia*, Editura „ARPID”, Chișinău, 1939, p. 24.

³⁷ Vezi fișa biografică a lui Hristofor Bulavițchi, în *Figuri contemporane din Basarabia*, *op. cit.*, p. 20.

³⁸ Adică, din grupul lui Constantin Stere.

³⁹ ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 3512, fila 20. Despre înlăturarea lui Z. Husărescu de la conducerea Siguranței din Basarabia, vezi P. Moraru, *La hotarul românesc al Europei*, *op. cit.*, pp. 224-229; Fl. Șinca, *Zaharia Husărescu, scutul Basarabiei*, pe <http://basarabia-bucovina.info/2014/01/24/zaharia-husarescu-scutul-basarabiei-de-ziua-unirii-principatelor-romane-basarabia-bucovina-info-deschide-arhivele-siguranței-si-securității-via-cnsas/>

⁴⁰ ANRM, *ibidem*.

abuzive, luate de guvern, fac însă, în mod strălucit, dovada amestecului lui Zipstein, Cărăușu și Bulavițchi în afacerea de spionaj⁴¹.

Înlăturarea lui Z. Husărescu de la anchetarea „cazului Tibacu” era confirmată de ziarul „Dimineața”, nr. 8320 din 16 februarie 1930: „D.[omnul] [Zaharia] Husărescu, inspector general de Siguranță al Basarabiei, care a obținut un concediu de o lună, a plecat ieri la Chișinău, urmând a preda conducerea serviciului d-lui [Raliu] Georman, inspectorul regiunii Oltenia. La înapoierea în Capitală, d-sa va aduce și pe cei doi arestați⁴².”

După ce i s-a dat „concediu” lui Z. Husărescu, ziarul „Curentul” nr. 746, din 17 februarie 1930, a publicat articolul „Cercetările în afacerea de spionaj. Se vor efectua noi arestări⁴³”, în care cititorii erau anunțați că, „Vineri [14 februarie 1930], au plecat spre Chișinău d-nii: Vintilă Ionescu, Raliu Georman și [Zaharia] Husărescu, inspectori generali de siguranță. D.[omnul] Vintilă Ionescu va conduce personal cercetările ce se duc în afacerea Caramanov-Tibacu, iar d.[omnul] Ralli Georman va prelua conducerea inspectoratului de siguranță din Chișinău, în timpul lipsei d-lui Husărescu⁴⁴.” La cercetările de la Chișinău, „Prin întrebări meșteșugite și persuasive, Tibacu a fost silit din nou să vorbească”. Dar, „Cele declarate de el se păstrează însă în cel mai strict secret”. Cu toate acestea, autorul articolului era convins că vor avea loc „noi și senzaționale arestări⁴⁵”.

La 19 ianuarie 1930, în nr. 39 al ziarului „Universul” a fost publicat articolul „Tibacu a fost adus în Capitală. Ce spun organele siguranței⁴⁶”, în care autorul scria că nimeni nu știa dacă C. Tibacu „a făcut sau nu mărturisiri complete”, iar declarațiile lui sunt ținute în „cel mai mare secret din motive politice sau fiindcă aceste mărturisiri sunt în strânsă legătură cu secretele Siguranței⁴⁷”. După cum susținea autorul articolului, Eugen Cristescu, director în Siguranța Statului, le-a comunicat ziaristilor

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² *Ibidem*, fila 10.

⁴³ *Ibidem*, fila 21.

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ *Ibidem*, fila 24.

⁴⁷ *Ibidem.*

că declarațiile făcute de C. Tibacu în fața lui Vintilă Ionescu „nu au prea mare importanță”. Era știut că C. Tibacu se afla în serviciul GPU-ului din Odessa de doi ani de zile și „avea însărcinarea de a procura și a transmite informațiuni cu caracter politic și economic”. Informațiile le lua „din ziare și le completa cu zvonurile ce se colportează prin oraș”⁴⁸. Eugen Cristescu și-a încheiat declarația spunând că, „până în prezent, nu s-a dovedit că Tibacu a avut complici”⁴⁹. Reieșind din cele spuse de E. Cristescu, autorul articolului considera că, în urma prinderii grupului Caramanov – Tibacu, poliția de siguranță „a intrat în plin în rețeaua de spionaj organizată de sovietele din Odessa în Basarabia”⁵⁰.

La 20 februarie 1930, în nr. 360 al ziarului „Ordinea” a fost publicat articolul „Anumită presă apără pe spionii comuniști”⁵¹, în care era acuzată presa guvernamentală că nu a publicat nimic despre complicitatea a trei parlamentari național-țărăniști basarabeni, apropiați de-ai lui Constantin Stere, la grupul de spionaj Tibacu – Caramanov.

În ziarul „Viitorul” (oficiosul Partidului Național Liberal), nr. 6607 din 20 februarie 1930, a fost publicat articolul „Afacerea de spionaj de la Chișinău. Să se cerceteze personajele simandicoase, cari au intervenit pentru încadrarea lui Tibacu. Ancheta de ieri și de azi de la Siguranță”⁵². Autorul relatează că, în timpul anchetei, A. Caramanov ar fi spus că „GPU n-a pregetat de la sacrificiile bănești cele mai importante, spre a-și consolida omul lor la siguranța generală a Statului”⁵³. Se părea că „Tibacu știe mult mai mult decât declară”⁵⁴. Autorul articolului scria că știe, „dintr-un izvor bun de informație”, că, pentru încadrarea și menținerea lui C. Tibacu în serviciu în aparatul central al Ministerului de Interne, „s-au făcut mari presiuni de [către] fruntașii țărăniști din Basarabia, unii [fiind] figuri cu totul simandicoase”⁵⁵. Aici, autorul se întreba

---

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem*, fila 26.

⁵² *Ibidem*, fila 27.

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ *Ibidem.*

⁵⁵ *Ibidem.*

de ce ancheta nu era extinsă și asupra personalităților care au făcut trafic de influență în favoarea lui Tibacu? Care au fost motivele, ce i-au determinat să intervină pentru el? În același context, autorul amintea și despre îndepărtarea lui Z. Husărescu, „*tocmai în momentul când făcea descoperirile de spionaj – ceea ce este cu totul straniu și suspect – ni se afirmă că îndepărtarea [lui] s-a decis de însuși președintele consiliului [de miniștri, Iuliu Maniu]*”⁵⁶. Era solicitat „*să se declare, prin comunicat, cauzele cari au motivat îndepărtarea într-un moment atât de ...ciudat*”⁵⁷ a lui Zaharia Husărescu de la conducerea I.R.P. Chișinău și de la conducerea anchetei în „*cazul Tibacu – Caramanov*”.

În articol era confirmată știrea publicată și de alte ziare, potrivit căreia, „*datorită informațiilor lui Tibacu, Sovietele știau cine sunt agenții noștri trimiși pentru culegerea de date peste Nistru și [erau] executați*”⁵⁸. Numărul agenților deconspirați de C. Tibacu și condamnați de autoritățile sovietice ar fi fost de 42⁵⁹.

La 20 februarie 1930, în nr. 40, ziarul „*Universul*” venea cu noi informații din „*afacerea Tibacu – Caramanov*”, publicate în articolul „*Cazul spionului Tibacu. Spionaj militar. Legăturile cu Berlinul și Moscova*”⁶⁰. Autorul articolului punea la îndoială că Tibacu le-a furnizat sovieticilor numai informații „*copiate din ziare*”; faptul că a lucrat într-un birou al Siguranței, unde nu avea informații secrete (așa se susținea), nu-l împiedica să obțină asemenea informații de la colegii săi din alte birouri și servicii, precum și de la autoritățile civile și militare. Desele călătorii în Basarabia, precum și în străinătate, de asemenea, indicau asupra unei intense activități de spionaj, cu implicarea unor persoane, mai ales din Basarabia. Autorul făcea referire la ziarul „*Lufta*”, care a publicat informații potrivit cărora Tibacu „*a furat acte oficiale, în original, și le-a expediat la Moscova*”; „*O parte din documente o trimitea prin Caramanov. Centrele [spionajului sovietic] din Berlin și Paris îi trimiteau*

---

⁵⁶ *Ibidem.*

⁵⁷ *Ibidem.*

⁵⁸ *Ibidem.*

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ *Ibidem*, fila 29.

banii chiar prin poștă”. De asemenea, au fost furnizate „acte în original, ce făceau parte din corespondența Marelui Stat Major cu Siguranța, acte privitoare la secretele de Stat, nu însă – după cum se crede – la chestiuni strategice și de interes strict al apărării naționale”⁶¹. Autorul se întreba dacă, în privința faptelor lui C. Tibacu, nu cumva este vorba despre „caz de înaltă trădare?”, având în vedere divulgarea unor secrete referitoare la apărarea națională. Deocamdată însă se stabilise că Tibacu nu a furnizat documente militare de importanță strategică, „fiindcă n-a avut de unde să și le procure”⁶².

Mai era subliniat faptul că obiectivul principal al spionajului sovietic în România „este informația militară, relativă la secretul de stat, aceea care nu se trece nici în proiectele de legi, cu discuție publică, nici în informațiunile ce se dau gazetelor”⁶³. Așa că „Sovietele caută să corupă furieri sau pe cei ce lucrează în cancelariile unităților sau persoane în legătură cu aceștia”⁶⁴. În acest sens, C. Tibacu avea instrucțiuni de la GPU ca, prin Caramanov, „să-și extindă cercetările în cancelariile civile și chiar militare și să informeze pe soviete, mai ales dacă din România se pregătește cineva să treacă Nistrul. Tibacu, în acest scop, încerca să-și extindă spionajul în Siguranța de la Chișinău”⁶⁵.

O parte a acestui articol a fost dedicat „cazului Husărescu”. În această privință, autorul considera că „Este foarte ciudat faptul că, de îndată ce s-a pomenit de rețeaua de spionaj sovietic din Basarabia, în urma arestării agentului Caramanov, urmată de aceea a lui Tibacu, guvernul a găsit de cuvință să pună în disponibilitate pe d.[omnul] Husărescu, șeful siguranței din Chișinău, sub pretextul că el ar vrea reorganizarea serviciului siguranței din capitala Basarabiei. Stranie coincidență! Cu atât mai stranie, cu cât sunt cunoscute legăturile unor frunțași național-țărăniști din Basarabia cu elementele comuniste...”⁶⁶.

---

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ *Ibidem.*

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ *Ibidem.*

Ziarul „*Lupta*”, în nr. 2481 din 21 februarie 1930, a publicat articolul „*Cercetările în afacerea de spionaj Tibacu. Spionul a început să facă mărturisiri. Ce documente au fost trecute peste Nistru*”⁶⁷, în care autorul, printre altele, scria că, la interogatorii, Tibacu ar fi spus că, „*acum patru luni de zile, a copiat, din biroul de mobilizare al unei instituții basarabene, un plan de mobilizare*”⁶⁸, dar care, potrivit lui, era unul fals. Autorul articolului mai sublinia că Secția a II-a Informații din Marele Stat Major al Armatei române a monitorizat și analizat, în ultima perioadă (până la arestarea lui C. Tibacu), activitatea mai multor curieri sovietici veniți de peste Nistru și, „*deși se știa cu precizie că acești curieri au un complice într-o instituție importantă, Tibacu n-a putut fi descoperit*”⁶⁹.

În articol au fost publicate și numele câtorva dintre agenții externi ai serviciilor de informații românești, aflați peste Nistru, deconspirați de către Tibacu, prinși de autoritățile sovietice și condamnați la moarte. Aceștia erau: Alexandru Cuparencu, Vasile Bopdonov, Nicolae Vasilescu, Alexandru Brancenko, Vasile Curtiza, Solomon Hathel, S. Gardaroff și „*o seamă de alți informatori – dar asupra acestora, sublinia autorul articolului, suntem ținuți să nu vorbim, din cauza poziției pe care au avut-o înainte de a trece în Rusia*”⁷⁰.

În aceeași zi, de 21 februarie 1930, în nr. 41 al ziarului „*Universul*” a fost publicat articolul „*Spionul Tibacu face noi mărturisiri*”⁷¹. În articol, cititorii erau informați că C. Tibacu, aflat în arest, era zilnic supus cercetărilor. El a susținut că nu le-a furnizat sovieticilor informații cu caracter militar. El admitea că, „*poate, printre informațiile copiate din ziare, să se fi strecurat și știri militare, dar acestea n-aveau importanță*”⁷². În schimb, era știut că C. Tibacu a furnizat informații referitoare la organizarea Ministerului de Interne, după legea din 1929, numele funcționarilor și atribuțiile pe care le aveau.

---

⁶⁷ *Ibidem*, fila 30.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ *Ibidem*, fila 32.

⁷² *Ibidem*.

În perioada cât a fost locuitor de prefect al județului Cetatea Albă (30 martie – 15 aprilie 1922), C. Tibacu ar fi intervenit, la diverși politicieni basarabeni, ca să obțină șederea în țară a unor refugiați de peste Nistru, numirea unor funcționari inferiori etc. Se credea că, astfel, din acea perioadă, Tibacu înlesnea infiltrarea unor oameni indicați de serviciul de spionaj sovietic⁷³.

La 22 februarie 1930, în nr. 3493 al ziarului „*Lumea*” a fost publicat un text în care se spunea că inspectorul general Zaharia Husărescu a avut, în ultimul timp, indicii că Tibacu era în serviciul organelor de spionaj sovietice. Având în vedere că exista această suspiciune, Z. Husărescu nu putea fi acuzat de neglijență în serviciu. Astfel că, potrivit ziarului, scoaterea lui de la conducerea I.R.P. Chișinău nu a fost o sancțiune, ci părea a fi o măsură de ordin politic⁷⁴.

În același număr de ziar era publicat un scurt articol, intitulat „*Tibacu face declarații senzaționale*”⁷⁵, în care cititorii erau informați că „*Siguranța generală a adunat un material foarte bogat, care pune într-o lumină obscură și alte persoane, în afară de cele arestate în primul moment*”⁷⁶. Foarte grav, în acest caz, era că mai multe „*personalități politice din toate partidele*”, așa precum a declarat C. Tibacu, i-au cerut diverse servicii, „*care constituie fapte mult mai grave decât delictele care i se impută*”⁷⁷. El a dat mai multe nume de politicieni, care au intervenit la el cu rugămintea să le acorde autorizații de intrare în țară mai multor refugiați suspecți veniți de peste Nistru⁷⁸.

La 22 februarie 1930, în nr. 304 al ziarului „*Facla*” (de centru-stânga), a fost publicat articolul, «*Secretul de la Siguranța generală. Tibacu denunță o seamă de politicieni. De ce se păstrează discreția?...*”⁷⁹. Autorul articolului atrăgea atenția asupra faptului că, imediat ce în presă apăreau amănunte din ancheta în „*cazul Tibacu*”, autoritățile publicau comunicate de dezmințire⁸⁰.

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ *Ibidem*, fila 34.

⁷⁵ *Ibidem*, fila 35.

⁷⁶ *Ibidem.*

⁷⁷ *Ibidem.*

⁷⁸ *Ibidem.*

⁷⁹ *Ibidem*, fila 36.

⁸⁰ *Ibidem.*

Era, „*parcă, o tactică anume stabilită, o acțiune de derutare a publicului, a mulțimii, care a ajuns să privească instituția ca pe o oficină periculoasă existenței statului*”⁸¹. Chiar și pentru cei de la Siguranța Generală, „*cazul Tibacu*” a ajuns să fie „*un secret teribil...*”⁸². Autorul articolului susținea că ceea ce se știa cu exactitate în acest caz era că, „*până în prezent, s-a adunat un material de care au teamă chiar și cei de la Siguranță*”⁸³. Adică, Tibacu a folosit o tactică de intimidare a organelor de anchetă, care a avut succes, și anume, „*mărturisind ce anume a furnizat Sovietelor, n-a uitat să adauge – printre picături – că diverse personaje din toate partidele politice i-au cerut servicii în diferite rânduri, servicii cari – spune el – sunt mult mai grave decât ceea ce i se impută lui*”⁸⁴. Tibacu ar fi „*amestecat în declarațiile sale nume din toate partidele politice*”⁸⁵. Un aspect interesant, legat de politicienii amintiți de Tibacu, erau intervențiile lor pentru a li se elibera unor refugiați veniți de peste Nistru autorizații de ședere în țară. Adică, Tibacu lăsa să se înțeleagă că acei politicieni au traficat refugiați din URSS⁸⁶.

O altă declarație gravă a lui Tibacu, potrivit autorului articolului, era cea privind trecerile clandestine peste Nistru. Mai exact, el ar fi spus că a înlesnit, prin organele de siguranță, trecerea clandestină peste Nistru a anumitor persoane, în urma intervențiilor unor oameni politici din România. Fapta era gravă, deoarece el știa precis că, printre acei „*refugiați*”, erau și agenți ai serviciilor de spionaj sovietice⁸⁷.

Acestea erau aspectele din ancheta lui Tibacu, „*pentru care se păstrează secretul de la Siguranța Generală a Statului*”⁸⁸. Autorul admitea că toate aceste declarații puteau fi doar o armă de șantaj folosită de Tibacu. Sau că „*întreaga afacere Tibacu să fie o înscenare ratată a Siguranței, care a avut nevoie de o bombă*”⁸⁹.

---

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² *Ibidem.*

⁸³ *Ibidem.*

⁸⁴ *Ibidem.*

⁸⁵ *Ibidem.*

⁸⁶ *Ibidem.*

⁸⁷ *Ibidem.*

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ *Ibidem.*

La 27 februarie 1930, în nr. 366 al ziarului „*Ordinea*”, a fost publicat articolul intitulat „*Noi descoperiri în afacerea de spionaj. Spionii au predat Sovietelor documente importante*”⁹⁰. În articol se spunea că, printre complicii lui C. Tibacu, era și senatorul basarabean, preotul Vasile Doncilă⁹¹. Acesta din urmă ar fi vizitat de două ori Legația sovietică de la Constantinopol⁹², „*de unde a fost văzut ieșind după îndelungate vizite*”. Autorul articolului susținea că aceeași legăție a fost vizitată și de Tibacu, „*care azi era la Berlin, apoi cu deputatul Cărăușu la Praga, cu popa Doncilă la Constantinopol, la Atena etc.*”⁹³. Mai era dat un amănunt: „*O rudă de aproape a preotului senator Doncilă este căsătorită cu un comunist grec, ambii foști studenți în Belgia, domiciliați la Atena, unde fac parte din conducerea acțiunii comuniste*”⁹⁴.

Autorul articolului susținea că cei doi spioni i-au pus la dispoziție spionajului sovietic „*prețioase informațiuni, pe care ni le furniza Polonia în interesul apărării noastre și al ei contra Sovietelor*”⁹⁵. De aceea, descoperirea lor „*a produs o vie îngrijorare la Varșovia, de unde a plecat spre Chișinău o comisie specială, în frunte cu căpitanul Petrovski, un bun cunoscător al chestiunilor românești, pentru a cerceta ce anume informațiuni, din cele trimise nouă de Polonia, au fost spionate și trimise de spioni peste Nistru*”⁹⁶. Și din acest punct de vedere era subliniat, în articol, că acest caz – „*Tibacu*” era „*de o gravitate excepțională*”⁹⁷.

Ziarul „*Lumea*”, în nr. 3498 din 28 februarie 1930, anunța că organele de interne din mai multe țări europene erau interesate de „*cazul Tibacu*”. I-au cerut Ministerului de Interne al României informații asupra celor declarate de C. Tibacu în timpul anchetei, și anume dacă a dat numele agenților sovietici care operează în țările lor⁹⁸.

---

⁹⁰ *Ibidem.*

⁹¹ Vezi fișa biografică a lui Vasile Doncilă, în *Figuri contemporane din Basarabia*, *op. cit.*, p. 50.

⁹² La 28 martie 1930, în contextul reformelor promovate de Kemal Atatürk, numele vechii capitale, Constantinopol, a fost schimbat oficial în Istanbul.

⁹³ ANRM, Fond 680, inv. 1, dosar 3512, fila 40.

⁹⁴ *Ibidem.*

⁹⁵ *Ibidem.*

⁹⁶ *Ibidem.*

⁹⁷ *Ibidem.*

⁹⁸ *Ibidem.*, fila 43.

La 4 martie 1930, în nr. 45 al ziarului de limbă rusă, „*Cuvântul Basarabiei*”, a fost publicat articolul „*Reprezentantul plenipotențiar de la Berlin și cazul Tibacu*”⁹⁹. Autorul scria că știrea publicată de presa germană, precum că Tibacu primea instrucțiuni de la Legația sovietică din Berlin și că reprezentanța comercială sovietică de la Berlin a procurat de la Tibacu planurile de mobilizare a Armatei române, a produs o reală consternare în cercurile politice germane. Guvernul german chiar a decis să-i trimită o notă de protest guvernului sovietic. Dar, pentru a preveni acest lucru, reprezentanța diplomatică a URSS din capitala Germaniei le-a trimis ziarelor berlineze un comunicat, în care era dezmințită orice legătură a reprezentanței comerciale sovietice cu activitățile de spionaj ale lui C. Tibacu. Chiar dacă a publicat această dezmințire, presa germană a rămas cu aceeași opinie, privind implicarea diplomaților sovietici în cazul de spionaj Tibacu (spre exemplu, a fost publicată o fotografie cu clădirea reprezentanței comerciale sovietice, sub care era scris: „*Centrul spionajului sovietic din Germania?*”)¹⁰⁰.

La 9 martie 1930, în nr. 50, ziarul „*Cuvântul Basarabiei*” a revenit asupra aceluiași subiect, publicând articolul „*Reprezentanța plenipotențiară sovietică implicată în cazul Tibacu. Ziarele berlineze continuă să insiste că Tibacu primea instrucțiuni de la reprezentanța plenipotențiară berlineză*”¹⁰¹. În articol se menționa că descoperirea de senzație a presei din Berlin, care demonstra că spionul Tibacu primea instrucțiuni de la reprezentanța comercială sovietică din Berlin și că, de la Tibacu, reprezentanța comercială sovietică de la Berlin a primit planul de mobilizare a Armatei române, în schimbul sumei de 12 500 de dolari, a avut efectul unei bombe detonate. Trimisul plenipotențiar (ambasadorul) al URSS la Berlin, Nikolai N. Krestinskii (20 iunie 1922 – 26 septembrie 1930), s-a grăbit să dezmințască știrea, dar această acțiune nu a schimbat opinia publică. Presa germană a continuat să insiste asupra veridicității informațiilor publicate, precum că reprezentanța comercială sovietică

---

⁹⁹ *Ibidem*, fila 46-46 verso.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, fila 49-49 verso.

este un centru de spionaj, și anume că de acolo Tibacu primea instrucțiuni și bani pentru informațiile furnizate¹⁰².

La 26 aprilie 1930, în nr. 3546 al ziarului „*Lumea*”¹⁰³, se anunța că procesul de judecată în „*cazul Tibacu-Caramanov*” va avea loc la 9 mai 1930, în ședință publică. Rechizitoriul va fi citit de către locotenent-colonelul Mircea Demetrescu, comisar regal la Consiliul de Război Chișinău. Se estima că procesul va dura 2-3 zile, din cauza numărului mare al martorilor¹⁰⁴.

La 9 mai 1930, în nr. 8397 al ziarului „*Dimineața*”, a fost publicat articolul „*Procesul spionilor sovietici de la Chișinău. Ordonanța de trimitere în judecată a lui Tibacu și a complicilor săi*”¹⁰⁵. Articolul era scris în data de 7 mai, în care se spunea că, „*Mâine, vor începe în fața consiliului de război dezbaterile interesantului proces de spionaj al funcționarului de la Siguranța generală Tibacu și al complicilor săi*”¹⁰⁶. A fost publicat rezumatul „*ordonanței de acuzare*”, în care erau prezentați inculpații și expuse motivele pentru trimiterea lor în judecată.

Ziarele din data de 11 mai 1930 au dat publicității extrase din sentința de condamnare a celor implicați în cazul „*Tibacu – Caramanov*”.

---

¹⁰² *Ibidem.*

¹⁰³ *Ibidem*, dosar 3512, fila 56.

¹⁰⁴ *Ibidem.*

¹⁰⁵ *Ibidem*, fila 60.

¹⁰⁶ *Ibidem.*

ȘCOLI GERMANE DE SPIONAJ PE FRONTUL ROMÂNESC ÎN ANUL 1917

Dr. Ion RÎȘNOVEANU

In ultimele luni ale anului 1916, în condițiile în care beligeranții au depus eforturi materiale și umane considerabile, nu s-a produs o răsturnare importantă a raportului de forțe militare pe teatrul de operații atât pe Frontul de Vest, cât și pe Frontul de Est.

Cele două blocuri politico-militare, Antanta și Puterile Centrale, au suferit, în ciocnirile directe, pierderi umane ridicate la milioane de morți, răniți, dispăruți și militari căzuți în prizonierat. Acestora li se adăugau consumuri uriașe de resurse materiale care au sleit puterea economică a statelor angrenate în conflict, fapt ce a dus la o degradare accentuată a nivelului de trai al populației.

Dacă ne raportăm numai la Germania, pe lângă pierderile umane și materiale suferite în bătăliile purtate pe cele două fronturi, cel principal din vest și cel secundar din est, cu precădere în luptele de pe teritoriul României, trebuie să amintim faptul că, în anul 1917, din cauza lipsei de alimente au murit peste 260 000 de oameni¹.

De aceea, în aceste condiții deosebit de vitrege, Puterile Centrale au adoptat, la sfârșitul anului 1916 și începutul anului 1917, o nouă strategie politică și militară menită să le apropie victoria în cel mai scurt timp, aceasta și pentru a ameliora, pe cât posibil, situația dificilă în care se aflau atât trupele dislocate pe cele două fronturi, cât și propria populație civilă.

Dr. Ion Rîșnoveanu – Arhivele Militare Naționale Române.

¹ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 506.

Conștienți de faptul că, în campania din anul 1916, au câștigat o bătălie, nu un război, factorii militari cu putere de decizie ai armatelor Puterilor Centrale dislocate în teritoriul românesc vremelnic ocupat au luat măsuri energice nu numai pentru exploatarea economică a acestuia, ci și pentru pregătirea condițiilor militare, informative și propagandistice în vederea înfrângerii totale a armatei române și capitularea necondiționată a României.

Astfel, în fruntea Marelui Cartier General al armatei imperiale germane au fost numiți artizanii campaniei din anul 1916, respectiv feldmareșalul Paul von Hindenburg și generalul Erich Ludendorff. În viziunea celor doi, în anul 1917, trupelor germane urmau să le fie trasate misiuni importante legate de scoaterea Rusiei din război, obținerii unor succese decisive pe frontul de est și pe cel italian și, mai ales, pregătirii loviturii hotărâtoare pe frontul de vest².

În ceea ce privește România, Marele Cartier General german a organizat și pus în funcțiune un mecanism de exploatare sistematică și meticuloasă a resurselor economice din teritoriile ocupate. Astfel, în primă fază, autoritatea germană care își exercita rolul de organizator al exploatării teritoriului românesc ocupat a purtat numele de *Kaiserlichers Gouvernement*, căruia i se subordonau autoritățile civile românești care își mai desfășurau, încă, activitatea la sfârșitul anului 1916³.

După stabilizarea frontului în iarna anului 1916, generalul Tülff von Tschepe und Weidenbach a fost numit în funcția de comandant al teritoriilor românești ocupate. Cu această ocazie, a fost organizat *Militär-Verwaltung in Rumänien*, în fapt adevăratul organism de exploatare a României ocupate⁴.

În cadrul acestui veritabil guvern instalat în teritoriile românești ocupate, existau patru structuri diferite, care aveau propriile lor misiuni legate de exploatarea economică, precum și de siguranța, protecția

---

² *Ibidem*, p. 507.

³ Constantin Kiriteșcu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediția a II-a, vol. III, Editura Casei Școalelor, București, p. 137. Autoritățile românești care și-au desfășurat activitatea în teritoriile ocupate de trupele Puterilor Centrale au avut rolul să asigure siguranța armatelor de ocupație, să dezarmeze complet populația civilă deținătoare de arme de foc, dar, mai ales, să asigure aprovizionarea și subzistența ocupanților.

⁴ *Ibidem*, pp. 137-138.

informativă a trupelor dislocate la nord de Dunăre și culegerea de informații cu caracter economic, politic și militar în principal din zonele de ocupație⁵.

Evident, activitatea operativă de culegere de informații din teritoriile ocupate, de pe linia frontului, dar și din spatele trupelor româno-ruse a reprezentat una dintre prioritățile Comandamentului german dislocat în România încă de la sfârșitul campaniei din anul 1916⁶.

În aceste condiții, înțelegând importanța, dar mai ales amploarea și pericolul reprezentat de acțiunile informative executate de Puterile Centrale, în special Germania, atât în teritoriul ocupat, cât și în spatele trupelor române, factorii decizionali ai *intelligence*-ului românesc au luat măsuri pentru contracararea acțiunilor de spionaj întreprinse împotriva intereselor armatei române. Astfel, în fiecare mare unitate s-au pus bazele unui nucleu format din ofițeri specializați sau cu abilități în domeniu, care asigurau conducerea și munca informativă, ofițeri de siguranță proveniți din rândul Direcției Poliției și Siguranței Generale, care aveau ca domeniu de activitate latura contrainformativă, în special zona contraspionajului, în timp ce problemele de poliție militară, ordine și siguranță publică intrau în atribuțiile câte unui detașament de jandarmi⁷.

---

⁵ *Ibidem*, p. 140. Cele patru structuri ale *Militär-Verwaltung in Rumänien* erau: Comandamentul Suprem Militar, *Oberquartiermeister*, Statul-Major administrativ, *Verwaltungsstab*, Serviciul de Poliție Militară, *Militärwaltungs – Polizei*, care avea în organică secțiunile de poliție politică, de siguranță și administrativă, precum și Statul-Major economic, *Wirtschaftsstab*, a cărui misiune era exploatarea economică intensivă a teritoriului ocupat.

⁶ Activitatea de spionaj a Puterilor Centrale a cunoscut o amploare deosebită încă din perioada neutralității României, când, sub acoperirea legațiilor Germaniei și Austro-Ungariei, înalți funcționari ai acestora au depus o muncă informativă asiduă pe teritoriul țării noastre în vederea culegerii de informații despre poziția autorităților române cu privire la prima conflagrație mondială, dar și despre acțiunile concrete ale factorilor decidenți civili și militari de la București și din teritoriu pentru pregătirea armatei și a populației în vederea unei posibile implicări directe în război. Vezi și Ion Rîșnoveanu, *Acțiuni de spionaj ale Germaniei la Constanța și Tulcea în anul 1915*, în *Analele Universității „Ovidius” Constanța*, vol. II, Constanța, Editura Ovidius University Press, 2010, pp. 60-65 și *Idem*, *Acțiuni de spionaj la Sulina la începutul Primului Război Mondial*, în *Analele Universității „Ovidius” Constanța*, vol. IV, Constanța, Editura Ovidius University Press, 2010, pp. 36-48.

⁷ Alin Spănu, *Serviciul de informații al României în Războiul de Întregire Națională*, Editura Militară, București, 2012, p. 97. Aceste structuri de forță au fost coordonate de Biroul Informații din cadrul Marelui Cartier General și consiliate de ofițeri francezi din Misiunea Militară.

Un alt aspect luat în calcul de conducerea armatei române a fost legat de existența pe teritoriul României a patru armate ruse, motiv pentru care, pe lângă cooperarea militară, un rol important îl avea coordonarea informativă și contrainformativă. În acest sens, un ofițer al Serviciului Siguranței din cadrul Marelui Cartier General a fost atașat pe lângă fiecare armată țaristă. De asemenea, în vederea eficientizării acțiunilor cu caracter informativ și contrainformativ, s-a decis unificarea resurselor umane și materiale într-o structură unitară româno-rusă de *intelligence* în vederea contracarării acțiunilor de spionaj întreprinse de Puterile Centrale atât pe linia frontului, cât și în spatele trupelor⁸.

În acest context, la sfârșitul anului 1916, a fost înființat Serviciul Special de Siguranță româno-rus, care a primit ordinul de a executa misiuni contrainformative în zona de operații și în spatele frontului⁹.

Conștienți de implicațiile majore pe care le aveau acțiunile de spionaj ale agenților Puterilor Centrale în pregătirea, organizarea și desfășurarea ulterioară a acțiunilor militare, factorii decizionali din cadrul Marelui Cartier General român, în colaborare cu omologii lor ruși, au elaborat *Regulamentul Serviciului de contrainformații româno-rus*, act normativ menit să asigure uniformizarea normelor de colaborare în domeniul *intelligence* între armata română și cele patru armate țariste dislocate în Moldova¹⁰.

În urma acestor măsuri, în condițiile în care Marele Cartier General român a elaborat planurile acțiunilor militare din anul 1917, colaborarea dintre ofițerii români și ruși din domeniul informativ a fost deosebit de fructuoasă. În acest sens, în prima parte a anului 1917, contraspionajul românesc, în colaborare cu structurile abilitate ale rușilor, a identificat un număr de 25 000 de persoane care activau în favoarea intereselor Puterilor Centrale, acțiunile contrainformative românești fiind încununuate de succes prin anihilarea unui număr important de agenți

---

⁸ *Ibidem*, p. 101.

⁹ *Ibidem*, pp. 101-102. În fruntea noii structuri a fost numit Romulus P. Voinescu. Agent cu o bogată experiență în domeniul *intelligence*-ului, acesta a fost numit, la data de 12 noiembrie 1916, delegat al Direcției Poliției și Siguranței Statului pe lângă Armata 9 rusă.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 102-103.

de influență și de spionaj, atât în zona de operații, cât și în zona de responsabilitate a părții sedentare¹¹.

În aceste condiții, era firesc faptul ca organele româno-ruse cu atribuții de contraspionaj să elaboreze rapoarte și note informative care erau trimise eșaloanelor superioare spre informare și prelucrare către structurile subordonate. În acest sens, în conformitate cu indicațiile *Biroului de Informațiuni* atașat pe lângă Statul-major al Armatei 4 ruse, a fost editat un raport amănunțit, care prezenta, pe baza *indicațiunilor și arătărilor date de spionii prinși*, organizarea și activitatea birourilor de informații și a școlilor de spionaj ale Armatei de Uscat și Marinei germane în anul 1917¹².

Analizând informațiile culese în urma interogatoriilor la care au fost supuși spionii arestați, dar și a activităților cu caracter informativ și contrainformativ desfășurate pe teren, a fost dovedită existența și activitatea laborioasă a unor școli de spionaj, organizate în teritoriile ocupate mai ales de către *intelligence*-ul german, care aveau comandanți din rândul ofițerilor cu atribuții de gen din armata germană, însă cu recrutori și instructori selectați din rândul cetățenilor români, majoritari fiind *evrei, supuși români*¹³. Aceste școli aparțineau fie Armatei de Uscat, fie Marinei, în funcție de domeniul și, mai ales, de regiunea în care urmau să-și desfășoare activitatea spionii aflați în slujba Germaniei. Astfel, în cazul în care aria de responsabilitate se afla în zona de operații sau în spatele liniilor

---

¹¹ *Ibidem*, pp. 103-104.

¹² Arhivele Militare Române (în continuare, AMR), fond Comandamentul Marinei Militare, dosar 212/1917, ff. 406-414. Materialul a fost realizat, în principal, cu informații culese în urma interogatoriilor la care au fost supuși spionii care acționau în folosul intereselor Puterilor Centrale arestați în regiunea Armatei 4 și 6 ruse. În urma declarațiilor acestora, a rezultat concluzia potrivit căreia în școlile de spionaj organizate de germani în teritoriul ocupat se învață și se instruiesc indivizi cari în urmă se transportă de către inamic în regiunile noastre în scop de a spiona.

¹³ *Ibidem*, f. 406. Demnă de remarcat este o mărturie a unui ofițer român aflat în prima linie a frontului care, la începutul anului 1917, nota următoarele: *Ovreei servesc de interpret, ca spioni și sunt în diferite slujbe, chiar în straie militare*. Vezi și Alin Spânu, *Situația prizonierilor români din teritoriul ocupat, în buletinele Biroului de Informații din Marele Cartier General (1917)*, în colonel ing. dr. Petru-Valentin Glod (coord.), *Tradiție, istorie, armată*, Editura Total Publishing, București, 2017, pp. 127-128.

româno-ruse, agenții erau pregătiți în școlile de spionaj aflate în organica Armatei de Uscat. Dacă însă zona de interes era reprezentată de Delta Dunării, orașele-porturi dunărene și zona Mării Negre, spionii aparțineau școlilor Marinei¹⁴.

Raportul la care facem referire în acest studiu identifică, în prima parte, școlile de spionaj organizate de germani în teritoriile românești ocupate care se aflau sub comanda Armatei de Uscat. Prima școală și-a desfășurat activitatea în București, mai exact pe Calea Dudești, în localul cafenelei *Grin*, fiind condusă de un ofițer german, identificat sub numele Volner¹⁵.

Interesant este faptul că, așa cum reiese din declarațiile spionilor arestați, această școală era încadrată cu instructori de origine evreiască, iar cursanții au fost, în totalitate, evrei cetățeni români¹⁶.

Buni cunoscători ai profilului psihologic al instructorilor și cursanților, comandanții școlii au găsit mijloacele specifice pentru a-i cointeresa financiar pe cei care urmau să execute misiuni de spionaj în favoarea Germaniei, încă de la începutul perioadei de pregătire. Astfel, în momentul admiterii în școală, fiecare cursant primea suma de 30 de lei, *ca un fel de ajutor*, iar în perioada de pregătire, acestuia i se acorda o diurnă de 5 lei pe zi.

Având o bogată experiență în *intelligence*, germanii știau faptul că, pentru îndeplinirea misiunii, cei care executau misiuni informative pe linia frontului sau în spatele pozițiilor româno-ruse aveau nevoie de bani pentru cheltuieli proprii, dar și pentru a cumpăra informații. De aceea, la plecarea *în locurile destinate pentru spionaj*, fiecare agent primea suma

---

¹⁴ *Ibidem*, f. 406.

¹⁵ *Ibidem*, f. 406. Locația nu a fost aleasă întâmplător, aceasta situându-se la mică distanță de centrul Bucureștiului, punct strategic important pentru activitățile specifice desfășurate.

¹⁶ *Ibidem*, f. 406. Structura școlii, așa cum reiese din acest material, era următoarea: 1. Leibovici, instructor, dezertor din armata română, locuiește pe strada Teilor nr. 112. 2. Rozenzweig, instructor, evreu. Din spionii instruiți în această școală și trimiși deja cu scopul de spionaj sunt: 1. Marcovici Hers, evreu supus român (arestat). 2. Levsit Abram, evreu supus român (arestat). 3. Leibovici Samuil, evreu supus român (arestat). 4. Guldenberg Samuil, evreu supus român (arestat). 5. Eigel Iacob, evreu supus român (arestat). 6. Aschenazi Isidor, evreu supus român (arestat). 7. Kofman și 8. Koler Isaak. Acești din urmă doi spioni dupe informațiuni se află la Odessa.

¹⁷ *Ibidem*, f. 406.

de 150 de lei, urmând ca, la întoarcerea din misiune, să-i fie acordată drept recompensă o sumă cuprinsă între 5 000 și 30 000 de lei, în funcție de importanța și veridicitatea informațiilor culese¹⁷.

De asemenea, structurile informative româno-ruse dețineau informații interesante nu numai în legătură cu organizarea și încadrarea școlii, ci și în legătură cu orarul, programa și modul de instruire. Astfel, programul de studiu se desfășura în fiecare zi între orele 9-12, iar la fiecare două zile, cursanții erau obligați să se prezinte la biroul general, situat în bulevardul Brătianu, pentru verificarea cunoștințelor. În general, testele erau susținute în fața unor ofițeri germani din domeniul *intelligence*-ului, la o astfel de verificare participând însuși ministrul Von-Den-Bousche¹⁸.

Interogatoriile spionilor arestați de contraspionajul româno-rus, cu largul concurs al ofițerilor francezi de informații din Misiunea Militară, au fost deosebit de eficiente, pătrunzându-se cu succes în intimitatea școlii. Astfel, s-a aflat că problematica de gen studiată de viitorii spioni trebuia să fie învățată *pe din afară*, neadmițându-se notițele în timpul orelor de curs. Cursurile acestei școli aveau durata de 2-3 săptămâni, după care, „*din București și până în poziții, elevii erau conduși de un ofițer german, care, după ce arăta fiecareia direcțiunea, îl lăsa liber*”¹⁹. Celor care cunoșteau limba rusă li se recomanda să se deghizeze în ofițeri sau soldați ruși, uniforma armatei țariste reprezentând o acoperire plauzibilă²⁰.

Odată ajunși în zona de operații sau în spatele frontului, agenții aveau de îndeplinit misiuni specifice, judicios trasate de către ofițerii de informații germani, în încercarea de a identifica numărul unităților combatante și al celor de rezervă, moralul și mobilitatea acestora, puterea de foc a artileriei, zonele de cantonament și direcțiile de înaintare,

---

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, f. 407.

²⁰ *Ibidem*. A se vedea și Alin Spânu, *op. cit.*, p. 107. În epocă, a fost de notorietate faptul că unul dintre cei mai importanți agitatori bolșevici care își desfășura activitatea la Iași a fost spion austriac, deghizat în colonel rus. De asemenea, înainte de a părăsi România, ofițerii de informații francezi au deconspirat o serie de spioni germani camuflați în militari ruși.

precum și existența infrastructurii de deplasare și a mijloacelor de comunicare, cu și fără fir²¹.

Pentru preîntâmpinarea unor evenimente nedorite, la întoarcerea din misiune, agentul de informații trebuia să prezinte patrulei germane întâlnite una din aceste parole: „B.K.9”, „B.K.10”, „B.K.12”, „B.K.11”, „B.K.107”, după care era predat celui mai apropiat birou al structurii informative dislocat în teritoriul românesc ocupat²².

Tot în București, de data aceasta în Piața Romană, se afla sediul unei alte școli de spionaj, aflată în subordinea Armatei de Uscaț germane dislocată în România. Din interogatoriile efectuate asupra agenților arestați, a reieșit faptul că directorul acestei școli era un ofițer activ *în slujba armatei germane*, necunoscut structurilor contrainformative românești, însă s-au obținut informații valoroase cu privire la încadrarea acestora cu instructori și cursanți, la modul de recrutare a viitorilor agenți, zona și aria de interes, programa de pregătire, precum și modalitatea prin care erau răsplătite serviciile aduse.

Astfel, ca *recrutor de elevi pentru școala de spionaj și translator* a fost identificat un anume David Zilberstein, *evreu care locuiește în hotel Gabroveni pe strada Covaci*. De asemenea, un anume Michie sau Mike a fost identificat în calitate de *transportator de spioni*,

---

²¹ *Ibidem*. Problemele date agenților erau următoarele: 1. *Să culeagă informațiuni de numărul trupelor, artileriei și calibrului ei, ce fel de întăriri și în ce loc sunt (șpionii se trimiteau în orașul Galați și Barbuși)*. 2. *Dacă este linie ferată din Dorohoi, numărul trupelor, dacă sunt poduri pe râul Prut și în ce loc anume (șpionii se trimiteau în Botoșani, Bucegi și Dorohoi)*. 3. *Ce trupe sosesc, pe ce front sosesc, numărul lor și dacă în aceste trupe sunt oameni chemați sub drapel înaintea timpului (mobilizați mai tineri de 21 ani), când se va efectua mobilizarea contingentelor 1919 și 1920, dacă sunt poduri pe Prut, unde și ce anume (șpionii se trimiteau la Bârlad, Tecuci și Galați)*. 4. *Numărul trupelor, de pe ce front sunt aduse și încotro se îndreaptă. Unde se găsește Statul Major General și dacă acest Stat Major este într-un loc sau în mai multe locuri. Dacă este telegrafie fără fir și hangare pentru aeroplane; unde se găsesc trupele române; unde și ce fel de poduri sunt pe Prut (șpionul se trimitea în orașul Bârlad)*. 5. *Numărul trupelor și numărul de pe epoleți de unde și încotro se îndreaptă, dacă se face linia ferată între Kișinău-Huși, ce trupe sunt în Bolgrad, ce fel și unde sunt poduri pe Prut; care contingent este mobilizat și care contingent se proiectează pentru mobilizare (șpionii se trimiteau la Bolgrad, Bender și Kișinău)*.

²² *Ibidem*.

acesta fiind ofițer de informații în armata germană. Interogatoriile conduse de ofițerii de contrainformații români, precum și activitatea contrainformativă eficientă a acestora au permis identificarea și arestarea unui agent, în persoana lui Moses Solomon Paltier, „*evreu de meserie monteur, domiciliat în București, strada Triumfului No. 57 (arestat)*”²³.

Interesant este faptul că în această școală erau recrutați *elevi exclusiv inteligenți și cu bună știință de carte*.

În comparație cu școala de spionaj de pe Calea Dudești, cea situată în Piața Romană era exclusivistă, în sensul că erau recrutați elevi cu o cultură generală solidă, vorbitori de limbă germană și rusă. De asemenea, programa școlară era mult diferită, în sensul că pregătirea se realiza individual, „*în curs de 2-3 zile, câte 2-3 ore pe zi, unde li se dădeau cunoștințe despre drumul ce au de făcut și problemele pe care le învățau pe din afară și pe hartă*”²⁴.

Demn de remarcat este faptul că fiecare elev era pregătit individual, în funcție de misiunile informative pe care urma să le îndeplinească în zona de operații sau în spatele frontului. Specific acestor agenți era faptul că misiunea propriu-zisă nu trebuia să depășească zece zile, sfera de interes fiind strictă. Astfel, acționând cu precădere în zona Mărășești, informațiile erau legate, în principal, de mișcarea trupelor rusești pe calea ferată, identificarea regimentelor care intrau sau erau scoase din dispozitivul defensiv, starea morală a trupei, dispunerea artileriei și a depozitelor acesteia și, în mod deosebit, dispunerea santinelor în zona satului Batinești, precum și orarul de schimb și zona de responsabilitate a acestora²⁵.

Pentru îndeplinirea misiunilor informative primite în zona Mărășești, agenții care absolveau această școală de spionaj aveau ca direcție de înaintare traseul Salcea-Condrea-Movileni de Sus-Movileni de Jos-Ciușlea-Mărgărești-Batinești.

---

²³ *Ibidem*, f. 408. În timpul interogatoriului, acesta a declarat că se numește Moise Cholmoleb, fapt infirmat de activitățile contrainformative ulterioare ale agenților români.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, f. 409.

În același timp, instructorii germani în domeniul informativ au luat în calcul și o eventuală arestare a agenților. În acest caz, a fost inventată o poveste care, în contextul dezordinii care domnea în rândul unităților rusești dislocate pe frontul românesc, părea foarte plauzibilă: agentul arestat trebuia să declare, în timpul interogatoriului, că aparține unui anume regiment rus, de preferat o unitate care se afla dislocată cât mai departe, că a căzut în prizonierat, dar că a reușit să evadeze din lagărul german unde a fost internat, „*fiindcă ei se poartă cu poporul cu mare cruzime*”²⁶.

La întoarcerea din misiune, agentul trebuia să se predea patrulilor germane, cărora le dădea la somație răspunsul *Deutscherman*²⁷. Având experiența acestui domeniu, instructorii germani acordau agenților trimiși în misiune suma de 150 de lei, pentru cheltuieli proprii, „*cu promisiunea că, la revenirea cu problema îndeplinită, li se va da încă 5 000 lei*”²⁸.

În urma activității contrainformative și a interogării spionilor arestați în spatele liniilor româno-ruse, în Brăila a fost identificată o altă școală de spionaj, aflată în subordinea Armatei de Uscat germane, care își avea sediul central pe strada Școalei nr. 3.

Șeful acestei școli era un căpitan de informații *aparținând armatei germane*, având domiciliul pe bulevardul Cuza-Vodă nr. 146, locțiitorul său fiind locotenentul Schnaider, „*instructorul spionilor și recrutor de spioni, cu locuința pe lângă birou*”²⁹.

---

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*. După răspuns, *era obligat să ție mâinile întinse și cu degetele strânse la pumn, afară de degetele mari care trebuia să se lase înspre jos. La cercetări trebuie să spună parola „A.O.K.9 Bucarest”*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, f. 410. În conformitate cu acest raport, structura școlii era următoarea: 2. *Lucovici (Lukovitsch) Costică, agent recrutor, dezertor din marina română, locuiește pe strada Crucei No. 48.* 3. *Ionescu Ludvig, agent recrutor, supus român, de origine germană, locuiește pe strada Școalei. Amândoi (Lucovici și Ionescu) sunt desemnați să străbată în Rusia în scop de spionaj sub masca de dezertori din marina română.* 4. *Leibovici, agent recrutor, are domiciliul în orașul București și* 5. *Russu Roșu (porecla) ajutor al lui Leibovici, la care are și locuința. Spioni trimiși după culegerea informațiilor: 1. Hodorovsky Hers, evreu supus rus, prizonier din regimentul 34 pușcași Siberieni (arestat). 2. Feighis Haim al lui Sulim, evreu, supus rus, prizonier tot din acest regiment (arestat).*

Din interogatoriile susținute de către ofițerii români și ruși de contrainformații a reieșit că majoritatea instructorilor și cursanților acestei școli erau evrei cetățeni români sau ruși, dezertați din unitățile lor și racolați de către structurile informative create de armata germană în teritoriul românesc vremelnic ocupat.

În contrast cu celelalte școli de spionaj germane, cea de la Brăila se baza mai mult pe numărul cursanților și mai puțin pe calitatea acestora, motiv pentru care viitorii spioni erau găzduiți la hotelul *Paris* din Brăila.

Odată infiltrați în zona de operații sau în spatele frontului, munca informativă a acestora se canaliza spre culegerea de informații despre *situația și mișcarea trupelor, despre fortificații și propaganda între trupele noastre*. Pentru îndeplinirea sarcinilor pe linie informativă, specialiștii germani în *intelligence* au folosit tactici deja patentate în activitatea pe teren, respectiv trimiterea de spioni racolați din rândul prizonierilor, în cea mai mare parte evrei care, *sub nume de evadați din lagărele inamice*, acționau atât în zona de operații, cât și în spatele frontului. De asemenea, misiunea acestora nu se limita la strângerea de informații, ci și la desfășurarea unor demersuri propagandistice menite să slăbească moralul populației. Interesant este faptul că, sub această acoperire, agenții informativi instruiți în școlile de spionaj germane din teritoriul românesc vremelnic ocupat se deplasau aproape nestingheriți în zonele de concentrare a trupelor româno-ruse din Moldova, culegând informații din surse secundare, dar mai facile, respectiv femei, copii și bătrâni³⁰.

Din fericire, activitatea contrainformativă a ofițerilor de *intelligence* români și ruși, sprijiniți de omologii francezi până la retragerea Misiunii Militare franceze din România, a fost încununată, în mare parte, de succes dacă ținem seamă de declarațiile locotenentului Schnaider, locțiitorul comandantului școlii, din care a rezultat că, din 106 agenți care au fost trimiși să execute misiuni informative în zonele de operații ale armatei române la începutul anului 1917, niciunul nu a revenit la bază.

Activitatea contrainformativă a ofițerilor români a permis identificarea altor două școli de spionaj aflate în subordinea Armatei de Uscat germane.

---

³⁰ *Ibidem*, f. 410. În scop propagandistic, agenții trimiși în spatele liniilor româno-ruse primeau câteva sute de ruble, *pentru a cumpăra conștiințe*.

Prima își avea biroul în orașul Ploiești, în clădirea palatului „Silvestru”, împreună cu un Stat Major german. Comandantul acesteia era căpitanul Verner din serviciului militar german, însă nu existau informații în legătură cu personalul care o deservea, respectiv instructori, călăuze și cursanți³¹. Cea de-a doua școală de spionaj era dislocată în Focșani, pe strada Elisabeta nr. 21. Comandantul acestui birou era locotenentul Adolf, misiunea acesteia fiind de a-i transporta pe spioni în zona de operații și în spatele frontului.

În același raport al *Biroului de Informațiuni* atașat pe lângă Statul-major al Armatei 4 ruse, transmis atât Marelui Cartier General român, cât și eșaloanelor superioare ale armatei ruse dislocate în Moldova, au fost identificate trei școli de spionaj care se subordonau Marinei de Război germane.

Prima dintre aceste școli era dislocată în București, pe strada Pitar Moș nr. 5. Locația nu a fost aleasă întâmplător, ea situându-se în centrul Bucureștiului, între Ateneul Român și parcul Grădina Icoanei. De altfel, aceste școli ocupau localuri bine întreținute, situate în zona centrală a capitalei, fiind frecventate de elita *intelligence*-ului german care organiza și îndeplinea misiuni informative în România.

Prin acțiuni specifice, ofițerii români de *intelligence* au reușit să-i identifice pe comandantul acestei școli, în persoana căpitanului Bergel (Berghel), precum și pe instructorii și cursanții care și-au desfășurat activitatea în cadrul acesteia³².

---

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*. Structura școlii era următoarea: 1. Cerni, secretar al căpitanului Berghel, de profesiune doctor, domiciliază pe strada Teilor No. 27. 2. Dalman, instructor fostul secretar al ambasadei germane din București. Amândoi se ocupă cu darea de lecții în școală și recrutează elevii. 3. Șvartz Gozias (Ozias) recrutor de spioni, evreu, se spune că este supus francez, de profesiune croitor, domiciliază în Strada Locotenent Lefterache, semnalmentele lui: Etatea 17-18 ani, statura mijlocie, se rade, brunet, obrazul (fața) plină, îmbrăcat în jachetă culoarea bleu-marine, pantaloni negri și pălărie, încălțat cu botine. 4. Ochios (Okios) porecla, agent recrutor semnalmentele lui: Etatea 19-20 ani, statura mai mică decât mijlocie, ras, șaten, ochii mari, îmbrăcat peștiș (negru cu alb) paltonul, pantaloni negri, încălțat cu botine. 5. Syrokoșky, păzitorul pensionului elvețian pe lângă școală. Soldat în serviciul militar german. Instruiți în școală și deja trimiși după culegerea informațiilor: 1. Ionescu Ion, supus român, de profesiune mecanic, locuitor din București, făcând școala se ocupă și cu recrutarea elevilor pentru școală (arestat). 2. Theodorescu Ilie a lui Gheorghe, dezertor regimentul 46 infanterie română (arestat).

Demn de remarcat este faptul că, înaintea începerii studiilor, fiecare cursant încheia *un fel de contract sau condiție* prin care se obliga „a merge într-un oraș sau altul și să îndeplinească sarcinile din port sau poruncile date”³³.

La pregătirea de specialitate, care dura între două și patru săptămâni, grupele erau formate din doi până la doisprezece elevi care participau la cursuri ce se țineau dimineața, între orele 10-12, iar după-amiaza între orele 16-18. Și în cazul școlii de spionaj situată pe strada Pitar Moș nr. 5 era obligatoriu ca informațiile primite în timpul cursurilor, dar și cele culese în timpul misiunilor cu caracter informativ să fie memorate, neadmițându-se niciun fel de înscris.

Interesant este faptul că factorii de conducere ai școlii au luat în calcul și partea pecuniară, plătind fiecărui elev o diurnă în valoare de 5 lei. În momentul plecării în misiune, agentul care absolvea această școală de spionaj primea suma de 500 de lei pentru cheltuieli, „cu promisiune că, la revenirea lui cu informațiunile culese, i se va oferi o recompensă de 2 000 până la 2 500 lei”³⁴.

În momentul în care absolveau școala de spionaj, agenții de informații erau transportați de la București la Brăila, unde erau obligați să se prezinte la biroul de informații al Marinei germane. După ce primeau ordinele cu privire la misiunile pe care urmau să le îndeplinească, erau transportați cu luntrea pe Dunăre până la malul Siretului sau la Galați. Odată ajunși în zona de acțiune informativă, spionii aveau o acoperire perfectă, declarând că sunt refugiați din teritoriile românești vremelnice ocupate de trupele Puterilor Centrale. Această versiune era întărită de faptul

---

3. Bucur Gheorghiu Stancu (arestat). 4. Pasculescu Constantin, suspus român (arestat). 5. Gheorghe Anton, suspus român (arestat). 6. Calas Anasiu, suspus român (arestat). 7. Dumitrescu zis Dimitrescu Ion, suspus român (arestat). 8. Vexler Moritz, evreu, suspus român (arestat). 9. Stoicescu Ștefan, suspus român (arestat). 10. Petcovici Rafail, suspus sârb (arestat). 11. Popescu Aristide, suspus român, dezertor regimentul 78 infanterie română (arestat). 12. Hristache Căpățână, după informație se găsește la Odessa. 13. Ion Earon și 14. Negrescu Ilie, amândoi se găsesc în orașul Ociako (Rusia) Crimeea.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

că mulți dintre ei primeau documente de identitate false, concepute fie de specialiștii școlii de spionaj, fie de ofițerii din cadrul biroului din Brăila³⁵.

Absolvenților acestei școli li se repartizau zone de activitate informativă bine definite, precum și misiuni punctuale, în funcție de interesele Comandamentului Marinei germane. Astfel, în ceea ce privește portul Odessa, spionii erau interesați de tipul și numele vaselor care ancorau la dane, precum și dacă erau înarmate, mai ales cu armament antiaerian. De asemenea, exista un interes deosebit față de locația depozitelor de combustibil, în principal benzină și antracit, și capacitatea acestora, de numărul de submarine dislocate în zonă, precum și față de numărul și starea docurilor plutitoare și fixe. Pentru îndeplinirea misiunilor din acest port, spionilor li se recomanda să se angajeze ca lucrători portuari sau să culeagă informațiile prin recrutarea de hamali sau marinari.

O atenție deosebită a fost acordată și portului Nicolaev de unde spionii culegeau informații despre stadiul lucrărilor la navele „*Alexandru al III-lea*” și „*Nicolae al II-lea*”. De asemenea, domeniul de interes s-a extins și asupra misiunilor cuirasatului „*Medjidie*”, care urma să fie rebotezat, asupra navei de transport „*Tatiana*”, care a fost avariata în urma bombardării portului, dar și asupra situației și dispunerii docurilor plutitoare și fixe.

Serviciul de spionaj al Marinei de Război germane și-a îndreptat atenția și asupra portului Batumi, cunoscut centru de dislocare a submarinelor rusești din Marea Neagră. Domeniul de interes al Centralilor era legat de identificarea și puterea de foc a acestora, precum și de deplasamentul, tipul navelor de transport care abordau în danele portului, de zonele de unde erau aduse alimentele de bază³⁶.

Interesul ofițerilor de *intelligence* încadrați în Marina de Război germană pentru situația Marinei imperiale ruse s-a manifestat și prin atenția acordată activității militare și comerciale din portul Oceaikov. Astfel, spionii trimiși în această zonă aveau misiunea să culeagă informații despre tipul, numele și tonajul navelor comerciale care frecventau portul, dacă erau înarmate și cu ce tip de armament, despre numele și naționalitatea comandanților și componența echipajelor. De asemenea, erau culese informații

---

³⁵ *Ibidem*, f. 411.

³⁶ *Ibidem*.

despre submarinele concentrate în port, tipul acestora, programul ieșirii în marș și numele comandanților. Nu în ultimul rând, germanii erau interesați de depozitele de kerosen, benzină și antracit, precum și de disponerea și capacitatea acestora, dar și de existența telegrafiei fără fir și dacă portul era conectat la rețeaua de cale ferată a Rusiei³⁷.

Pentru îndeplinirea misiunilor cu caracter informativ din aceste porturi, agenților li s-a ordonat „să intre în vreo fabrică sau depozit ca lucrător”³⁸.

La revenirea în teritoriul românesc vremelnic ocupat, agentul trebuia să se predea primei unități germane întâlnite, semnele de recunoaștere fiind fie mâinile ridicate deasupra capului, fie parola „Brailo – Verdele admiral ștab”³⁹.

Marina de Război germană și-a organizat propriul sistem de *intelligence*, motiv pentru care, în București, pe strada Teilor nr. 27, funcționa o altă școală de spionaj, condusă de un anume doctor Cerny⁴⁰.

Din cercetarea listei agenților care au urmat cursurile acestei școli, arestați de către ofițerii români cu atribuții contrainformative, a reieșit faptul că aceștia erau, în general, tineri, români, ruși, evrei și că aveau profesii diferite. Acest lucru nu i-a împiedicat pe instructorii lor să-i cointereneze material și, implicit, să-i recruteze și să-i pregătească

---

³⁷ *Ibidem*. Un interes deosebit era acordat de către spionajul naval german și concentrărilor de submarine din porturile Eupatoria și Theodosia, de unde încercau să obțină date cât mai complete despre comandanți, echipaj, tonaj, armament și misiuni îndeplinite.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*. După executarea misiunii de spionaj în porturile rusești de la Marea Neagră sau în zonele de concentrare ale Marinei Militare române, care nu trebuia să depășească o lună, agenții informativi erau adăpostiți în pensionul situat chiar lângă școala de spionaj și care era administrat de biroul de informații al Marinei de Război germană din București.

⁴⁰ *Ibidem*. Dintre spionii instruiți în această școală au fost identificați: 1. *Benzin* (porecla) care este cunoscut în București ca un apaș fără domiciliu. Semnalmentele lui: Etatea 21-23 ani, statura mijlocie, părul castaniu (blond închis), mustățile blonde deschise mici, în partea dreaptă a obrazului semn de tăietură, se îmbracă murdar, poartă cizme. 2. *Sorescu*, ciobotar (cismar) care a lucrat în atelierul de pe strada Gura Oborului în București. Semnalmentele lui: Etatea 17-18 ani, statura mijlocie, fața smeadă, îmbrăcat în costum culoarea neagră. 3. *Russu Ilie*, dezertor rus: semnalmentele lui: Etatea 23-25 ani, statura mijlocie, părul blond deschis, mustățile roșcovane, uscăcios (slăbănog), pe mâna dreaptă sunt tatuate o ancoră și o femeie goală. 4. *Itke* (porecla) evreu, semnalmentele lui: Etatea 21-23 ani, statura mijlocie, brun, ras, uscățiv, îmbrăcat: paltonul de culoarea bleu-marine, botine și pălărie galbenă.

în domeniul culegerii de informații în diferite orașe și porturi de la Marea Neagră.

La Brăila se afla dislocat *Biroul de informațiuni* al Marinei de Război, care executa misiuni de spionaj în domeniul naval asupra zonelor în care se aflau concentrările de trupe de marină atât în porturile românești de la Dunăre, cât și în porturile rusești de la Marea Neagră⁴¹.

De asemenea, acest birou funcționa și ca școală de spionaj, mai ales dacă ținem seamă de poziționarea orașului în apropierea frontului. De aceea, prin acțiuni minuțioase, ofițerii români cu atribuții contrainformative au reușit să pătrundă în tainele biroului, identificând organica și structura cursurilor. În conformitate cu informațiile obținute în urma interogării spionilor arestați, a reieșit că pregătirea viitorilor agenți informativi care lucrau în favoarea Germaniei se realiza zilnic, între orele 10-12 și 16-18. Zonele de interes ale spionajului naval german erau legate de orașele porturi de la Dunăre și din Marea Neagră, recomandându-se spionilor să recruteze ca surse de informare mateloți și lucrători din atelierele și șantierele navale.

Ca și în cazul celorlalți agenți, și cei pregătiți la Brăila erau obligați să îndeplinească misiunile în intervalul de o lună, astfel încât informațiile culese să-și păstreze caracterul de actualitate⁴².

Deși situația de pe linia de operații, dar mai ales din spatele frontului, era deosebit de dificilă, atât din punct de vedere militar, cât și în ceea ce privește viața de zi cu zi a populației civile, totuși ofițerii români cu atribuții contrainformative, sprijiniți de omologii lor ruși și francezi, au reușit

---

⁴¹ *Ibidem*, f. 412. Biroul se afla în aceeași clădire cu Consatul german și cu Statul-major al flotei germane. Structura școlii era următoarea: 1. *Dalman, agent care transportă spioni. Locuiește pe bulevardul Cuza-Vodă 146.* 2. *Plete Nicolae agent recrutor, domiciliat în București strada Costică Marinescu No. 12, servește ca portar la hotelul „Traian” pe strada Grivița în apropierea Gărei de Nord.* 3. *Cutagheorghiu, supus elen (arestat).* 4. *Papadachi Stamati, supus elen, domiciliat în Brăila.* 5. *Timofeev Filip supus rus, născut în România, fost translator în compania 83 de telegrafie în Galați (arestat).* 6. *Egherov Petro, supus român (arestat).* *Cei din urmă patru (Cutagheorghiu, Papadachi Stamati, Timofeev Filip, Egherov Petro) se aflau pe lângă birou ca transportatori ai spionilor peste râul Siret.*

⁴² *Ibidem*. Pentru cheltuieli, spionii primeau suma de 500 de lei, cu promisiunea că la revenirea cu informațiuni vor mai căpăta până la 12 mii lei recompensă.

să zădărnicească planurile germanilor de penetrare informativă a dispozitivului românesc.

Prin acțiuni specifice, care au condus la arestarea multor agenți infiltrați, au fost identificate centrele de pregătire, destructurată majoritatea rețelelor organizate de spionajul german și, înainte de toate, eliminați agenții trimiși de structurile informative germane în teritoriul românesc liber.

În concluzie, încă de la începutul anului 1917, Comandamentul Armatei germane dislocată în teritoriul românesc în urma campaniei din anul 1916 a luat măsuri informative energice în vederea obținerii supremației în teatrul de operații, terestru, maritim și aerian.

De aceea, în București, dar și în alte orașe, Armata de Uscat și Marina de Război au organizat școli de spionaj în care agenții erau pregătiți să execute misiuni cu caracter informativ și propagandistic menite să slăbească forța combativă a trupelor româno-ruse, dar și moralul populației și al refugiaților dislocați în Moldova.

Acțiunile întreprinse de ofițerii români de *intelligence*, în colaborare cu omologii lor ruși și francezi, au anulat, în mare parte, eforturile Centralilor de a destabiliza situația politică și militară din Moldova. Ca urmare a acestor măsuri conjugate, armata română a reușit să obțină victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, dar și să păstreze normalitatea în teritoriul administrat de autoritățile române.

The Secretary General's
Annual Report
(II)

2016

Jens Stoltenberg

Sursă: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_142237.htm

Poliția aeriană

Protejarea integrității spațiului aerian suveran al membrilor Alianței este o misiune de durată pe timp de pace, care contribuie la apărarea colectivă a NATO. Poliția aeriană este asigurată de aeronave (interceptori), deținute și operate de membri ai NATO, făcând parte din Sistemul de Alertă de reacție rapidă. Acestea reacționează la apariția aeronavelor neidentificate sau care operează într-un mod neobișnuit sau nesigur. Acordurile militare și civile existente asigură ducerea unor operațiuni coordonate de poliție aeriană în spațiul aerian al membrilor NATO și garantarea securității membrilor Alianței.

Poliția aeriană a NATO reflectă principiul fundamental care călăuzește Alianța, acela al angajamentului comun și al cooperării reciproce între statele suverane. Toți aliații contribuie, într-o formă sau alta, la Poliția aeriană a NATO, prin utilizarea sistemelor naționale de supraveghere aeriană, managementul traficului aerian, aeronave de interceptare sau alte măsuri de apărare aeriană. În ceea ce-i privește pe cei care nu dispun de întreaga gamă de mijloace de poliție aeriană, în cadrul forțelor armate proprii, există acorduri care asigură un standard unic de securitate pentru toți membrii NATO.

Începând cu anul 2004, NATO a asigurat misiunea de poliție aeriană pentru acei membri ale căror structuri naționale nu sunt prevăzute cu toate mijloacele necesare. Aliații asigură sprijin de poliție aeriană statelor baltice prin dislocarea, prin rotație, de aeronave de interceptare, prin procesul NATO de generare a forței. Aeronave italiene și ungurești

de interceptare furnizează serviciul de Poliție aeriană a NATO pentru Albania și Slovenia din bazele din Italia, respectiv Ungaria. Până la sfârșitul lui 2016, 43 de contingente din 17 state membre ale NATO au contribuit la misiunea baltică de poliție aeriană, de la lansarea acesteia.

În 2014 și 2015, numărul zborurilor Poliției aeriene a NATO deasupra zonelor din Marea Baltică și din Marea Neagră a sporit semnificativ, din cauza intensificării activităților aeriene rusești. Drept urmare, NATO și-a amplificat prezența în domeniul poliției aeriene prin dislocarea de aeronave de vânătoare suplimentare în cadrul măsurilor de asigurare ale Planului de acțiune pentru menținerea capacității operaționale.

Deși numărul misiunilor de poliție aeriană a scăzut în nord, în 2016, numărul total a crescut, motivul fiind, în special, sporirea numărului misiunilor de poliție aeriană ale NATO desfășurate de-a lungul graniței turco-siriene, ca urmare a modificărilor aranjamentelor de comandă și control și a evoluției mediului de securitate din regiune.

Reziliență și pregătirea sectorului civil

Capacitatea de a rezista șocurilor precum dezastrele naturale, eșecul infrastructurilor critice și atacurile militare și teroriste este esențială pentru securitate și stabilitate. Reziliența este combinația dintre pregătirea sectorului civil și capacitățile militare – ea reprezintă abilitatea unei societăți de a rezista la aceste șocuri și de a se recupera ușor și rapid după ele, grație unei combinații de factori civili, economici, comerciali și militari.

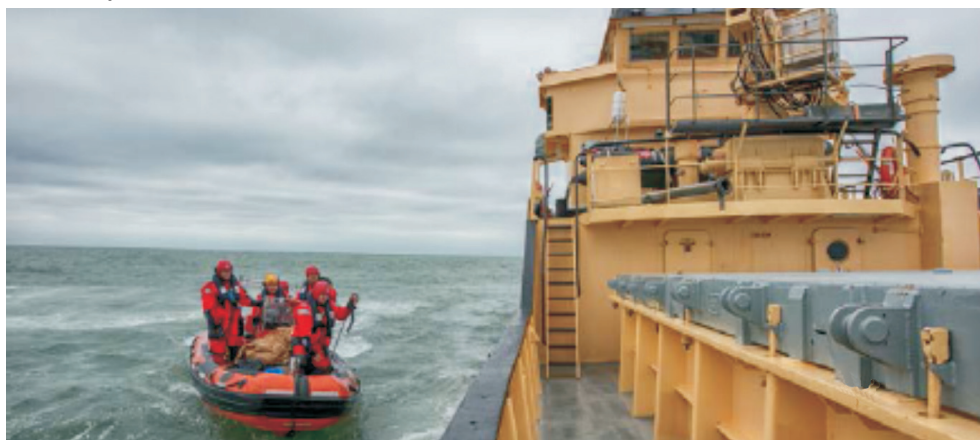
În 2016, aliații au continuat să îmbunătățească pregătirea sectorului civil, reducând vulnerabilitățile infrastructurilor lor critice și serviciilor lor esențiale și asigurând sprijinirea forțelor militare ale NATO cu resurse civile.

În februarie 2016, miniștrii Apărării au evaluat situația pregătirii în sectorul civil la nivelul Alianței și au convenit asupra a șapte cerințe de bază referitoare la reziliența națională. Acestea acoperă sectoare esențiale ale securității aliate: continuitatea puterilor publice, energia, mișcările populației, resursele alimentare și de apă, capacitatea de a face față unui număr mare de victime, comunicații civile și transport civil.

La summitul NATO de la Varșovia, șefii de stat și de guvern din țările Alianței și-au luat angajamentul istoric de a îmbunătăți reziliența și de a integra standardele agreate în aceste șapte sectoare. Angajamentul de la Varșovia privind creșterea rezilienței a fost adoptat în spiritul Articolului 3 al tratatului fondator al NATO, care obligă fiecare aliat să facă tot ceea ce este necesar, în mod individual sau colectiv, pentru a rezista unui atac armat. În prezent, acest angajament este în curs de implementare.

Totodată, NATO a revizuit și și-a îmbunătățit instrumentele menite să-i ajute pe aliați să își sporească reziliența și să măsoare mult mai precis progresul făcut. Printre acestea putem enumera directive, criteriile de evaluare, echipe consultative de sprijin adaptat compuse din experți civili și măsuri actualizate de răspuns la crize. Situația pregătirii în sectorul civil va fi reevaluată de către miniștrii apărării din cadrul NATO la începutul anului 2018.

Acțiunea NATO desfășurată în vederea consolidării rezilienței implică, totodată, cooperarea cu sectorul privat, precum și cu partenerii din Uniunea Europeană (UE). Întărirea rezilienței este unul dintre domeniile-cheie identificate pentru cooperarea dintre NATO și UE în privința combaterii amenințărilor hibride.

Alianța a continuat, de asemenea, cooperarea cu partenerii săi în ceea ce privește abordarea vulnerabilităților din țările acestora, pentru a asigura securitatea vecinătății NATO și, prin urmare, a Alianței înseși. Țările partenere – Finlanda și Suedia au cooperat îndeaproape cu NATO la elaborarea planurilor de îmbunătățire a rezilienței lor.

Securitatea energetică

Disponibilitatea energiei, incluzând întreruperile de aprovizionare sau prețurile sale volatile, poate avea implicații de securitate la scară largă. În acest context, NATO face demersuri pentru a-și crește gradul de conștientizare colectivă în acest domeniu și pentru a-și dezvolta competența în sprijinirea protecției infrastructurii critice de energie.

Alianța depune eforturi pentru a spori eficiența energetică militară, atât pentru a micșora dependența forțelor armate de combustibilii fosili, cât și pentru a-și reduce amprenta ecologică. Reorientarea NATO către apărarea colectivă, prin prezența sa înaintată, de exemplu, a readus în atenție disponibilitatea surselor durabile și reziliente de energie. Ca rezultat, NATO sprijină eforturile de îmbunătățire a interoperabilității, de furnizare a unor noi mijloace de generare a energiei mobile și de oferire a unor noi cursuri de instruire legate de energie pentru militari. Prin intermediul exercițiilor militare, NATO contribuie la asigurarea unei bune colaborări a tehnologiilor individuale într-un mediu înconjurător ostil, în care resursele convenționale de energie pot fi întrerupte.

Activitățile NATO din anul 2016 s-au concentrat asupra felului în care energia și securitatea sunt din ce în ce mai interconectate.

- După demonstrarea cu succes a relevanței operaționale a echipamentelor eficiente din punct de vedere energetic (de exemplu, energia solară și eoliană, rețelele inteligente, izolarea avansată) la un exercițiu multinațional în 2015, NATO a început să integreze eficiența energetică în politicile și standardele sale.
- Consiliul Nord-Atlantic a discutat despre evoluțiile energetice globale și despre implicațiile acestora în materie de securitate cu experți de seamă în domeniul energiei, printre care și vicepreședintele Comisiei Europene, Maros Šefcovic.
- NATO a desfășurat cel de-al doilea curs de realizare a conștientizării strategice privind securitatea energetică la Școala NATO din Oberammergau, Germania, cu participanți din țările aliate și din țările partenere.
- NATO a lucrat cu Centrul de excelență al NATO pentru securitate energetică din Vilnius, Lituania, pentru a organiza un exercițiu privind protecția infrastructurii energetice critice, concentrându-se asupra impactului pentru securitatea națională și apărare al întreruperii aprovizionării cu energie electrică în regiunea baltică. Centrul a publicat, de asemenea, mai multe studii privind provocările energetice la adresa Ucrainei după anexarea ilegală a Crimeei de către Rusia și a elaborat o „carte verde” care oferă consiliere cu privire la protecția infrastructurilor critice.

Transparentă și reducerea riscurilor

Transparenta în ceea ce privește activitățile militare este o practică esențială pentru reducerea riscurilor și pentru evitarea accidentelor și incidentelor. NATO continuă să caute modalități de a evita neînțelegerile, greșelile de calcul, accidentele și escaladarea militară. Angajamentul constructiv în ceea ce privește transparența militară reciprocă și reducerea riscurilor poate contribui la îmbunătățirea stabilității și securității în zona euroatlantică.

Acest lucru este deosebit de important în lumina comportamentului Rusiei în ultimii ani, în special a intensificării activităților sale militare

și a retoricii, care contribuie la reducerea stabilității și a predictibilității. În conformitate cu deciziile luate la summitul de la Varșovia, NATO rămâne deschis discuțiilor cu Rusia privind transparența și reducerea riscurilor, inclusiv în cadrul Consiliului NATO-Rusia.

Controlul armamentului convențional în Europa

Controlul armamentului este un mijloc valoros de întărire a securității și a previzibilității. La summitul de la Varșovia din 2016, aliații și-au reafirmat sprijinul ferm pentru controlul armamentului și angajamentul de a conserva, consolida și moderniza controlul armelor convenționale în Europa. Ei au convenit să facă acest lucru pe baza unor principii-cheie, care includ reciprocitatea, transparența și consimțământul națiunii-gazdă. Membrii NATO continuă să implementeze integral obligațiile referitoare la controlul armamentului. Cu toate acestea, ei rămân preocupați de implementarea selectivă de către Rusia a principalelor sale angajamente internaționale, printre care Documentul de la Viena, Tratatul privind Cerul deschis, Tratatul cu privire la forțele armate convenționale în Europa și Actul final de la Helsinki.

Modernizarea Documentului de la Viena

În 2016, NATO și-a intensificat eforturile în ceea ce privește reducerea riscurilor și transparența. Acest demers a fost făcut în urma unui apel al Secretarului General al NATO, la sfârșitul anului 2015, ca aliații și Rusia să colaboreze pentru îmbunătățirea securității europene – inclusiv prin modernizarea Documentului de la Viena. Documentul de la Viena – care conține angajamente între statele participante ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) – este considerat unul dintre fundamentele sistemului european de securitate. Dacă este pus în aplicare în literă și în spirit, măsurile pe care le conturează pot spori transparența și predictibilitatea militară, pot crește încrederea reciprocă și pot ajuta la evitarea actelor inutile sau provocatoare care contribuie la întărirea dispozitivelor militare. Având în vedere schimbările survenite în mediul de securitate, aliații au prezentat

mai multe propuneri de modernizare a Documentului de la Viena, incluzând:

- reducerea pragurilor de notificare și de observare a exercițiilor militare;
- eliminarea lacunelor care le permit țărilor să evite notificarea și observarea exercițiilor, inclusiv cele care permit desfășurarea de exerciții surpriză;
- consolidarea verificării prin îmbunătățirea inspecțiilor și a evaluărilor și prin acordarea de cote suplimentare pentru toate statele;
- consolidarea mecanismului de abordare a preocupărilor legate de activitățile militare neobișnuite;
- consolidarea liniilor de comunicare la nivel militar;
- clarificarea dispozițiilor privind notificarea incidentelor periculoase și implementarea lor completă.

Pe parcursul anului 2016, Alianța a intensificat discuțiile asupra Documentului de la Viena. Deși Rusia s-a opus schimbărilor propuse, aliații își vor continua eforturile pentru consolidarea Documentul de la Viena în 2017.

Relațiile cu Rusia

Înainte de 2014, NATO și Rusia au colaborat pentru a construi un parteneriat, pentru a dezvolta dialogul și cooperarea practică în domenii de interes comun. În urma anexării ilegale a Crimeei de către Rusia, în 2014, NATO a suspendat programele de cooperare practică cu Rusia. Cu toate acestea, canalele politice și militare de comunicare rămân deschise, iar eforturile de reducere a riscurilor și de creștere a transparenței sunt în desfășurare.

Ca răspuns la anexarea ilegală a Crimeei de către Rusia, precum și la întărirea prezenței sale militare, NATO și-a sporit prezența militară, pe baze rotaționale, în partea estică a Alianței. Măsurile NATO sunt defensive, proporționale și în conformitate cu angajamentele internaționale, inclusiv cu Actul fondator NATO-Rusia.

La summitul de la Varșovia, liderii NATO au reafirmat faptul că natura relațiilor Alianței cu Rusia și aspirațiile pentru parteneriat

vor fi condiționate de o schimbare clară și constructivă a acțiunilor Rusiei – care să demonstreze respectarea dreptului internațional și a obligațiilor și responsabilităților sale internaționale. Aliații au convenit, de asemenea, că descurajarea și apărarea ar trebui să fie dublate de un dialog periodic, concentrat și semnificativ cu o Rusie dispusă să se angajeze pe baze reciproce în cadrul Consiliului NATO-Rusia. Acest lucru este important pentru a evita neînțelegerile, calculele greșite și escaladarea neintenționată și pentru a spori transparența și predictibilitatea.

Consiliul NATO-Rusia s-a reunit de trei ori în 2016: în aprilie, în iulie și în decembrie. La fiecare întâlnire, grupul a discutat despre conflictul din Ucraina și din jurul acestuia, inclusiv despre implementarea deplină a Acordurilor de la Minsk; despre aspecte legate de activități militare, transparență și reducere a riscurilor; și despre situația de securitate din Afganistan, inclusiv amenințarea teroristă regională.

Secretarul general s-a întâlnit cu ministrul rus de externe Serghei Lavrov în februarie și septembrie. Secretarul general adjunct a menținut un contact regulat cu ambasadorul rus la NATO pe tot parcursul anului, precum și cu alți oficiali ruși. Liderii militari ai NATO au continuat, de asemenea, să discute cu omologii lor ruși prin intermediul canalelor militare de comunicare existente.

Exerciții

În 2016, aliații NATO au continuat să respecte cu strictețe litera și spiritul Documentului de la Viena. Acest fapt a inclus în mod regulat notificarea statelor participante la OSCE în legătură cu exercițiile, inclusiv cu cele sub pragul necesar de 9 000 de soldați. Notificarea referitoare la exercițiile aliate pe tot parcursul anului le-a permis observatorilor ruși să viziteze zece exerciții militare aliate, inclusiv Cold Response (martie, Norvegia), Joint Warrior (aprilie, Marea Britanie), Anakonda (iunie, Polonia) și Parmenion (octombrie, Grecia).

Controlul armamentului, dezarmarea, neproliferația și apărarea CBRN

Controlul armamentului, dezarmarea și neproliferația au reprezentat un aspect important al agendei NATO după *războiul rece*. Ca parte a Raportului Harmel din 1967 privind sarcinile viitoare ale Alianței, aliații au recunoscut oficial importanța negocierilor pentru îmbunătățirea climatului relațiilor Est-Vest, inclusiv în discuțiile privind dezarmarea. În același timp, aliații au convenit să dezvolte capacitățile militare necesare pentru a descuraja agresiunea.

Rolul NATO

NATO acordă o importanță deosebită controlului armamentului, dezarmării și neproliferației ca instrumente care sporesc securitatea; NATO servește drept forum consultativ și decizional esențial pentru membrii săi cu privire la toate aspectele acestor subiecte. La summitul de la Varșovia din iulie 2016, aliații și-au reafirmat îngrijorarea cu privire la proliferarea armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă (WMD), precum și sistemelor de livrare a acestora de către actorii statali și nestatali.

Arme ușoare și de calibru mic și lupta împotriva minelor

Proliferația armelor ușoare și de calibru mic poate avea un impact imediat asupra securității, în timp ce minele antipersonal și resturile explozive de război pot mutila și ucide atât oameni, cât și animale mult timp după încheierea ostilităților. Ambele pot avea efecte destabilizatoare asupra dezvoltării sociale și economice și pot reprezenta provocări majore pentru securitatea regională și națională.

În 2016, NATO a continuat să colaboreze cu partenerii din cadrul Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC) cu privire la armele ușoare și de calibru mic, precum și acțiunile împotriva minelor. Grupul de lucru ad-hoc al EAPC – în cadrul căruia organizațiile de implementare, cum ar fi ONU, UE, OSCE, Centrul de documentare al Europei de Sud-Est și de est în privința luptei împotriva proliferării

armelor ușoare și de calibru mic (SEESAC) și Agenția NATO pentru sprijin și achiziții – s-a întrunit de șase ori în 2016 pentru a coordona proiectele și a discuta abordări comune.

În cadrul NATO există o serie de forumuri în care se desfășoară discuții privind controlul armamentului, dezarmarea și neproliferarea:

- Grupul de lucru la nivel înalt pentru controlul armelor convenționale stabilește politica de control a armelor;
- Comitetul pentru proliferare se întrunește în formate politico-militare și de apărare pentru a discuta eforturile de neproliferare a armelor de distrugere în masă și apărarea împotriva amenințărilor chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN);
- Comitetul consultativ special pentru controlul armamentului, dezarmarea și neproliferare este un forum pentru discutarea stabilității strategice și a transparenței nucleare.

În cursul anului 2016, NATO s-a întâlnit în cadrul Grupului de lucru la nivel înalt pentru controlul armelor convenționale de patru ori și de 15 ori în comisii subordonate. Aceste discuții nu s-au limitat întotdeauna la membrii NATO: în 2016, NATO s-a consultat și cu parteneri precum Finlanda, Georgia și Suedia cu privire la chestiunile legate de controlul armamentului.

În 2016, Comitetul NATO pentru proliferare s-a întâlnit de mai mult de zece ori în diferite formate pentru a discuta despre riscurile și amenințările legate de WMD/CBRN, implementarea politicii globale strategice a NATO privind WMD/CBRN și elaborarea politicilor de orientare pentru răspunsurile NATO la proliferare. De asemenea, Comitetul a organizat întâlniri de parteneriat cu Finlanda, Israel și Suedia cu privire la probleme legate de proliferarea armelor de distrugere în masă și la evoluțiile recente în domeniul neproliferării și dezarmării nucleare în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU).

NATO contribuie din ce în ce mai mult la eforturile internaționale în domeniul armelor ușoare și de calibru mic și al acțiunilor împotriva minelor. Informațiile privind toate proiectele aflate în desfășurare sunt accesibile publicului pe site-ul web al NATO, contribuind la îmbunătățirea coordonării. Aici sunt incluse eforturile continue de includere a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea în acțiunile privind arme ușoare și de calibru mic/împotriva minelor și în controlul armamentului. În acest scop, NATO a elaborat orientări în 2016 și a convocat un grup de lucru major de experți din țările aliate și parteneri și organizațiile internaționale.

Deși aliații au abordări diferite față de Tratatul privind comerțul cu arme, Convenția de la Ottawa privind minele antipersonal și Convenția privind munițiile cu dispersie, toți sprijină pe deplin consolidarea normelor globale în aceste domenii.

O parte a contribuției NATO implică distrugerea surplusului sau a materialului periculos. Până în prezent, NATO a contribuit la distrugerea a 5,2 milioane de mine antipersonal, 44 500 de tone de muniție diversă, 2 milioane de grenade de mână, 15,9 milioane de bombe cu submuniții, 1 540 de sisteme de apărare antiaeriană portabile (MANPADS), 626 000 de arme ușoare și de calibru mic, 164 de milioane de muniții, 642 000 de muniții explozive neexplodate, 94 500 de rachete sol-aer, 3 530 de tone de substanțe chimice, inclusiv propergol („*melange*”) și au eliberat mai mult de 4 120 de hectare de teren.

De-a lungul anilor, NATO a instruit și mii de experți în neutralizarea explozivelor și munițiilor. În 2016, NATO a desfășurat nouă cursuri de instruire privind armele ușoare și de calibru mic, controlul armamentului și neproliferarea. De asemenea, NATO a acordat asistență pentru mai mult de 12 000 de foști membri ai personalului militar prin fonduri speciale alocate în cadrul proiectului de reformă a apărării.

Toate aceste activități contribuie la crearea unui mediu mai sigur, îmbunătățesc cooperarea dintre NATO și țările parteneri și integrează securitatea individuală, națională și regională.

Arme de distrugere în masă și CBRN

NATO se angajează să colaboreze cu aliații, partenerii și alte organizații internaționale pentru combaterea proliferării armelor de distrugere în masă și pentru apărarea împotriva amenințărilor chimice, biologice, radiologice și nucleare. În luna mai, NATO a organizat Conferința anuală cu privire la aceste probleme, reunind peste 100 de participanți din 44 de țări, precum și reprezentanți la nivel înalt din partea ONU, UE, Organizației pentru interzicerea armelor chimice (OPCW) și a Organizației Tratatului pentru interzicerea totală a testelor nucleare (CTBTO) din Ljubljana, Slovenia.

NATO are o Forță combinată de arme întrunite în domeniul apărării CBRN, concepută pentru a efectua o gamă completă de misiuni de apărare CBRN. Forța este condusă de un aliat individual, pe o bază

rotațională anuală. În 2016, Polonia a preluat funcția de națiune-lider și a prezentat pentru prima dată noua Echipă multirol de exploatare și recunoaștere, alcătuită din Forțe pentru operații speciale și experți în domeniul CBRN care oferă recunoaștere CBRN, precum și exploatarea terenurilor sensibile.

În iulie, aliații au căzut de acord asupra unui concept care ajută la facilitarea furnizării și generării unor forțe de apărare CBRN specializate și sustenabile pentru operațiile și misiunile NATO. Scopul general al acestei inițiative este de a crea o platformă care să contribuie la menținerea, consolidarea și îmbunătățirea capacităților actuale ale aliaților europeni. NATO este, de asemenea, implicat în consolidarea capacității membrilor și partenerilor în domeniul apărării CBRN. În 2016, la Școala NATO din Oberammergau au fost organizate 11 cursuri diferite de pregătire pentru apărarea CBRN și neproliferarea armelor de distrugere în masă. În plus, comunitatea de dezvoltare a capacităților în domeniul CBRN din cadrul Conferinței Directorilor Naționali pentru Armamente (CNAD) și Comitetul de Standardizare al Comitetului Militar au continuat să furnizeze interoperabilitate fundamentală Alianței și să adapteze capacitățile de apărare CBRN la evoluția mediului de securitate.

Centre de excelență

Centrele de excelență ale NATO sunt organizații militare internaționale care instruiesc și educă lideri și specialiști din statele membre și parteneri ale NATO. Aceste centre sunt finanțate la nivel național sau multinațional. Nu sunt organisme NATO și nu fac parte din Structura de comandă a NATO. Acestea ajută la dezvoltarea doctrinei, identifică lecțiile învățate, îmbunătățesc interoperabilitatea și capacitățile și testează și validează conceptele prin experimentare. Totodată, oferă o expertiză și o experiență recunoscute, benefice pentru Alianță, și sprijină transformarea NATO, evitând în același timp duplicarea activelor, a resurselor și a capacităților deja prezente în cadrul Alianței.

Activitatea NATO în ceea ce privește controlul și neproliferarea armamentului este susținută de o serie de entități naționale acreditate de NATO. Centrul de Excelență Întrunit pentru Apărare CBRN din Vyskov, Cehia, are un nou element de coordonare care asigură disponibilitatea informațiilor de specialitate și expertiză tehnică și științifică CBRN fuzionată pentru sprijinirea comandanților NATO și a personalului acestora.

În anul 2016, Centrul a organizat nouă cursuri rezidențiale pentru participanții din țările membre ale NATO și parteneri, susținute de vorbitori din partea Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (IAEA), Organizației pentru Interzicerea Armelor Chimice (OPCW) și Organizației Mondiale a Sănătății (WHO), printre alții. Un stagiu de instruire cu agenți reali, finanțat de Programul știință pentru pace și securitate al NATO, a avut loc în luna octombrie pentru cei care asigură prima intervenție în Egipt, Iordania și Tunisia. A fost organizat în colaborare cu Centrul și cu sprijinul formatorilor din cadrul OPCW.

Centrul NATO pentru instruire în domeniul operațiilor de interdicție maritimă din Creta, Grecia, a desfășurat trei cursuri de pregătire în mai, iulie și septembrie legate de traficul ilicit de materiale CBRN pe mare și de armele de distrugere în masă în operațiunile de interdicție maritimă.

În luna octombrie, Centrul de Excelență NATO pentru EOD din Trencin, Slovacia, a găzduit primul training de ofițeri de stat-major pentru managementul incidentelor legate de distrugerea dispozitivelor explozive CBRN, precum și un curs privind manipularea și eliminarea în condiții de siguranță a explozivilor cu încărcătură chimică, inclusiv proceduri de stat-major și considerațiile de siguranță legate de neutralizarea armelor chimice.

Apărarea cibernetică

Amenințările și atacurile cibernetice devin tot mai frecvente, mai sofisticate și mai dăunătoare. Aceste atacuri pot închide infrastructura, pot submina sistemele democratice și pot afecta operațiunile militare.

În lumina acestui mediu de securitate în schimbare, apărarea cibernetică a devenit o prioritate. Considerată inițial ca un factor de natură tehnică, aceasta constituie, în prezent, un domeniu operațional în care NATO trebuie să poată acționa la fel de eficient ca pe uscat, în aer sau pe mare.

Ca și alte organizații, NATO se confruntă cu un peisaj cibernetic în continuă schimbare, în care atacurile specifice și țintite devin tot mai frecvente. Detectarea unor astfel de atacuri pe fondul volumului enorm de activități online convenționale necesită capacități și expertize sofisticate. În 2016, NATO s-a confruntat cu 500 de incidente pe lună, în medie, o creștere de aproape 60% față de 2015. Două sute de experți apără în permanență rețelele NATO, iar Alianța a creat echipe rapide de reacție pentru a răspunde la atacurile împotriva rețelelor NATO și pentru a-i ajuta pe aliați, dacă este necesar.

La summitul de la Varșovia, aliații au luat două decizii importante pentru a răspunde peisajului amenințărilor cibernetică în schimbare. În primul rând, aliații au recunoscut spațiul cibernetic drept un domeniu de operațiuni în care NATO trebuie să se apere la fel de eficient pe cât o face în aer, pe uscat și pe mare. Acest lucru le va permite structurilor militare ale NATO să acorde o atenție specială protejării misiunilor și operațiunilor împotriva amenințărilor cibernetică și să se concentreze pe formarea cibernetică și planificarea militară pentru operațiunile desfășurate într-un mediu cibernetic ostil și degradat. Totodată, va permite integrarea apărării cibernetică în operațiuni din celelalte domenii, aer, terestru și maritim, și pentru obținerea unor efecte operaționale întrunite. Acest lucru nu schimbă mandatul NATO, care rămâne în întregime defensiv și se desfășoară în conformitate cu dreptul internațional.

În Varșovia, aliații s-au angajat, de asemenea, să facă o prioritate din consolidarea propriilor sisteme de apărare cibernetică – inclusiv infrastructura și rețelele naționale. Aliații se angajează să îndeplinească șapte obiective-cheie, ca parte a unui Angajament pentru apărare cibernetică, incluzând dezvoltarea unei game cât mai largi de capacități de apărare cibernetică și promovarea unei educații,

formări și a unor exerciții mai bune. Eforturile depuse de către aliați pentru implementarea Angajamentului pentru apărarea cibernetică va fi revizuit anual.

Realizările importante din 2016 includ:

- nouăsprezece dintre aliați și-au actualizat Memorandumurile de înțelegere cu NATO cu privire la cooperarea în domeniul apărării cibernetică și partajarea de informații pentru a sprijini schimbul rapid și eficient de informații relevante pentru consolidarea apărării cibernetică aliate;
- Capabilitatea NATO de răspuns la incidentele informatice (NCIRC) a furnizat serviciu pentru șase dintre unitățile de integrare a forțelor NATO;
- în februarie, a fost semnat un acord pentru schimbul de informații și schimbul de bune practici între NCIRC și Echipa de răspuns în caz de urgențe informatice a Uniunii Europene (CERT-EU). Cooperarea ulterioară cu UE în domeniul apărării cibernetică figurează printre temele evocate în Declarația comună semnată la summitul de la Varșovia de către Secretarul General Jens Stoltenberg, Președintele Donald Tusk și Președintele Jean-Claude Juncker;
- NATO a continuat să-și consolideze cooperarea cu țările partenere în privința apărării cibernetică, inclusiv prin exerciții și un fond special dedicat Ucrainei;
- în noiembrie, Cyber Coalition 2016 a avut loc în Estonia, implicând numeroși aliați și parteneri ai NATO, alături de reprezentanții serviciilor din UE legate de apărarea cibernetică și reprezentanți ai industriei;
- După succesul obținut de un pilot, a fost inaugurat Portalul privind schimbul de informații malware al industriei. Acesta facilitează partajarea informațiilor cibernetică tehnice neclasificate între NATO și reprezentanții industriei.

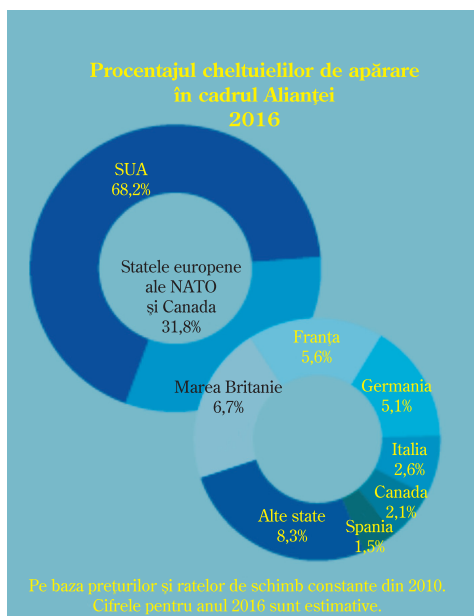
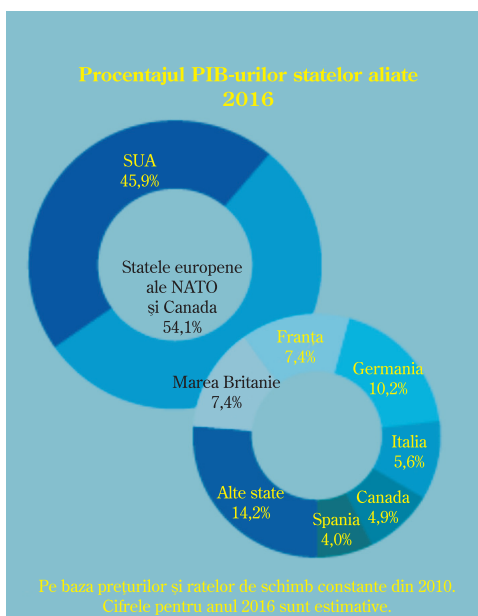
NATO și-a luat angajamentul de a-și apăra cei aproape un miliard de cetățeni din Europa și America de Nord. Îndeplinirea acestui angajament impune ca aliații să înțeleagă mediul de securitate în schimbare, să se pună de acord asupra politicilor despre modalitatea de abordare a provocărilor și amenințărilor, să dezvolte și să investească în capacitățile necesare pentru implementarea acestor politici și să-și arate determinarea de a-și folosi capacitățile atunci când este necesar. Fiecare dintre aceste elemente este esențial pentru ca NATO să își îndeplinească scopul de a proteja libertatea și securitatea tuturor membrilor săi.

În 2016, procentul deținut de Statele Unite din PIB-ul cumulat al aliaților era de 46% și, referitor la cheltuielile combinate pentru apărare, era de 68%. Deși este recunoscut faptul că statutul Statelor Unite ca putere globală înseamnă că nici cheltuielile de apărare nu sunt direct comparabile cu cele ale altor membri ai NATO, aliații acceptă că este nevoie de un echilibru mai bun¹.

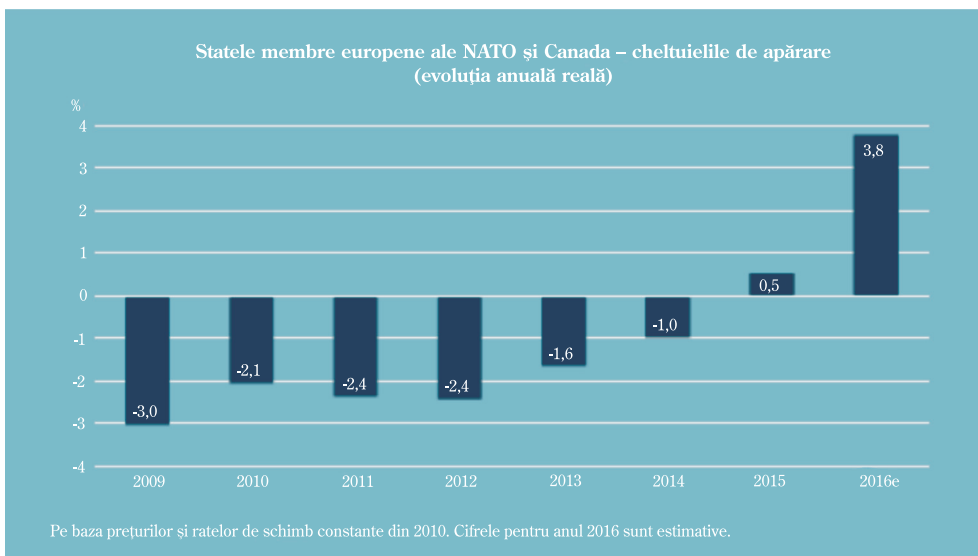
---

¹ Pentru toate graficele din acest capitol al raportului, trebuie să menționăm faptul că Islanda nu are armată.

Notă: Întrucât cifrele componentelor au fost rotunjite, cifrele de ansamblu pot diferi de suma acestora.

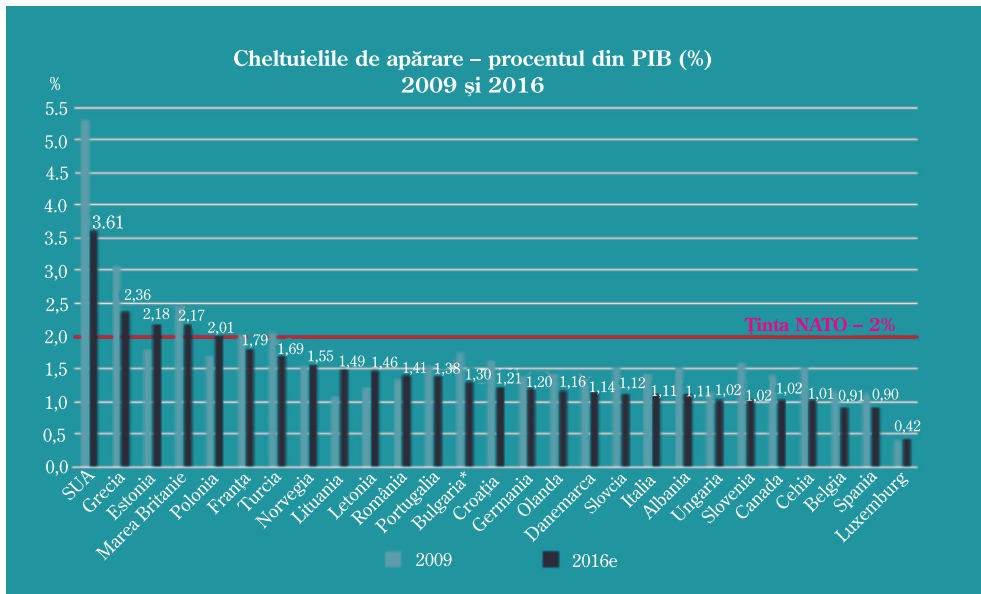

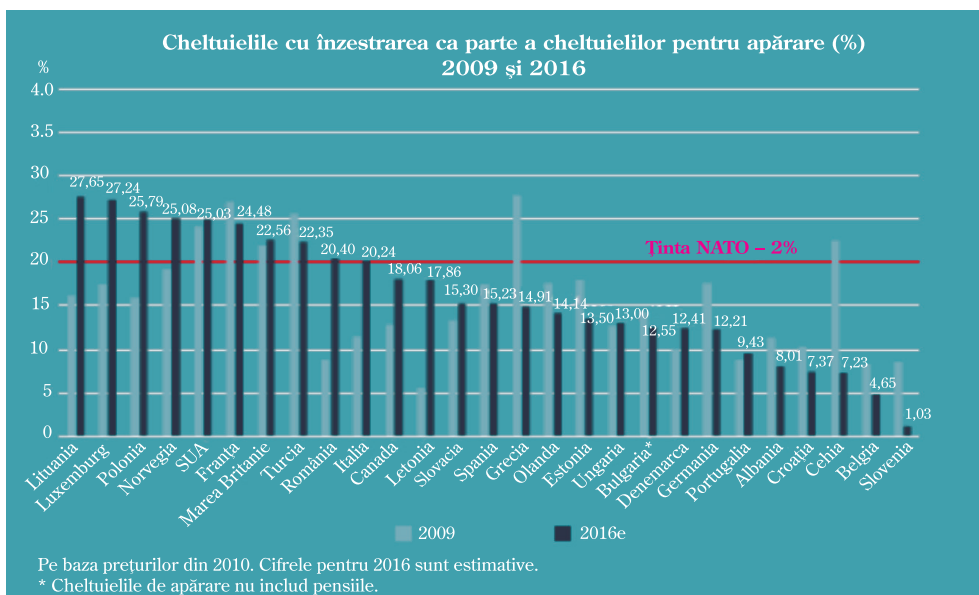
Pentru a se asigura că Alianța are resursele necesare, șefii de stat și de guvern ai NATO au semnat un Angajament privind investițiile în domeniul apărării, la summitul din 2014 din Țara Galilor. Angajamentul cere ca toți aliații care nu ating deja țintele convenite de NATO, de a cheltui 2% din PIB pentru apărare să oprească diminuarea

acestor cheltuieli, să le crească treptat pe măsura dezvoltării PIB și să atingă ținta de 2% într-un deceniu. Totodată, aceștia au fost de acord ca aceia care nu ating ținta convenită în cadrul NATO de a aloca cel puțin 20% din cheltuielile anuale destinate apărării pentru echipamente noi importante, inclusiv în domeniul cercetării și dezvoltării, să îndeplinească acest obiectiv în decursul unui deceniu. Obiectivul general este de a îndeplini prioritățile NATO în materie de capabilități, inclusiv directivele acceptate în cadrul NATO în materie de dislocare și sustenabilitate. Acest fapt va face posibil ca forțele aliaților pot funcționa împreună eficient, inclusiv prin implementarea standardelor și doctrinelor NATO.

În 2015, primul an după ce aliații au semnat Angajamentul privind investițiile în domeniul apărării, cheltuielile destinate apărării în statele membre europene ale NATO, văzute în ansamblu, au încetat să mai scadă. Datele actualizate din anul 2015 au arătat că, deși unii aliați au continuat să reducă cheltuielile pentru apărare, 15 aliați nu numai că au pus capăt unor astfel de diminuări, dar au și majorat cheltuielile de apărare în termeni reali. În 2016, progresul a continuat, 23 de aliați majorându-și cheltuielile naționale în domeniul apărării în termeni reali. Analizând procentele PIB, 16 dintre aliați au sporit cheltuielile de apărare în 2016.

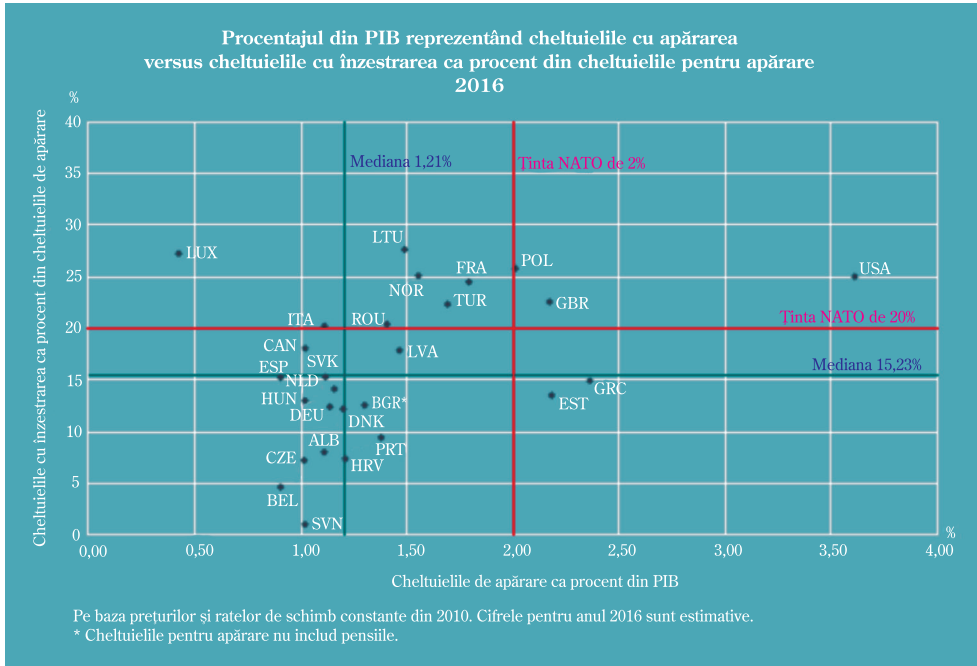

În 2016, cinci aliați au îndeplinit obiectivul de a cheltui 2% sau mai mult din PIB pentru apărare. Mulți alții au pus în aplicare planuri naționale pentru a ajunge la 2% până în 2024. Acest progres este unul important. Comparativ cu 2015, cheltuielile pentru apărare în rândul aliaților europeni și Canadei au crescut cu 3,8% în termeni reali – aproximativ 10 miliarde de dolari americani.

Cât despre angajamentul de a investi cel puțin 20% din cheltuielile de apărare în noi echipamente importante, s-au înregistrat și progrese în 2016. Optsprezece state membre ale NATO au investit mai mult decât în 2015 pe echipamente esențiale, în termeni reali. În 2016, zece aliați au atins ținta de alocare a 20% sau mai mult din cheltuielile de apărare pentru achiziționarea de echipamente majore, față de opt, în 2015.

Câștigurile obținute în 2016 reprezintă o demonstrație clară a angajamentului aliaților de a împărți costurile securității euroatlantice. Cu toate acestea, în 2016, doar trei țări ale NATO au îndeplinit ambele ținte, atât de 2%, cât și de 20%, asupra cărora au convenit toți membrii NATO. Toți aliații și-au reconfirmat promisiunea față de angajamentul luat în cadrul summitului NATO de la Varșovia și vor analiza progresul anual. Provocările cu care se confruntă Alianța sunt multe, iar investițiile în apărare vor fi necesare pentru abordarea acestora.

*

În partea a treia a raportului, Secretarul General al NATO abordează demersurile întreprinse în vederea întăririi capacităților, enumerând exercițiile desfășurate în anul 2016 și evidențiind activitatea NATO în domenii precum sistemul integrat de apărare antiaeriană, sistemele aeropurtate de avertizare și control, capacitatea aliată de supraveghere terestră, colaborarea cu industria de apărare etc.

Versiune în limba română:

 Iulia SINGER

UNIUNEA EUROPEANĂ POST-BREXIT

Ce perspective geopolitice avem? (II)

Dr. Pierre VERLUISE

II. Un declin economic

Colapsul ponderii economice relative a Uniunii Europene (A) și declinul relativ al factorilor de producție (B) vor fi accentuați de către „Brexit” (C).

A. Colapsul ponderii economice relative a Uniunii Europene...

Uniunea Europeană este o piață internă importantă. Conform previziunilor făcute de către Fondul Monetar Internațional (FMI) pentru anul 2016, produsul său intern brut (PIB), în baza parității puterii de cumpărare¹¹, a crescut în mod mecanic în urma extinderilor întreprinse, ajungând la 19 748 de miliarde de dolari, în timp ce alte două principale puteri economice ale Triadei au scăzut – SUA – 18 558 de miliarde de dolari și Japonia – 4 901. Cu toate acestea, China s-ar plasa la 20 853 de miliarde de dolari, adică pe locul unu în lume, înaintea UE și a SUA. Uniunea rămâne totuși o zonă economică atractivă, care ocupă un loc important în destinația investițiilor străine directe.

Articolul, în original – *L'Union européenne post-Brexit: quelles perspectives géopolitiques?*, a apărut la 10 martie 2017, pe site-ul <https://www.diploweb.com/L-Union-europeenne-post-Brexit-queelles-perspectives-geopolitiques.html>

Pierre Verluise – Doctor în geopolitică, director al publicațiilor de pe Diploweb.com, cercetător asociat în cadrul Fundației pentru cercetări strategice.

¹¹ Paritatea puterii de cumpărare (parité de pouvoir d'achat) este o metodă utilizată în domeniul economic pentru a calcula o alternativă între monedele a două țări (n.red.).

Din 1980 până în 2014, ponderea zonei UE-28 în producția mondială a parității puterii de cumpărare a scăzut de la 31,2% la 18,3% ...

În afară de Malta și Cipru, ultimele trei extinderi au fost făcute în beneficiul țărilor care au suferit mai mult de patru decenii de o economie planificată, apoi de o tranziție dificilă spre o economie de piață. La 1 ianuarie 2004, PIB-ul din cele zece țări în curs de aderare la 1 mai 2004 a reprezentat doar 4,7% din PIB în zona UE-25, o cotă mult mai modestă decât ponderea lor demografică (16,2%)¹². Doar două țări – Marea Britanie și Irlanda – nu au răspuns, în 2004, clauzelor de salvagardare privind fluxurile de mână de lucru. Rezultatul: Marea Britanie a devenit destinația preferată a multor polonezi care s-au instalat acolo, aproape un milion... până să sufere odată cu apariția crizei economice din 2008, cu mișcările de emigranți, acest lucru ducând la votul din 23 iunie 2016, în favoarea „*Brexit*”-ului. Niciuna dintre țările care au aderat în 2004 nu a devenit mai bogată decât media UE-28¹³.

Sigur, aceste extinderi se înscriu în noua geopolitică a Europei geografice¹⁴, dar este dificil de explicat opiniei publice că aderarea țărilor mai sărace decât media Uniunii Europene ar îmbogăți-o pe aceasta. Mai ales că cifrele dovedesc contrariul. În 2008, PIB-ul pe cap de locuitor în baza parității de cumpărare în UE-25 era de 11,4%, mai mic decât în fosta UE-15¹⁵. Decalajul – deja considerabil – cu Statele Unite creștea în mod corespunzător.

Conform previziunilor FMI pentru 2016, PIB-ul pe cap de locuitor ajustat la paritatea puterii de cumpărare în UE-28 a fost de 38 751 de dolari,

---

² Pierre Verluise, *Fondamentaux de l'Union européenne. Démographie, économie, géopolitique*, Ellipses, Paris, 2008, pp. 115 și 47.

³ În contextul crizei economice din anul 2008, majoritatea țărilor membre care au aderat recent au urmat totuși procesul de convergență față de PIB-ul mediu pe cap de locuitor al UE. Pierre Verluise, *UE-27. Crise mais rattrapage des Nouveaux Etats membres?*, în *Diploweb*, 18 noiembrie 2012, pe <http://www.diploweb.com/UE-27-Crise-mais-rattrapage-des.html>.

⁴ Europa geografică include Rusia și o parte din fostele republici sovietice, precum Ucraina sau Moldova.

⁵ Pierre Verluise, *Fondamentaux de l'Union européenne. Démographie, économie, géopolitique, op. cit.*, p. 117.

pe când cel al SUA a atins cifra de 57 220 de dolari, iar cel al Japoniei – 38 731 de dolari. PIB-ul pe cap de locuitor în baza parității puterii de cumpărare în China, în 2016, a fost de 15 095 de dolari.

Dintr-o perspectivă mai dinamică, trebuie să menționăm apariția unei crize a ponderii economice în zona UE-28 în economia mondială.

Din 1980 până în 2014, ponderea zonei UE-28 în producția mondială în funcție de paritatea puterii de cumpărare a scăzut de la 31,2% la 18,3%, ceea ce înseamnă că poziția relativă a zonei UE-28 reprezintă acum mai puțin de două treimi din ceea ce a fost în urmă cu 34 de ani. Desigur, această translație face parte dintr-un declin general al țărilor dezvoltate, ca urmare a creșterii emergente. Dar, acest declin relativ afectează mai puțin Statele Unite decât UE și Japonia.

B. ...și declinul relativ al factorilor de producție...

Perspectivile sunt, în continuare, afectate de cei doi factori principali de producție, capitalul și munca. În primul rând, partea din zona UE-28 dedicată investițiilor mondiale a scăzut constant după 1980. În timp ce zona UE-28 însemna 30,1% din investițiile mondiale, în 2014 nu reprezenta mai mult de 12,7%. Declinul acestui indicator este chiar mai rapid decât în ceea ce privește producția mondială. În aceeași perioadă, producția Statelor Unite a scăzut de la 20,6% la 12,3%, o reducere cu mult mai mică decât în zona europeană. În schimb, grupul format din Brazilia – India – China (BIC), care reprezenta 9,9%, însumează acum 39%, o creștere de patru ori mai mare, superioară creșterii ponderii relative a acestor state în economia mondială.

Chiar și în perioada de creștere economică, UE este regiunea care se luptă cel mai mult să facă față curbei șomajului.

În al doilea rând, factorul *muncă* evoluează diferit, în funcție de spațiile luate în considerare.

Din 2000, șomajul în Europa nu a fost niciodată mai mic de 7%, potrivit FMI. El a fost în medie de aproape 9% pentru perioada 2000-2013, în timp ce media, în aceeași perioadă, era de 6,4% pentru SUA și 4,7% pentru Japonia. În octombrie 2016, potrivit datelor preliminare ale Eurostat,

rata șomajului calculat pe sexe a fost de 8,3% în UE, 4,9% în SUA și 3% în Japonia. Chiar și în perioada de creștere economică, UE este regiunea care se luptă cel mai mult să facă față curbei șomajului. Cuplul șomaj de masă/șomaj pe termen lung, care pare să se instaleze, induce nesiguranță asupra unei părți din populația activă europeană în a deveni dificil de angajat, ceea ce ar afecta pe timp lung capacitatea de producție a unei zone, alături de efectele de îmbătrânire, deja menționate.

Aceasta are ca rezultat o combinație între partea productivă a UE în lume, care se prăbușește, și starea și perspectivele celor doi factori principali de producție, care încep să agraveze această dinamică.

Având în vedere previziunile făcute pentru 2016, UE-28 reprezenta, la acea dată, 17,6% din PIB-ul mondial în baza parității puterii de cumpărare. La aceeași dată, UE fără Marea Britanie nu mai reprezenta decât 15,2% din PIB-ul global în baza parității puterii de cumpărare.

C. ... ar fi accentuate de către „Brexit”

În acest context, care ar fi efectul „Brexit”-ului? Marea Britanie este un actor economic important în UE, deși nu face parte din zona sa euro și tranzacționează cu UE mai puțin decât media țărilor membre ale Uniunii Europene, un lucru de obicei trecut cu vederea. Marea Britanie reprezintă 14% din PIB-ul UE. După ieșirea Marii Britanii din UE, PIB-ul UE fără Marea Britanie ar fi de 86% față de nivelul său anterior. Cu alte cuvinte, declasarea relativă a UE-27 s-ar accentua considerabil, în special în raport cu China și Statele Unite ale Americii.

Având în vedere previziunile făcute pentru 2016, UE-28 reprezenta, la acea dată, 17,6% din PIB-ul mondial în baza parității puterii de cumpărare. La aceeași dată, UE fără Marea Britanie nu mai reprezenta decât 15,2% din PIB-ul global în baza parității puterii de cumpărare.

Pentru că, așa cum am spus mai înainte, nivelul de trai din Marea Britanie este mai mare cu 10 puncte procentuale față de media UE, bogăția pe cap de locuitor în UE, fără Marea Britanie, fiind cu 2%, mai mică în raport cu configurația celor 28 de țări.

În cele din urmă, să luăm în considerare perspectivele strategice.

III. Abandon sau revenire strategică?

Dincolo de efectele enunțate, trebuie remarcate contradicțiile (A), constrângerile psihologice și bugetare (B), dar anul 2015 poate fi considerat o revenire, deși „*Brexit*”-ul poate produce efecte semnificative (C).

A. Dincolo de efectele enunțate, trebuie remarcate contradicțiile...

Desigur, site-ul Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), prezenta, în 2014: „*De la înființarea, în martie 2002, misiunea de poliție a Uniunii Europene în Bosnia și Herțegovina, treizeci de misiuni și operațiuni civile și militare au fost lansate în cadrul [politicii de securitate și apărare comună] PSAC*”¹⁶. Metoda, care constă în a enunța o cifră care să cumuleze misiuni de diferite tipuri, îi face totuși pe cetățeni să supraestimeze numărul de operațiuni militare ale Uniunii Europene, reduse, în fapt, la 9, din 2003.

Aceste operațiuni militare ale Uniunii Europene sunt încă, în general, combinate cu cele ale NATO și ale ONU, ceea ce demonstrează o proiecție controlată a forței. Astfel, decizia Uniunii Europene de a interveni în Libia, în 2011, prin intermediul operațiunii EUFOR, a eșuat, deoarece nu a primit undă verde din partea ONU. În același timp, puteri precum Statele Unite și Rusia pot autoriza uneori folosirea forței fără această măsură de precauție.

Numărul de soldați europeni implicați în operațiunile militare ale UE rămâne, de asemenea, modest, între 400 și 7 000 în funcție de misiuni și perioadele de timp, cu mult sub obiectivul de 60 000 de oameni, anunțat în 1999, la Consiliul European de la Helsinki. În prezent, misiunilor militare ale UE le lipsesc resursele umane și cele tehnice, dar mai ales voința politică.

Desigur, UE are, din 2009, SEAE, condus de un Înalt Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate. Dar, tratatele îi încadrează foarte strict atribuțiile, pentru a preveni încălcarea prerogativelor suverane ale statelor¹⁷. Și suspiciunea a cântărit asupra șefilor de stat pentru a alege, ca prim titular al funcției, pe Catherine Ashton,

---

¹⁶ Serviciul European de Acțiune Externă, pe site-ul http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/index_fr.htm, consultat la 26 august 2014.

¹⁷ Pierre Verluise, *Géopolitique des frontières européennes. Élargir, jusqu'où?*, Paris, Argos, 2013, cap. 3: *Quel service européen pour l'action extérieure?*

o personalitate britanică fără nicio experiență diplomatică, în scopul de a preveni căderea lor în derizoriu. Rezultatul: primii trei ani s-au dovedit a fi mediocri. Dar, anul 2013 a fost marcat de două intervenții percepute în mod pozitiv în ceea ce privește Serbia/Kosovo și relansarea negocierilor cu Iranul¹⁸. Fără a-și diminua meritele, fiecare va fi de acord că este în interesul Serbiei pentru a potoli, temporar, relațiile cu Kosovo în scopul obținerii oficiale a statutului de candidat la Uniunea Europeană. În ceea ce privește negocierile cu Iranul, intrarea în scenă a Catherinei Ashton a fost precedată de aproape un an de negocieri secrete între Washington și Teheran.

22 din cele 28 de state membre ale Uniunii Europene fac parte din prima alianță strategică din lume, NATO ..., dar aceasta pare să fie fragilizată de Donald Trump.

Cu adevărat, 22 din cele 28 de state membre ale Uniunii Europene fac parte din prima alianță strategică din lume – NATO. Aceasta, consolidată prin extinderile din 1999, 2004 și 2009 ale fostelor țări membre ale Pactului de la Varșovia, este recunoscută că a câștigat *războiul rece* și *post-războiul rece*. Cu toate acestea, relațiile structurale dintre Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică¹⁹ sunt, pe de o parte, o garanție de securitate, pe de altă parte, o facilitate care împiedică UE să se afirme în mod independent pe scena strategică. Tratatul de la Maastricht și de la Lisabona au plasat politica externă și de securitate comună (PESC), politica europeană de securitate și de apărare (PESA), apoi politica de securitate și de apărare comună (PSAC) sub o formă de cvasi-tutelă a Alianței Nord-Atlantice. Uniunea Europeană trebuie să respecte, într-adevăr, obligațiile ce decurg din Tratatul Atlanticului de Nord, care rămân, pentru acele state care sunt membre, „*fundamentul apărării lor colective și autoritatea pentru punerea lor în aplicare*”²⁰. *Ad litteram*, această formulare la singular poate interzice

---

¹⁸ Este destul de devreme pentru a evalua capacitățile noii titulare, Federica Mogherini, în funcție de la 1 noiembrie 2014.

¹⁹ Charlotte Bezamat-Mantes și Pierre Verluise, *UE-OTAN: quels rapports? Les élargissements de l'OTAN donnent le rythme de ceux de l'UE*, pe Diploweb.com, 7 iunie 2014, pe <http://www.diploweb.com/UE-OTAN-quels-rapports.html>

²⁰ *Tratatul UE (TUE)*, art. 42, paragraful 7.

orice inițiativă europeană în domeniul apărării. Rămâne să aflăm ceea ce va face noul președinte al Statelor Unite, Donald Trump, cu NATO.

B. ... constrângerile psihologice și cele bugetare ...

Până acum, constrângerile strategice care apasă cel mai mult pe Uniunea Europeană sunt de ordin psihologic. La sfârșitul celor două războaie mondiale, construcția europeană a fost direcționată spre o formă de renunțare la puterea militară, în primul rând între țările membre, apoi și în lume. Aspirând la o formă de „*pace perpetuă*” între membrii săi, Uniunea este percepută ca o *soft power*, și nu ca o *hard power*. De asemenea, Uniunea a refuzat mult timp să perceapă lumea așa cum o fac statele, punctând dușmanii și definind o strategie credibilă. Uniunea Europeană include o formă de renunțare voluntară la orice politică de putere. Ontologic, ea nu are nicio dorință reală pentru putere. Promovarea unui multilateralism ambiguu îi asigură un alibi în fața acestei tendințe serioase de slăbiciune. Un conflict la granițele UE ar genera, cel mai probabil, o serie de discuții interminabile înainte de a se ajunge, cu întârziere, la o declarație care, în general, s-ar reduce la cel mai mic numitor comun. Unii speră, în general, că Washingtonul va interveni în locul și la timpul oportun, în schimb alții, mai deschiși spre acțiune, caută cu disperare puncte de sprijin.

Industriile europene abandonează tot mai mult ideea fabricării unor materiale de armament pentru a acorda prioritate produselor civile, cu riscul de a pierde expertiza și sectoarele de expertiză.

În plus, Uniunea Europeană nu are încă mijloace militare și o industrie europeană de apărare pentru a se afirma în mod autonom pe scena strategică. Criza economică, născută în 2008, a accelerat reducerea bugetelor de apărare ale țărilor membre, diminuată la nivel global cu 10% între anii 2010 și 2013. Numai Marea Britanie, în 2014, a atins obiectivul de 2% din PIB dedicat apărării (cu excepția pensiilor). Cinci membri – printre care și Franța – atribuie PIB-ului între 1,5 și mai puțin de 2%. Șapte țări cheltuiesc între 1 și 1,5% – inclusiv Germania, cu 1,1%. Toate celelalte țări membre cheltuiesc mai puțin de 1% din PIB pentru apărare.

Industria europene abandonează tot mai mult ideea fabricării unor materiale de armament pentru a acorda prioritate produselor civile, cu riscul de a pierde expertiza și sectoarele de expertiză. Dacă tendința continuă, țările membre ale Uniunii Europene vor fi din ce în ce mai tentate să-și reducă achiziționarea de echipamente americane N-1 „*de pe raft*”. Ceea ce, într-o anumită măsură, nu ar face decât să contrarieze sistemul militar-industrial al Statelor Unite.

C. ... dar anul 2015 a adus, poate, o revenire, deși „Brexit”-ul este un generator de efecte semnificative

În 2015, potrivit unui studiu al Institutului Internațional de Cercetare pentru Pace de la Stockholm (SIPRI), publicat la 5 aprilie 2016, toate țările din Europa Centrală și din cea de Vest continuă să-și diminueze ușor eforturile lor militare. Cu toate acestea, în fața comportamentului rusesc în Ucraina (2014), mai multe țări din Europa de Est și-au crescut bugetele de apărare – desigur, destul de puțin: Lituania, Polonia, Letonia și Estonia. Mai mult decât atât, după reduceri severe, cele trei puteri militare principale – Marea Britanie, Franța și Germania – sunt angajate într-o reinvestiție militară pe parcursul mai multor ani. În Franța, amenințarea teroristă l-a determinat pe șeful statului să înceteze tăierea mijloacelor de apărare. Germania și-a anunțat, din vara anului 2016, intenția de a-și spori eforturile de apărare la aproximativ 2%, dar trebuie să vedem dacă acest anunț va avea și efecte. Creșterea bugetului apărării din Rusia (+90% în 10 ani), provocarea granițelor internaționale, amenințările teroriste și șocurile geopolitice în sudul și sud-estul UE, toate acestea vor permite un așa-zis abandon al spiritului apărării în cadrul țărilor membre ale UE?

La 8 martie 2015, pe fondul crizei ucrainene, președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, relua ideea creării unei armate europene pentru a da credibilitate politicii externe a UE, având în vedere că, în prezent, „*până și o adunătură de găini e mai combativă în comparație cu politica externă și de securitate a UE*”. Președintele Comisiei relansa, astfel, dezbaterile privind apărarea europeană.

La 30 martie 2015, în cadrul unei întâlniri la nivel înalt la Weimar, între Franța, Germania și Polonia, s-a reafirmat o viziune comună asupra subiectului. Dar, departe de dorința lui Juncker de a avea o armată comună, recomandarea adoptată la finalul reuniunii a susținut în special dezvoltarea industriei europene de armament, în vederea exportului pe piețele de apărare preponderent în Africa, și a exprimat speranța unui progres în domeniul cercetării și dezvoltării militare. Concluzii deja formulate în cadrul reuniunii anterioare a triumphiului, în 2013. A fost enunțată și revigorarea cooperării franco-germane pentru construirea unui satelit-spion, ceea ce nu are nimic novator, proiectul existând de câțiva ani, dar nu a putut fi îndeplinit fără un acord privind finanțarea acestuia.

Cele trei țări ale triumphiului de la Weimar propun, de asemenea, să fie utilizate (în cele din urmă) grupurile tactice de luptă ale Uniunii Europene (*battle groups*), acele batalioane europene de 1 500 de bărbați mobilizați în 10 zile, timp de 4 luni, care formează deja un embrion al armatei europene susținute de către președintele Juncker.

Deplina capacitate operațională a acestor unități a fost atinsă în 2007, dar, până acum, nu au fost mobilizate. Ocaziile n-au lipsit totuși: Mali, Africa Centrală... nu au dus la folosirea forței de reacție rapidă a Uniunii.

Managementul francez, solitar unor astfel de crize, arată că, în ciuda pozițiilor oficiale, Parisul nu este cu mult mai înclinat decât Londra spre cooperarea europeană în privința aspectelor operaționale. Acest lucru arată că principalul obstacol în apărarea Europei nu este lipsa mijloacelor, ci voința politică. Utilizarea cooperării structurate permanente, stabilită prin Tratatul de la Lisabona, ar fi un alt mod de a depăși blocajele în procesul de luare a deciziilor și de a pune în practică un nucleu al statelor-pionier ale apărării europene.

Între 14 noiembrie și 6 decembrie 2016, UE a adoptat – în cele din urmă – un pachet semnificativ de măsuri în domeniul securității și apărării: un plan de punere în aplicare a securității și apărării; un plan de acțiune european al apărării, prezentat de Comisie pentru maximizarea cheltuielilor și cooperarea în materie de apărare, și un plan de implementare a declarației UE-NATO din 8 iulie 2016, bazat pe 42 de măsuri concrete,

inclusiv securitatea cibernetică și capacitățile militare sau de cercetare, constituind cel mai mare avans în cooperarea între cele două organizații, de la acordurile Berlin+ din 2003²¹.

Această mobilizare – ale cărei rezultate trebuie evaluate – este un răspuns la referendumul din 23 iunie 2016, în favoarea „Brexit”.

P. Razoux: *„Pentru a-și menține un rol central în Europa, Franța are tot interesul să se prezinte ca intermediar natural între Marea Britanie și UE”.*

Care ar putea fi consecințele strategice ale „Brexit”-ului? Votul de la 23 iunie 2016, în favoarea „Brexit”, a fost primit pozitiv de către Rusia, Turcia și China. Pierre Razoux, într-o *„Notă de cercetare strategică a Institutului de Cercetare al Școlii Militare (IRSEM)”*, publicată la începutul lunii iulie 2016, prezenta implicațiile strategice: *„Brexit” riscă să crească diviziunile în cadrul UE. El încurajează populismul și sugerează demonetizarea politicii de securitate și apărare comună (PSAC), ceea ce conduce la consolidarea rolului NATO în Europa. El lasă în special Franța singură în fața Germaniei, iar Marea Britanie – amenințată de o decădere atât economică, dar și strategică, cu independența plauzibilă a Scoției. În cazul în care „Brexit” nu ar trebui să afecteze cooperarea în domeniul apărării franco-britanice (Tratatul bilateral de la Lancaster House, 2 noiembrie 2010), aceasta prevestește o reducere pe termen mediu și lung a efortului britanic de apărare, ca și a unui risc de abandon parțial sau total al descurajării nucleare de către Londra. Prin urmare, Franța ar deveni singura putere nucleară militară (în cadrul UE). Într-o astfel de situație, legătura strategică dintre Statele Unite și NATO ar fi foarte slăbită. Pentru a-și menține un rol central în Europa, Franța are tot interesul să se prezinte ca intermediar natural între Marea Britanie și UE*²².

---

²¹ Cf. Quentin Weiler, *La Stratégie Globale de l'UE: de quoi s'agit-il?*, publicat la 3 ianuarie 2017, pe Diploweb.com, la <http://www.diploweb.com/La-Strategie-Globale-de-l-UE-de.html>

²² Pierre Razoux, *'Brexit': quelles conséquences stratégiques?*, Notă de cercetare strategică nr. 27, 13 iulie 2016, publicat pe site-ul IRSEM.

Odată cu ieșirea din UE a Marii Britanii, Franța ar rămâne singurul stat membru al UE care posedă armament nuclear și un loc permanent în Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. Dacă țările nu se grăbesc să împartășească finanțarea armei atomice franceze, alte state membre ar putea fi tentate să-și consolideze presiunea recurentă asupra Parisului pentru ca sediul Franței să devină cel al UE. Să ne amintim că Germania de Vest nu a dispus de un astfel de privilegiu din cauza responsabilităților sale istorice în izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Ieșirea Marii Britanii nu ar rămâne fără consecințe asupra relațiilor franco-germane. Întrebarea este dacă Parisul va face o analiză, o strategie și o punere în aplicare a acestei provocări: într-o Uniune Europeană fără Marea Britanie, cum s-ar reechilibra relațiile franco-germane orientate în favoarea Berlinului pentru mai mult de un deceniu? Cum s-ar menține relații pozitive cu Marea Britanie în domeniul apărării?

Spre ce țări ar putea Franța să se îndrepte pentru a relansa apărarea comună europeană? În toamna anului 2016, Parisul a făcut, din nou, pași de reconciliere cu Germania, dar Marea Britanie a lăsat să se înțeleagă în mod clar că va sabota aceste eforturi de relansare a apărării Europei atât timp cât va rămâne în UE. Nu este interzis să ne imaginăm că va continua să facă același lucru și din afară, prin lobby-ul pe care și l-a însușit în mod corect.

Problema este cu atât mai îngrijorătoare, pentru că Statele Unite au decis să „*pivoteze*” spre Asia și granițele Ucrainei au fost amenințate și încălcate în repetate rânduri de către Rusia, în 2014. În mod paradoxal, tensiunile cu Rusia au avut acest „*bun*” timp de unu până la doi ani de când au invitat unele țări membre ale UE să se angajeze, în următorii ani, să crească ponderea lor în PIB în ceea ce privește cheltuielile pentru apărare. Rămâne să fie evaluate consecințele pentru câțiva ani. De la preluarea mandatului său, la 20 ianuarie 2017, mulți se așteaptă că noul președinte al Statelor Unite, Donald Trump, va întreprinde o redefinire a relațiilor dintre țările membre ale NATO. Este prea devreme pentru a distinge ceea ce rămâne din domeniul poziției de negociere în beneficiul investițiilor

celorlalți aliați și care vor fi urmările efective de acum și până la sfârșitul deceniului. UE va fi în măsură să profite de această oportunitate?

*

Astfel, înainte de „*Brexit*”, UE se afla deja într-un proces relativ de scădere în proporții foarte importante, de care, în general, nu eram conștienți. Trebuie să recunoaștem că Uniunea Europeană se află într-o regresie vizibilă pe scena internațională. Indicatorii demografici, economici și strategici atestă acest declin progresiv.

Mai îngrijorător, procesul se accelerează sub efectul crizei inițiate în 2008.

În orizontul anilor 2019-2020, „*Brexit*” va accentua această dinamică de ștergere accelerată a ponderii UE asupra tuturor parametrilor menționați: teritoriu, demografie, economie, strategie. Cum ar putea afecta acest lucru puterea UE în lume? Deja, „*Brexit*” degradează imaginea Uniunii Europene în lume, în special în posturile noului președinte al Statelor Unite. Această dinamică influențează anumite mișcări populiste și separatiste în cadrul țărilor membre ale Uniunii Europene. După șase decenii de construcție europeană, numeroși indicatori sugerează că, începând cu 23 iunie 2016, data referendumului pentru „*Brexit*”, a început un proces de „*deconstrucție europeană*”. Cât de departe va merge el? Problema este deschisă și îi preocupă pe mulți dintre actori... care, unii dintre ei, intenționează să profite de această slăbire a UE.

Ca un paradox, unii ar putea susține că aceste dificultăți ar fi posibil să devină o oportunitate extraordinară de a reinventa Uniunea Europeană și, de ce nu, ar face-o mai puternică. Rămâne să vedem în ce fel. Ar trebui să ne întoarcem, să le redăm statelor membre suveranitatea și să îmbunătățim barierele comerciale externe? Ar trebui să ne îndreptăm mai mult spre federalism – și cu ce preț, cu ce câștigători și cu ce perdantși? Ce nivel de solidaritate ar trebui să menținem? Ce suveranitate comună ar trebui reinventată? În orice caz, cu cine să reinventăm această Uniune Europeană amenințată cu dispariția?

Într-adevăr, cvadratura cercului este aceasta: după cel de-al Doilea Război Mondial, Uniunea Europeană a fost, în esență, construită pe o parte dintre elite, evitând dezbaterile politice, deoarece oamenii nu ar fi admis împărțirea suveranității cu unii dintre dușmanii de ieri. Rezultatul: construcția europeană s-a făcut cu mult timp în urmă – în contextul celor 30 de ani glorioși –, grație unui consens permisiv al unei părți a opiniei publice, într-o formă de indiferență. O indiferență care s-a transformat, treptat, în neîncredere, dacă luăm în calcul rata crescută a absenteismului la alegerile pentru Parlamentul European și intrarea membrilor eurosceptici în această instituție. Criza financiară venită din Statele Unite ale Americii, în 2008, a produs efecte mai degrabă devastatoare în țările membre ale UE, inclusiv în Marea Britanie, cu o scădere semnificativă a nivelului de trai. Consecințele economice și sociale au favorizat partidele populiste, atât de dreapta, cât și de stânga. Ce este populismul? Este mai degrabă vorba despre o mișcare construită pe ură și condamnarea elitelor ... și a proiectelor acestora. Și iată cum criza economică se transformă într-o criză politică ce lovește ca un bumerang ... construcția europeană, un proiect susținut de o parte a elitei, devenită deci detestabilă. Deocamdată, sistemul sociologic al UE se luptă să se regenereze.

În acest context, cine va reinventa Uniunea Europeană? Câți dintre cetățenii europeni sunt preocupați de acest lucru? Intenția activării articolului 50 din Tratatul de la Lisabona, în martie 2017, este de a clarifica situația în ceea ce privește alegerile pentru Parlamentul European, în primăvara anului 2019. Nimeni nu știe, în acest moment, modul în care acest proces se va desfășura sau care va fi rata de absenteism la alegerile pentru următorul Parlament European (2019) sau care va fi scorul partidelor eurosceptice sau cum va fi viitoarea Comisie Europeană. Hubert Védrine susține că, pentru a-i atrage pe oameni în proiectul european, ar trebui să traversăm un prag politic, în jurul unei opțiuni în ceea ce privește identitatea și suveranitatea, printr-o conferință viabilă, care să permită clarificarea problemei

subsidiarității, să decidă care este responsabilitatea regiunilor, a statelor și a UE. Aceasta ar trebui să se concentreze pe trei sau patru misiuni majore.

Pentru moment, matricea politică a construcției europene trece printr-o criză majoră, care nu poate rămâne fără consecințe în geopolitica UE și în ceea ce privește ponderea sa relativă în lume.

Ceea ce face mai necesară ca niciodată o analiză geopolitică a Uniunii Europene și punerea în aplicare a unei strategii autentice.

BIBLIOGRAFIE

1. Gérard-François Dumont, Pierre Verluise, *Géopolitique de l'Europe. De l'Atlantique à l'Oural*, ediția a doua, Presses Universitaires de France, 2016, Premiul pentru cercetare strategică pe anul 2017, Trophée Cercle K2.

2. Gérard-François Dumont, Pierre Verluise, *Géopolitique de l'Europe*, ediția a doua, Armand Colin Éditions Sedes, Paris, 2014.

3. Nicole Gnesotto, *Faut-il enterrer la défense européenne?*, colecția *Réflexe Europe*, La Documentation française, Paris, 2014.

4. Maxime Lefebvre, *L'Union européenne peut-elle devenir une grande puissance?*, colecția *Réflexe Europe*, La Documentation française, Paris, 2012.

Traducere și adaptare:

 Alina PAPOI

UNIVERS

PUBLICISTIC

MILITAR

Foreign Affairs, SUA, vol. 95, nr. 1,
ianuarie-februarie 2016

Inegalitatea și modernizarea • Inegalitatea și globalizarea • Cum se poate crea o societate egalitară • Egalitatea și democrația americană • Cum se poate răspândi bunăstarea: politici practice pentru reducerea inegalității • Realizările Braziliei în privința sărăciei: surprinzătorul succes al programului guvernamental *Bolsa Familia* • Drumul lui Obama: președintele în acțiune • Politica iraniană după acordul nuclear din iulie 2015 • Politica externă americană în anii '50 (administrația Truman) și azi • Prosperitatea în ascensiune: succesul dezvoltării globale • Cum vede China relațiile cu Rusia • Politica de putere a lui Putin în Siria • Eșecul sancțiunilor occidentale împotriva Rusiei • Războiul transatlantic al datelor • Lecții ale tranzițiilor spre democrație încununată de succes • Latino-americii iau poziție față de corupție

Foreign Affairs, SUA, vol. 95, nr. 2,
martie-aprilie 2016

Epoca stărnării seculare • Pot băncile centrale să stimuleze creșterea? • Demografia stărnării • Eroii din clasa de mijloc: cea mai bună garanție pentru buna guvernare • Posibila anarhie din Eurasia • Inovațiile tehnologice și economia americană • Învățând să apreciezi stărnarea: viziunea japoneză asupra creșterii economice • Vești bune de la Google: o conversație cu Ruth Porat, CEO Google • Luptă sau fugi: opțiunea americană în Orientul Mijlociu • ISIS se extinde la nivel global. Lupta împotriva Statului Islamic prin urmărirea adeptilor • Pot cuceri lumea companiile chineze? • Arta pierdută a politicii economice: restaurarea unei tradiții

americane • Soluția studiilor în străinătate • Noul realism al Japoniei • Următorul front în lupta împotriva schimbărilor climatice

Jane's IDR, Marea Britanie, vol. 49, ianuarie 2016

O nouă navă de interceptare pentru forțele navale din Singapore • Armata britanică în căutare de soluții pentru instrucția tragerii cu aruncătoare • Instrucția piloților de avioane F-35 pentru operații aeriene • Sistemul de armament *Searanger 20* • Transportorul rusesc BTR-MDM • O nouă arhitectură britanică de comunicații pentru teatrele de operații • Noi sisteme de armament și senzori pentru securitatea perimetrelor • Tunuri ușoare de 40 mm pentru forțele navale • Rolul muniției de tip *loitering* (care rămâne o perioadă în aer înainte de acțiune) • Capabilitatea de transport a marinei americane între teatre • Tehnici de inserare pentru forțele pentru operații speciale

Jane's IDR, Marea Britanie, vol. 49, februarie 2016

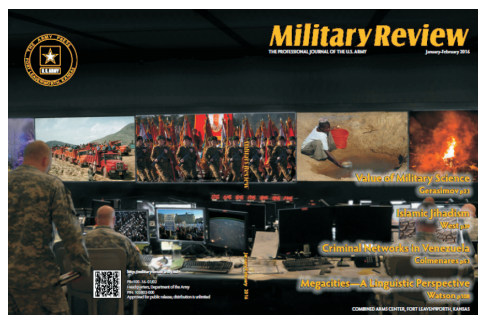
Compania MECAR dezvoltă noi tipuri de muniție • Nave de suprafață fără pilot pentru descoperirea și dezamorsarea minelor • Simulatoare pentru lupta terestră • Programul companiei SAAB pentru nave de suprafață fără pilot • Capabilitatea de cercetare aeriană a forțelor terestre americane • Aparatele de zbor fără pilot cu armament la bord • O nouă generație de vehicule rusești de luptă blindate • Noi tehnologii pentru sistemele navale de comandă • Soluții pentru provocările puse de proliferarea aparatelor de zbor fără pilot • Elicopterele *Boeing H-47 Chinook* • Războiul electronic și sporirea amenințărilor de tip A2/AD (interdicția accesului în zonă)

Jane's IDR, Marea Britanie, vol. 49, martie 2016

Agenția americană de apărare antirachetă (MDA) pregătește teste majore pentru anii 2016 și 2017 • Franța aprobă dezvoltarea rachetei sol-aer cu rază medie de acțiune *Aster 30 Block 1* • Sistemul de comunicații *TACIP* de la Airbus DS • Motoare de ultimă generație pentru aparatele de zbor fără pilot de la compania Rotron • Instrucție norvegiană pentru lupta în mediul arctic • Noi tipuri de muniție de la compania Nexter Munitions • Radarul CAEFAR2 folosit de armata australiană • O nouă generație de veste blindate • Sisteme de reprovizionare în larg • Senzori aeropurtați cu rol multiplu • Programul armatei americane pentru mașini ușoare de asalt • Competiția de robotică organizată sub auspiciile DARPA

Military Review, SUA, vol. 96, nr. 1, ianuarie-februarie 2016

Viitorul războiului: cum schimbă globalizarea paradigma securității • Discursul președintelui Vladimir Putin la Adunarea Generală a ONU din 28 septembrie 2015 • Noile provocări necesită o regândire a formelor și a metodelor de ducere a operațiilor de luptă: o perspectivă

rusească • Viitorul războiului împotriva jihadismului islamic • Reacția societății iordaniene față de refugiații sirieni • Rețelele criminalității în Venezuela • Armata americană și implicarea în mediul de securitate din zona Pacificului • Ascensiunea populismului de stânga – o provocare la adresa democrației? • Lecții învățate din masacrul de la Yusufiah, Irak 2006 • Operații militare desfășurate în marile orașe: o perspectivă lingvistică

ÖMZ (Österreichische Militärische Zeitschrift), Austria, nr. 1, ianuarie-februarie 2016

Situația strategică la început de an • Rațiunea de stat. Observații cu privire la un concept al dinamicii politice • Conflictul din Ucraina. Poziții – Spațiul de conflict – Propuneri de soluționare • Despre gândirea operativ-strategică în cadrul forțelor armatei întrunite ale Organizației Tratatului de la Varșovia • Gruparea Boko Haram, respectiv Provincia Vest-Africană a Statului Islamic • Modelul funcțional al forțelor armate terestre • Războiul organizației paramilitare Hamas împotriva Israelului – și niciun sfârșit? • Neutralitatea Elveției între 1914 și 1945

ÖMZ, Austria, nr. 2, martie-aprilie 2016

Noul P.K.K. Între extremism, putere politică și cerințe strategice (Part. 1) • Comandamentul de conducere a operațiilor din Armata germană • BACnet (protocol de comunicații pentru Automatizarea și Controlul Clădirilor – BAC) – cerință în mediul militar și șansă de creștere a eficienței • Să gândim și să acționăm strategic în spațiul de acțiune al politicii de securitate • Corpul de formare a ofițerilor rezervați din armata americană • Angajamentul german în Irakul de Nord: mai mult decât o perspectivă de politică de securitate? • Mediarea și organismul militar. Disponibilitate operațională prin cooperare bazată pe misiuni și obiective • Finanțarea terorismului. Forme de manifestare a finanțării și combaterea acesteia

ÖMZ, Austria, nr. 3, mai-iunie 2016

Noul P.K.K. Între extremism, putere politică și cerințe strategice (Part. 2) • Strategul secolului 21. Renașterea doctrinei strategice bazate pe principii • Amenințările la adresa securității Israelului în decursul timpului • Planurile secrete ale Armatei Populare Naționale a fostei Republici Democratice Germane în anii '80 • Al Qaeda în sud-estul Asiei • Monarhia pe marginea prăpastiei. Armatele lui Brussilov nimicesc flancul sudic al frontului de est • Valul de refugiați din Europa: amplificarea provocărilor pentru arhitectura europeană de securitate • Neutralitatea Elveției, din 1945 până astăzi

ÖMZ, Austria, nr. 4, iulie-august 2016

Erori de planificare tipic idealiste. Analiza planificărilor pentru faza post-ostilități a operațiunii *Iraqi Freedom 2001-2004* • Arctica. Câmp de testare pentru o nouă arhitectură geopolitică cu referire în mod special la China (Part. 1) • Sfârșitul fricțiunilor? Analiza unei cantități mari de date în procesul de luare a deciziei militare • Bătălia de la Verdun 1916 • Reforma armatei austriece 1962/1963. Prima restructurare a armatei austriece în timpul celei de a Doua Republici • Comandamentul suprem al Președintelui Federal • Statele Unite în războiul împotriva Statului Islamic • Iranul sub administrația

președintelui Rohani – de la Saul la Pavel? • Convenția de la Geneva privind refugiații în lumina dreptului umanitar internațional

ÖMZ, Austria, nr. 5, septembrie-octombrie 2016

Considerații cu privire la capacitatea de funcționare a forțelor terestre ale armatei Confederației germane până în 1866 • Arctica. Câmp de testare pentru o nouă arhitectură geopolitică cu referire în mod special la China (Part. 2) • Valurile migratoare globale actuale. Noua dimensiune geopolitică a politicii de securitate • Integrarea în NATO și solidaritatea în interiorul Alianței. Cazul Germaniei • Veteranii – o nouă categorie socială • Tunurile autopropulsate – o alternativă pragmatică • 100 de ore – Israelul și campania sa din Sinai, din 1956 • Reîntoarcerea faraonilor? Organismul militar și primăvara arabă în Egipt • Politica de securitate a Suediei în decursul timpului

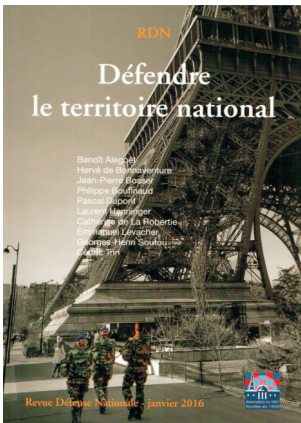
ÖMZ, Austria, nr. 6, noiembrie decembrie 2016

Considerații de ordin politic și juridic cu privire la raportul etern tensionat între obligație și nesupunere • Drone în zbor. Prezentare, utilitate, combatere • Ratarea unui atac îndrăzneț? Vara anului 1944 în Alpii francezi • Universitatea de Științe Administrative din Ungaria • Scenarii pentru regiunea MENA • Imaginea islamului în Europa • Crimeea – între Rusia și Ucraina • Convergența riscurilor • Dilema morală în medicină și în operațiunile militare. Cine decide cu privire la viață și la moarte și de ce?

**ÖMZ. 60 Jahre. Schutz der Grenzen
durch das Österreichische Bundesheer
(60 de ani. Protejarea frontierelor
de către armata austriacă), Austria,
număr special 2016**

Capacitatea de apărare teritorială – vechea „nouă” competență a forțelor armate europene • Paza frontierelor și apărarea națională – misiune a forțelor armate austriece • Operațiunile armatei austriece de pază a frontierelor în toamna anului 1956 • Revolta populară din Ungaria din 1956 • 11 iulie 1967. Operațiunile armatei austriece de supraveghere a frontierei cu Italia • Operațiunile din Tirolul de sud din 1967 • Operațiunile armatei austriece în timpul „stării de criză” din Cehoslovacia • „...pentru paza frontierelor înseamnă”? Armata austriacă și criza din 1968, din Cehoslovacia • Operațiunile de pază la frontiera de stat cu Iugoslavia • Operațiuni de asistență la frontiera estică. Bilanț din septembrie 1990 până în 2005 • Politica externă și politica de securitate a Austriei în criza din Slovenia

**Revue Défense Nationale, Franța, nr. 786,
ianuarie 2016**

Armata terestră, teritoriul național și anul 2016 • Starea de necesitate în raport cu terorismul • Armata și misiunea de protejare a teritoriului național • Funcția strategică de protecție, problemă permanentă a jandarmeriei naționale • Brigada de genști-pompieri a Parisului și apărarea teritoriului național • Care este evoluția rezerviștilor militari? • Un răspuns la problema Gărzii Naționale • Garda Națională în SUA • Menținerea ordinii în Franța, începând cu secolul XVIII • SUA și spațiul magrebian: o istorie foarte lungă • Traficul de droguri în zona sahel-sahariană: un traseu al pudrei ce se răspândește în Africa • Strategie și servituți: creșterea puterii Chinei • Gândire strategică: cultivarea diversității în armată • Cercetări strategice: între instituții și inițiative • Despre cercetarea strategică, în vederea evitării unor neînțelegeri • Noi problematice în domeniul aviației • Lituania, între NATO și Politica de Apărare și Securitate Comună, în contextul conflictului ucrainean • Dezinformarea operațională

Revue Défense Nationale, Franța, nr. 787, februarie 2016

Construirea simbolului numit Verdun • Februarie 1916 – Verdun, o bătălie improbabilă • Verdun sau momentul crucial propriu doctrinei franceze • Verdun: cum s-a arătat superioară strategia franceză în fața celei germane? • După 100 de ani, care mai este impactul Verdunului asupra tinerilor francezi? • *Strategic Defence and Security Review: Cartea Albă*

britanică • Regatul Unit și apărarea sa • Asia și reîntoarcerea problematicii nucleare în cadrul raporturilor dintre puteri • 2015: noi căi în cadrul parteneriatului strategic dintre China și Rusia • Vechi clivaje și noi problematici în Siria • Matricea războiului • „Cine este dușmanul?”

Revue Défense Nationale, Franța, nr. 788, martie 2016

Reîntoarcerea accepțiunilor hibride în sânul noilor conflicte • Hibriditatea: noi amenințări, inflexiuni strategice? • De la războiul hibrid la hibriditatea ciberelectronică • Războiul hibrid și strategia de aflare a soluției • Războiul hibrid: concept strategic sau confuzie semantică? • Hibriditatea, din punctul de vedere al conflictelor contemporane: cazul rus • Solidaritatea militară europeană contra terorismului • Spre o reacție europeană în cazul conflictului israeliano-palestinian? • De la sionismul original la imposibilitatea Statului palestinian: radicalizarea politică și de securitate a Israelului • Cooperare nucleară între SUA, Marea Britanie și Franța

Signal, SUA, vol. 70, nr. 5, ianuarie 2016

Servicii persistente de intelligence • Dezvoltări în domeniul tehnologiilor autonome ISR (de intelligence, supraveghere și cercetare) • Roboți maritimi • Forțele terestre americane dezvoltă un nou concept de supraveghere persistentă • Etica cibernetică • Forțele terestre americane se pregătesc pentru o ciocnire a culturilor în domeniul operațiilor cibernetică • Potențialele pericole ale nanotehnologiei • Reglementările privind securitatea cibernetică în domeniul achizițiilor militare americane

Signal, SUA, vol. 70, nr. 6, februarie 2016

Tehnică militară pentru operații în condițiile extreme din zona arctică • Un nou tip de baterii „naturale” dezvoltate de Laboratorul de Cercetări Navale din Washington • Proiectele Centrului pentru Cercetări Maritime și Experimentare al NATO în domeniul amenințărilor cibernetică pe mare • Noi abilități pentru marinarii forțelor navale americane • O nouă doctrină revoluționară care combină războiul electronic, războiul cibernetic și spectrul electromagnetic • Tehnologii laser • Tehnologia CHAMP (Counter-electronics High-powered Microwave Advance Missile Project) a forțelor aeriene americane • Securitatea militară în era internetului tuturor lucrurilor.

Selecție și traducere:

Delia PETRACHE, Cătălina ROJIȘTEANU,

Octavian MIHALCEA

Biblioteca Militară Națională

EVENIMENTE EDITORIALE

Recent, la *Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”* a apărut cartea **„FORȚA ÎNTRUNITĂ-2020. O nouă provocare pentru educația ofițerilor în secolul XXI”**.

Autorul, **colonelul dr. Olivian STĂNICĂ**, șef serviciu în cadrul Direcției instrucție și doctrină din Statul Major al Apărării, este absolvent al Liceului militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc (1981), al Școlii militare de ofițeri activi – artilerie antiaeriană, rachete și radiolocație, Brașov (arma radiolocație, 1984), al Academiei de Studii Economice, Facultatea Cibernetică, Informatică și Statistică Economică, București (1993), al Colegiului Național de Apărare (2014) și al diferitelor cursuri postuniversitare de specializare/perfecționare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

Cu certitudine, experiența acumulată în mediul militar internațional, în calitate de membru al grupului NATO pentru instruire și dezvoltări educaționale începând cu anul 2006, i-a permis să pună în paginile acestei cărți realizările sistemului militar de educație și instruire pentru personalul militar din Forțele Armate Române, să facă o serie de comparații cu alte sisteme militare de educație din țări membre ale NATO/partenere și din cele ale Uniunii Europene.

În ceea ce privește alegerea temei, *generalul (r.) dr. Florian Rășan*, cel care semnează *Prefața* cărții, sugerează că autorul a plecat de la realitatea potrivit căreia este necesară remodelarea și eficientizarea sistemelor militare educaționale de formare a ofițerilor, „în noul context geopolitic și militar, marcat de riscuri și amenințări la adresa securității statelor din Europa, pentru sprijinirea dezvoltării de noi capacități militare, cerință în proiectarea unor noi structuri de forțe, de nivel JOINT, denumite generic *Forța Întrunită-2020*”. Un subiect „deloc facil”, dar un subiect actual, aflat în preocupările specialiștilor din domeniu, care abordează performanța ca rezultat al simbiozei dintre profesionalism și binomul educare-instruire. Actualul mediu geopolitic și de securitate îi impune României, prin calitatea sa de membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene, să se alinieze la standardele de performanță adoptate de aceste organisme, raportându-se, totodată, la palierele sociale, economice, politice și militare mondiale. În acest sens, autorul este preocupat de consolidarea relațiilor de interdependență dintre sistemul de educație și instruire, de calitatea factorului uman, de tehnologie și praxiologie: „Printre obiectivele de bază pentru Europa 2020 se numără: asigurarea calității în educație, calitatea predării și învățării, dezvoltarea aptitudinilor de învățare online pe care le oferă oportunitățile erei digitale”.

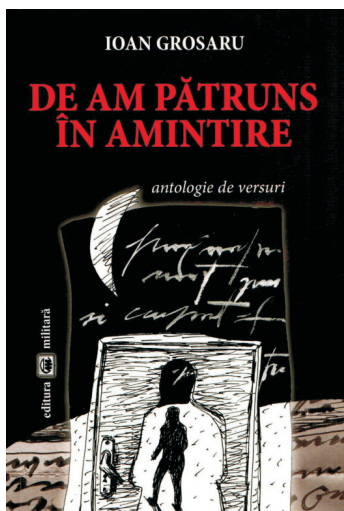
Cartea este structurată pe cinci capitole, în care ne sunt prezentate, succesiv: sistemele militare de educație și de instruire în perspectiva orizontului de timp 2025; câteva caracteristici ale aplicabilității sistemului Bologna în scopul promovării politicilor educaționale; etapele procesului de planificare a forței în țările membre ale NATO; modele de educație pentru formarea inițială a ofițerilor în Europa; analiză comparativă a sistemului militar de învățământ românesc cu cele din statele membre ale Alianței Nord-Atlantice; definirea conceptului de capacitate militară – studiu de caz: avionul multirol; benchmarkingul – „o soluție de viitor pentru asigurarea calității în educație, chiar și pentru instituțiile militare de învățământ”.

Suntem convinși că lucrarea, prin elementele sale novatoare și bine fundamentate, va constitui un real instrument în rezolvarea

unor situații problematice căroră Armata României ar trebui să le facă față, într-un spațiu geostrategic volatil și intempestiv. În același context, „analizele, studiile de caz, modelele, prognozele și propunerile avansate vor asigura dezvoltarea structurilor de instruire și educație, concomitent cu modernizarea conceptelor și doctrinelor necesare procesului de planificare și proiectare a comandamentelor/forțelor de nivel întrunit și de dezvoltare a capacităților militare” (generalul Florian Răpan).

Nu în ultimul rând, trebuie să remarcăm detaliul și relevanța suportului metodologic și teoretico-științific al lucrării, autorul abordând aspecte de ordin teoretic, metodologic și praxiologic, fundamentate pe propriile acumulări teoretice și pe rezultatele experienței Domniei Sale, dar, în același timp, pe implicațiile viitoare, din punct de vedere acțional și funcțional, ale capacităților militare ale Armatei României în vederea îndeplinirii performante a misiunilor ce le revin: „Dinamica noului mediu de securitate a impus, pe lângă calitatea conținutului actului de instruire și educare a personalului militar, utilizarea tehnologiei informației și a comunicațiilor pentru distribuirea cunoștințelor în timp real de către beneficiari, acolo unde este nevoie de aceasta”.

*

„Va trece înc-un azi, și ziua moare/
Însă rămâne veșnic câte-un ieri...” – versuri pline de sensibilitate, care ne emoționează și azi, la zece ani de la plecarea eroului **Ioan Grosaru** într-o lume ale cărei străzi, după cum el însuși credea, duc spre Dumnezeu...

Irak. 21 septembrie 2007. Misiune de patrulare. O zi fatidică pentru Ioan Grosaru: TAB-ul în care se afla, împreună cu camarazii lui, a trecut peste un dispozitiv exploziv și a luat foc. Ioan Grosaru i-a ajutat pe colegi să iasă. El nu a mai reușit: „Cu ochii-ntredeschiși

*privește/Mai multe căi a căror cale duce/Către perete, unde-o sfântă cruce/
O altă transformare-i prevestește”.*

La zece ani de la dispariția eroului sucevean, apare, la *Editura Militară*, într-o ediție de excepție, volumul ***De-am pătruns în amintire***, antologie de versuri, o ediție *restitutio in integrum*, am putea spune, care coagulează atât volumele precedente de versuri, cât și producții inedite, aflate în manuscris ale eroului-poet Ioan Grosaru, „*notații fugare, variante sau doar încercări care nu au mai apucat să-și afle forma definitivă*”, cum sugestiv le denumește Liviu Vișan, acest împătimit al Cuvântului, semnatarul *Argumentului* acestui volum literar apărut cu sprijinul financiar al Asociației de Caritate din Armata României – „*Camarazii*”. Ideea a pornit de la vizita pe care generalul (r.) Ștefan Dănilă, fost șef al Statului Major al Apărării, a întreprins-o în 2014, în satul natal al eroului nostru, Păiseni, comuna Cornu Luncii, județul Suceava. A fost, atunci, un moment în care demnitarul militar, întâlnind-o pe mama lui Ioan Grosaru și acea comunitate de suflete care și-au omagiat eroul, care nu și l-au uitat, a decis să sprijine ideea editării unui volum antologic...

Sublocotenentul (post-mortem) Ioan Grosaru a fost un poet, un artist, „*un militar destoinic și curajos, un spirit deschis, animat de neliniști creatoare și de dorința de a realiza în jurul său atmosfera de emulație și de armonie specifică acelor care se angajează în proiecte literare*” (Gheorghe Fron, primar al comunei Cornu Luncii).

Cartea editată în acest an reunește peste 200 de poezii, tulburătoare prin sentimentele pe care le exprimă: iubire, moarte, sacrificiu: „*Nu mă opresc cu versul la paradă/Și vidul lumii nu-l descopăr eu/Sunt doar un trecător a cărei stradă/Aș vrea să urce către Dumnezeu*”.

Acolo, la Păiseni, în septembrie a.c., a fost amintit eroul Ioan Grosaru în cadrul unui ceremonial militar și religios desfășurat cu prilejul dezvelirii unei cruci monumentale¹.

---

¹ Fotografia a fost preluată de pe site-ul <https://www.crainou.ro/2017/09/18/comemorarea-eroului-ioan-grosaru-doar-despre-eroism-pretuire-si-armata-romana/>

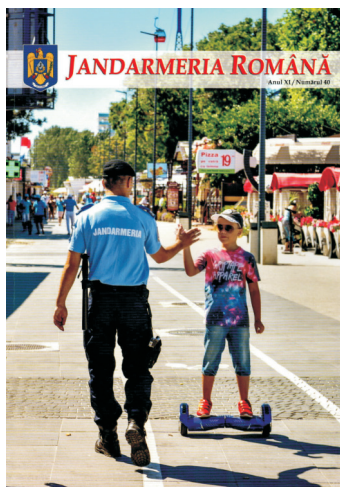
La această activitate de comemorare au contribuit Centrul Militar Județean Suceava, Primăria Cornu Luncii, Parohia Sasca Mare și Asociația Cultul Eroilor, filiala Suceava, prin grija și abnegația vicepreședintelui acestei organizații, domnul maistru militar (r.) Dumitru Davidel, *„ctitorul de început a toate celor realizate în memoria eroului Ioan Grosaru”* (Ziarul *Crai Nou*, Suceava, 18 septembrie 2017, p. 9). Cu acest prilej, șeful Statului Major al Apărării, generalul Nicolae Ionel Ciucă, l-a distins pe suceveanul octogenar cu Emblema de Onoare a Statului Major al Apărării, în semn de apreciere *„pentru promovarea valorilor și tradițiilor militare și pentru implicarea în demersurile privind cultul eroilor”*. Îi mulțumesc, pe această cale, domnului maistru militar (r.) Dumitru Davidel pentru amabilitatea de a ne trimite volumul de versuri, de la Suceava!

Cartea a beneficiat de ilustrația grafică a mereu neobositului Silviu Turculeț!

*

Am primit la redacție revista **Jandarmeria română**, nr. 40, din care vă puteți informa despre: *Legea Jandarmeriei*, aflată în dezbateri parlamentară, „*ambitiile imperiale ale lui Putin, mai actuale ca oricând*”, operațiunea *MINUSTAH* din Haiti, participarea jandarmeriei în Primul Război Mondial. Sunt detaliate aspecte privind uzul de armă în legislația națională, precum și contribuția calităților psihice la formarea aptitudinilor profesionale ale forțelor de ordine și securitate publică:

„Cunoașterea stărilor psihice creează conștientizarea mișcărilor întreprinse de militar... Pregătirea psihologică reprezintă un ansamblu de măsuri generale și speciale care au rolul principal de a consolida permanent legăturile psihicului militarului cu solicitările la care este supus fizic atât la instrucție, cât și în serviciu, făcându-l, astfel, capabil în situații profesionale grele să aibă rezultate cât mai bune”.

Alina PAPOI

PREMIILE REVISTEI GÂNDIREA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ PENTRU ANUL 2016 EDIȚIA A XIX-A – 9 noiembrie 2017

La 9 noiembrie a.c., în Holul de Onoare al Ministerului Apărării Naționale, a avut loc, sub egida manifestărilor dedicate Zilei Statului Major al Apărării, cea de-a XIX-a ediție a decernării *Premiilor revistei Gândirea militară românească*. Anul acesta, festivitatea s-a înscris în suita acțiunilor consacrate Centenarului marilor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Fotografiile au fost realizate de către Eugen Mihai – Trustul de Presă al Ministerului Apărării Naționale.

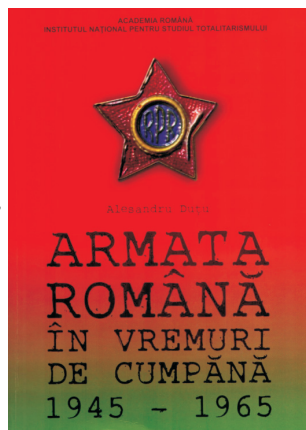
Comisia de selecție, evaluare, nominalizare și atribuire a *Premiilor revistei* a fost prezidată de generalul-locotenent dr. Adrian Tonea, locțiitorul șefului Statului Major al Apărării și Președintele Consiliului editorial al revistei. Ca în fiecare an, cele cinci premii au fost atribuite unor lucrări reprezentative din domeniul științei și teoriei militare, elaborate în anul precedent, „ca o binemeritată răsplată a muncii celor care au trudit la îmbogățirea tezaurului teoretic al științei militare”, după cum afirma președintele Comisiei.

Din cele 47 de lucrări intrate în competiție, membrii Comisiei de selecție, evaluare, nominalizare și atribuire a *Premiilor revistei* – general de brigadă Valentin Becheru, general de brigadă Dorin Blaiu, colonel Mircea Gologan și comandor Marius Șerbeszki – au avut sarcina extrem de dificilă, dar cu atât mai determinantă de a le selecta pe cele câștigătoare, respectând criteriile de departajare stabilite prin *Regulamentul de acordare a premiilor*.

Premiile au fost înmânate de către locțiitorul șefului Statului Major al Apărării, generalul-locotenent dr. Adrian Tonea.

Prezentăm, în continuare, laureații și nominalizații *Premiilor revistei* din acest an:

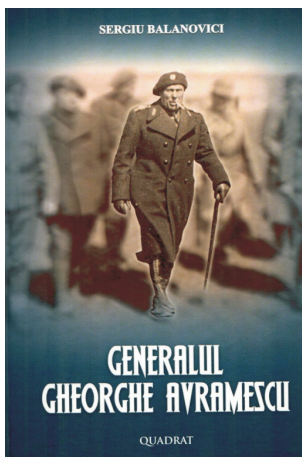
- **Premiul „Mareșal Alexandru Averescu”**
a fost acordat
domnului **Alesandru DUȚU**
pentru lucrarea
**„Armata Română în vremuri de cumpănă.
1945-1965”**.

Pentru premiul „*Mareșal Alexandru Averescu*” au mai fost nominalizate lucrările:

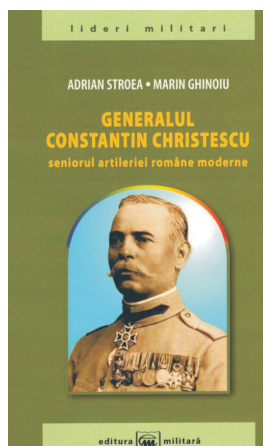
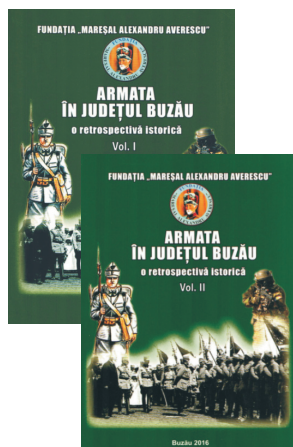
„*Acțiunile detașamentului înaintat în operația ofensivă*”,
autor colonel Valentin DRAGOMIRESCU,
și „*Puterea aeriană în mișcare. Dimensiunea aeriană
a conflictualității contemporane în Regiunea Mării Negre*”,
autor colonel Ion PURICEL.

• Premiul
„*General de divizie Ștefan Fălcoianu*”
a fost acordat
domnului Sergiu BALANOVICI
pentru lucrarea
„*Generalul Gheorghe Avramescu*”.

Pentru premiul „General de divizie Ștefan Fălcoianu” au mai fost nominalizate lucrările:

„Armata în județul Buzău – o retrospectivă istorică”,
coordonator **general-maior (r.) Petrică-Lucian FOCA**,
și „Generalul Constantin Christescu – seniorul
artileriei române moderne”,
autori **general de brigadă (r.) Adrian STROEA**
și **colonel (r.) Marin GHINOIU**.

• Premiul
„General de brigadă Constantin Hîrjeu”
a fost acordat
domnului **Michael E. BARRETT**
pentru lucrarea
„Preludiu la Blitzkrieg.
Campania austro-germană
în România – 1916”.

Generalul (rtr.) Michael E. Barrett este absolvent al Colegiului Militar din Carolina de Sud – The Citadel. A servit în armata americană până în anul 2004. Doctor în istorie al Universității din Massachusetts, absolvent al Army War College și Command General Staff College, profesor la School of Humanities and Social Sciences a Colegiului The Citadel. Lucrarea premiată a apărut la Editura Militară (n.red.).

Pentru premiul „General de brigadă Constantin Hîrjeu”
au mai fost nominalizate lucrările:

„Război submarin la Marea Neagră”,
autor **comandor (r.) Ioan DAMASCHIN**,
și „Sub semnul lui Marte. Secvențe de istorie militară românească”,
autor **colonel (r.) Petre OTU**.

• **Premiul**

„General de corp de armată Ioan Sichițiu”

a fost acordat

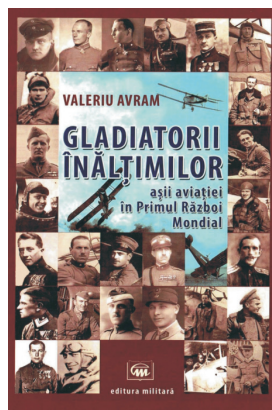
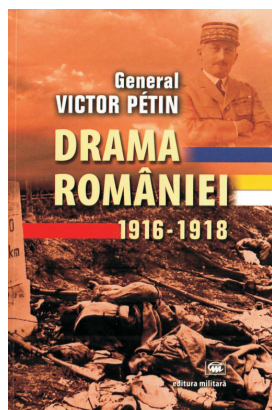
domnului **Adrian Mihai DIAONU**

pentru lucrarea

„Intervenții militare în secolul al XX-lea.
De la Criza Suezului la cea iugoslavă”.

Pentru premiul „General de corp de armată Ioan Sichițiu” au mai fost nominalizate lucrările:

„Drama României. 1916-1918”,
autor **Victor PÉTIN**,

și „Gladiatorii înălțimilor. Așii aviației în Primul Război Mondial”,
autor **Valeriu AVRAM**.

• **Premiul**

„Locotenent-colonel Mircea TOMESCU”

a fost acordat

domnului **Florian BANU**

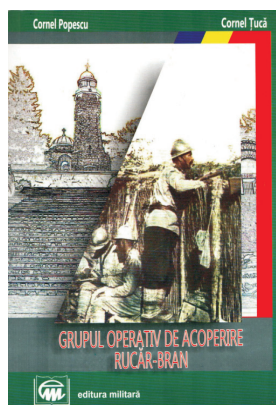
pentru lucrarea

„De la SSI la SIE. O istorie
a spionajului românesc

în timpul regimului comunist (1948-1989)”.

Pentru premiul „Locotenent-colonel Mircea Tomescu” au mai fost nominalizate lucrările:

„Managementul riscului în securitatea aeriană”,
autor general (r.) Ștefan DĂNILĂ,
și „Grupul operativ de acoperire Rucăr-Bran”,
autori Cornel POPESCU și Cornel ȚUCĂ.

Premiul special

s-a acordat următoarelor articole publicate
în revista *Gândirea militară românească* în anul 2016:

➤ „*De la Primăvara Arabă la statul islamic – responsabilitatea de a proteja și combaterea terorismului*”,
autori Iuliana-Simona ȚUȚUIANU și general de brigadă (r.)
Nelu BÎRLĂ (*Gândirea militară românească*, nr. 2/2016, pp. 38-58).

➤ „*Frontul de Sud în proiectele strategice românești (1914-1916)*”, autor colonel (r.) Petre OTU (*Gândirea militară românească*, nr. 1/2016, pp. 239-253).

➤ „*Clausewitzianism and Postclausewitzianism – About the Need for a Paradigm Shift within the Romanian Military Thinking*”, autor locotenent-colonel Adrian LESENCIUC (*Gândirea militară românească*, nr. 2/2016, pp. 21-27).

➤ „Keystones of Prospective Thinking in Planning Military Actions Carried in Hybrid Type Operational Environment”, autor locotenent-colonel Dan-Lucian PETRESCU (*Gândirea militară românească*, nr. 1/2016, pp. 44-51).

Diploma de excelență

a revistei *Gândirea militară românească*
pentru anul 2016 a fost acordată
domnului colonel (r.) Mircea TĂNASE,
pentru activitatea profesională remarcabilă desfășurată
la conducerea publicației *Gândirea militară românească*.

Ceremonia decernării *Premiilor revistei Gândirea militară românească* s-a desfășurat în prezența Secretarului de stat și șef al Departamentului pentru armamente, Florin Lazăr Vlădică, a Secretarului de stat și șef al Departamentului pentru relația cu Parlamentul și calitatea vieții personalului, Nicolae Nasta, a numeroși generali, ofițeri activi din structurile centrale și ofițeri în rezervă, precum și colaboratori ai revistei.

ABSTRACTS

Clausewitzianism and Postclausewitzianism. About the Need for a Paradigm Shift within the Romanian Military Thinking (IV)

This paper aims at analysing the role of General Clausewitz's theory within the strategic and doctrinal projection of the last two centuries and focuses on the Romanian military thinking in the final part of the study. In essence, the nature of war has remained unchanged, even if substantial changes have taken place in terms of the means of warfare. Given this reality, theorists who joined the Clausewitzian paradigm tried to expand the horizons of this paradigm beyond its limits; consequently, different current Clausewitzian perspectives of his followers are more or less dissonant with the current security context. For an accurate argumentation of an appropriate positioning of the Romanian military thinking, we proposed an episodic structuring of the entire issue, covering Clausewitz's work, the emergence of his ideas, the anti-Clausewitzian positioning and the benchmarks of the Romanian military thinking related to Clausewitzian values. This episode aims at describing the relationship between the Romanian military thinking and the Clausewitzian lines of force.

Keywords: Clausewitz; *On War*; absolute war; Clausewitzian paradigm; post-Clausewitzianism; anti-Clausewitzianism; Romanian military thinking

International Migrants – Between Compassion and Hostility

Migration is a complex and controversial process. It can have a positive and negative impact on both the host country and the sending country.

Some people from Western countries have an anti-immigration attitude because of the negative effects of migration, especially the terrorist attacks carried out by migrants. During history, some of the migrant communities played "*the fifth column*" role against their host countries.

Out of the almost one billion people who migrated from their areas of origin worldwide, the author mentions in his study that almost 24,2 million people ran away from natural or man-made disasters – floods, storms and fires.

Keywords: migration; migration effects; terrorism; extremism; migrant threats

Military Leadership – Synergistic Complementarity of Defence Compatibility

Leaders must embody the qualities and attributes typical of the people and the structure they are in charge of. The people they lead are not just a collection of trained people. The subordinates must see that the leader is the same as they are, but also different in terms of the essential aspects: self-confidence (trust) and enthusiasm; initiative and ability to make decisions, courage to accept responsibility, determination, calm in times of crisis, sense of duty, loyalty, sense of justice, personal example, physical form, human element – courage before defeat, inspiration in moments of apathy, clarity of mind in time of confusion.

Keywords: emotional intelligence; self-motivation; strategic leader; operational leader

Strategic Communications – Concept and Evolutionary Landmarks (II)

Strategic Communications (StratCom) are recognised by NATO as a concept that brings to the same denominator all the civilian and military activities carried out to significantly impact on the information environment. NATO StratCom gathers under its umbrella public diplomacy, public affairs, information and psychological operations, assuming support, integration and coordination functions.

The paper analyses the theoretical and practical StratCom approaches applied to facilitate the achievement of national and allied objectives, emphasising the communication policies in support of NATO's objectives, and the procedures developed by the allies to clarify the role of military and civilian agencies.

Keywords: public diplomacy; strategic communications; public affairs; information operations

Rethinking and Redefining the Concept of Security – From the Peace of Westphalia to the Early Cold War

The author discusses the concept of security in relation to that of sovereignty from the Peace of Westphalia up to the early *Cold War* period. In this context, it is shown that the existing theories related to sovereignty, tributary to determinism to a large extent, are also marked by dynamism, in order to meet the challenges specific to different periods in history. As for the beginning of the Cold War, the two different visions of security, which were dominant, are mentioned, namely security through cooperation and political-economic integration, obeying the right of peoples to self-determination, promoted by the Western world, and security through encouraging dissensions between the capitalist states, protecting the interests of the Soviets. Thus, the so-called security dilemma became a major concern, being mainly generated by the lack of trust between states in terms of ensuring security.

Keywords: state; nation-state; power; sovereignty; security; security dilemma

Moldavia Defence Operation in the Summer of 1917 (II)

1917 is known in the history of Romania as the year when the battles in Mărăști, Mărășești and Oituz took place, although the term battle is not properly used at all considering the analysis that employs methods that are specific to military art history. Therefore, the article is a brief presentation of those military actions, rigorously explaining the concepts used in the study of military art history and their particularisation in the strategic, operational and tactical field. The author concludes that the offensive operation in Mărăști should be presented and analysed as part of a campaign plan partially implemented, therefore treated separately.

Keywords: First World War; campaign plan; Alexandru Averescu; Constantin Prezan; Ferdinand I; Great General Staff; Romanian Armed Forces

Armed Forces Intelligence Service on the Bolshevik Threat (1920-1924)

World War I determined changes at European and global level. Romania is a significant case, considering that after the fall of empires, in 1918, it achieved the goal of unity. Since the end of the military actions, the institutions of the national security system worked on fulfilling the strategic objective of strengthening the country's territorial integrity and alliances. The evolution of the Army's Intelligence Service (as a group of military intelligence structures that existed or were just formed in that period) was determined by the way internal and international political-military actions would go, adapting to new security threats. It succeeded, along with the Department for General State Security, to stop the "strategic offensive" triggered by Soviet Russia in the third decade in an attempt to destabilise the Romanian state. The results are rewarding considering that the Russian Secret Services had extended human and material resources and experience to subversive actions.

Keywords: Romanian Armed Forces; Soviet Russia; Romanian intelligence services; interwar period

Urbanism in the Dacian Fortification

The underground works were the main concern in the development and construction of water supply systems in ancient Dacia. In general, fortifications evolved, not being dependent on the natural resources in their close proximity, especially water from the rivers.

The direct use of natural resources was the result of defense strategy practices. In other words, in the case of prolonged siege, it was necessary to provide own and permanent water resources. In this respect, the author presents specific methods for detecting water as well as some experiments and habits that prove the close relation between man and nature in ancient times.

Keywords: fortification; Dacian strongholds; the Orăștiei Mountains; Celtic world

The Tibacu-Caramanov Espionage Case Press Coverage (1930)

The Tibacu-Caramanov case shocked the Romanian public opinion, because the Soviet espionage succeeded in recruiting certain Romanian agents that should have normally protected the state.

The case was available to the public through the press. It was presented the willing or unwilling complicity of some politicians from the National Peasants' Party, and the fact that the Chief of the Basarabian Intelligence Service, Zaharia Husarescu, was removed, because he could reveal the relations of the Basarabian National Peasants' Party with the Soviet agents. Moreover, it was found out that Tibacu facilitated the coming of many refugees from the left part of the Dniester, among them being Soviet spies.

Keywords: government press; complicity; state security; Basarabia; national defence

German Espionage Schools on the Romanian Front in 1917

Since the beginning of 1917, the German Army Command on the Romanian territory occupied after the 1916 campaign had begun to take strong measures to ensure its land, air and sea supremacy.

This is why the German Army and Navy organised many espionage schools, in București and in many other cities. In these schools they trained agents to weaken the fighting spirit of the Romanian and Russian troops and also to target the morale of the civilians and refugees in Moldova.

Romanian intelligence officers, alongside their Russian and French allies, managed to counteract most of these actions of the Central Powers meant to destabilise the political and military situation on the Moldavian front. As a result of this common struggle, the Romanian army was able to achieve the great victories at Mărăști, Mărășești and Oituz and also maintain the peace and order on its territory.

Keywords: espionage; Intelligence Service; First World War; propaganda; intelligence agencies.

English version by

 Iulia SINGER

 Diana Cristiana LUPU

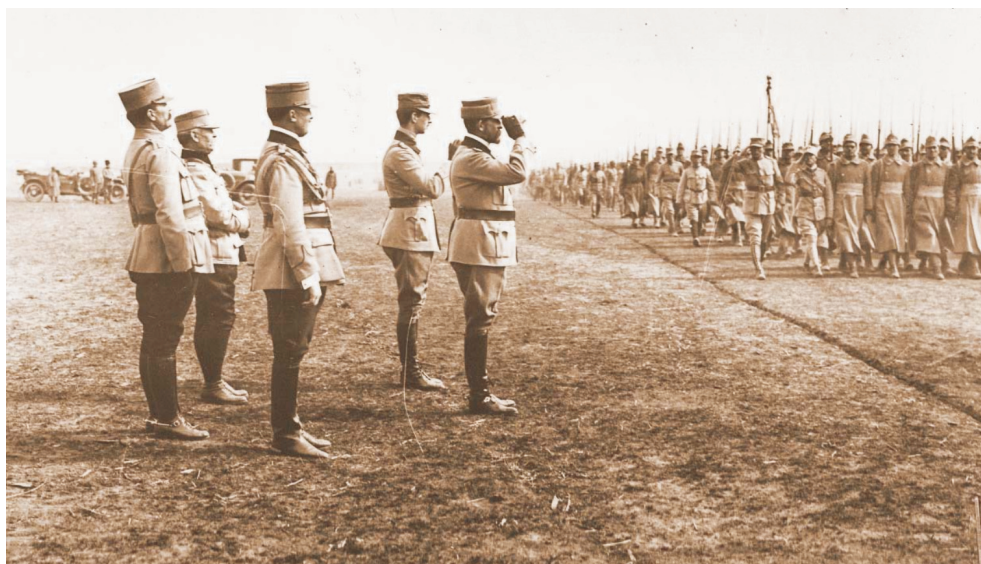

1917

– anul Armatei Române –

Generalul francez Ferdinand Foch menționa, în decembrie 1917, că „*puterea de rezistență a Armatei Române reprezenta singurul element încă solid al frontului oriental*”¹. 1917 poate fi considerat anul Armatei Române. Dorința de unitate a statului național modern român își găsea drumul spre înfăptuire.

Întru amintirea și cinstirea celor care și-au sacrificat viețile pentru noi, cei de azi, vă prezentăm câteva instantanee, la distanță de 100 de ani...

Regele Ferdinand cu principele Carol și generalul Eremia Grigorescu, primind defilarea trupelor Armatei I, după depunerea jurământului – vara anului 1917.

Sursa: Muzeul Militar Național, preluare de pe site-ul http://www.romania-actualitati.ro/primele_luni_de_razboi_august_septembrie_1916-79604

¹ În lucrarea *Istoria militară a românilor*, Editura Militară, București, 1992, preluare de pe site-ul <http://24pharte.ro/anul-1917-romanii-se-lupta-ca-leii-mor-dar-nu-se-predau/>

Mitralieră în acțiune, Podul Ghionoaiei.

Sursa: Muzeul Militar Național, preluare de pe site-ul http://www.romania-actualitati.ro/primele_luni_de_razboi_august_septembrie_1916-79604

Cancelaria pe front, în Bătălia de pe Dealul Porcului, în martie 1917.

Sursa: Muzeul Militar Național „*Regele Ferdinand I*”, preluare de pe site-ul <http://www.marelerazboi.ro/razboi-catalog-obiecte/item/cancelaria-pe-front-de-pe-dealul-porcului-in-martie-1917>

Soldați români la Mărășești.

Sursa: Muzeul Național de Istorie a României, preluare de pe site-ul <http://www.marelerazboi.ro/razboi-catalog-obiecte/item/soldati-romani-la-marasessti>

Rețele de sârmă române și inamice, Răcoasa, martie 1917.

Sursa: Muzeul Militar Național, preluare de pe site-ul http://www.romania-actualitati.ro/primele_luni_de_razboi_august_septembrie_1916-79604

Text și selecție foto:

✍️ ***Adelaida-Mihaela RADU***

2017 / 2018

Vă mulțumim, stimați colaboratori, pentru cuvântul întrupat în paginile revistei Statului Major al Apărării!

Vă mulțumim pentru faptul că, împreună, am scris o filă în istoria gândirii militare românești!

Așadar, fiecăruia dintre Dumneavoastră vă transmitem recunoștința și aprecierea noastră:

1. Colonel dr. Daniel BĂNICĂ
2. Alexandru Ernest BEINISCH
3. Dr. Florian BICHIR
4. Răzvan BUTOI
5. General de brigadă (r.) dr. Viorel BUȚA
6. Valentin CIOBÎRCĂ
7. Colonel Marian FLOREAN
8. General de brigadă (r.) dr. Victor GAICIUC
9. Colonel dr.ing. Aurel IACOBESCU
10. Aurica ICHIM
11. Sorin IFTIMI
12. Locotenent-colonel dr. Adrian LESENCIUC
13. Dr. Valeriu LUPU
14. Colonel (r.) dr. Constantin MANOLACHE
15. Eugen MIHAI
16. Petrică MIHALACHE
17. Octavian MIHALCEA
18. Dr.ing. Liliana MIRON
19. Dr. Pavel MORARU
20. Daniel-Silviu NICULAE
21. Prof.univ.dr. Mihail ORZEATĂ

22. Caporal Daniel PETCU
23. Delia PETRACHE
24. General de brigadă dr. Virgil-Ovidiu POP
25. Cătălina ROJIȘTEANU
26. Colonel (r.) dr. Georgel RUSU
27. Mircea STAN
28. Colonel dr. Olivian STĂNICĂ
29. Jens STOLTENBERG
30. Colonel (r.) dr. Mircea TĂNASE
31. Dr. Tiberiu TĂNASE
32. Comandor dr. ing. Stelian TEODORESCU
33. General de brigadă (r.) Petru TOADER
34. Dr. Pierre VERLUISE
35. Colonel Valentin VASILE
36. General de brigadă (r.) dr. Mircea VLADU

Redacția „GMR”

*Vă mulțumim, deopotrivă, Dumneavoastră – colaboratori
și cititorii ai revistei noastre, urându-vă să aveți parte
de sărbători fericite, să fiți sănătoși și iubii!*

La mulți ani!

Operațiunile de redactare și tehnoredactare
au fost încheiate la data de 28.12.2017.

„Cartea este o pasiune, iar pasiunea se împarte”

STATUL MAJOR GENERAL
EDITURA CENTRULUI TEHNIC-EDITORIAL AL ARMATEI
ENCICLOPEDIA
ARMATEI
ROMÂNIEI REVISTE PUBLICATE

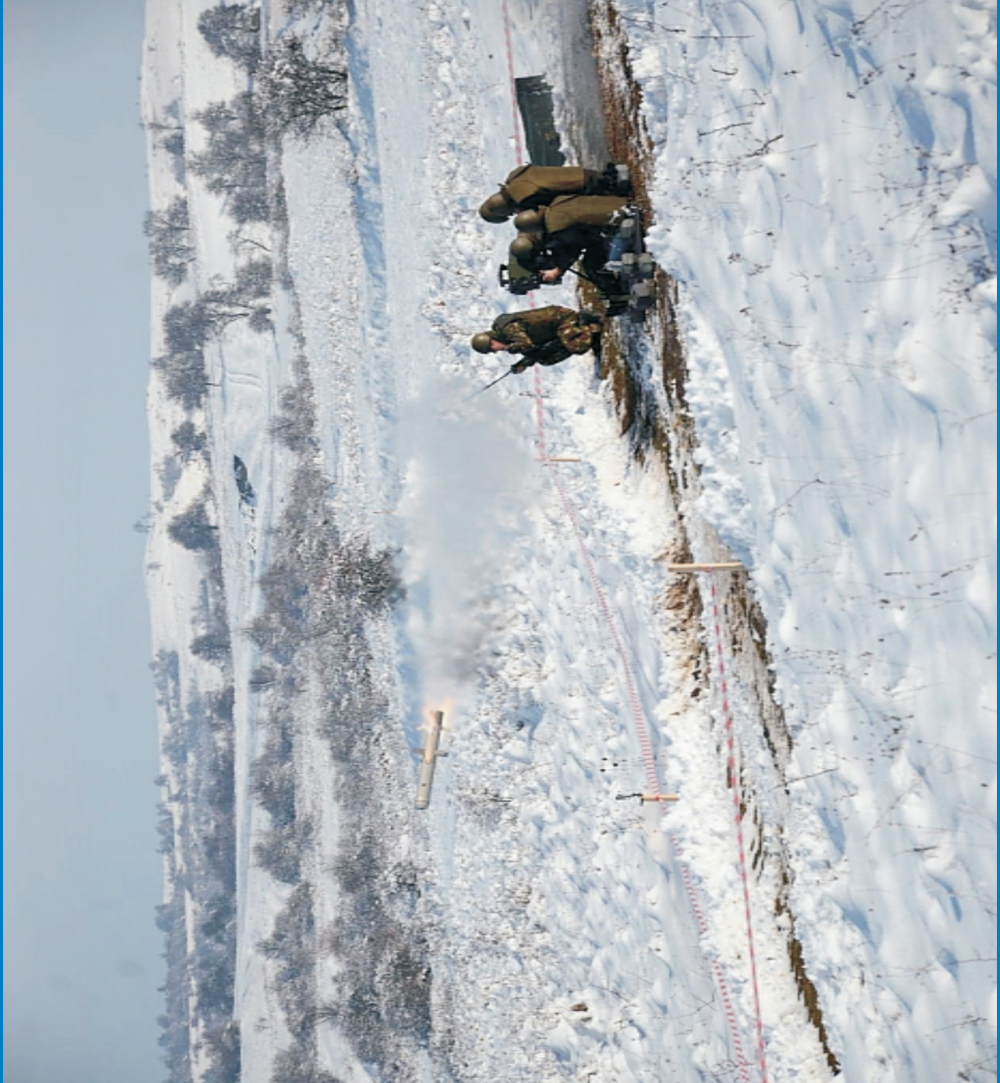
EDITARE, PROCESARE DIGITALĂ, TEHNOREDACTARE, CORECTURĂ,

TIPĂRIRE ȘI FINISARE LA STANDARDE SUPERIOARE DE CALITATE

B-dul Ion Mihalache nr. 124-126 ● Tel: 021 224.26.34 ● E-mail: ctea_smg@yahoo.com ● www.difensa.ro/edituractea

Coperta 1: *Arcul de Triumf – Drapelele unităților participante la Parada Militară, 1 decembrie 2017. Foto: Valentin Ciobîrcă*

Coperta 4: *Testarea Sistemului antitanc portativ SPIKE-LR, la Centrul Național de Instruire Întreună „Getica” din Cincu, județul Brașov (noiembrie 2017). Foto: preluare de pe site-ul <https://www.forter.ro/galeria-foto/29854>*

<http://www.smap.mapn.ro/gmr>